BİR+BİR

201006 SAYI 6 EYLÜL 2010 7 TL KIBRIS 8.5 TL

ÖLÜMÜNÜN 40. YILDÖNÜMÜNDE JIMI HENDRIX

Kâh eserdi yeller gibi...

U2'NUN SAHNE ARKASI

Yapısal bir sorun: Bono

SANAT TARİHİNİN ÇÖP TENEKESİ YA DA

Güncel sanatın 4 hali

İSTANBUL 2066

Zombiler ve Zeki Müren

CEMAL KAFADAR'LA ŞARKILI TARİH (5)

Üç harf ile beş nokta

DARBELERDEN SONRAKİ KÖŞE YAZILARI

Söz dalaşına kapılmadan

ISSN 1309-5722

321 SesKontrol

Yeni Dönem
Audio Engineering Programı
Eylül Ayında Başlıyor.

Detaylı bilgi için
www.saeistanbul.com

sae.edu

Lüleci Hendek Caddesi No.60
Müeyyetzade Mah. 34425
Beyoğlu/ İstanbul

Tel. +90 212 292 37 38
Fax. +90 212 292 76 82

www.saeistanbul.com
e-mail: info@saeistanbul.com

SAE INSTITUTE

BiRHBiR

Sessiz Zamanlar

Jürgen Heck - Silvia Lang

Alman fotoğraf sanatçıları **Silvia Lang** ve **Jürgen Heck**'in İstanbul ve doğa karşıtlıkları üzerine çektikleri fotoğraf ve baskılardan oluşan ve Türkiye'de açacakları ilk sergileri "Sessiz Zamanlar"ın açılışında sizleri de aramızda görmekten keyif duyarız.

13 Ekim 2010, Çarşamba
Saat: 20:00

Stille Zeit

Jürgen Heck - Silvia Lang

Sie sind herzlich eingeladen zur Vernissage der erstmalig in der Türkei stattfindenden Ausstellung "Stille Zeit" der deutschen Künstlerin **Silvia Lang** und dem Fotografen **Jürgen Heck**, die mit ihren Aufnahmen und Drucken aus der Natur und Istanbul die Betrachter in eine gegensätzliche Erlebniswelt führen wollen.

13. Oktober 2010, Mittwoch
20:00 Uhr

www.kargart.org
Kadife Sokak No:16 Kadıköy / İstanbul
+90 0216 330 31 51

kargart

A'DAN X'E 4

JIMI HENDRIX 6

U2'NUN ABECESİ 14

YAPISAL BİR SORUN: BONO 18

YEŞİL HAT'I ÇİZEN ADAM 20

ŞEREF MİSAFİRİ: BARSAMIAN 24

GÜNCEL SANATIN DÖRT HALİ 27

SES DUVARI 32

ECE DORSAY 33

LAURIE ANDERSON 36

SUZANNE VEGA 40

CEMAL KAFADAR 42

TUNCER ERDEM 49

OKUMA GÖZLÜĞÜ 52

DARBELİ KALEMLER 53

İSTANBUL ZOMBİ 2066 56

MERY CUESTA 58

DİL, TARİH, COĞRAFYA 60

Ahmet Gürata, Alican Tayla, Arslan Eroğlu, Betül Kadıoğlu, Bülent Erkmen, Cem Sorguç, Çiğdem Öztürk, Derya Bengi, Didem Danış, Doruk Yurdesin, Ender Ergün, Erdir Zat, Fırat Demir, Fırat Genç, Hakan Lokanoğlu, Haziran Düzkan, Hüseyin Ustaoğlu, İrfan Aktan, Koray Löker, Merve Erol, Muhsin Akgün, Murat Meriç, Özay Selmo, Pelin Özer, Ragıp Duran, Saner Şen, Serkan Seymen, Siren İdemen, Sungu Çapan, Şahan Nuhoğlu, Tuncer Erdem, Turgut Yüksel, Ulaş Özdemir, Ulus Atayurt, Yücel Göktürk, Zeynep Nuhoğlu, Zeyno Pekünlü

BASKI: **Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No: 10 Yenibosna/İstanbul Tel: 0.212.452 23 02** BASIM YERİ VE TARİHİ: **İstanbul, Eylül 2010** DAĞITIM: **Doğan Dağıtım A.Ş.** YÖNETİM YERİ: **Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Dernek Sok. No: 11/4 Oda 3 Beyoğlu - İstanbul** TEL-FAKS: **0.212.251 87 67** E-POSTA VE ABONELİK: **yekyekk@gmail.com yıl 1 sayı 6 Eylül 2010** İMTİYAZ HAKKI: **Bülent Yurttaş** SORUMLU YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ: **Şahan Nuhoğlu** İLAN İRTİBAT: **Özay Selmo (0.533.514 90 49) YEREL SÜRELİ YAYINDIR. AYDA BİR YAYINLANIR. ISSN 1309-5722**

ARZUHAL

Altı dokuz olsa

Jimi Hendrix'in 40. ölüm yıldönümüyle referandum arasında altı üstü altı gün var. O altı gün boyunca "If Six Was Nine"ı (Altı Dokuz Olsa) döne döne dinlemekte fayda var: "Altı dokuz olsa bile / Güneş ışımayı reddetse bile / Bütün hippiler bütün saçlarını kesse bile / Farketmez, vazgeçmem..."

Önümüze bir paket koydular, yersen dediler. Altı dokuz olsa bile, güneş ışımayı reddetse bile, bütün solcular silme sinekkaydı tıraş olsa bile, yemezler. Altı dokuz olsa ne yazar? Kendimizden vazgeçecek değiliz. Vazgeçenler var, görüyoruz, okuyoruz. Altı dokuz oldu diyorlar, sol gösterip sağ vuruyorlar. Ne altısı, ne dokuzu? Karşımızdaki AKP'nin talanı, yalanı, tuzağı.

Evet, nicelik onlarda, güç onlarda, alicengiz onlarda. Ama, Jimi Hendrix'in dediği gibi, "mühim olan kimin kaç kişi olduğu değil, kimin haklı olduğu."

Bütün solcular iktidara tav olsa bile, farketmez. "Yetmez, ama evet" diyenler, solculara küfretmeden önce, "münafık" liberalleri imana getirseler. Mesela Cüneyt Ülsever'i: "Söz veriyorum. Görüşüne katılayım, katılmayayım; HSYK ve Anayasa Mahkemesi ile ilgili değişiklik tekliflerini somut gerekçelerle savunacak 'evet'çiyi bu köşede kutlayacağım!" (Hürriyet, 25 Ağustos 2010) "Önce bir hakkı teslim etmeliyim. Dün yazdım: 'HSYK ve Anayasa Mahkemesi ile ilgili değişiklik tekliflerini somut gerekçelerle savunacak evet'çiyi bu köşede kutlayacağım!' Engin Ardıç dünkü Sabah Gazetesi'nde 'Halkın anlayacağı şekilde anlatalım' diyerek HSYK'da yapılacak değişiklikleri savunuyor. Her ne kadar, 'HSYK'nın yönetim ve temsilinin ait olduğu Adalet Bakanı ve müsteşarının HSYK'daki özel ve ayrıcalıklı yetkilerinden (yasamanın yargıya açık müdahalesi), belki de 'halkın anlayacağı şekilde anlatılamaz' diye düşünerek bir kelimeyle bile bahsetmiyorsa da, kendisini candan kutlarım." (Hürriyet, 26 Ağustos 2010).

Ve mesela, Levent Köker'i... Hukuk profesörü, AKP'nin 2008'de yeni anayasa taslağı sipariş ettiği Ergun Özbudun ekibinin önde gelen ismi, Abant Platformu'nun 2010 dönem başkanı, "Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi" (İletişim) adlı kitabın yazarı. Levent Köker bir süredir Mehtap TV'de yaptığı "Ana Fikir" adlı programın birkaç hafta önce denk geldiğimiz bölümünde, konukları Naci Bostan ve Süleyman Seyfi Öğün'e, girizgâh babında, "müsaadenizle biraz münafıklık yapacağım" dedikten sonra, "anayasa paketi"ne itirazlarını şöyle sıraladı: "Bütüncül bir anayasa reformu yerine kısmî bir düzenlemeye gidildi. Halbuki, 2008'de bütüncül bir taslak hazırlanmıştı, her nedense o taslak rafa kaldırıldı. Meclis'te ve Meclis dışında bir konsensüs aranmadan bir paket hazırlandı. Bu pakette 'evet' diyebileceğim maddeler var, 'hayır' diyebileceğim maddeler var. Şimdi ben ne yapacağım?" Ardından, "evet"leri ve "hayır"larını özetledi. "Evet"lerinin birçoğunun zaten uluslararası sözleşmelerle güvence altına alındığını, Türkiye Cumhuriyeti'nin o sözleşmelerdeki hükümlere uymak zorunda olduğunu, dolayısıyla, niye bu pakette yer aldığını anlayamadığını söyledi. "Hayır"ları ise, "Anayasa Mahkemesi'nin ve HSYK'nın kompozisyonları".

Cüneyt Ülsever de, Levent Köker de ne Kemalist, ne statükocu, ne de "Kürtçü". AKP'ye ve cemaatlere yakın duran bu isimleri, değil "evet"e, "yetmez, ama evet"e bile ikna edemeyen bir "demokratikleşme" paketi, solu nasıl ikna edebilir?

"Yetmez, ama evet" diyenler, desinler tabii, o da bir tercih. Peki ama, "hayır" ve "boykot" diyen sosyalistleri, iki kesim de yeni bir anayasa çağrısı yaptığı halde, sol adına azarlama, hatta aşağılama hakkını nereden buluyorlar? Ya peki, alenî manipülasyonlarla, çarpıtmalarla Kürt hareketine "ayar verme" çabalarına ne demeli?

Neyse, biz Jimi Hendrix'e dönelim, "If Six Was Nine"a. "Altı dokuz olsa bile / Güneş ışımayı reddetse bile / Bütün solcular beyaz bayrak çekse bile / Farketmez, vazgeçmem..."

Karşımızdaki soru şu: "Hayır" mı, "boykot" mu?

Laf aramızda, ikiye bölündük gibi. Ayrıca, birçoğumuz kendi içinde ikiye bölündü. Ama, ne gam. Sabahlara kadar tartışırız, öfkemizi ve hüznümüzü değiş-tokuş ederek. 1 Mayıs'larda aynı pankartla yürüyegeldik, "Altı dokuz olsa vazgeçmem"le... +

Pankart: Aslan Eroğlu, Fotoğraf: Ender Ergün

A'dan X'e

Anapop Güzel bir etkinlik duyurusuyla başlayalım: Memleket pop ve rock'unun harcını karan nice tarihî şahsiyeti buluşturan, atölye çalışmaları, belgesel gösterimleri, paneller, konser ve partilerle şehrin tozunu atacak "Ustalara Saygı: Anapop". 15-16-17 Eylül atölyelere, 18'i konserlere ayrılmış. İMÇ avlusu sahneye dönüşüyor, "kurt kapanı Unkapanı" jaklara teslim oluyor. Kimler yok ki? All star orkestralar: Kardaşlar, Moğollar, Dadaşlar, Kurtalan Ekspres Karması'ndan mürekkep Arkadaşlar Orkestra! Serap Yağız & Suların Uğultusu arkadan ses verecek. Osman İşmen Orkestrası: Zafer Dilek, Kadri Ünalan, İlham Gencer, Cem Yıldız eşliğinde; vokalde Erol Büyükburç. Gökçen Kaynatan ve Arkadaşları Show Orkestrası, vokalde Erkut Taçkın, Metin Ersoy ve Mavi Çocuklar'dan Dinçer Erdoğan ile boy gösterecek.

Derdiyoklar Replikas'la kozlarını paylaşıyor, Athena Ayyuka AnaPop Karması ile çalıyor, Baba Zula, Nekropsi, Kırıka ile Eurasia (eski tüfekler Taner Öngür ve Dadaşlar'ın Fehiman Uğurdemir'i, tuşlu çalgılarda Kılıç Danışman) kanatlardan bindiriyor... Sıraselviler Mini Müzikhol'de DJ kabini de 2/5 BZ, Murat Meriç, Mete Avunduk, Barış K, DeForm'la ateş alıyor, cümbüş geceleri deviriyor...

Cihangir Insomnia Farklı ülkelerden müzisyen ve oyuncuları bir araya getiren müzikli bir oyun. İstanbul'un gündelik yaşamından objeler, ritm ve melodiler yaratmak için müzikal enstrümanlara dönüştürülmüş. Şehrin tezatları, hikâyelerin ve anlatım biçimlerinin senfonik karışımıyla çok katmanlı bir gerçeklik sahneye taşınmış. Hayatının son beş yılını İstanbul'da geçiren Stefan Bohun'un rejisiyle sahnelenen "Cihangir Insomnia" 23, 24, 25 (matine-suare), 26 - 27 Eylül'de garajistanbul'da. Oyunda farklı ülkelerden megakent İstanbul'a gelen 30'lu yaşlardaki insanların ayakta kalma mücadeleleri anlatılıyor. Altı karakterin hikâyelerinin kesiştiği ve düğümlendiği yer de, Tarlabaşı'nda birlikte yaşadıkları apartman. Kentin çehresinin değişimiyle birlikte kaotik ve özgün bir yaşamın yerine "nezih" rüyalar dikilmek istenen bu semtte müzik ve umut, karakterlere bazen neşe, bazense karanlıkla bezeli yolculuklarında eşlik ediyor. Minimalist bir sahne düzeninde, hayallerinin peşinde, varoluşsal arayışlar içinde, tanıdık karakterlerle tanışıyoruz. "Cihangir rüyaları"nın yerini Tarlabaşı'nda uykusuz geceler alırken, hayat onların arayışlarını nerede sonlandıracak?

Extramücadele Yere çakılı kanatlı bir Atatürk heykelciği, kovaladığı kargalar kâbusu olmuş... "Aklınızdan geçeni karşınızda görmeye hazır olun" diye uyarıyor Extramücadele. 21 Eylül - 13 Kasım arasında Galeri NON'da, Tophane'de sergilenecek son marifetleri. "Bunu ben yapmadım, siz yaptınız" adlı seçkiyle Picasso'ya da selâm çakıyor büyük ihtimalle. Basın bülteninden: "Büyük işaretler, egemen imgeler, hâkim yüzler gerçek dünyanın şekilleriyle, ritmleriyle ve çıkmazlarıyla, hepimizin içinde bulunduğu ve öyle veya böyle kafa yorduğu ilişkilerle buluşuyor ve yeni imgeler, yeni ilişki ağları, yeni sorular ortaya çıkartıyor: İnançlarımızın dayanağı birer heykel kaidesi midir? Eğer kendimizi gerçekten, ama gerçekten zorlarsak, başkalarına dediğimizi yaptırabilir miyiz? İleri mi gitmeli, geri mi, yoksa yerimizde mi sayalım?"

Hayalbaz Asi Palyaço Ordusu Önce blog'un adresi: asipalyacoordusu.blogspot.com. "İsyankâr Asi Yeraltı Palyaço Ordusu palyaçoluk ve şiddet içermeyen doğrudan eylem taktiklerini kullanan, neoliberal küreselleşmeye ve toplumun her türlü tahakküm tekniğiyle bunaltıcı hale getirilmesine karşı çıkan anti-otoriter ve özgürlükçü uluslararası bir eylem grubu." Manifestolarına bağlanalım: "Asi Palyaçoların stratejik mühimmatını rengârenk, ponponlu, tütülü askerî üniformalar, otoritenin tozunu almak için kullanılan tüylü toz alıcıları, zilli modern piyade tüfekleri, su tabancaları, insafsız gülüşleri ve kırmızı burunları oluşturur. Sıkı bir askerî eğitimden geçen ve kadim savaş tekniklerine hâkim palyaçocuklar eylemlerde güven, düzen, barış ve huzuru bozmak isteyenleri (polis vb.) caydıran kolluk kuvveti olarak işlev görür. Eylemci vatandaşın refahı için gerektiğinde polise sözlü ikazda bulunmak, onların zaten karışık olan kafasını daha da karıştırmak, siber gaz ve tasdikli su kullanmak yetki ve görevleri arasındadır. Bunun dışında otonom bir grup olarak kapitalizm, militarizm, seksisizm, homofobi, ırkçılık vb. dallarda faaliyet gösterir." 28-29 Ağustos'ta Temel Asi Palyaço Eğitimi'ne katılarak sokak muharebesine hazır hale gelenler acemiliklerini atmanın heyecanını yaşıyor olmalı... O halde cümleten rastgele.

Fethiye Aksaz Plaj Kulübü, Fethiye merkezin yanıbaşındaki güzelim kumsalda Sibel Köse ve dostlarını ağırlıyor 10 Eylül'de. Sibel Köse'nin güçlü sesine Sarp Maden'in gitarı, Jef Giansily'nin piyanosu, Matthew Hall'un bassosu, Engin Recepoğulları'nın saksofonu ve Emre Kartarı'nın baterisi eşlik ediyor. Bilet satışlarından elde edilen gelir FETAV ve Hayvanlara Yardım Kuruluşu tarafından kent, sahil, deniz ve yaban hayat yararına kullanılacak.

Fikirler Suça Dönüşünce Farklı kuşaklardan farklı şehirleri mesken tutmuş Türkiyeli genç sanatçıları yan yana getiren bir sergi tasarlamış Halil Altındere: İfade özgürlüğünün sınırlarını araştıran 48 sanatçı. Ortak eğilimler olduğu kadar, farklı sanatsal ve politik duruşlar da birbiriyle diyalog içinde. Altan Gürman, Gülsün Karamustafa ve Hüseyin Alptekin'in işleri,

1990 ve 2000 sonrası güncel sanatçıların çalışmalarıyla buluşuyor, kuşaklararası bir seyirle deneysel bir okuma alanı tesis ediliyor. “Siyasî ortamın belleğini tutan, militarizm, iktidar, hiyerarşi, milliyetçilik, sınır ve toplumsal cinsiyet politikalarının eleştirisine yoğunlaşan işler serginin bir aksını oluşturuyor. Bir yandan da içe bakan, güncel sanatın hangi simgesel ekonomiler ve iktidar biçimleri içinde etkinleştiğini kurcalayan öz-eleştiri görünür oluyor.” 10 Ekim’e dek Depo’da; gezilip görüle...

Güz Hasadı 8-14 Ekim’de Filmekimi’ni idrak edeceğiz. Ünlü festivallerde boy gösteren ödüllü yapımlar ile büyük ustalardan seçmelerin yeraldığı 30’a yakın film var programda. Roman Polanski’nin yıllar sonra, İsviçre’de ev hapsindeyken çektiği Hitchcock’vari siyasî gerilim, eski BBC muhabiri ve gazeteci, ünlü İngiliz yazar Robert Harris’in 2007 tarihli epey tartışma yaratan “The Ghost” isimli romanından uyarlama. Film eski bir İngiliz başbakanının anılarını yazması için tutulan bir yazarın cinayet, intikam ve ihanetle örülü hikâyesini anlatıyor. Ewan McGregor dekora cuk oturmuş, rolünün hakkını vermiş. Ken Loach bu sene de boş durmamış; “Route Irish”te iki eski askerin Irak’ta özel güvenlik şirketi elemanı olmalarıyla bu ülkede perde arkasında yaşanan uluslararası yolsuzlukları ve skandalları ele alıyor. Ennio Morricone, Giuseppe Tornatore’nin otobiyografik öğeler taşıyan epik filmi “Baaria”da kulakların pasını alacak. 2010’da İtalya’nın Oscar adayı olan “Baaria”’da Monica Bellucci ve Raoul Bova rol alıyor. İzlandalı Baltasar Kormakur’un son filmi “Inhale”in başrollerinde Diane Kruger, Rosanna Arquette ve Vincent Perez gibi yıldızlar var. Robert Duvall, Bill Murray ve Sissy Spacek’in yer aldığı komedi-dram “Get Low” ise 2004 yılında En İyi Kısa Film dalında Oscar ödülünü kazanan tanınmış görüntü yönetmeni Aaron Schneider imzalı. Charlotte Gainsbourg, Julie Bertucelli’nin yazıp

yönettiği ikinci film “The Tree”de perdede. Kim Ki Duk’un yıllarca yönetmen yardımcılığını üstlenen Cheol-so Jang’ın ilk filmi “Bedevilled”, Uzakdoğu’ya meraklılar, gerilim ve aksiyon sevenler için...

Medeski, Martin & Wood Bas - davul - tuşlu üçlüsü MMW, yirmi yıllık bir tecrübe. New York caz sahnesinin nev-i şahsına münhasır tipleri... 25 ve 26 Eylül’de Salon’da füzyon denemelerine tanık olacağız kafadarların, rock’u cazla servis edecekler meraklılarına.

Medya Gözlem Raporu Bağımsız İletişim Ağı (BİA) Nisan-Mayıs-Haziran 2010 Medya Gözlem Raporu’nu açıkladı: 2010’un ikinci çeyreğinde düşünce suçlusu sayısı önceki yıla göre ikiye katlandı. TMY sanıklarının sayısı beş kat arttı. “Memleket meselesi” tartışmak halka yasak: Üç ayda 110’u TMY’den 249 Sanık!

Pazar Sabahları Geç Olur Cazın saati suutu olmuyor. Tamirane, “Morning Jazz Sessions” düzenliyor. Sabah dendiyse, Greenwich’e göre değil elbet, ikindi suları, 16:00’da. 5, 12 ve 26 Eylül’de sırasıyla Şirin Soysal Band, Dolunay Obruk Trio, Jehan Barbur Quintet çalacak. Cumartesi gecesi ateşini harlayacak programı takip edelim: 4 Eylül’de Ahmet Güneş elektronik ağırlıklı müzikle, 11 Eylül’de pikabı başında DEform-E “Black Music”le zuhur edecek.

Sounds Like A Revolution Kulağa devrim gibi geliyor: Amerikalı yeni dalga muhalif seslere kulak veren, siyasî havayı koklayan bir dokümanter. Katil polislerden Irak’a, 11 Eylül sonrasında imparatorluğun iç ve dış ilişkilerini ve de ikiyüzlü müzik endüstrisinin icraatlarını ifşa eden bir yapım. Mottosu Steve Earle’den: “Elinde bir tek gitar varsa, mücadeleye onunla devam edersin.” Dokümanterde “funky aktivist” Michael Franti, Pete Seeger, David Crosby, Dixie Chicks, Steve Earle, Ani DiFranco, Anti-Flag, Fat Mike (NOFX), Jello Biafra, Henry Rollins, Ice T, Tom Morello gibi vicdanın sesi olan şarkıcı-şarkıyazarlarına, konser ve eylem görüntülerine yer veriliyor.

Tindersticks Fazla söze ne hacet: Stuart Staples solo çalışmalarından başını kaldırdı ve Tindersticks kaptan köşkünde gemiyi gezdirmeye devam ediyor. Grubun ocak ayında yayınlanan sekizinci stüdyo çalışması “Falling Down A Mountain” hayranlarını mest etmişti. BBC’nin albümle ilgili yorumu, grubun kendini tekrar keşfettiği yönündeydi. Bir kez daha geliyorlar, 20-21 Eylül’de Babylon’a...

Transit Hayatlar İstanbul Modern Sinema, Goethe-Institut İstanbul işbirliğiyle 23-30 Eylül arasında, “Transit Hayatlar” başlığı altında, ilk gösterimi son bir yıl içinde gerçekleşmiş Alman filmlerinden bir seçki sunuyor. İzleyici karşısına ilk kez Berlin, Cannes, Venedik, Toronto, Sundance gibi festivallerde çıkan sekiz filmden oluşan program, Alman sinemasının bugününe dair güzel bir okuma imkânı veriyor.

Vefa “UEFA yerine, Vefa’nın peşinde” adlı yazı Simon Kuper’in elinden, kitabın önsözlerinden biri olarak yer alıyor: “Burcu Göknar, artık amatör futbolda oynayan bu eski ve Vefa’nın değerini bilen bir avuç taraftarını tanımış. Ama asla sahneye önden ve ağzı açık bir şekilde hayran hayran bakmıyor; futbola ait olanı futbola geri veriyor. (...) Fotoğraflar, kısmen içinde futbolcular da olan manzara resimleri gibi. Bu kitapta futbol, Şampiyonlar Ligi heyecanı değil; ama doğal arazinin bir parçası ve dolayısıyla İstanbul’un bir parçası: Kar, köpekler, apartmanlar, şehrin üzerindeki bulutlar, ağaçlar, çamaşır ipleri, sahaya bakan evler ve bir cami veya bir stada bakan hisar. Manzara da, futbol gibi şıklığın tersi. Poz veren yok, temizlenmemiş, kartpostal değil. Öylece duruyor, futboldan ayrılmayan bir bütün olarak. Göknar, bize futbolu günlük yaşamın bir parçası olarak sunuyor. Kendi bağlamı içinde bir maç bu, Cristiano Ronaldo’nun eylem halindeki bin fotoğrafından daha az zarif, ama çok daha güzel.” Göknar’ın el emeği göz nuru iki yıllık çalışması Fotoğrafevi tarafından basıldı. Tribünlerin halet-i ruhiyesine, İstanbul’a çevirmiş kamerasını, tarihe not düşmüş vefayla. Soyunma odalarına girip deplasman yolculuklarına çıkartıyor sayfalarında.

ÖLÜMÜNÜN 40. YILDÖNÜMÜNDE JIMI HENDRIX

Kâh eserdi yeller gibi kâh çağlardı seller gibi

Vefatının 40. yıldönümünde, Jimi Hendrix'in benzersiz öyküsüne nereden başlamalı? En iyisi, yıldızının parladığı zamana, o büyülü '68 senesine yollanmak. Huzurlarınızda birinci elden bir tanıklık: New York Times, Jimi Hendrix Experience'ın '68 martındaki San Fransisco - Fillmore konserinden ve Hendrix'in otel odasından bildiriyor...

Çeviri: Doruk Yurdesin

"Bu gece yakacak mı?" diye sordu sarışın kız, tıklım tıklım Fillmore salonunda hemen yanına sıkışmış erkek arkadaşına. "Monterey'de yakmıştı" dedi oğlan. Gitaristin, coştuğu bir anda gitarını ateşe verdiği Pop Festivali'nden bahsediyordu. Sarışın kızla erkek arkadaşı sahneyi izlemeye koyuldu. Önce davulcu Mitch Mitchell geldi, oturdu, gülümsedi ve davulunun zillerini düzeltti. Ardından, açık tenli narin yüzünde parlayan altın renkli gözlükleriyle basçı Noel Redding geldi, gitarını amfiye taktı.

"İşte orada" dedi sarışın kız. Ve evet, alkışlar da gösteriyordu ki, dudağında sigarası, gümüş kemerle süslenmiş dar siyah pantolonu ve yarısı siyah deri ceketin altında kalmış soluk gökkuşağı tişörtüyle Jimi Hendrix oradaydı.

"Takılın" diye mırıldandı mikrofonuna. Sol eli kıvır kıvır kabarmış saçlarının üzerinden savruldu, ışık gösterisinin patlayan güneş görüntüsünü gölgeleyerek gitarına indi ve Jimi Hendrix Experience "Red House"la gürlemeye başladı.

Grubun ikinci Amerika turnesinin ilk gecesiydi. Geçen yazki ilk turnede pek tanınmıyorlardı. Ama bu kez iki uzunçalar ve sekiz aydır süregelen bir efsane eşliğinde sökün etmişlerdi.

San Francisco'daki kitle (Hendrix'in şubatta orada çaldığı üç gece Fillmore tarihinin en kalabalık anlarıydı) Hendrix'i görmek için can atıyordu. Bekledikleri oldu. Bu kez gitarını yakmadı ("Kendimi sakin hissediyordum"), ama alâmet-i farikası olan bariz erotizmiyle onlara istediklerini verdi.

Bütün sevilen parçalarını çaldı: "Purple Haze", "Foxy Lady", "Let Me Stand Next To Your Fire" ve "The Wind Cries Mary". Parıldayan beyaz Stratocaster'ını bacaklarının arasından çaldı; başını tellerin üzerine eğip onları ısırıyormuş gibi gezindi üzerlerinde, zaman zaman derin nefes almak için kafasını kaldırdı. Geri çekilip neredeyse sırtüstü yattı, karnının üstünde dik duran gitarının sapında yukarı aşağı indi, çıktı.

Siyah Elvis mi? İngiltere'de öyle. Amerika'da James Brown siyah Elvis, ama sadece zenciler için; Hendrix de Amerikalı beyazlar için olabilir mi?

"Her şeyden önce müzik gelir birader" diyor, otel odasında Johnny Walker Black'i başına dikerken. "Performansımızı kötüleyenler, gözlerini ve kulaklarını aynı anda kullanamayan insanlar. Bak birader, bazen hiç kıpırdamadan çalabiliriz; bazen stüdyoda, kimsenin görmediği bir anda tamamen zıvanadan çıkabiliriz. Kafamıza göre. Nasıl hissedersek ve müzik nasıl çıkarsa. Hepsi bu. İnsanlar bunu ne kadar çabuk anlarlarsa o kadar iyi."

Jimi Hendrix Experience, Ekim 1966'da Hendrix'in Animals'ın eski basçısı Chas Chandler'ın teşvikiyle Greenwich Village'dan Londra'ya gelmesinden birkaç hafta sonra kuruldu. 21 yaşındaki Mitchell, İngiltere'de zirvede olan rhythm and blues grubu Georgie Fame'den transfer oldu. Daha önce kısa süreli başka gruplarda gitar çalan 22 yaşındaki Noel Redding de bas gitara geçti. Aldıkları ilk iş, sadece birkaç haftalık provanın ardından Paris Olympia'da Johnny Hallyday'in öngrubu olarak sahneye çıkmaktı.

İlk plakları "Hey Joe", İngiltere listelerinde dört numaraya çıktı; İngiltere turnesi ve hemen ardından gelen hitleri "Purple Haze", onları âlemin en parlak ismi yaptı. Erkek kuaförleri "Experience stili"ni listeye aldı. Paul McCartney onları Monterey Pop Festivali'ne davet ettirdi ve aniden hit oldular.

Ama, dünyaya 22 yıl önce Seattle'da James Marshall Hendrix adıyla gelen Jimi Hendrix'in hikâyesi çok daha uzun. Müzikal olarak, siyahların güzergâhını izledi. Muddy Waters plaklarıyla gitar çalmayı öğrendi, Nashville'de zenci kulüplerinde çaldı, yalvar yakar Harlem gruplarına geçti, rhythm and blues'un listebaşı isimleriyle iki yıl turladı: Isley Brothers, Little Richard ve King Curtis. Hatta bir keresinde Fillmore'da bile çaldı, ama o zaman Ike ve Tina Turner'a eşlik ediyordu; Haight-Ashbury ortamı henüz zuhur etmemişti.

"O durumdan daha fazlasını istedim" diyor. "Kendi ortamımı, kendi müziğimi yapmak istedim, aynı riff'leri çalıp durmak değil. Bir keresinde Little Richard'layken, ben ve başka bir eleman, takım elbiseden sıkıldığımız için kıyak tişörtler giymiştik. Richard derhal bizi topladı. 'Ben Little Richard'ım, ben Little Richard'ım' dedi. 'Kralım. Rock'un kralıyım. Sadece ben güzel görünebilirim. Çıkarın o tişörtleri.' Hep böyleydi birader. Düşük ücret, boktan hayat şartları, harala gürele..."

1966'nın başında Greenwich Village'a geldi, apar topar topladığı grubu Blue Flames'le Jimmy James adını kullanarak Cafe Wha?'da sahne aldı.. Bu onun için bir fırsattı ve bugünün Jimi Hendrix'iyle bir köprüydü. Şarkı yazmaya (yüzlerce yazdı) ve "rock-blues-funky-freak" diye adlandırdığı sound'u icra etmeye başladı.

"Beni Dylan baştan çıkardı. Şarkı sözleri ya da gitar anlamında değil, kendimi bulmam anlamında. Onun gibi biri insana yaptırabilir bunu... Zaten hep daha bütünlüklü bir sound istemiştim."

Siyah Elvis mi? İngiltere'de öyle. Amerika'da James Brown siyah Elvis, ama sadece zenciler için; Hendrix de Amerikalı beyazlar için olabilir mi?

Hırpani ve dağınık odanın sesi kapalı televizyonunda bir John Wayne filmi vardı ve Hendrix scotch ve Courvoisier arasında gidip geliyordu. Pencereye döndü, San Francisco manzarasını seyre koyuldu. "Brüksel'e benziyor; tepeler üzerine kurulmuş bir Brüksel. Güzel. Ama gördüğüm hiçbir şehir Seattle kadar güzel değil. Orada yaşayamazdım, ama güzeldi."

Müziği dışında pek bir şey yapmıyor. Boş zamanlarında Isaac Asimov okuyor. Sevdiği müzisyenleri "Charlie Mingus, Roland Kirk, Bach, Muddy Waters, Bukka White, Albert Collins, Albert King ve Elmore James" diye sıralıyor.

"Çok fazla var yahu, çok daha fazla, hepsi iyi. Önemli olan da bu: İyi olmak... Gerçekten neyi sevdiğimizi bulmaya çalışıyoruz. Arayışımıza devam edeceğiz. Hep aynı şeyi yapmak, çıkıp 'şimdi bu parçayı çalacağız', sonra da 'şimdi de şunu çalacağız' demek sıkıcı olmaya başlıyor. Millet bizi bir acayip algılıyor, ama nasıl algılandığımızı umursamıyorum. Yolumuza devam edeceğiz birader, hep hareket halinde olacağız. Zira, bu hayatta ne istiyorsan onu yapman lâzım. Zihnini ve hayal gücünü serbest bırakmalısın, bırak aksın, bırak kanatlansın, özgürce uçsun." +

40 YIL ÖNCE, 40 YIL SONRA

Gökyüzünü öperken

17 Eylül 1970'de dünya âlemi mateme boğan bir kaza oldu, Jimi Hendrix 27 yaşında hayata veda etti. Çeyrek asırdır yazılarını zevkle okuduğumuz usta kalem Ed Vulliamy, kırk yıl önce, kara haberi duyar duymaz o meşum gecenin yaşandığı otelin önünde almıştı soluğu. Kırk yıl sonra Hendrix'in Londra günlerini paylaşan yakınlarını buldu, efsaneyi anlattırdı. Kendi notlarını, hatıralarını, tespitlerini zerketmeyi de görev bildi tabii. Observer'dan naklediyoruz...

Çeviri: Doruk Yurdesin

New York'tan kalkan bir Pan Am, aralarında fakir bir aileden gelen siyahî Amerikalı müzisyenin de olduğu yolcularıyla 21 Eylül 1966 sabahı Londra'ya, Heathrow'a indi. Ülkesinde tanınmayan ve İngiltere'ye tamamen yabancı olan bu adam hayatında ilk kez birinci sınıfta uçmuştu. İsmi, James Marshall Hendrix'ti.

Dört yıl sonra, 18 Eylül 1970'te okuldan eve dönerken, normalde yapmadığım bir şey yaptım ve bir Evening Standard aldım. Birinci sayfada manşetten verilen bir haber ve Hendrix'in sadece 18 gün önce Isle of Wight konserinde (hâlâ kulaklarımda çınlar) çekilmiş fotoğrafı vardı. Haber, Hendrix'in Notting Hill'deki Lansdowne Crescent'ta, doğduğum ve bugün yaşadığım yerden bir sokak ötedeki bir otelde öldüğünü anlatıyordu.

Hendrix'in Londra'da yaşadığı o üç yıl ve 362 gün boyunca, vizyonu ve sound algısıyla, kişiliği ve dehasıyla, gelmiş geçmiş en olağanüstü gitar müziğini, en fevkalâde ses tablosunu yarattığına itiraz eden yok. Fikir ayrılıkları daha çok müziğinin insanlar üzerindeki etkisinde ortaya çıkıyor: Haz, endişe, cinsel uyarılma, yücelme, rahatsızlık... Bunların hepsi ya da hiçbiri, ama her halükârda insanın ağzını bir karış açık bırakan hayret.

Hendrix, ölümünün 40. yıldönümünde, ardında bıraktığı eşyalardan oluşan bir sergiyle anılacak. Eylül ayında 12 gün boyunca ziyaret edilebilecek sergi, "yuvam" dediği yegâne yerde, Londra merkezindeki Brook Street'te, bir zamanlar besteci Georg Friederic Handel'in oturduğu dairenin üst çaprazındaki dairede, şimdi "Handel Evi" olarak anılan ikiz binada açılıyor. Söz konusu binanın bir Handel-Hendrix ortak müzesine dönüştürülmesi tartışılıyor. Hendrix'in o dairede birlikte yaşadığı sevgilisi, gerçekten âşık olduğu tek kadın Kathy Etchingham da bu tartışmanın içinde.

Basında pek görünmeyen Etchingham'la telefonda konuşuyoruz: *"Onun gerçekte olduğu gibi hatırlanmasını istiyorum, dönüştürüldüğü trajik figür olarak değil. Eğlenceliydi, cazibeliydi... İnsanların benim tanıdığım adamı hatırlamalarını istiyorum."*

Etchingham onunla tanıştığında (Londra'ya indiği gece) Hendrix ilginç, ama hayal kırıklıklarıyla dolu bir 23 yıl yaşamıştı. İlgili, ama mesafeli bir babanın ve 15 yaşındayken kaybettiği, çok az tanıdığı, ama taptığı (en iyi üç baladından ikisine ilham olduğu söylenir: "Little Wing" ve "Angel") bir annenin oğluydu. Gitar onu büyülüyor, r&b ve blues efsaneleri Albert King ve Muddy Waters'la yatıp kalkıyordu.

18 yaşındayken küçük bir suçtan hapse girmesi yerine orduya katılması teklif edildi. O da 101. Hava İndirme Tümeni'nde eğitime başladı.

Askerlik günlerinden geriye, daha sonra son konserlerine beraber çıkacağı Billy Cox isimli bas gitaristle arkadaşlığı ve şöyle bir rapor kaldı: *"Şahıs, askerî kurallara ve düzenlemelere uyum göstermekten aciz. Yat yoklamasını kaçırıyor, mesai saatlerinde uyukluyor, görev performansı tatminkâr değil."*

Hendrix terhisini Vietnam'a sevkinden hemen önceye denk getirdi ve Little Richard, Curtis Knight, Isley Brothers gibi isimlerin arkasında gitarist olarak çalıştı. Ancak, New York'a gidip adıyla sanıyla kendisini kabul ettirmeye çalıştığında, o âleme uymadığını fark etti.

Hendrix "uymuyordu", çünkü Harlem için yeterince siyah, Greenwich Village içinse yeterince beyaz değildi. Müziği daha ziyade blues'a yakındı. Delta ve Chicago blues'u, bir müzisyen kuşağını etkisi altına almıştı, ama anayurdu ABD'den çok İngiltere'de, John Mayall ve Alexis Corner, sonra da Eric Clapton, Peter Green, Jeff Beck, Jimmy Page ve daha birçok ismin demir attığı Londra'da revaçtaydı.

"Hey Joe"nun hikmeti

Talih bu ya, o sıralarda Britanyalılar New York'taydı ve Stones'dan Keith Richards'ın kız arkadaşı Linda Keith, Animals'ın bas gitaristi Chas Chandler'ı Village'daki Cafe Wha?'ya gidip Hendrix'i dinlemeye ikna etti. Chandler bir süredir menajerliğe başlamak istiyordu ve Tim Rose'un yazdığı "Hey Joe" adlı şarkıya tutkundu.

O zamanlar New Musical Express'te çalışan, sonra da Hendrix'in turne ekibinde bir tür "iliştirilmiş" muhabir olan Keith Altham da, Cafe Wha?'daki tarihî gecenin tanıkları arasındaydı: *"Chas, doğru kişi söylediği takdirde 'Hey Joe'nun hit olacağına emindi. Ve işte karşımızda bu inanılmaz adam, tam da o şarkının çılgın bir versiyonunu çalıyordu. Chas için bir aydınlanma ânıydı. Olacağı varmış."*

O gece Chas Chandler'la beraber Cafe Wha?'ya giden Animals'ın turne ekibinden Tappy Wright, *"Dürüst olmak gerekirse"* diyor, *"ilk başta fazla etkilenmemiştim. Ama gitarı diş–leriyle ve kafasının arkasında çalmaya başladı–ğında karşımızda farklı biri olduğu aşikârdı".*

Çok geçmeden Hendrix, Chandler ve Animals'ın menajeri Michael Jeffery'le beraber Londra'ya giden uçaktaydı. Londra'da müzik gürültü koparan bir yaratıcılık dönemindeydi ve Hendrix'e kucak açmaya hazırdı. Altham o günleri şöyle hatırlıyor: *"Müzisyenler gitar çalan kankalarımızdı. Çok sıkı fıkıydık. Herkes herkesi tanıyordu. Who'dan Pete, Cream'den Eric, Sto–nes'dan Brian ve Mick... Herkes birbirinin konse–rine giderdi."*

Tam da açıklanamayan nedenlerden, blues –hem Delta formunda hem de amfiye takılmış Chicago formunda– bu İngiliz müzisyen kuşağını Amerika'daki muadillerine oranla daha derinden etkilemişti. Yaşlı blues'cular şaşkınlık içinde, Hammersmith'teki unutulmaz Sun House ve Bukka White gecesi gibi konserlere davet edilmiş buluyordu kendilerini. Amerika'dan gelen blues'u dinleyip kahramanları gibi tınlamak isteyen bir dolu beyaz müzisyen vardı.

Hendrix uçaktan indikten sonra olaylar hızla gelişti. *"Jimi'nin geldiği gün, Chas bana 'Scotch'a gel ve New York'ta ne bulduğumu dinle' demişti"* diyor Altham: *"O gece ilk izlenimim, çok iyi bir caz müzisyeni olabileceğiydi."* Hendrix, aynı gece, Londra'daki ilk gecesinde, Kathy Etchingham'la tanıştı. Etchingham, *" Her şey birdenbire oldu"* diyor: *"Karşımda bu farklı, mu–zip, utangaç adam vardı. Gitar çalışı bile öyleydi."*

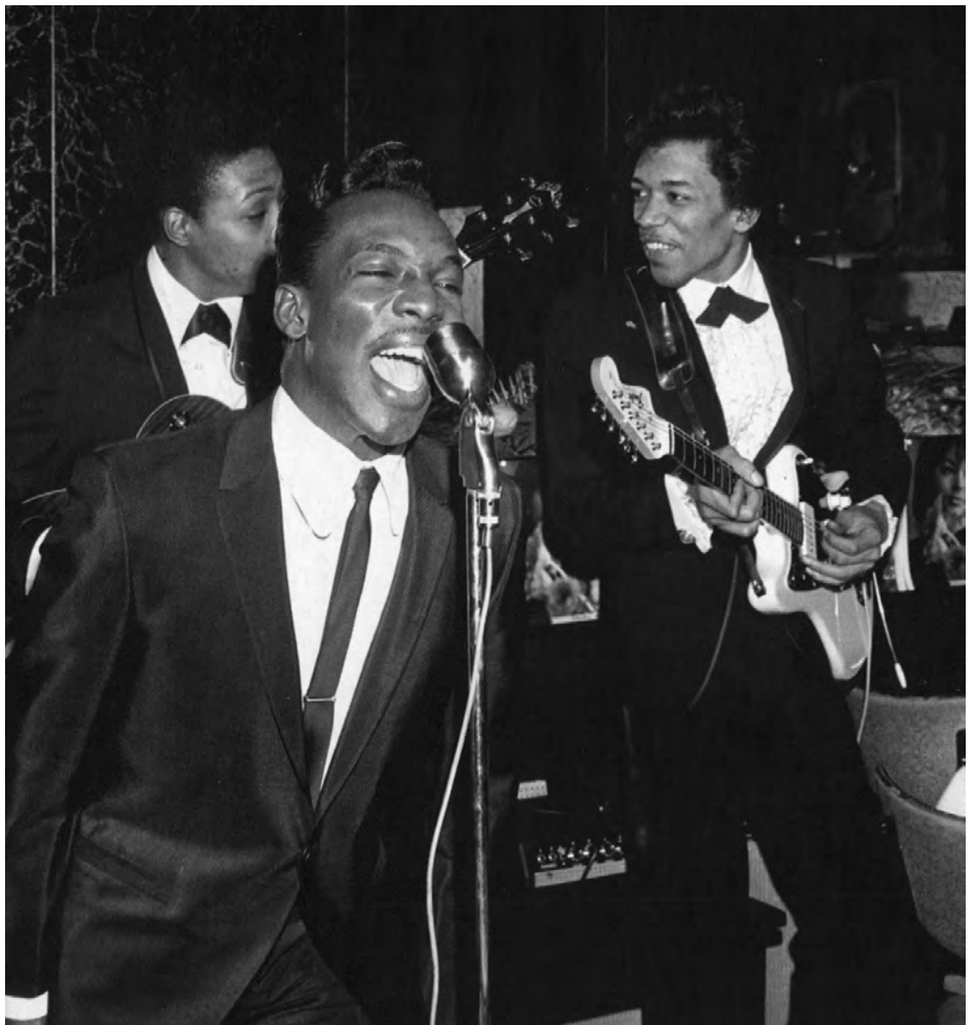
Hendrix vakit kaybetmeden kendi grubunu kurdu: Animals'a katılmak için başvuran, ama Hendrix tarafından bas gitara tayin edilen gitarist Noel Redding ve John Coltrane'in muhteşem perküsyoncusu Elvin Jones'u model alan caz davulcusu Mitch Mitchell. Michael Jeffery, anlık bir dehanın ürünü olarak, akabinde olacaklara gayet uyan bir isimle çıkageldi: Jimi Hendrix Experience. Rock'n'roll'da bu kadar baştan çıkarıcı başka bir dize var mıdır? "Tecrübeli misin? / Hiç tecrübe ettin mi? Ben ettim." *(1967'nin "Are You Ex–perienced"ından)*

Paul McCartney, John Lennon ve diğer Beatle'lar, Stones ve Pete Townshend'le beraber hemen bu fenomeni dinlemek için toplandılar. Altham bir akşam Bag O'Nails'e girerken Brian Jones'la karşılaşmıştı: *"Gözlerinde yaşlarla merdivenlerden çıkı–yordu. 'Brian, n'oldu?' dedim, 'Çalışı beni mahvediyor' dedi..."*

Britanya blues'unun dinamosunda, Cream ve Eric Clapton'da merak başgöstermişti. Londra merkezindeki Regent Street Polytechnic'te, Jimi'nin Cream'le doğaçlama yapacağı özel bir gece düzenlenmişti. Clapton'la tanıştırmak, Chandler'ın Hendrix'i Londra'ya gelmeye ayartmak için kullandığı kozlardan biriydi. Hendrix, "Killing Floor"u (Howlin' Wolf) yorumlamaya başladığında, Clapton'ın "henüz hâkim olamadım" diyerek şarkıyı yarıda bırakıp sahne arkasına gittiğini hatırlıyor Altham: *"Clapton hiddetle sigarasını körüklerken, Chas'a 'onun bu kadar iyi olduğunu niye söylemedin bana' demişti."*

Blues ve cazdan esinlenirdi –sadece Coltrane bu şekilde çalabilirdi– ve Dylan en büyük ilhamıydı. Mozart dinler, Asimov okur, hepsi kafasının içinde dolaşır ve Jimi Hendrix olarak dışarı çıkardı.

James Marshall Hendrix olduğu günlerde Wilson Pickett'ın arkasında çalarken

O gülümseme

Plak anlaşması, akranlarının hayranlığı ve itibar kazanan Jimi, Montagu Street'te Ringo Starr'a ait bir daireye yerleşti. Orada Kathy Etchingham'la beraber yaşıyordu. İdeal bir mekân değildi, ama çıkacağı ilk turne için bir üs vazifesi görüyordu. Turnenin listebaşı Walker Brothers'dı; Hendrix, Cat Stevens ve Engelbert Humperdinck'ten önce sahne alacaktı.

Chandler, Hendrix'in kendisinden sonra sahneye çıkanları gölgede bırakacak bir şey yapması gerektiğini düşünürken Altham bir fikrin ilk ışıklarını verdi: *"Gi–tarını tutuşturamaman çok yazık." "Odada yaratıcılığa gebe bir sessiz–lik oldu ve Chas 'gidin bana çakmak gazı getirin' dedi."*

Ve o gece Astoria'da Hendrix gitarını ilk kez ateşe verdi. *"Aslında bunu daha sonra sadece üç kez yaptı"* diyor Altham: *"Ama alâmet–i farikası oldu."*

Turne 1966-67 kışında, İngiltere'nin kuzeyindeki işçi kulüpleri ve küçük salonlarda, samimi ortamlarda başladı. *"O günleri Jimi'nin en iyi dönemi olarak hatırlıyorum"* diyor Etchingham: *"Ve de en mutlu olduğu... Bir an evvel ismini du–yurmaya çalıştığı, ama aynı zamanda kendisi için çaldığı zamanlar. İşçi kulüplerinde insanların tek istedikleri, bira içerken keyif alacakları müzikti. Ama bu en iyi müziğiydi –sadece müzik yapmak için çalıyordu... Çılgın beklentilerin hiçbiri yoktu, kimse ona asılmıyordu. Sadece bildiği, sevdiği ve güvendiği insanlar ve kendi müziği vardı."*

Peki, bu müzik, bu görülmemiş, canlandırıcı, başka dünyaya ait, tehditkâr, egzotik ve erotik sadâ neydi? *"Hendrix bir saksağandı"* diyor Altham: *"Blues ve cazdan esinlenirdi –sadece Coltrane bu şekilde çalabilirdi– ve Dylan en büyük ilhamıydı. Ama Mozart dinler, bilim–kurgu ve Asimov okur, hepsi kafasının içinde dolaşır ve Jimi Hendrix olarak dışarı çıkardı. Ve tabii müthiş bir mahareti vardı. Solaktı, ama insanların ona sağ–laklar için yapılmış bir gitar fırlattıklarını, Hen–drix'in de alıp tersten çalmaya başladığını hatırlıyorum."*

Hendrix'i anlamamızı sağlayacak en kıymetli bilgi Etchingham'dan geliyor: *"İnsanlar Jimi'yi sık sık sahnede acayip gergin ve ciddi görürlerdi. Ve birden, nedensiz yere, yüzünde bir gülümseme, neredeyse bir kahkaha belirirdi. Evde yatakta ya da yerde otururken olsun, bunu çok iyi hatırlıyo–rum. Bazen bir riff'i tamamen ustalaşana kadar saatlerce çalardı. Sonra bu harika gülüş yüzüne yayılır ya da kafasını geriye atıp gülmeye başlardı. Bu anlar, başkaları için değil, kendisi için müzik yaptığı anlardı."*

"The Wind Cries Mary"

Turneler ve stüdyo çalışmaları eşzamanlı yürüyordu. Önce "Hey Joe", benzersiz "Purple Haze" ve bir tartışmanın ardından kapıyı çekip çıkan Kathy için yazdığı "The Wind Cries Mary" (Mary, Kathy'nin göbek adı)... Ve hikâye böyle devam etti.

Hendrix'e özgü sound coğrafyası, teknoloji-

nin son kerteye kadar zorlanması ne tesadüftü ne de sadece Hendrix'in dehasıyla ilgiliydi: Bu bilinçaltı sihrinin ardında bilim vardı. Ve bu süreç Roger Mayer adlı bir adamla başladı.

Mayer, bir ses mühendisiydi, ama aynı zamanda çeşitli elektronik müzik cihazlarının da mucidiydi. Bunların arasında geliştirilmiş bir wah-wah pedalı ve benzersiz "çiftleme" efektiyle "Octavia" gitar efekti vardı.

"Müziğin bir yarışma değil, bir misyon olduğu fikrinden yola çıktık" diyor kendini Hendrix'in "ses danışmanı" olarak tanımlayan Mayer: *"Blues işin temeliydi, ama blues'un çerçevesi çok dardı. Önce şarkının hissinin ne olmasını istediğini konuşurduk. O renklerden bahsederdi ve benim işim tuvali boyaması için ona renkleri üretecek elektronik paleti vermekti. Hendrix'i dinlediğinizde duyduğunuz saf müziktir. Bu, tartışma ve deney gerektiriyordu. Bazen hüsrana uğrardık. Ama sonra o an gelirdi ve kulaklıklarımızı çıkarıp 'tamam, işte bu' derdik."*

Hendrix'in birçok kadınla, sıklıkla da eşzamanlı beraber olduğunu herkes biliyor. Ama Altham'a göre, bu, gerçeğin kendisi kadar ilginç değil: *"Hayatının aşkı Kathy Etchingham'dı"* diyor Altham. Mayer de onları birbirlerine düşkünlükleriyle hatırlıyor: *"Kavga ettiklerinde bile Jimi Kathy'den vazgeçemiyordu."* Hendrix, Etchingham'la 1968'de taşındıkları ev için "hayatta sahip olduğum tek yuva" derdi.

Hendrix aşağı katta Handel'in oturmuş olduğunu öğrendiğinde gidip "Mesih" oratoryosunu almıştı. Bu mübarek döşemenin üzerinde yürüyüp Handel'in klavseninin bir reprodüksiyonunun, bestekârın portrelerinin ve bestelendiği odada "Mesih"in notalarının yanından geçtikten sonra tahta bir merdivenle çıkılan üst katta Hendrix'in baştan aşağı beyaz salonuna ve yatak odasına çıkmak olağanüstü bir his.

Onu gerçekten tanıyanların hatıraları, popüler tahayyülün trajik, anti-kahraman Hendrix'ini gölgede bırakıyor. Etchingham ve Keith Altham, muzip bir adam hatırlıyorlar. *"Stüdyoda işler gerginleştiğinde, 'Teddy Bear's Picnic' şarkısını çalmaya başlardı"* diyor Altham.

O günlerde Londra'da Hendrix'in yakın çevresini oluşturanlar, ABD'de popüler olmasının ona yaramadığını söylüyorlar bugün: Irk sınırlarını aşan müziğinin, kendi siyahlığının ve sürmekte olan siyah hareketin ve ezici çoğunluğu beyaz olan izleyicilerinin üçgeninde sıkışıp kalmış bir kitlesel meta. Yine de 1969 Woodstock festivalini ABD millî marşının, "The Star-Spangled Banner"ın yorumuyla kapatmıştı ve o yorum hem Vietnam savaşı karşıtlarının marşı, hem de Hendrix'in savaşa gönderilen genç kurbanlara duyduğu empatinin ifadesi olmuştu. Birçok çocukluk arkadaşı bir daha dönmemek üzere Vietnam'a gitmişti. Jimi'ye dünya çapında ün kazandıran "The Star-Spangled Banner" görkemli, lirik bir ağıttı; sadece Woodstock'un değil, birçok rüyanın da finaliydi.

"Jimi'nin en iyi dönemi, şöhretinin müziğiyle kendisi arasına girmediği zamanlardı" diyor Etchingham: *"En kötü dönemiyse, şöhreti yakaladığında onu hiç tanımayan insanların etrafını sardığı zamanlardı."* Altham da, *"insanlara hayır diyememek gibi bir huyu vardı ve bu sorun yarattı"* diyor. Bütün bu raydan çıkarıcı gelişmelere rağmen, Hendrix'in peşini bırakmadığı bir proje vardı: Electric Lady Studios. En son teknolojinin kullanıldığı New York'taki bu stüdyo, 26 Ağustos 1970'te, Hendrix'in Isle of Wight festivalinde çalmak için İngiltere'ye uçmasından bir gece önce verilen bir partiyle açıldı. Ama Hendrix ortalığa çıkmak için çok utangaçtı ve ilk fırsatta dışarıdaki merdivenlere kaçtı. Orada içerideki şamataya karışmaktan çekinen genç bir şarkıyazarıyla tanıştı: Patti Smith. *"İçeride olanlar benim için çok fazlaydı"* diyordu Smith, geçenlerde Observer'da yayınlanan söyleşide: *"Ben de dışarıda merdivenlerde takılırım diye düşünmüştüm ki, Jimi gelip yanıma oturdu. Kafası proje doluydu: Bu stüdyoda yaratacağı farklı sesler, müzisyenlerle deneyler, yeni ses uzamları... Bütün istediği, İngiltere'ye gidip Isle of Wight festivalinde çaldıktan sonra işinin başına dönmekti."*

Isle of Wight'ta uzun bir haftasonu geçirilmişti ve benim için çok heyecan vericiydi. Fransız ve Alman anarşistlerin festivale bedava girilmesi için telörgüleri indirmekteki kararlılıkları bana ters gelmemişti; resmî tarihte anlatıldığı gibi çirkin, nefret edilesi bir şey değildi. Notting Hill'in yerel gruplarından Hawkwind'in bilet fiyatlarını protesto etmek için telörgülerin dışında çalmasına bayılmıştım. Bu tuhaf atmosfer, festivalin can alıcı noktasının önemini artırdı: Pazartesi gecesi saat 2'de, kalabalıkları yararak en öne geçip konsantre olmayı, daha doğrusu hipnoza kendini bırakmayı elzem kılan bir sebep vardı: Sıra Jimi Hendrix'teydi.

Hendrixoloji ilminde bunun berbat bir performans olduğu yazar. Ama 16. yaşıma henüz basmıştım ve tek hatırladığım, bir rüyanın gerçekleşmesiydi. Gelmiş geçmiş en büyük rock müzisyeni (buna inanç tamdı) alev alev parlayan kırmızı ve pembe ipekler kuşanmış, karşımda sadece birkaç metre ötede, NME'de hakkında birçok şey okuduğum "Sgt. Pepper's" yorumunu, "Purple Haze"i, "Voodoo Child"ı ve uzun, yakıcı "Machine Gun"ı çalıyordu. Beni hayatımın geri kalanına doğru çıktığım yolda karşılaşacağım duygusal, varoluşsal, sanrısal, cinsel kavşakları yaylım ateşine tutan sadâyı, sadâları hatırlıyorum. Gitarıyla "Sgt. Pepper's"ın nefeslilerini çaldığını hatırlıyorum! Yaylım ateşinden sonraki sağır edici ve acı verici sessizliği ve kalabalığın esriklik, minnettarlık, aydınlanma ve şefkat karışımı hislerini hatırlıyorum.

Woodstock, 1969

Basit şeyler karmaşıklaşınca...
Konserden sonra Hendrix, bir fecaat olarak anlatılan İskandinavya ve Almanya turnesine çıktı ve ardından Keith Altham'a son söyleşisini verdiği Cumberland oteline döndü.

"Odada iki kadın vardı" diye hatırlıyor Altham: *"Biri Devon Wilson adındaki kız arkadaşıydı ve tehlikeli bir tipti –ona uyuşturucu buluyordu. Ama Hendrix bir önceki görüşmemizden daha iyi görünüyordu."* Söyleşi, intihar ve ölme isteği gibi saçma sonuçlar çıkartılabilecek olmaktan çok uzak olduğu için önemli. Kasette Hendrix gülüyor ve şakalaşıyor; Altham'a Experience'ı yeniden kurma ve İngiltere'de turneye çıkma planlarından bahsediyor.

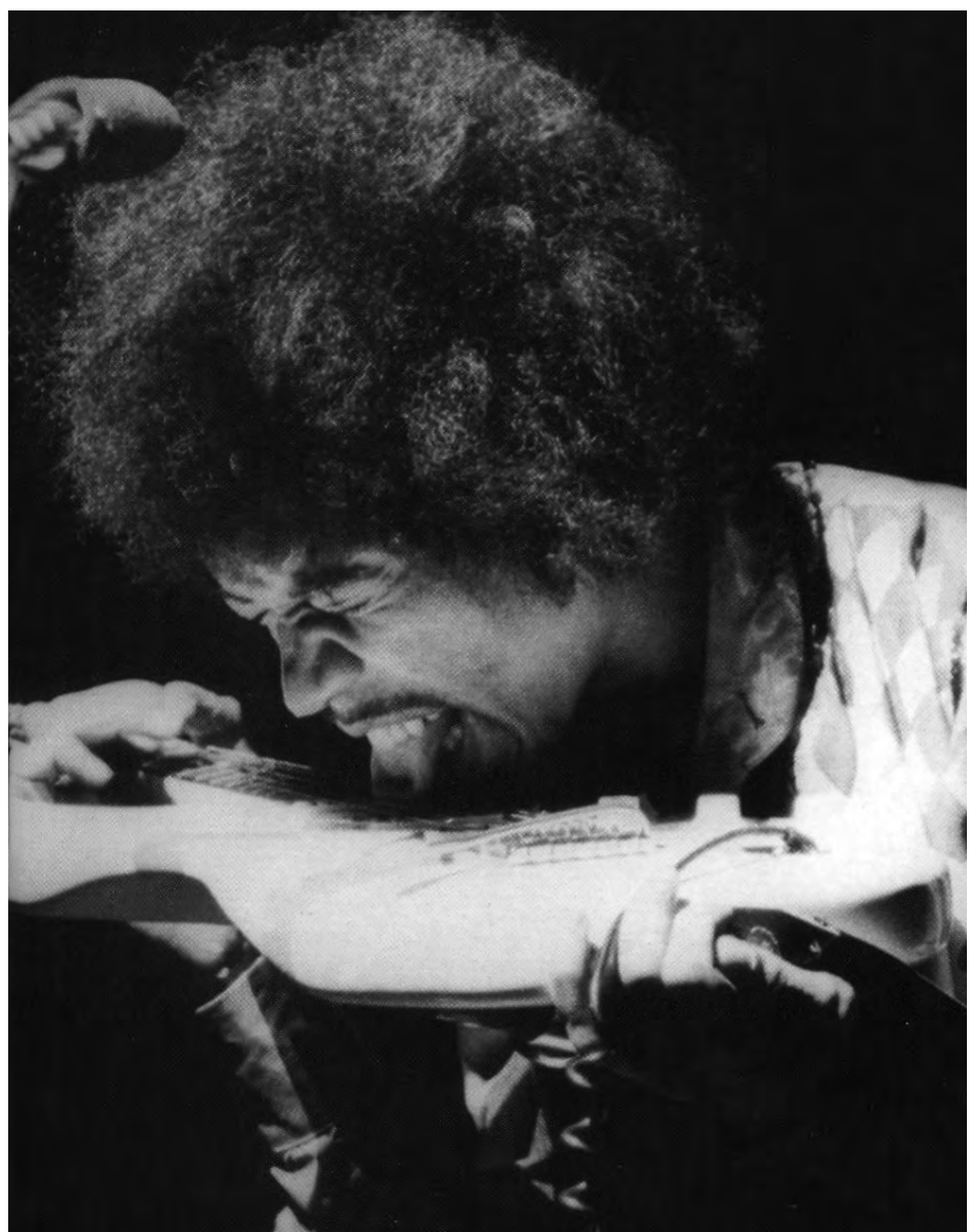
16 Eylül gecesi, Hendrix gitarını yanına almadan, Eric Burdon'ın yeni grubu War'la sahnede doğaçlama yapmak umuduyla Ronnie Scott's kulübüne gitti. Burdon onun çalamayacak durumda olduğuna kanaat getirdi. Ertesi gece Hendrix tekrar gitti ve sahnede arkadaşına eşlik etti. *"O gece yorgundum ve olayı kaçırdım"* diyor Altham: *"Çok pişmanım. Hendrix son kez gitar çalmıştı."*

Hendrix çıkışta Monika Danneman adlı bir Alman kadınla bir partiye ve ardından onun Lansdowne Crescent'te Samarkand otelindeki odasına gitti. Sonrasında tam olarak ne olduğuna dair birçok hikâye var, ama hepsinin hemfikir olduğu nokta, Hendrix'in epey içkili olduğu, bir çeşit amfetamin aldığı ve arkasından, ne kadar güçlü olduklarının farkında olmadan Danneman'ın Vesperax adlı uyku ilacından birkaç tane içtiği. Daldığı uykuda kustu; bilinci kusmuğu dışarı çıkartamayacak kadar kapalıydı. Danneman panikledi ve Eric Burdon'ı aradı, o da hemen ambulans çağırmasını söyledi. Ama tüm zamanların en büyük gitaristi St. Mary Abbot's hastanesine geldiğinde, 27 yaşında ölmüştü. (Ne yazık ki, Danneman da 1996'da kendi hayatına son verdi.)

İntihar ve cinayet spekülasyonları dikkate alınmayacak kadar saçma –çoğu, muhtemelen olayı dramatize etmek ve böylesi bir dehanın bu koşullarda öldüğü gerçeğini kabullenmemek için uydurulduu– ama asıl önemli olan Kathy Etchingham'ın düşünceleri: *"Jimi öldü, çünkü basit şeyler karmaşıklaştı. Hiç tanımadığı, kendisine ne kadar güçlü olduklarını söylemeden uyku hapları veren biriyle o otel odasındaydı. Bu kadar basit ve karmaşık işte."*

Ve 1970'in o eylül ayında, gazetedeki haberi okuduktan sonra Lansdowne Rise'dan yukarı çıkıp Samarkand otelinin köşesini döndüm. Jimi Hendrix'in henüz o sabah son nefesini verdiği adresin önündeki kaldırımda birkaç saat boyunca tek başıma olmam beni hayrete düşürdü; gelip giden kimsecikler yoktu. Eve gittim, tebeşir aldım ve kaldırım taşlarının üstüne "biz gökyüzünü öperken bizi bağışla, Jimi" yazdım (tamam, ama daha 16 yaşındaydım) ve geri çekilip izlemeye koyuldum. Hiçbir şey olmadı. Bir saat sonra adamın biri gelip yazdığım sözleri suyla temizledi ve ben de günlüğüme bir ağıt yazmak için eve döndüm. Günlüğüm hâlâ duruyor; Evening Standard'ın ön sayfası o günün içinde katlı. ✚

Sevgilisi Kathy Etchingham'le (üstte), gitarı dliyle çalarken (altta)

Ses mühendisi Eddie Kramer. (üstte), Hendrix'li günler (aşağıda)

EDDIE KRAMER

Ciddi ciddi ciddiyet

Beatles'tan Rolling Stones'a, dönemin pek çok grubuyla beraber çalışan efsanevî ses mühendisi Eddie Kramer, üç albümünde de Jimi Hendrix'in yanıbaşındaydı. Hendrix'in ölümünün ardından yayınlanan kayıtların hemen hepsi de onun elinden geçti. En son yayınlanan "Valleys Of Neptune" dahil. Hendrix'i en yakınındaki adamdan dinliyoruz, Les Inrockuptibles'den naklen...

Çeviri: Siren İdemen

Jimi Hendrix'le kaydettiğiniz ilk şarkı hangisiydi?

Eddie Kramer: Tam hatırlayamıyorum. Kırk küsur yıl geçti üzerinden. Jimi'yle çalışmaya 1967'nin ocak ayında başladım. "Hey Joe" sayesinde zaten ünlüydü. İngiltere'de onu tanımamak imkânsızdı, radyolarda çalınıyor, televizyonlara çıkıyor, fotoğrafları bütün basında yer alıyordu... Londra'da Olympic Studios'da onunla çalışmaya başlamadan önce, Chas Chandler'ın prodüktörlüğünde, Experience'la iki-üç parça kaydetmişlerdi, "Hey Joe" da onlardan biriydi. "Are You Experienced"daki yeni parçalar üzerinde çalışmaya başlamadan önce, o şarkıların remikslerini yaptık.

İlişkiniz insanî açıdan nasıldı?

Jimi çok çekingen, son derece yumuşak, fazlasıyla nazik bir insandı. Kayıt ve miksaj aletlerinin başına geçtiğim anda, müziğine nasıl yaklaştığımı gördü ve aramızda bir daha hiç bozulmayan bir güven ilişkisi oluştu.

Jimi Hendrix Experience'la kayıt seansları nasıl geçerdi?

Hiçbiri birbirine benzemiyordu. Jimi'nin stüdyoda ne yapacağını asla öngöremezdiniz, ama büyük bir ciddiyet, disiplin ve titizlikle çalışırdı. Jimi, Noel Redding, Mitch Mitchell ve Chas Chandler'la beraber, hedefi her seansta Jimi'nin hayal gücünü mümkün olan en ileri noktaya kadar takip etmek olan gerçek bir ekip oluşturuyorduk. Chas Chandler'ın dediği gibi, tek kural, hiçbir kuralın olmamasıydı. Ama bu, belli bir disiplinle çalışmadığımız anlamına gelmiyor.

Sound açısından yerine getirilmesi en zor istekleri nelerdi?

Bir gün benden sanki su altında kayıt yapıyormuşuz etkisi uyandırmak için denizaltı atmosferi yaratmamı istemişti. "Electric Ladyland"deki "1983... (A Merman I Should Turn To Be)" içindi... O şarkının miksajı için aletin başında kesintisiz 12 saat geçirdiğimi hatırlıyorum. Jimi'yle her şeyi beklemeye hazır olmalıydınız. Neyse ki arkamda sağlam bir müzikal birikim vardı –klasik piyano eğitimi almıştım ve onunla tanışmadan önce cazcılarla, çağdaş avangard müzisyenlerle çalışmıştım. Psikolojik açıdan da, teknik açıdan da onun beklentilerine karşılık verebilecek düzeydeydim. Bu sayede çok uyumlu ve sağlam bir profesyonel ilişkimiz oldu. Kişisel ilişki açısından da hiçbir zaman en ufak bir sorun yaşamadık. Jimi müzik konusunda kılı kırk yarar, fazla titizlenirdi, ama hayran olunacak bir karakteri vardı. Zor bir insan değildi, ama stüdyodayken sürekli her şeye hazır, uyanık olmalıydınız, çünkü kayıt yaparken aşırı coşkulu olurdu.

Kayıt nasıl geçerse geçsin, sanki hiç tatmin olmazmış gibi bir izlenim ediniyor insan nedense...

Doğru, bir sanatçıyla dehayı birbirinden ayırt eden de bu herhalde zaten.

Jimi stüdyoda kendininkinden başka müzik dinler miydi?

Asla. Ama evinde, o sıralar yoğun olarak dinlediği küçük bir plak seçkisi hep elinin altında olurdu. Özellikle de klasik dinlerdi. Bir gün New York'ta oteldeki odasına kaydettiğimiz bantları götürmeye gitmiştim. Pikabın yanında duran Beethoven, Brahms, Wagner plaklarını gördüğümde şaşırdığımı fark edince "esin perilerim bunlar" demişti. Ayrıca, modern caz dinlerdi çok. Sonuçta, zihnini açan her türle ilgiliydi.

"Valleys of Neptune"ü dinlerken müziğinin kalbinde hep blues olduğu fark ediliyor. O nedenle de, '70'leri yaşamış olsaydı müziği neye benzerdi diye düşünmeden edemiyor insan...

"Valleys of Neptune" bir geçişe tanıklık ediyor. Jimi'nin yeni bir yön aradığı döneme denk düşüyor. Experience dağılmıştı, yeni müzisyenlerle çalışıyordu, yeni yollar arıyordu. Çocuğu gibi gördüğü stüdyosu Electric Lady tam mânâsıyla faaliyete geçebilmiş olsaydı, yeni sound arayışlarına girebilecekti. Ne yazık ki, sadece dört ay çalışabildi orada.

Stüdyoya sık sık tanımadığı insanları, groupie'leri, kankalarını, torbacıları getirmekle ünlü... Sizin için çok sorun yaratmıyor muydu bu?

Doğru, "Electric Ladyland"i kaydettiğimiz günlerde, Jimi düzenli olarak o zamanlar New York'un en gözde kulüplerinden olan The Scene'e takılıyordu ve orada yanına sokulan kimseye hayır diyemiyor, hepsini stüdyoya getiriyordu. Prodüktörü Chas Chandler'ın ondan ayrılmasının nedeni de buydu zaten. Ama bu durum çok uzun sürmedi. Bir süre sonra bana, "kurtar beni bu adamlardan" demişti. Yani polis rolü bana düşmüştü. Jimi kendisine yakınlık gösteren insanlara kolay kolay hayır diyemezdi. Böyle bir zaafı vardı. Kötü adam rolünü oynamak istemediği için de parazitleri başından atma işini başkalarına verirdi. Electric Lady Studios'u satın aldıktan sonra, her şey radikal olarak değişti: O anki sevgilisinden ve en yakın arkadaşlarından başka kimsenin gelmesine izin yoktu.

Stüdyoda uyuşturucu kullanmasından ötürü hiç sıkıntı yaşamadınız mı?

Asla. Özel hayatında ne yaptığını bilemem, ama stüdyodayken müziğine yüzde yüz konsantre olduğunu biliyorum. Disiplin olmadan böylesine büyülü, bu kadar olağanüstü bir şey yaratılamaz. Profesyonel müzisyenliğe Isley Brothers, Little Richard gibi disiplini elden bırakmayan hakiki blues'cularla başlamıştı. Daha sonra neler yapmış olursa olsun, o ciddiyeti korumuştu.

Bu kadar aniden ölmesini bekler miydiniz?

Hayır, kesinlikle. Birkaç gün önce telefonda konuşmuştuk, bir an önce New York'a dönüp çalışmaya başlamak için sabırsızlanıyordu. Menajeri Mike Jeffery'yi başından atıp Chas Chandler'a dönmek istiyordu. Kişisel ve sanatsal varoluşunun bir dönemecindeydi. Üzerinde biraz burukluk olduğunu hissetmiştim, ama kesinlikle depresif değildi. Ölümü bir kazaydı. +

“VALLEYS OF NEPTUNE” VE JIMI’NİN YADİGARLARI

Hayali cihan değer

Kırk sene oldu, Jimi Hendrix’in gizli saklı kayıtları günışığına çıkmaya devam ediyor. En son “Valleys Of Neptune”ü “hiç yayınlanmamış stüdyo albümü” diye pohpohladılar. Bu iyice elden geçirilip temiz temiz mikslenmiş albüm bunca mübalağayı hak ediyor mu acaba? Etse de, etmese de, Jimi’den bir hoş sadâ bizlere. Devamı da gelecek herhalde...

Merve Erol

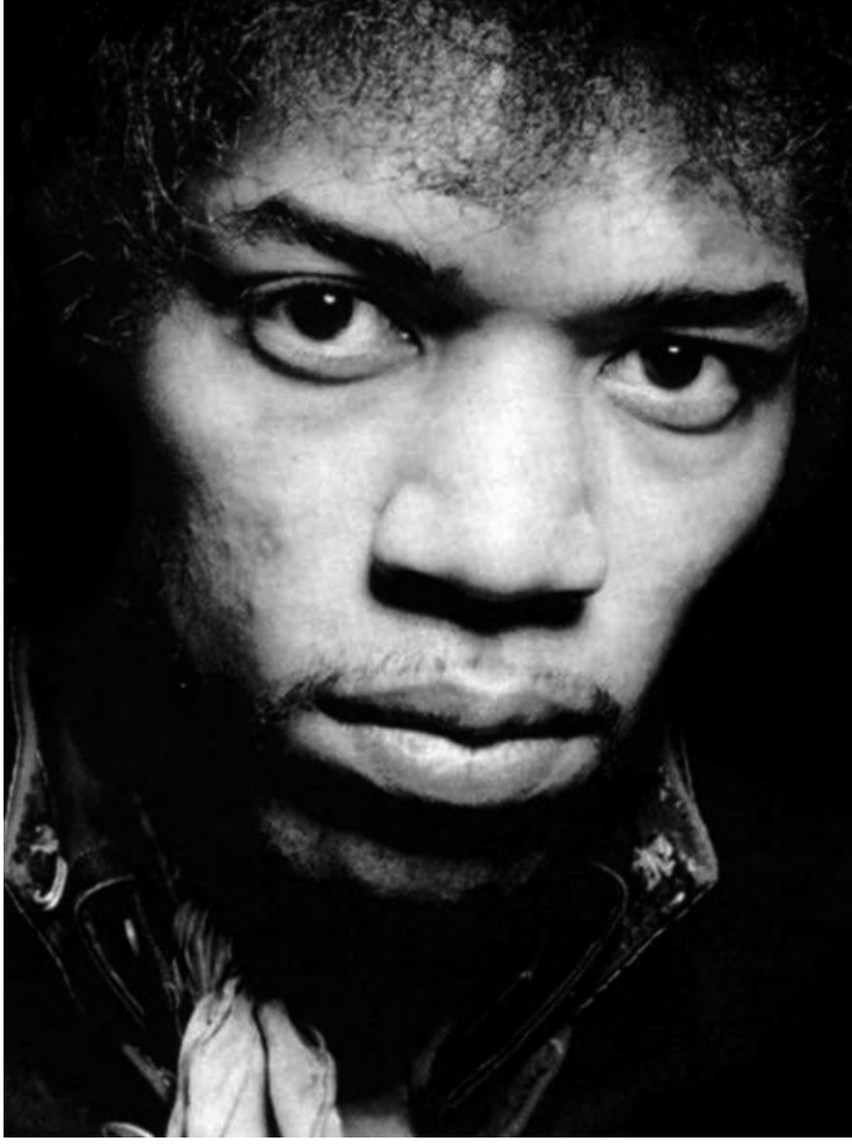
İşin içine Hint ezgilerini, bolca Erkin Koray sample’ını sıkıştırarak kotardığı hiphop - elektronik - rock füzyonu ilk albümünü bu sene çıkaran Los Angeles’lı derviş Gonjasufi, Mojo dergisinin son sayısında Jimi Hendrix’i dilinden düşürmüyor. Dün, bugün, yarın, ne zaman eli müziğe gitse “Jimi, man!” diyor, “Jimi Jimi Jimi!”. Şöyle devam ediyor: “Ne yaptığını tam olarak bilemiyorum dostum, ama manyakça bir şeydi.” Başka hangi müzisyenin yerinde olmak istediğine dair soruya cevabı da farklı değil: “Jimi be birader! Kim Jimi’nin yerinde olmak istemez ki?”

Jimi Hendrix’in başka kimselere nasip olmayan gizemi ve sihriyle belki ancak Atlantis efsanesi filan yarışır. Üç albüme sığdırdıkları, koca bir rock tarihini belirledi, a’dan z’ye kusursuz yazdığı elektrikli gitar grameri bugüne kadar hâlâ tashih dahi edilemedi. Lafın sonu belli: Ah bir de Miles’la şöyle uzun uzun, dört başı mamur bir stüdyoya girebilselerdi...

Peki Jimi’yi dinlemeye nereden başlamalı? Bize sorarsanız, bir “best of” iyidir de, durumun boyutları hakkında fikir vermez. O yüzden, albümlere başvurmak en iyisi: Ortaya nasıl olsa “Axis: Bold As Love”ı alacaksınız, en iyisi baştan başlayın: “Are You Experienced”ın her biri elmas değerinde şarkılarıyla tecrübe kazanın, sonra duble plak “Electric Ladyland”in benzersiz, kendi içinde tam, dünyaya ve jam’lerle uzayıp gitmeye açık âlemine kaptırın...

Ama Jimi bunlardan ibaret değil elbette. Hele “Electric Landyland” üstüne, sonsuz bir ihtimaller denizi gibi hayat bulmamış Jimi işlerini düşünmek var, mesela Gonjasufi’nin yapabileceği gibi. Bu noktada, hayal gücü en iyisi. Ya da, ölümünün ardından basılan sürü sepet albüme de başvurabilirsiniz...

Daha hemen 1970’te yayınlanan “Band Of Gypsies”, 1987’de basılan “Live At Winterland” yahut Woodstock, Monterey konser kayıtlarında belki izleyicilerin gözlerindeki ışığı, Jimi’nin ânda erdiği huşuyu yer yer hissetmek mümkün. Bir de, bitmek bilmeyen –üvey kardeşi Janie’nin söylediğine göre daha en az on yıl idare edecek– prova kayıtları, jam’ler, stüdyo alıştırmaları var. Bunların bazıları bildik şarkıların farklı versiyonları, bazıları ancak konserlerde duyulmuş, hiç yayınlanmamış şarkılar, blues cover’ları, ya da 1995’te az miktarda basılmış “Jimi By Himself”te olduğu gibi, kendi kendine tınlayıp gırdattığı ev kayıtları...

Jimi’den yadigâr kalan kayıtlar, uzun yıllar dava konusu da oldu. Nihayet 1995’te Hendrix ailesi telif haklarını elde ettiğinde, daha önce kıyısından dokunulmuş bir projeyi hayata geçirdiler ve “son albüm”ü yayınlamaya karar verdiler. Jimi’nin ölmeden evvel üzerinde çalıştığı, adının “First Rays Of The New Rising Sun” olacağı söylenen albüm için elde mevcut bulunan kayıtlar derlendi (bu dönemin bazı işleri ta 1971’den, “The Cry Of Love”dan itibaren yayınlanıyordu zaten), Jimi’nin notları karıştırıldı, hafızalar canlandı, başta Eddie Kramer olmak üzere Jimi’nin en yakınları tarafından bu son albüm adeta “tahayyül edildi”. Sonuç hiç de fena değildi doğrusu. En azından “Valleys Of Neptune”e kıyasla...

Geçtiğimiz kışın sonlarına doğru “Valleys Of Neptune”le dünyayı şöyle bir çalkalamayı başardılar. Ne de olsa, Jimi Hendrix’in “hiç yayınlanmamış stüdyo albümü” geliyordu. “First Rays Of The New Rising Sun”ın üstüne, sanki Eddie Kramer’ın dahi bilmediği, bir mahzende, bir sandukada saklanan, tozlar arasından çıkarılmış bir bant kaydı vardı sanki. Netice öyle olmadı tabii: Yine Kramer’ın işçiliğiyle, genellikle Experience kadrosuyla çalınmış, “Stone Free”, “Fire”, “Red House” gibi bildik şarkıların versiyonlarını da içeren, Hendrix’in blues’a bağlılığını vurgulayan, bu arada sıkı hayranları dışında pek yayılmamış “Valleys Of Neptune” şarkısının altını çizen, fena da sayılmayacak bir derleme “Valleys Of Neptune”. Böylesi başlı başına güzel zaten, ama onca tantananın, abartının, hatta aldatmacanın sırrı neydi peki?

Biraz, şirketler arası devir, Sony’nin ittirmesi. Biraz da, üç asal albüm başta olmak üzere vefat sonrası gün yüzü gören başlıca kayıtların elden geçirilerek yeniden yayınlanacak olmasının haberciliği. Sırada, BBC ve Woodstock kayıtları, sonra da “Blues” var. İnşallah, hiç CD’lere girmemiş, kara plakta kalmış kayıtları da bu kataloğa eklerler. Yılbaşına doğru, mutad “Christmas albümleri” geleneği uyarınca, böyle bir albümün gelebileceğini de şimdiden duyuralım.

“Valleys Of Neptune”ü şiddetle tavsiye ederiz, o ayrı. Bir defa, her “kayıp kayıt”a nasip olmayan bir ses kalitesi, temizliği var albümde. Bir de tabii, 1969’un nefesi –boşuna “aşk yılı” dememişler. Jimi’nin bitmek bilmeyen çalma arzusunda ve şevkinde de o aşk var herhalde. Gonjasufi’nin, hepimizin aradığı şey yani. ✚

U2 İSTANBUL'DA

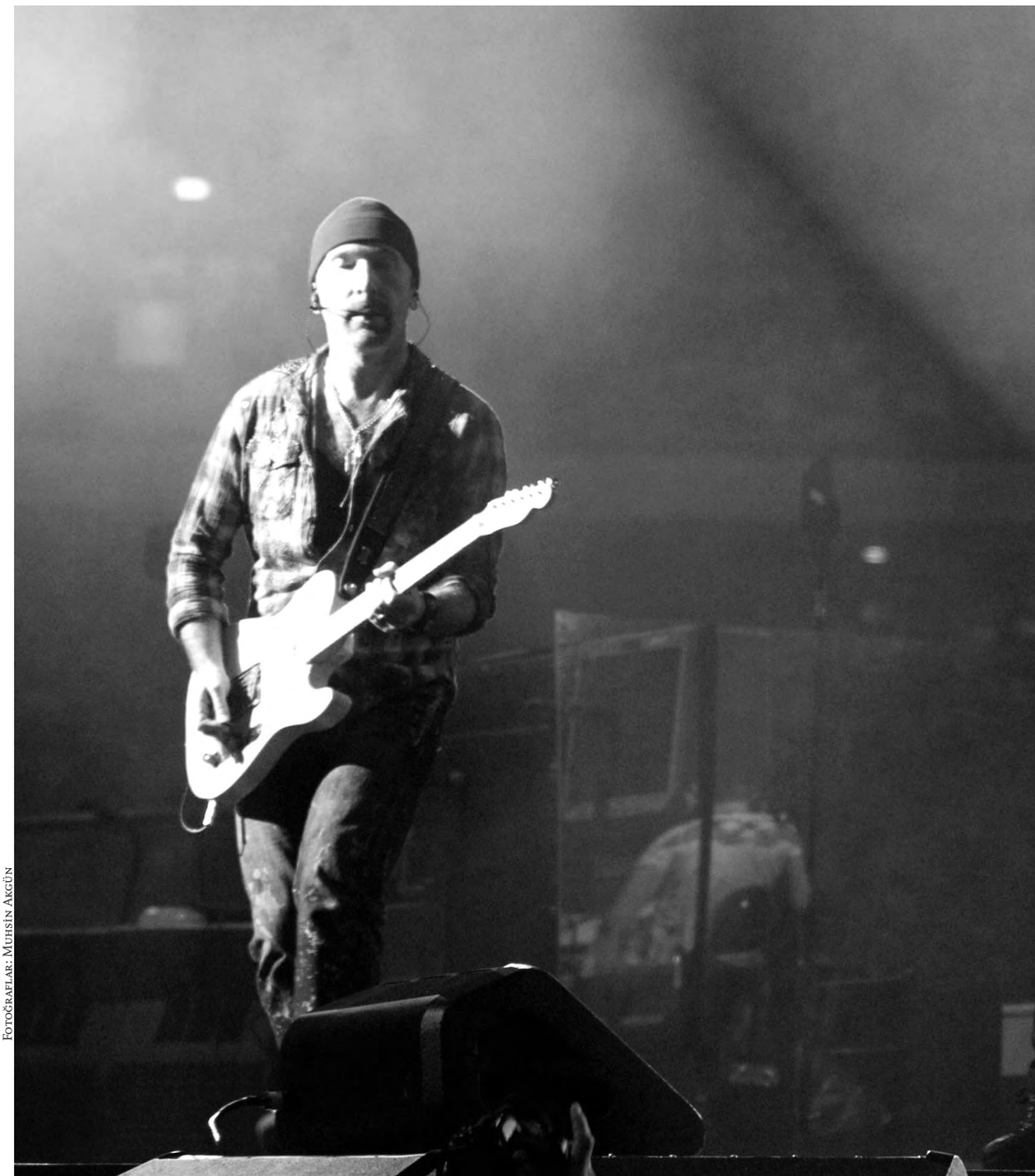
İp üstünde yürüyüş

6 Eylül'de İstanbul'u şereflendirecek U2 kimdir, nedir, ne yer, ne içer? U2'yu U2 yapan şeyler hakkında bir isim, şehir, hayvan, bitki, eşya oyunu oynadık, ortaya 24 maddelik bir portre çıktı. Alıntılar Roll'un U2 kapaklı 3, 47, 77, 105 numaralı sayılarından ve Michka Assayas'ın "Bono'nun Odasında" adlı kitabından.

Derleyen: Derya Bengi

AJIBAR: U2 1985'teki Live Aid konserine katıldığında, küçük çapta yıldız gruplardan biriydi. Afrika'daki açlar namına kazanılan zaferin ardından Bono, yanına karısı Alison'ı alarak, sessiz sedasız Etiyopya'nın Ajibar kasabasındaki bir mülteci kampındaki yetimhaneye çalışmaya gitti. Orada, Live Aid'de toplanan paranın aslında bir zafer olmadığına, Batı ülkelerinden alınan borcun bir aylık faizini bile karşılamadığına uyandı. Yoksulluğun ve acının derinliğini orada kavradı. Sorunun çözümü artık hayırseverlik çağrısından değil, somut ve acil adalet talebinden geçiyordu. Kampta edindiği sarsıcı tecrübe bir daha hiç peşini bırakmadı, onu adeta tek kişilik bir STK gibi Bush'la, Blair'le, dünyanın en zenginleriyle pazarlık masasına oturan serseri punk'çı pozisyonuna getirdi. Politikacılarla el sıkışırken nasıl da sinirlenmiyor, üstelik sırıtabiliyordu? "Bence onlar sinirlenmeli, çünkü ben bu dünyanın yoksullarını, sefillerini temsil ediyorum." Açlığa, AIDS'e karşı savaşan, Afrika'nın borçlarının silinmesi için uğraşan rock star portresi, bazılarına nedense inandırıcı ve sevimli gelmedi. Bono "burnum bir mendille kapalı, elimde bir molotof kokteyliyle dikiliyor olsam çok daha iyi görüneceğini biliyorum" diyordu, "ama, bu işi başarabilmemizin tek yolu entelektüel davamızı sıkı, desteğimizi de halka yakın barışçı hareketler içinde geniş tutmaktır". 1987 albümü "Joshua Tree"nin açılışındaki "Where The Streets Have No Name", Ajibar'daki kampta, küçük bir çadırda yazıldı.

AMERİKA: İrlandalı U2 için ABD, her şeyden önce kocaman bir İrlanda'ydı, yüzlerce büyüleyici kültürel simgenin, filmlerin, romanların, resimlerin, Elvis'lerin, Dylan'ların, Springsteen'lerin, Marvin Gaye'lerin ötesinde, 45 milyon İrlandalının yaşadığı bir ülkeydi. ABD tarihsel olarak İngiltere'nin bir sömürgesiydi ve İrlanda'nın tersine, İngiliz monarşisine karşı bağımsızlığını kazanmıştı. "Biz İrlandalı olduğumuzu, bunun ne mânâya geldiğini, Amerika'ya gittiğimizde anladık" diyordu Bono. İngilizler U2'ya uzun zaman "İrlandalı kıro" muamelesi çekti, ama Amerikalılar hemen bağırlarına bastı. U2'nun 1983'te gittiği Amerika'ya dair ilk izlenimleri, "Rattle and Hum" albümünde BB King'le birlikte söyledikleri "Angel of Harlem" şarkısında. Şarkı, New York'a ayak basar basmaz bir radyo istasyonunda

FOTOĞRAFLAR: MUHSİN AKGÜN

sesini duydukları Billie Holiday'den bahsediyor.

Bayrak: U2'nun bayrağı kayıtsız şartsız beyaz. En etkileyici U2 görüntüleri "Sunday Bloody Sunday"in klibinde: Bono, şarkıyı, elinde bir beyaz bayrakla, davulun marş temposu eşliğinde, asker adımlarıyla söylüyor sahnede. Rolling Stone dergisi bu klibi "rock'n'roll tarihini değiştiren 50 sihirli an" arasında saydı. Görüntüler, 1983 Colorado konserinin belgeseli "Live At Red Rocks: Under A Blood Red Sky"ın bir parçasıydı. "Sunday Bloody Sunday", 1972'de, Kuzey İrlanda'da, 14 sivilin İngiliz polisince katledildiği Kanlı Pazar olayı hakkında bir ağıttı. Bono şarkı hakkında şunları söylüyordu: "Pasif direnişin, Martin Luther King öğretisinin talebeleri olduk. Silahlı mücadelenin yanlış olduğunu kanıtlamak için 'Sunday Bloody Sunday'i yazdık. İşin ironik yanı, birçok insan 'Sunday Bloody Sunday'in silahlara çağrı, birleşik bir İrlanda için bir isyan şarkısı sandı. Birlikten yanaydı, ama coğrafî anlamda değil."

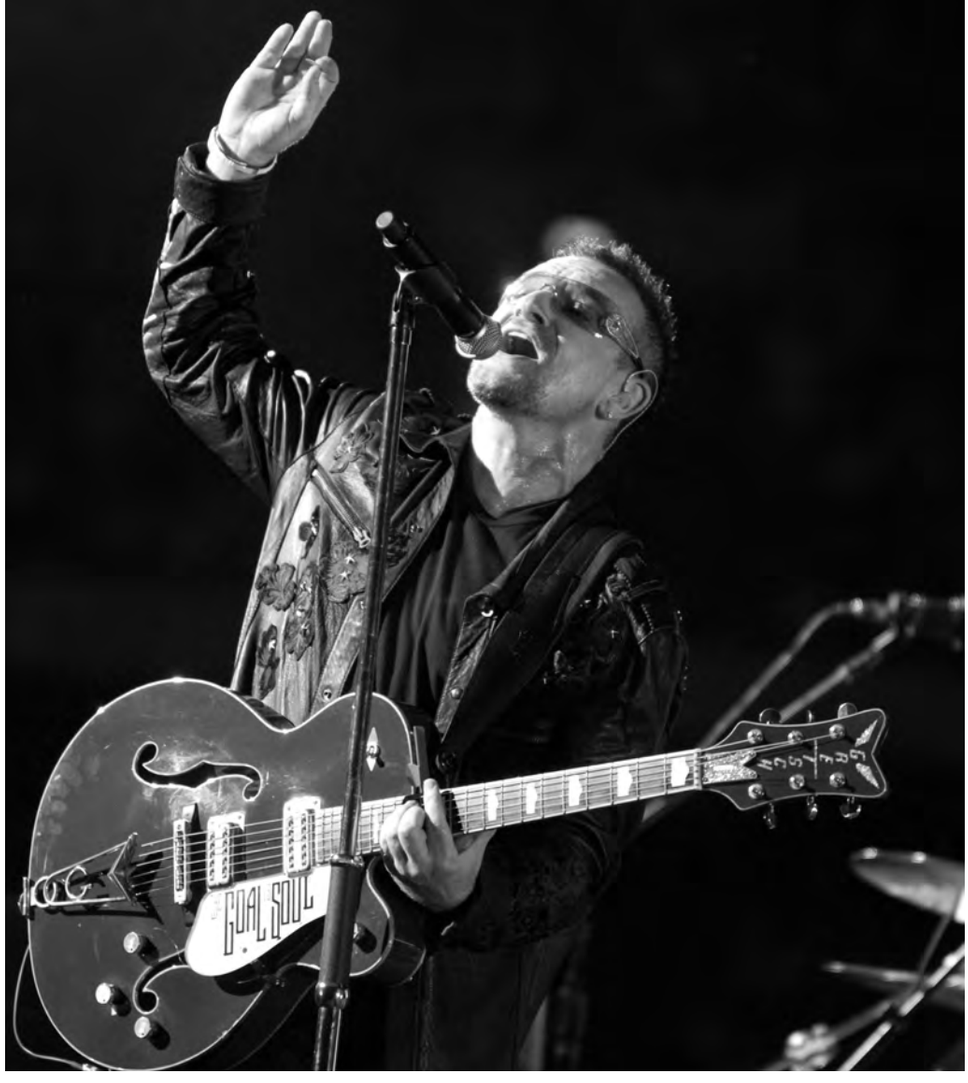
Berlin: Grup 1991 tarihli "Achtung Baby" albümünü, David Bowie'nin izinde Batı Berlin'de, Kreuzberg'deki Hansa stüdyosunda kaydetti. Etkisi "Zooropa" albümüne de fazlasıyla yansıyacak yeni Avrupa fikriyatını orada edindiler. Duvarın yıkıldığı günlerde tesadüfen Berlin'deydiler, kutlamalara, şenliğe katılmak istediler. Heyecanla, "şu Berlinlilere nasıl eğlenileceğini öğretelim" diyerekten, gösterici bir grubun arasına karıştılar. Çok geçmeden anladılar ki, o grup, duvarın yıkılışını protesto eden komünistlerdi!

Brian Eno: Bono, The Edge, Larry ve Adam'dan sonra "beşinci U2". 1984'teki "The Unforgettable Fire"dan itibaren grubun prodüktörü ve akıl hocası oldu. Eno'nun U2'nun teklifini kabul etmesine sebep, gospel hissiyatıyla U2'nun müziği arasında parallellik bulmasıydı. Bono'ya göre Rolling Stones, The Who, Beatles, Clash, hatta Malcolm McLaren vasıtasıyla Sex Pistols bile akademiden çıkmaydı. "Ama biz sanat akademisine gitmedik" diyordu, "Brian Eno'ya gittik".

Bruce Springsteen: U2'cuların hem abisi hem dostu. "Springsteen'i Wembley'de seyredene kadar stadyum konserlerine iyi gözle bakmıyordum. Şimdi stadyumu kulüplere tercih ediyorum. Çünkü orada halk var. Evet, halk. Biz büyük grupların anti-teziyiz. Biz mahalleden ayrılmış mahalle grubuyuz" diyor Bono. Flannery O'Connor'ın "Bilge Kan" romanını Bono'ya tavsiye eden ve otomatikman edebiyata bakışını değiştiren de Bruce Springsteen'di. Bono'ya göre, Dylan müziğin William Faulkner'ıydı, Springsteen ise John Steinbeck'i... Springsteen'in Rock and Roll Hall of Fame'e kabul töreninde Bono bir konuşma yapmış ve şöyle demişti: "Bruce, hapishanelerdeki fikir suçluları için Uluslararası Af Örgütü konserlerine çıktığı sıralarda şöyle düşündüğümü hatırlıyorum: Vay canına, eğer bir fikir suçlusu varsa, bu Bruce'un ta kendisidir."

Clash: U2'cular Clash şarkılarıyla büyüdü. The Clash dinleyen aklı başında herkes gibi onlar da sanatı politik bir ifade biçimi olarak benimsedi. "Ben rock'un vicdanı değilim" diyordu Bono, "sadece vicdan sahibi biriyim. Zaman zaman bu vicdan meselesinin Katolik suçluluk duygusuyla bağlantılı olduğunu düşünsem de, asıl sebebi biliyorum: Punk rock". Joe Strummer'ın ölümünden

"Stadyumu kulüplere tercih ediyorum. Çünkü orada halk var. Evet, halk. Biz büyük grupların anti-tezi-yiz. Biz mahalleden ayrılmış mahalle grubuyuz."

sonraki beyanatı ise şöyleydi: "U2'nun kurallar kitabını onlar yazdı. Ben her zaman Strummer hayranıydım." Bono ile Strummer arasındaki dostluğun en güzel hatırası, Mandela için yazılan "46664 (Long Walk To Freedom)" şarkısı.

Çekiç: Bir Pete Seeger şarkısı. Bono'nun 14-15 yaşlarında, yoğunlukla Dylan ve protest folk dinlediği dönemde, gitarla çaldığı ilk şarkılardan biri. "Elimde bir çekiç olsaydı / Gece çakardım / Gündüz çakardım / Ve bütün ülkeye / Adalet çakardım / Özgürlük çakardım."

Dublin: Ekşi Sözlük yazarı Cenu'nun anlattığına göre, bir grup genç Türk doktor, İrlandalı bir mühendisle iş yemeği yiyormuş, doktorlardan biri mühendise "İrlanda'nın nesi meşhur?" diye sormuş, adam "U2'su" diye cevap vermiş. Doktorlar öylesine bakakalmışlar, çünkü hiçbirinin böyle bir şeyin varlığından haberi yokmuş... U2, doğduğu şehre "yatırım" da yapıyor: Bono ve The Edge'in Dublin'de, Liffey nehrinin kıyısında, The Clarence adında bir butik oteli var. 150 yıllık binada her tür konforu haiz 49 oda bulunuyor. Dublin rıhtımında, şehrin en yüksek binası olması düşünülen U2 Tower projesi ise ekonomik kriz yüzünden şimdilik rafa kalktı.

Elvis Costello: Profesör Costello, U2'nun "The Unforgettable Fire", "Achtung Baby" ve "Pop"unu "her evin ihtiyacı 500 albüm" listesine almıştı. U2 hakkındaki en güzel, en manidar, en komik eleştiriyi de Bono'nun kulağına o fısıldamıştı: "U2'yu hem seviyorum, hem de ondan nefret ediyorum. Akranlarınızın çıkmaya cesaret edemediği bir ipte yürüyorsunuz. Ayakta kaldığınızda şapka çıkarıyorum, ama o kadar çok düşüyorsunuz ki."

Fehmi Tosun: Lice'de köyü yakılınca Diyarbakır'ın merkezine giden, burada tutuklanıp hapis cezasını çektikten sonra İstanbul'a göç eden Fehmi Tosun, 1995'te Avcılar'daki evinin önünden kaçırıldı ve gözaltında kaybedildi. Resmi, yıllarca Cumartesi Anneleri'nin elinde bir pankart olarak yaşadı. U2, "Pop" albümünün kapağında bir enternasyonalist dayanışma örneği göstererek "Türkiye'de kaybolan Fehmi Tosun'u hatırla" diye yazdı. Şarkıcı Çelik, "U2'yu dinlerdim, ama CD'lerinin içine Türkiye'deki insan hakları ihlâlleriyle ilgili not düştüklerinde dinlemeyi bıraktım" dedi.

Gitar: U2'nun gitaristi The Edge, en çok Johnny Marr'dan (The Smiths) ve Tom Verlaine'den (Television) etkilendiğini beyan ediyor. Bono, arkadaşı hakkında şöyle söylüyor: "Ben sabırsızım, bir Zen bilgesi olan Edge benim tam zıddım; o, kaligrafi yapmaya başlamak için sekiz yıl boyunca mürekkep karıştıranlardan. Rock'ta beyaz gitaristlerin çoğu siyahların riff'lerini yeniden üretir. Olağanüstü örnekler de vardır, ama Edge, bir gitaristin duygusal hareket alanını yeniden tanımladı. Daha önce kimsenin işitmediği sesler üreten bir müzisyendir o." 2009'da yönetmen Davis Guggenheim, "It Might Get Loud" adlı gitar belgeseli için The Edge'i, Jimmy Page ve Jack White'la buluşturdu.

Gözlük: Bono'nun gözlük macerası, "Zoo TV" turnesi sırasında sahnede Sinek karakterine büründüğünde taktığı çerçeveyle başladı. "Shaft" misali siyah gangster filmlerinden fırlamış gibi duran simsiyah bir güneş gözlüğüydü bu. Arkası geldi. "Gözlerim ışığa çok hassas. Bir kere fotoğrafım çekilse, flaş bütün gün gözümün önünden gitmiyor. Yani kısmen caka satmak için, kısmen de mahremiyetimi ve sağlığımı korumak için takıyorum" diyor. Güneş gözlüklerinin sayısı, kendi tabiriyle Imelda Marcos'un ayakkabı koleksiyonuna taş çıkartır. Bir keresinde Papa'nın huzuruna mavi güneş gözlükleriyle çıktı, Papa'nın hediye ettiği tespihe karşılık, ona gözlüğünü verdi.

Johnny Cash: U2'nun aradığı, düşlediği sevdiği Amerika, Johnny Cash'in "öteki Amerika"sıydı. "Zooropa" albümünde, Tanrı arayışını ve kıyamet sonrasını tasvir eden "The Wanderer"ı Cash için yazdılar, şarkıyı söylemesi için stüdyoya Cash'i davet ettiler ve kapağa da "starring Johnny Cash" diye yazdılar. "The Wanderer", Wim Wenders'in "Faraway, So Close" filminin soundtrack'inde de kendine yer buldu.

Joshua Ağacı: U2 elemanları 1986'da fotoğrafçı Anton Corbijn'le beraber "Desert Songs" adlı müstakbel albümleri için Amerikan çöllerinde fotoğraf safarisi yapıyordu. Bu çöllerde rastlanan joshua ağacına Bono ve arkadaşlarını uyandıran Corbijn oldu. Yanında her daim İncil'le gezen Bono, kutsal kitapta bu ağacı yakalayınca, derhal albümün adını tayin etti: "The Joshua Tree". Ağaç, kollarını açıp dua eden Yuşa Hazretleri'nin ta kendisiydi! Derken ertesi gün, otobanda giderken, çölde yapayalnız onları bekleyen bir joshua ağacına denk geldiler. Hemen arabayı durdurup ağaçla birlikte sadece 20 dakika çeşitli fotoğraflar çektirdiler. O fotoğraflar albüm kitapçığının içinde ve arka kapakta kullanıldı. Ön kapakta ise dörtlünün Ölüm Vadisi'ndeki Zabriskie Noktası'nda çekilen fotoğrafı yer aldı. U2'nun joshua ağacı, ne yazık ki 2000 yılında kurudu ve düştü. Yine de U2 fanları ağacın bulunduğu yeri tavaf etmeyi sürdürüyor.

Politikacılarla el sıkışırken nasıl da sinirlenmiyor, üstelik sırıtabiliyordu Bono? "Bence onlar sinirlenmeli, çünkü ben bu dünyanın yoksullarını, sefillerini temsil ediyorum."

Lemon: Woody Allen'a U2'yu sormuşlar, "hani şu konserlerinde dev bir limonun içinden çıkan grup mu?" demiş. "Lemon", U2'nun "Zooropa" albümünde yer alan bir şarkı. Aslında limondan değil, limon renginden, Bono'nun annesinin limon sarısı elbisesinden bahsediyor. Bono annesini 14 yaşındayken, dedesiyle art arda

kaybetti. Kadıncağız, babasının cenazesinde yere yığıldı, kaldı. Bono'nun annesi Protestan, babası Katolikti. İrlanda sorununa şiddet karşıtı bir gözle bakışında, ailesinin etkisi büyüktü. Babası ise 2001'de öldü. Bono, 2004 tarihli "How To Dismantle An Atomic Bomb" albümündeki "One Step Closer" ve "Sometimes You Can't Make It On Your Own" şarkılarını babası anısına yazdı.

Nikaragua: U2'cular '80'lerde Nikaragua'da olup bitenleri ve Sandinist hareketin varlığını, çoğu Avrupalı genç gibi The Clash'ın "Sandinista!" albümünden öğrendi. Bono, tıpkı Afrika yolculuğundaki gibi, rock starlığı bir kenara koyarak, bir gazeteci, bir savaş muhabiri dürtüsüyle Nikaragua ve El Salvador'a gitti. Bir Amerika hayranı olarak ABD'nin diğer yüzüne, "mahallenin kabadayısı" yüzüne yakından baktı: "Amerikan dış politikasının ne tür etkileri olduğunu yerinde görmek istiyordum. Bildiğim birçok insandan daha fazla bu ülkeye inanıyordum ve müziği, edebiyatı içinde kendimi kaybetmiştim. Yine de bilmek istiyordum: Amerika ne demek? Bundan Sean Penn'e bahsettiğimde, o da Bağdat'a aynı nedenle gittiğini anlattı." Bono'nun orada en çok dikkatini çeken olgu, devrimci hareket içinde kilisenin ağırlığıydı. "Nikaragua'ya gittiğimde, dinin, insanların isyanlarına ne kadar ilham verdiğini görünce çok şaşırdım. Burada devrim, materyalizmden daha başka bir şeyden kaynaklanıyordu. Ruhanî bir boyutu vardı." O duyguları anlatan "Bullet The Blue Sky" şarkısı "Joshua Tree" albümünde bulunuyor.

Salman Rushdie: "Şeytan Ayetleri" kitabından sonra Humeyni, Salman Rushdie için ölüm fetvası çıkardı. Bono, Rushdie'yi destekleyen uluslararası kampanyanın aktif üyeleri arasında oldu. "Zoo TV" turnesinin Wembley konserinde, Şeytan kılığındaki Bono, Salman Rushdie'yi sahnede ağırladı, üstelik fetvadan sadece dört yıl sonra, Rushdie'nin kaçak göçek yaşadığı sırada... "The Million Dollar Hotel" filmi soundtrack'inin açılışındaki U2 şarkısı "The Ground Beneath Her Feet"in (Ayaklarının Altındaki Toprak) sözleri Salman Rushdie'nin aynı isimli romanından adapte edildi.

Selanik: U2 bugüne kadar Türkiye'nin burnunun dibine bir kere geldi: "Popmart" turnesi kapsamında, 1997'de, Selanik'e. Bir turizm acentasının girişimiyle, İstanbul'dan 600 kişilik bir kafile, Selanik limanındaki konseri izlemek için otobüslere doluştu. Hazır oraya gitmişken, Atatürk'ün evinde de incelemelerde bulunuldu.

Sinek: Sinek, "Zoo TV" turnesinde Bono'nun büründüğü karakterlerden biriydi. "Achtung Baby"deki "The Fly" şarkısı ise, insanın içindeki ikili doğanın, iyiliğin ve kötülüğün, sinizmin ve mücadele azminin, ego problemlerinin bir taşlaması niteliğindeydi: "Her sanatçı bir yamyam, her şair bir hırsızdır / Hepsi de ilham perisini öldürüp kendi ıstırabını anlatır." Bono, gençliğinde William Golding'in "Sineklerin Tanrısı" romanından çok etkilenmiş, ilk albüm "Boy"un zeminini bu kitap teşkil etmişti.

Trabant: Doğu Almanya'nın sembolü olan Trabant marka otomobillerden, Berlin Duvarı'nın yıkılışına kadar 30 yılda 3 milyon adet üretilmişti. U2 üyeleri Trabant'ı çok sevdi, onu bir sahne enstalasyonu olarak "Zoo TV" turnesinde sergiledi, "Even Better Than The Real Thing", "Who's Gonna Ride Your Wild Horses" single'larının kapağı için Trabant'ın içinde poz verdi... Anton Corbijn'in çektiği "One" klibinde Bono'nun babası ve travesti U2 üyelerinin yanısıra, üzerleri graffitili iki Trabant başroldeydi.

Wim Wenders: Alman yönetmen, U2'yla "Achtung Baby" kayıtları esnasında Berlin'de tanıştı. U2'nun "Red Hot + Blue" albümünde seslendirdiği Cole Porter cover'ı "Night and Day"in klibini, Wenders bizzat kendi evinde çekti. Wenders'in "Faraway, So Close" ve "Until The End Of The World" albümüne U2'cular şarkı yazdı. Yine Wenders'in çektiği "Stay (Faraway, So Close)" klibinde Alman aktris Meret Becker oynadı. Bono ve Wenders kafa kafaya verip ortak noktaları olan Amerika takıntısını "The Million Dollar Hotel" filmine aktardı, Bono'nun hikâyesini Wenders filme aldı.

Yaban Atları: U2 ilk albümlerinde aşk olmadan meşk yapıyordu. Şarkıları kızlar hakkında değildi, maneviyatla, masumiyetle, siyasetle ilgiliydi. Beatles "I Wanna Hold Your Hand"lerden yola çıkıp "Revolution 9"lara varmıştı, U2 "War"dan "Who's Gonna Ride Your Wild Horses"a ulaştı. Bu mükemmel ve çözümsüz aşk şarkısında "senin yaban atlarını kim sürecek / mavi denizinde kim boğulacak / kalbini kim uslandıracak?" diye sorarlarken, "Wild Horses"ta "yaban atları beni alıp götüremedi / gün gelecek, yaban atlarını süreceğiz" diyen Rolling Stones'a da göz kırpıyorlardı.

Zoo: U2'cular hayvanat bahçesi fikrini çok deştiler, onunla fazlasıyla oynadılar, oyalandılar. "Achtung Baby" albümünün girişindeki "Zoo Station" şarkısı, II. Dünya Savaşı'nda bombalanan Berlin hayvanat bahçesinde, hayvanların can pazarına düşüp kaçışına ve tarumar olmuş kentte başıboş dolaşmalarına dair sürreel bir hikâyeden esinlenmişti. "Zoo TV" turnesi bu albümün ardından geldi. Sahneye bir reality şov projesi aktardılar: İnsanların bir hayvanat bahçesini oluşturdukları Hayvanat Bahçesi Televizyonu! Bono şöyle diyordu: "Her şey baş döndürücü bir hızla olup bitiyor, hepimizin maruz kaldığı medya aşırı yüklemesi ayağımızın altındaki toprağın kaydığı hissini yaratıyor. Günlük TV deneyimimiz önce Ruanda'daki katliam haberini seyredip sonra bir pembe diziye atlamaktan ibaret. Biz de bu mantığı sahneye uyarladık. Zoo TV'nin enerjisi buradan kaynaklanıyordu." Turnede yazılan şarkılar "Zooropa" isimli konsept albümü doğurdu. Albümün ön kapağında AB'nin 12 yıldızlı bayrağının bir parodisi, arka kapağında ise Lenin, Mussolini, Çavuşesku'nun da yer aldığı korku dolu bir kolaj vardı. Açılıştaki "Zooropa" şarkısı duvarın yıkılışının, komünizmin çöküşünün, Bosna savaşının insanlığı sürüklediği muğlak geleceğe ilişkin bir distopyaydı. ✚

U2'NUN SAHNE ARKASI

Yapısal bir sorun: Bono

Bono'yu nasıl bilirsiniz? Yazdığı güzelim şarkılar, onları söyleyişi, koca stadyumu bara çeviren sahne hakimiyeti ve tabii muhabbetli, cana yakın kişiliği... Ama bir de "aktivist"liği var ki, orada durmak ve eleştirel bir gözle bakmak gerekiyor. Öyle bakınca da maalesef, ortaya kahredici bir portre çıkıyor. Başlangıçtaki niyet ne olursa olsun, büyük şirketlerle ve neoliberal politikalarla kol kola girmenin kaçınılmaz sonucuyla karşı karşıyayız...

Ulus Atayurt

U2'nun "360" turnesiyle ilgili bir fıkra var: Konserin tepe noktalarından birinde Bono müziğe ara verir ve yavaşça elini çırpar. Birkaç saniye bu jest tekrarlanır. Ardından derin bir nefes ve iç çekiş gelir... Sonra o büyülü sesiyle şöyle der: "Bu iki el çırpış arasında Afrika'da bir çocuk AIDS'den öldü." Aynı ağdalı tavırla ve uzun fasılalarla el çırpmaya devam eder. Sonunda seyircilerden biri dayanamaz: "Çocukları telef etmeyi bırak da müzik yap!"

Sosyal sorumluluk projelerine 1985 tarihli Live Aid konserleriyle adım atan Bono, dahil olduğu onlarca Afrika'ya yardım projesiyle birçok eleştiriye hedef oldu. Gelin Bono'nun "yoksul ülkelere yardım" saikinin ardındaki ideolojik yapıyı ve bu hayırsever rock star'ın yeni sömürgecilik çağında nereye oturduğunu anlamak için, büyük medyada birkaç cümleyle özetlenen eleştirilere göz atalım.

Satışları azalttığı için internetten şarkı indirilmesine karşı çıkıp bir de üstüne Çin'in sansür politikalarına hayranlığını ifade edince, zaten devasa konserlerden 56 milyon pound yükünde bir servet edinmiş Bono'ya kendi hayranları ateş püskürmüştü. Uluslararası şirketlerden yardım toplayarak Afrika'da hayır işlemeyi amaçlayan DATA, ONE ve RED gibi kurucusu olduğu vakıfların tutarlılığı da sorgulanır oldu. Bu kampanyaların yarattığı görünürlük, "Achtung Baby"den beri, yani tam 19 senedir dişe dokunur bir albüm yapmamış U2'nun popüleritesini ayakta tutmanın bir yolu olarak kullanılmıyor muydu? İşin "İrlandalılık", "solculuk" kısmıyla daha fazla ilgilenenler ise Bono'nun unvanlarına taktı. 2007'de, zaten "Sir" olmuş bulunan Bono'ya bir de "Britanya İmparatorluğu Onursal Şövalye Komutanlığı" bahşedildi. Yakın geçmişte Afrika'yı kana boğan, örneğin 1950'lerde Kenya'da 120 bin isyancı Mau Mau'yu katleden bir imparatorluğun fahrî askeri seçilmek bir yana, asıl muamma, Serbest İrlandalı Bono'nun nasıl olup da Britanya Krallığı tarafından onurlandırılmayı kabul ettiğiydi. Ayrıca, Serbest İrlanda Cumhuriyeti vatandaşları bu unvanlara "resmen lâyık görülemiyorlardı". Her fırsatta İrlandalılığını vurgulayan Bono Britanya pasaportu mu almıştı? Bono'nun, başta George Bush ve Tony Blair olmak üzere, devlet adamlarıyla sıkıfıkılığı, hatta Irak'taki katliamların zirve yaptığı 2005'te, "Afrika meselesini" konuşmak üzere Bush'la bir araya geldikten sonra "o, tanıdığım en yumuşak insanlardan biri" diye demeç vermesi, savaş karşıtı hayranlarını yaralamıştı.

Kuşkusuz, bu eleştiriler herhangi bir liberal tarafından bile üç-beş klişeyle bertaraf edilebilir. "Telif haklarının yaratacağı istihdam" (internet yasaklarına dair), "unvanlar vesilesiyle genç kuşaklara iyi rol modelleri sunmak" (şu şövalyelik meselesi), "demokrasilerde müzakere ve katılımcılığa duyduğumuz ihtiyaç" (Bush ve Blair ile hasbıhaller), "zengin olmanın, sol tarafından, insanların günah keçisi ilan edilmesine zemin hazırlaması" (Bono'nun göğeren serveti)... Dilin kemiği yok, liste uzar gider. O yüzden, her şeyden önce Bono'nun aslında "yapısal bir sorun" olduğunu ortaya koymak lâzım. Bunun için Bono'nun "beyaz adamın külfetini azaltmak" maksadıyla attığı her adımın nasıl da Afrika'ya daha çok zarar, kapitalist merkezlere de daha çok sermaye birikimi sağladığını, onun üç önemli dostuyla kurduğu ortaklıklara göz atarak tespit edelim.

"Benim John Lennon'ım Tony"

Ocak 2005'te, zamanın Britanya Başbakanı Tony Blair başkanlığında İskoçya'da toplanan G8 zirvesinin başlıklarından biri de, Afrika'nın zengin ülkelere olan borçlarıydı. Bono, Bob Geldof ve "Dört Düğün Bir Cenaze" gibi popüler filmlerin senaristi Richard Curtis'i de yanına alarak, Live Aid konserlerinden tam yirmi yıl sonra gerçekleşen G8 toplantısını fırsat bildi. Bu kez "Live 8"i hayata geçiriyorlardı. On ülkenin büyük şehirlerinde, yüzlerce popüler müzisyenin katılımıyla gerçekleştirilen konserlerde, G8 ülkelerinden, Afrika'nın borçlarında indirim yapmaları talep ediliyordu. 1999'da, Seattle'daki Dünya Ticaret Örgütü toplantılarından beri büyük güçlerin toplantılarını bloke eden küreselleşme karşıtı gruplar Bono'yu ortamı sulandırmak ve Blair'in günahlarını örtbas etmekle suçlarken, Bono zirve sırasında Blair ve dönemin Maliye Bakanı Gordon Brown'la başbaşa görüştü. Sonrasında da kamuoyunu bilgilendirdi: "Adalet için uzun yürüyüşümüz sonuç verecek gibi gözüküyor. Benim nezdimde Tony ve Gordon'un John Lennon ve Paul McCartney'den aşağı kalır yanları yok." Görüşmelerin sonucu ise muğlaktı: Uzun vadede Afrika ülkelerine ait 40 milyar dolarlık borç silinebilirdi. Tabii karşılığında Yapısal Uyum Paketleri'nin (YUP) sunduğu hapları yutarlarsa... YUP'lar son yirmi yıldır borçların ertelenmesi ve yeni kredilerin verilmesi için önşart olarak sunuluyordu. Zaten Dünya Bankası tarafından devasa baraj projeleri ve monokültürel tarıma geçiş için verilen yüksek faizli kredilerden dolayı besleyebildiği kırsal nüfusu göç etmek zorunda kalan Afrika'nın 2005'te yaklaşık 240 milyar dolar dış borcu vardı. Kıtadaki ülkelerin çoğunda, yıllık dış borç faizi ödemeleri, eğitim ve sağlık bütçelerinin toplamından fazlaydı. Üstüne üstlük, Ruanda'da Kugabe, Uganda'da Musevini diktatörlüklerine kredi açmakta beis görmeyen Britanya gibi G8 ülkeleri (İngiliz bankalarının off-shore üssü olan Jersey adasından diktatörlüklere rüşvet göndermek vaka-i adiyeden sayılıyor ve hukuken suç değil) özelleştirmeleri ucuza kapatıyordu. YUP kaynaklı özelleştirmelerden dolayı işsizlik katmerlenirken (sadece Güney Afrika'da yüzde 23'ten yüzde 48'e fırladı), bu fasit daireyi borç silinmesi karşılığında talep edilen yeni özelleştirmeler tamamlıyordu. Bono ve Tony'nin yardım stratejisini Uganda örneği güzelce özetliyor. Uganda'da, 1980'lerde, IMF ve Dünya Bankası temel sağlık ve ilkokul hizmetlerinin ücretlendirilmesini talep etmiş, akabinde eğitim ve sağlık hizmetlerinden yoksun kalan halkın isyanından korkan Musevini 1997'de ilkokulları kamulaştırmış, 2001'de temel sağlık hizmetlerindeki özelleştirmeleri geri almıştı. Sonuç olarak, ilkokul eğitiminden faydalanan çocukların sayısı 2.5 milyondan 6 milyona yükselirken, temel sağlık hizmetlerinden faydalanan Ugandalıların sayısı ikiye katlanmıştı. İşte Bono, G8 nezdinde borçların silinmesi karşılığında (müteakip yıllarda taahhüt edilenin yarısı bile silinmeyecekti) özelleştirmelerin tekrar devreye sokulmasını istiyordu. McCartney'i bilmeyiz, ama Lennon'a mezarında takla attıracak planlar tıkırındaydı.

Sevgili paten(t) arkadaşım Bill

Bunca çabadan sonra, Bono'nun Time dergisi tarafından 2005'te "yılın şahsiyeti" seçilmesi şaşırtıcı değil. Ancak, kapakta yanında duran ve "en yakın iki yoldaşım" dediği dünyanın en zengin ikinci insanı Bill Gates ve eşi Melinda'ya yakından bakmakta fayda var. Bill ve Melinda servetlerini an itibariyle dünyada tekel olan Windows adlı bilgisayar işletim sistemine borçlu. Birçok ülkede bir bilgisayar satın aldığınızda Windows'u da beraberinde ediniyorsunuz. Bu "hediye" için de 120 dolar civarında bir bedel ödemeniz gerekiyor. Yani Pardus, Ubuntu gibi bedava sistemlere yönelemeden paranız Gates'e aktarılmış oluyor. Türkiye'de geçen sene sonuçlanan bir dava sayesinde, artık teoride Windows'suz bir bilgisayar satın alabiliyorsunuz, ancak pratikte Microsoft'un, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de Doğan Telekom ya da Vatan Bilgisayar gibi yerel güçlerle yaptığı anlaşmalardan dolayı Windows'suz bilgisayar bulmak neredeyse imkânsız.

Gates ve Bono'nun yolları ise iki rota üzerinden Afrika'da kesişiyor. Birincisi, Bill ve Melinda'nın "küresel toplumu da-

ha iyi öğrenmek, sağlık dahil birçok alanda gelişime katkı sağlamak için" kurdukları vakfın en önemli destekçilerinden biri olan Bono'nun Afrika'ya yardım için önayak olduğu dernekler ve STK'lar. Hayırsever çiftin, mesela Bono'nun DATA Derneği'ne (açılımı Borç, AIDS, Ticaret ve Afrika Derneği) ne kadar para aktardığı bilinmiyor. Ancak Bono'nun 2005'teki Live 8 konserlerinde sahneden sahneye sürüklediği, o zaman yedi yaşında olan Bwalya Liteta adlı kız çocuğunun bu sene AIDS'den ölmesi üzerine yaptığı yürek burkan açıklamanın arkasındaki gerçekler, Bono ve Gates'in girift ilişkisindeki örtülü boyutları idrak etmemizi sağlıyor. Gates çifti, 1994'te imzalanan ve ticarî liberalleşmenin önünü iyice açan Uruguay Round antlaşmasının, özellikle de TRIPS (Fikrî Mülkiyet Haklarının Ticarî Yönetimi) maddesinin hararetli taraftarlarından. İşin Microsoft'u ilgilendiren kısmını tahmin etmek zor değil. Ancak aynı antlaşma, AIDS ilacı üreten uluslararası şirketlerin 1998'de Güney Afrika'ya açtığı davanın da zeminini oluşturdu. Aralarında GlaxoSmithKlein ve Bayer gibi devlerin de bulunduğu 39 şirket, Güney Afrika'yı patent hakları kendilerinde bulunan AIDS ilaçlarının ülkede üretilmesine izin vermekle suçluyordu. Şirketlerin bir hasta için yıllık 10-15 bin dolara fatura ettiği ilaçları hükümet yedide bir fiyata tedarik ediyordu. Hindistan ve Tayland gibi patent antlaşmalarına riayet etmeyen ülkelerde bu meblağ 600 dolara kadar düşüyordu. Güney Afrika, fiyatları bir nebze aşağı çekerek "ne şiş ne kebap yansın" misali bir politika güdüyordu. Şirketler, yoğun halk tepkisi karşısında, 2001'de davadan "insanlık adına geri çekildiklerini" açıkladıklarında, son üç senede davanın kampanyası için 5 milyar dolar harcanmıştı. Bu miktar, aynı dönemde tüm Afrika için temel AIDS ilacının üretimine yetiyordu. Davanın sonucunda ara yol bulunmuştu, ancak fiyatlar halen Güneydoğu Asya'da kaçak üretilen ilaçlardan üç ila yedi kat fazlaydı. Hatta Afrika'da kurulacak basit laboratuarlar sayesinde meblağ onlarca kat daha ucuzlayabilirdi. Kendisi de AIDS hastası olan, ancak ilaçlar tüm kamu için tedarik edilene kadar tedaviyi reddeden Güney Afrikalı Zackie Achmat'ın başını çektiği TAC (Tedavi İçin Eylem Kampanyası) üyeleri, tüm Afrikalılara Güneydoğu Asya'ya giderek bavullarına olabildiğince ilaç doldurup gelmelerini tavsiye etti. Bono ise TAC'ı görmezden gelerek Gates çiftiyle el ele, Afrika için moda gösterilerine katılmaya, hasta çocuklarla medya karşısında boy göstermeye devam etti. Ne de olsa şarkı telifi, işletim sistemi patenti ya da ilaç patenti, hepsi aynı dünya görüşünün tutarlı birer veçhesi değil miydi?

"Sevgili akıl hocam Jeffrey Sachs"

2007'de AID (Afrika'ya Destek İçin Eylem Grubu) sözcüsü Jobs Selassie, Bono ve Geldof'u doğrudan hedef alarak "Bıraksınlar bu işleri. Band Aid projelerinden beri hayır parasıyla geçinen Afrikalıların sayısı beş kat artarken, Afrika hükümetlerinin bütçelerinin dış desteğe bağımlılığı yüzde 20'den yüzde 70'e çıktı. Batılıların 'siyaseten doğruluk' teranesinden gına geldi" diye veryansın ediyordu. Aynı esnada Bono, 2006 model bombası RED'i tanıtmakla meşguldü. Bono, AIDS'i kastederek, "haydi gelin, kökünü kazıyana kadar alışveriş yapalım" diyordu. Daha münasip bir lisanın kullanıldığı resmî web sayfasında ise, RED'in hedefinin "AIDS'le mücadelede özel şirketlerin katılımını artırmak" olduğu dile getiriliyor. Bu yardımdan kasıt ise gayet basit. Apple'ından Armani'sine, Dolce & Gabbana'sından GAP'ına, sebil miktarda şöhretli marka Afrika'ya yardım etmek isteyen müşterilerine indirim yapıyor, bu indirimin bir kısmı da Afrika'ya aktarılıyordu. Birinci dünya kentlerinin reklam panolarındaki tasarımlarda Penelope Cruz'dan Kate Moss'a, Steven Spielberg'den Brad Pitt'e birçok ünlü, ellerinde RED'i destekleyen firmaların ürünleriyle arz-ı endam ediyordu. Aynı günlerde Naomi Klein, "Şok Doktrini" adlı kitabı için Üçüncü Dünya'da hayata geçirilen birçok liberal reçetenin müellifi Jeffrey Sachs'la uzun bir röportaj yaptı. Sachs'ın ofisinde Klein'ın dikkatini çeken en büyük fotoğraf, Bono'yla kol kola verdiği bir pozdu. Zaten Bono da Sachs'tan "sevgili profesörüm" diye bahsediyor, RED projesinde mürşitliğinden faydalandığını ifade ediyordu.

Davos'tan Dünya Ekonomik Forumu hatırası: Bono, Bill Gates ve Michael Dell, yeni bilgisayarı tanıtıyorlar. Projeye göre, Windows yüklü bir Dell PC alan, RED örgütü üzerinden Afrika'da AIDS'le mücadeleye katkıda bulunacak...

Jeffrey Sachs, '80'ler sonrası Chicago liberal ekonomi geleneğinin dünyaya açılmasındaki başat aktörlerden biriydi. Ancak, "yardım tedariki" açısından Bono, Sachs'ın yanında devede kulak kalırdı. Sachs, 1985'te IMF'den aldığı yardımlar karşısında Bolivya'nın liberalleşme programını bizzat kaleme almış, petrol fiyatlarına yüzde 300 zam yapmakla, işçi ücretlerini dondurmakla kalmamış, tarımsal destekleri sıfırlayarak, kamu fabrikalarının ödeneklerini keserek, Bolivya halkının üç sene içinde reel satın alma gücü açısından yüzde 70 fakirleşmesine neden olmuştu. Ancak, Sachs'ın "en ciddi başarım" diye nitelediği dönüşüm Polonya'da yaşanmıştı. Başlarda Gdansk tersane işçileri tarafından örgütlenen, çok geçmeden tüm fabrikalara yayılan Solidarnosc (Dayanışma) sendikasına 1981'de 10 milyon kişi üyeydi (Polonya işçi sınıfının yarısı). Ancak rejim tarafından yasaklandığı için Solidarnosc'a iktidar yolu tıkanmıştı. Varşova, 1988'de, ekonomik krizin de etkisiyle ortaya çıkan toplumsal kalkışmalar sonucunda, hapisteki Solidarnosc üyelerini serbest bırakmak zorunda kaldı. Yapılan seçimlerde 261 sandalyenin 260'ını kazanan Solidarnosc'un önünde üç seçenek vardı: 1981 programlarındaki gibi tüm devlet fabrikalarını kooperatifleştirerek işçilere devretmek, İsveç tipi bir sosyal demokrasiye evrilmek ya da dış desteklerden medet umarak özelleştirmelere girişmek. Solidarnosc'un lideri Lech Walesa'ya danışmanlık yapan Sachs (o günlerde, New York Times tarafından ekonominin Indiana Jones'u olarak tanımlanıyordu), 40 milyar dolar dış borcu bulunan Polonya için bir hafta içinde 3 milyarlık dış yardım buldu ve Solidarnosc'un gözüne girmekte gecikmedi. Kooperatifçiler parti yönetiminden dışlanırken, Sachs bu sefer "en iyi planım" dediği bir özelleştirme reçetesi hazırladı. Hem de bu sefer, Latin Amerika'nın aksine, özelleştirme açısından el değmemiş topraklardaydı. Tarım desteklerini kısmakla, fiyat kontrollerini kaldırmakla kalmadı, tersanelerden madenlere tüm kamu işletmelerini lağvetmenin gerektiğini ifade ederek, halkın tüketim mallarına yönelmesini talep etti. Planın yürürlüğe girmesinden dört sene sonra, 1992'de, Solidarnosc'a karşı tam 6 bin grev düzenlenirken, kamu işletmelerinin yüzde 40'ı özelleştirilmiş, halkın alım gücü yarı yarıya düşmüştü. Bono'nun "sevgili profesör"ünün reçetesi basitti. Ekonomide "trickle down" (aşağıya da damlar) kuramını kullanmak, aşırı tüketim yapan bir üst sınıf yaratarak "diğerlerine" istihdam ve gelir sağlamak istiyordu. Yani, Bono'nun RED için bulduğu sloganla söylersek, "kısa kollu bluz dünyayı değiştirebilir"di. Özellikle de GAP'tan 80 dolara alınmışssa...

Yoldaşlarının fikir dünyası, Bono'nun anlı şanlı kampanyalarının neden bir türlü Afrika'ya nefes aldıramadığının delili olarak karşımızda duruyor. Ağustostaki Moskova konserinde insan hakları aktivistleri tutuklanırken kendisinin Medvedev'le takılmasının hikmetini de buralarda aramak lâzım.

Son sözü, Live 8 konserlerinde yer almayı reddeden Jarvis Cocker'a verelim. "Running The World" (Dünyaya Hükmetmek) şarkısında meseleyi özetliyor: "Gelin şunun adını koyalım baylar bayanlar / Dünyaya kancıklar hükmediyor." +

VARTAN MALYAN

O yeşil çızgıyı ben çızdım

“Şu köşede Ermeni gazozcular vardı. 1960’ların başında Cola’cılar geldi, ‘Kıbrıs dağıtımını siz yapın’ dedi bunlara.” Gösterdiği yerde Lefkoşa’yı ikiye ayıran duvarın dibinde boş bir bina var. Bir kahkaha atıp ekliyor: “Bunlar da demiş ki, ‘bizim kendi yaptığımız kara gazozumuz var. Hem bunun üzerinde soğuk içiniz yazıyor, soğutarak satmak külfet olur’. İşte bu Lokmacı Barikatı’na adını veren Ermeni lokmacının dükkânı da şu taraftaydı...”
Vartan Malyan, Kıbrıs’ın adı hiç geçmeyen Ermeni cemaatinin üyesi. Kökeni Anadolu; malûm “göç”te anne ve babası çeşitli badirelerin ardından Kıbrıs’a ulaşıyor; tanışıp evleniyorlar, Vartan doğuyor. Britanya ordusunda çalıştığı için hayatı dünyanın dört bir yanında, sorunlu bölgelerde geçiyor. 1963’te Kıbrıs’a çağrılıyor. Bir gece sabaha kadar, iki İngiliz askeriyle birlikte, elinde haritayla Lefkoşa’yı ikiye ayıran bir hat işaretliyor. 1974’te resmî sınır olan “çizgi” çekiliyor. Kullandığı kalem yeşil olunca, sınırın meşhur adı konmuş oluyor: Yeşil Hat. Vartan Malyan’ın hikâyesi o kadar çok yere uzanıyor ki, “tesadüfen Yeşil Hattı çizen adam” olması detay kalıyor.

Söyleşi: Serkan Seymen - Hasan Yıkıcı

Babam Adanalı, annem Mersinlidir. Ben 3 Ekim 1927 Yunanistan doğumluyum. Üç buçuk yaşındayken Kıbrıs’a gelmişim. Leymosun’a gelmişiz vapurla, Lefkoşa’ya at arabasıyla iki gün çekmiş. Babama “ne ödemiştin” diye yıllar sonra dedim. “Beygir arabasıydı, yanımdaki parayla on şilin verdim, yedirdik de adamı” dedi. “Ne buldun da yedirdin” dedim. “Gece tavşan tuttum da onları pişirdik” dedi.

Annem Türkiye’den çıktığında dört buçuk yaşındaydı. Annemle hemşiresi sokak kapıda oturuyorlarmış, iki kızcağız. Ağlıyorlarmış, çünkü annelerini babalarını öldürmüşler. Sokaktan yüzlerce adam gidiyor, bir taraflara; göç ediyorlar. Mahalleden geçen ailelerden biri öbürüne “bir tanesini sen al, birini de ben alayım, bunları da beraber götürelim” demiş. Annemi Halep’e kadar getirmişler. Ondan öte götürememişler, Halep’te bir aileye teslim etmişler.

Yıllar sonra teyzemi ararken annemi alan aileyi de buldum. Dedim ki “öbür kızcağız ne oldu?” “Onu” dediler, “başka bir aile aldı”. “O aileye ne oldu?” “Zannedersem Beyrut’a gitmişlerdi” dedi. Beyrut’u altüst ettim, oraya sordum, buraya sordum, yok! NATO’da bu işleri yapardık, bilirdim nasıl adam bulunur. Hitler’in adamlarından da çok aramıştık. Biri bir yer söyledi; oralara gittim, çıkmadı. Ne ismi var, ne cismi, ne de bilen.

Annem hastaydı, son günleriydi artık, ölecekti, bana “bütün dünyayı gezdin, kaybolan adamlar buldun, hemşiremi bulamadın” dedi ve gözünü kapattı. Öldü. Çok zoruma gitti. Sonra bir gün bana biri dedi ki, “Colorado’da genç bir oğlan var, evinde amatör telsiz yayını yapar. Pazar günleri yayını herkes dinler. Ona yaz, bir şey çıkar”. Bildiğimize göre annemin hemşiresi oralara gitmemişti, ama yazdım. Bir süre sonra Amerika’dan bir paket geldi. İçinde bir kitap, beş-altı fotoğraf var. “Radyo yayınından hikâyeyi duyduk, eğer bir yanlışlık yoksa biz yeğen olmalıyız” yazıyor mektupta. Sarıldım mektuba ben böyle. Ama annem ölmüştü. Kime söyleyeceğim artık? Oturdum, yanıt yazdım, fotoğrafların içinde yaşlı bir kadının fotoğrafı var, annemin fotoğrafına bakıyorum, çok benziyorlar. Öyle bulduk onları. ABD ordusunda diş hekimiydi bana mektubu yazan.

Fotoğraflar: Hasan Yıkıcı

Bir Kıbrıs ikindisinde Vartan Malyan

“Bir kız gördüm kilisenin kapısında...”

Babamın tarafı hep Amerika’ya gitmiş. Onları bulduk. Onlarda eksik yoktu. O vakitler Ermeni kiliseleri Amerika’da pazar günleri kilisenin dışına bir tabelaya genç kızcağızların fotoğraflarını koyarlarmış. “Koca aranıyor bunlara” diye. Ama sadece ön isimleri. Soy isimlerini bilmiyorlar, çocukların kendileri de bilmiyor zaten. Genç Ermeni erkekleri de bakarlarmış, bir kız beğenirler mi diye. Teyzemi Amerika’da bir kilisenin önünde biri görmüş; Ford fabrikalarında işlermiş. Arkadaşlarına demiş ki, “bir kız gördüm kilisenin kapısında, zannedersem o kız bana uyar”. “Yazıktır” demişler, “diyelim para topladık, getirttik, ama diyelim ki kız seni beğenmedi, mecbur olacak ‘ha’ desin”. Demiş bu da “ben gideyim o zaman”. Fabrikanın içinde yol parasını toplamışlar, Beyrut’a yollamışlar bunu. Gitmiş, bulmuş birilerini. Demiş “bu kızı arıyorum”. Demişler “evleneceksen, kızı getirelim, gör”. Getirmişler, yarım saat içinde olmuş bitmiş iş. Dikiş atölyesinde çalışırmış teyzem, dikiş makinesini de düğün hediyesi vermişler, almış bizim kızı Amerika’ya getirmiş.

Annemiyse başka bir aile Kıbrıs’a getirmiş. Burada babamla evlenmiş. Babam zamanında Türkiye’de askerlik yaparken, 1912 yılları olmalı, telefoncu işine alışmış, direklerin üzerine çıkarlarmış da hat kurarlarmış. O şirketin kâğıdı yanındaymış, burada birine göstermiş, demişler ki “Yunanistan’da bu işe çok ihtiyaç var, oraya git”.

Annemi almış, Yunanistan’a gelmiş, orada işlemeye başlamış. Ben orada doğmuşum, ama havası anneme pek gelmemiş. Kıbrıs’a geri gelmişler ben üç buçuk yaşındayken. Burada telgrafhanede işlemeye başlamış. Bir Kıbrıslıtürkle beraber işlerlermiş. Onları da aradım, adam ölmüş, karısını buldum. “Bir fotoğraf var, bak bakalım orada var mı baban” dedi. Babam vardı fotoğrafta.

Babam 1915’i hatırlardı. Annesini hatırlardı. İkiz doğmuşlar, doğumdan sonra annesi kötürüm kalmış, yürüyemezmiş. Göç vaktinde, kaçan kaçana, annelerini evde bırakmak zorunda kalmışlar. Anneleri demiş ki, “ben yürüyemem, siz gidin, kurtulun”. Babam hatırlıyordu, yürürken toprak yollarda, bir-iki defa arkaya dönmüş bakmış

eve, kardeşi demiş ki "bakma, aklında hatıra olarak o görüntü kalmasın". Bunları konuşurlardı, ama çok da bahsetmezlerdi.

Annem Türk bakkalına giderdi, çünkü bilmezdi Rumca konuşsun Rum bakkalla. O yüzden Türk komşuların çocuklarıyla büyüdük.

1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti kurulup da barış olunca ilk iş Türkiye'ye gittim. Buradan birinin bir yakını bulundu Mersin'de, o yardım etti bana. "Tahminen nerede olduğunu biliyorsan evin, buluruz" dedi. Evi bulduk. Çaldık kapıyı. Bir kadın çıktı kucağında bebeyle. "Ben kalırım bu evde, benden evvel annem kalırdı, ben bu evde doğdum" dedi. "Ne kira verirsin" dedim, "kira vermeyiz" dedi. Bazen konuşulur Rum tarafında, "Türk tarafında kalan evlerde Türkiye'den gelenler kalır, hangi şartlarda kalırlar, kime para verirler" diye. Ben 1960'ta Türkiye'ye gittim de bir Ermeni evinde Türkler kalırdı.

Neyse işte, babamın da, annemin de evlerini buldum. Olduğu gibi duruyorlardı. Fotoğraflarını çektim kapılarının. Bunları hep yazdım defterlere, bir gün fırsat olursa kitap yaparım diye. Göç için ya da katliam için her kafadan bir ses çıkıyor, ama doğru dürüst bir şey söylenmedi. Büyük köylere gittim oralarda, sordum "bu köyün içinde Ermeni var mıydı, sayısı neydi" diye. Kayıt yok ki, desinler bu kadar öldü. Bazı Ermeni köylerinde bir-iki bir şey buldum. Hatırlayanlar vardı. Yazılı bir şey çok azdı. Kâfi değil bunlar. Avrupa'dakilere yazdım sordum, "mahkemeye verdiğinde ne yapacaksın, ne isteyeceksin? Söylesinler bize '1915'te nüfusu buydu buraların' desinler". Bu kayıt yok, bazıları "vardır, ama saklıyorlardır" dedi. Ne yapalım?

"Yeni eve bu antika kapıyı niye yaptın?"

1974'ten sonra aile Güney'de, Larnaka'daydı, "bir evcik yapalım" dedik. Annemin Mersin'deki evinin sokak kapısı aklıma geldi. Bir usta bulalım da aynısını yapsın diye bütün Kıbrıs'ı gezdim. "Rum bir usta bulursan, o da bir kilise kapısı yaptıysa, becerir" dediler. Fotoğrafı büyüttüm, gösterdim adama. "Tahtasını bulmak sorun olur" dedi. Tekne yaptıkları yerlerde buldular, bir ay içinde getirdi. Aldım götürdüm, annem baktı, "böyle güzel bir eve bu antika kapıyı niçin yaptın" dedi bana. "Anne, iyi bak, belki hatırlarsın bir şey" dedim. "Bizim evlere benzemiyor" dedi. Dört buçuk yaşındaymış ayrıldığında, unutmuş.

Bir halı buldum birkaç sene önce. Burada bir Türkün elindeydi. Halı işiyle uğraşıyordu, getirir, toptan burada satardı. O devirde halıyı döşeyenlerin ismi olurdu arkasında. Sat bana dedim, Kıbrıs lirasıyla 300 lira istedi. Çok paraydı, kendi de nereden aldı belli değil. Ama Ermeni işi olduğu belli, arkasında yazılı. Halı halen durur Türkiyalı halıcıda. Adana'nın neresinden gelmiş antika halı? Arkasında isim var, 1912-13 civarı dedi halıcı. Hatıra şeyler bunlar, tarihe geçmiş, toplamak lâzım. Toplarım ben eski kara-beyaz fotoğrafları da.

Benim evlatlar Türkçe bilmezler, nenelerine yetişmediler. Kızım BM'de çalışır, şart koymuşlar Türkçe alışsınlar diye, gece gündüz Türkçe çalışıyor şimdi. Bizim evde hep Türkçe konuşulurdu. Halam Ermenice bilmezdi, o yüzden mecburduk ki Türkçe de konuşalım.

1942'de okulu bitirdim, harp başladı. Aynı sırada oturduğum insan bugünkü bildiğimiz Denktaş'tı. O vakitlerden tanışırız. Okulun içinde o vakitler Rum vardı, Türk vardı, İngiliz hükümetinde işleyen İngilizlerin çocukları vardı, gerisi de Ermeni. Ermeniler Türklerle bir araya gelirdi, Rumlar istemezdi bizi, küfürler ederlerdi.

"Bu Anadolulu şalvarlılar niye doluyor Kıbrıs'a?"

Gazete var bir tane bende. 1916 tarihli. Rumca gazete, ön sayfada, İngilize diyorlar ki, "bu Anadolulu şalvarlı adamları ne bırakıyorsunuz da doluyorlar buraya!" Ermenileri kastediyor. O zaman televizyon yok, radyo yok, Rumlar bilmiyorlar Anadolu'da neler oluyor. İngiliz de demiş ki, "insan hakları sebebiyle bıraktık gelsinler, bir sorun olmayacak, zamanla alışacaksınız". O vakitler kunduracı yoktu Kıbrıs'ta; çizme yaparlardı sadece. Kundurayı, fotoğrafçılığı, saat tamirciliğini Ermeniler getirdi, Türkiye'den gelenler. Gramofon satışı, tamiratı yine Ermenilerin işiydi. Burasının Rumları öyle adam oldular. Yoksa halen çizmeyle dolaşırlardı şimdi.

Okulda top oynardık sınıflar arası. Fotoğraflar var, Denktaş da grubun içinde. Şakası yerindeydi, ama iliştin mi kendisine, hemen karşı çıkardı. Çok şeyleri beraber gördük, geçirdik. Şimdi girse kapıdan, gelir yanıma oturur. Bu adanın halinin ne olacağını çok konuştuk o zaman. Belliydi böyle olacağı, tahmin ederdik. Rum papazları karıştırdı ortalığı, işgüzarlık yaptılar.

Avrupa'dan gelenler konuşuyorlar: "Yahu anlamıyoruk, hangisi Kıbrıslıtürktür, hangisi Rum; birbirlerine benziyorlar". Sanıyorlar ki bunlar farklı insanlardır, o yüzden kavga ediyorlar.

Madem beraber yaşıyoruz bu evde, kirasını beraber öderiz. Sabah sabah kalkıyorsun, kapıyı boyuyorsun. E sor diğer kiracılara da, "kahverengi yapıyorum kapıyı, sen ne dersin" diye. O da desin "kahverengi olmasın, yeşil olsun". E sen "yok sana sormam, istediğim gibi boyarım" dersen böyle olur.

Cumartesi gecesi yatağa girmek kolay

200 sene içinde yedi tane düğün olmuş Türklerle Rumlar arasında. O yüzden pek şans yoktur öpüşsünler diye. Lisan ayrı, din ayrı; nasıl olacak? Maronit bir arkadaş vardı, bir Türk tüccarın kızıyla sevdalandılar. Onun tarafı kızı istemediler. "Alacaksan, kıza söyle, Hıristiyan olsun" dediler. Kızın babasına dedim ki, "işi karıştırmayın, kız bildiğini yapsın, evi kumanda eden kadınlardır. O sekiz-on saat evde olmayacak. Evde çocuklar Türk annesiyle Türk büyüyecek". Everdiler bunları, sokakta herkes döner böyle bakardı Maronite, "bulamadın bir Maronit de Türk kızcağız aldın" derlerdi. Dayanamadılar da İngiltere'ye kaçtılar. Türklerle Rumlar öpüşüp zor barışır. Cumartesi akşamı içirip yatağa sokarsan, o bir ustalık değildir. Mesele, pazartesi olduğunda da yanında kalacak mı? Zannetmem.

Maraş'ı vereceklermiş belki falan filan... Bunlar yeni bir şey değil, otuz senedir söylenir, verdik vereceğiz diye. Ama bize soran yok. Öpüşmeden bize de sorsunlar, yani Ermenilere. Bizim de hakkımız var konuşmak için.

Şu an 2600 civarı Ermeni var. Hepsi Güney'de yaşar. Ne vakit '74'te Türk askeri gelmiş, bir sabah şafakta, "Türkler geliyor" diye bağırıyorlarmış. E bu kâfidir, bizden birine "Türkler geliyor" dedin mi, kaçan kaçana. Pılını pırtısını alan yallah o tarafa... Kimse kalmamış Ermenilerden.

Hesapta iyi değilimdir, ama iki iki daha dört yapar, onu bilirim. Yol yolak bulunsun, yalnız Rumlarla konuşmasınlar, "Ermenileri de konuşalım" desinler, Eroğlu'na da bunu söylemek isterim. Oy hakkımız yok Meclis'te... Temsilcimiz var bir tane, aynı burada oturur gibi oturur. Ermenilerin konuşmaya hakkı yok. Rumlar bugün paskalya yapacakmış, Ermeniler de ha tamam diyor. Diyemiyor ki, Ermenilerinki gelecek haftadır...

Şimdi gırnata çalamıyor mu Ermeniler?

Temsilci beş senede bir seçilir. O adamın işi var, çarşı adamı, kavga aramıyor, fakat hakkımız yok bir şeye. Hakkım yoksa, Meclis'e gitmişim, ne işime yarar. 1960'da Ermenilerin önde gelenleri "Rumların başına ne gelirse bizim başımıza da o gelsin" demiş, öyle kalmış. Niye senin başına gelen benim de başıma gelsin? Ban Ki Moon'a da yazdım, "Kıbrıs'ta Rumlar ve Türkler dışında başkaları da var, Maronitler var, evet ama, bir de Ermeniler var" dedim. Eroğlu'yla buluşmak istiyorum, "toplantılarda 'Ermeniler de var, onları da görüşelim' de" diyeceğim. Talat'a söyledim bir kere: Kıbrıs'ın bir devlet dairesine git, bir tane Ermeni müdür yok! İngiliz devrinde tüm Kıbrıs'ın posta müdürü Ermeniydi. Şimdi aklımız kalmadı da mı olmuyor? Su dairesinin müdürü de Ermeniydi. Polisin bandosu vardı, 60 kişilik, onun 58 kişisi Ermeniydi. Şimdi gırnata çalamıyor mu Ermeniler? İş Ruma verilir, Ermeniye verilmiyor. Kime söyleyeceğim derdimi! Philips acentesi Ermeni idi, Ford makinelerini, buzdolaplarını Uzunyanlar getirirdi. Ermeniler çarşının içindeydiler. Rumlar mecburdu bu malları Ermenilerden alsınlar. Gramofonu İncirciyan getirirdi. Türk plakları da İncircyan'dan gidilip alınırdı.

1960'ta 10 bin civarıydı Ermeniler. Valizini alan gitti; İngiltere'ye, Kanada'ya, Amerika'ya... Yıllarca NATO'da işledim, senelerce duyduk, "ne ona verilecek, ne de ona verilecek" dendi. Rum da, Türk de konuşuyor "ben burasını isterim, ben orasını isterim" diye, bize soran yok.

Bildiğimize göre, Ermeniler ilk kez adaya 1570-1572'de Osmanlı burayı aldığı zaman geldi. Osmanlı adaya 10 bin Ermeni asker getirmiş. O vakit mecburdular imparatorluğa askerlik yapsınlar. 1571'de Osmanlı geldi burayı alsın, Mağusa kapısına yakın toplandıydı Türk askeri, içeriye giremiyorlardı. Ermeniler Mağusa kapısının iç tarafındaydı. Pazarlık yaparlardı, kapı açılsın diye. Hep yazılıdır bunlar, bunun yalanı yok.

Venedikliler zamanında Ermeniler çok sıkıntı yaşardı. Bugün hâlâ Rumlar "Osmanlı geldiğinde Mağusa kapısını onlara açan sizdiniz" diyerek Ermenilerin üzerine giderler. Venedik zamanında Ermeni kilisesinin çanını çalmaya izin yoktu.

"Boğazından eniyor mu be Ermeni?"

60 sene önce, 70 sene önce kızcıklarla oğlancıklar evlenselerdi, bir şeyler olurdu şimdi, ama o da yok. Sultan Tekkesi var güneyde, sor Rumlara "kimdir bu" diye, "ne bileyim, Arap bir kadınmış" der. Okullarda diğerinin tarihi öğretilmez. İngiliz devrinde, okullarda eğer istersen Türkçeye alışırdın. Ama hükümette iş ararsan üç dili de bilmen gerekirdi: Türkçe, Rumca, İngilizce. Ben mahkemelerde çevirmenlik yapardım, 1942'de. Gazetede yazardı, "üç lisan bilen aranıyor, İngiliz mahkemelerinde". Parası da iyiydi. Lisan başına ayda 1.5 Kıbrıs lirası. Üç lisan 4.5 lira. Çok iyi paraydı. "Sabah 8'de gelin" yazardı, ben 7'de gittim. Kimse yoktu, saat 8.30 oldu, baktım Denktaş. "Napan be, ne aran puşt buraşta" dedi bana. Dedim, "sen ne aran", dedi "iş için geldim". Önce o girdi, çıktı, ben girdim. İki kişi alınacaktı, biz zaten iki kişiydik. Belliydi ki ikimizi de alacaklar. Rumca bir gazete verdiler. "Türkçesini çevir" dediler, çevirdim; İngilizce konuştuk, "tamam" dediler. Dedim ki, "ben bir lisan daha bilirim". "Ermenice olmaz" dediler. "İtalyanca da bilirim" dedim. "O olabilir" dediler, "harpten esirler var, Libya'dan getirilen, onlarla konuşmak için gerekir, onu da yazalım". Denktaş'tan 1.5 lira fazla alacağım ortaya çıktı.

"Be Ermeni" dedi, "sen benden 1.5 lira fazla alacan ayda?" Yarı şakayla. "İnşallah" dedi, "o 1.5 lira enmez boğazından". Fena gözle bakmadım söylediğine. "Ben alacam o 1.5 lirayı, ener mi, enmez mi artık o benim bileceğim iş!" dedim.

Seneler sonra buluştuk. "He be Ermeni, eniyor mu 1.5, eniyor mu?" dedi bana. Şimdi kapıdan girse, eminim yine aynı şeyi söyleyecek bana. Söylesin! Bilirim ki yarısı şakadır.

Ardından bir daha görüştük. Girne'de! "Çağıralım kahve" dedi de kendisi ısmarlayacaktı. Dedim, "sen değil, ben ısmarlayacağım". Çağırdık, geldi kahve. "Neler yapıyorsun?" diye sordu bana. Ben de ona "asıl sen ne yapıyorsun?" diye karşılık verdim. "Ben" diyor, "Türk cemaatinin lideriyim". "Bilmem neyin neyisin" dedim kendisine! "Bak" dedi, "ben bir baltaya sap oldum, sen olmadın!" "Madem Kıbrıs Cumhuriyeti meclisinde oy vermeye hakkım yok, ben o meclise yazılmam" dedim. "Vay puşt Ermeni, aklından neler geçiyor?" dedi bana. Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasında Ermenilerin hakları yerine getirilmedi.

"Ermeniler hurra bavulları topladı..."

Ben Berlin'de de işledim. Ruslar o duvarı çektikleri zaman, burada kimse demedi "niye duvar çekerler?". Çünkü Rusların gücüne gitmek istemezlerdi. Anatod Nikoyan vardı, Stalin'le beraber, demişler ki, "orada burada, nerede Ermeni var, fakir fukara, toplayalım, Ermenistan'a gelsinler, nüfus üç milyona çıksın". Ermeniler hurra bavulları toplayıp gitti. Benim babam çok okumuş değildi, "Konya üniversitesine gittim" derdi. "Ben bilmediğim ülkeye gitmem" dedi. Bizim sülâleden kimse gitmedi. Kıbrıs'ın Ermenileri hep geri geldi, geri gelmek için de çok zorluklar çektiler. Kâğıtlarını, pasaportlarını almışlar hep ellerinden. Para da yok. Daha vapurda alınmış hepsi. Akraba vardı, kunduracı, iki kardeş, ufak bir fabrikaları vardı, yedi-sekiz işçi çalıştırırlardı, ayakkabı yaparlardı. Toplandılar gittiler. Babam "gitmeyin" dedi onlara. Anavatan diyerek gittiler. 16 sandık makine, deri, çivi götürmüşler. Orada sormuşlar "nerede bizim sandıklar". Demişler "unutun onları, onlar artık sizin değil, devletin". Bunlar böyle şey ilk kez duyarlar, polisle bir kavga çıkarmışlar. Oradaki Ermeni polisi bunlara dayak çatmış. Ermeni, Ermeni polisinden dayak yiyor! Hastanede öldü bir tanesi, kafasına vurmuşlar çok kötü. Diğeri hapse düştü, üç-beş sene sonra döndü. Gittim Ermenistan'a, nerelerde kalmışlar o vakit, hangi binalara yerleştirilmişler diye. Korkunçtu. Fabrika gibi binalar. Dört kişilik aileye bir priz var. Ya radyoyu sok, ya sobayı, ya lambayı. İkili, üçlü yaparsan asfalya düşer, polis gelir.

1974'te Türk ordusunda Ermeni doktor vardı. Oturduk, yedik içtik. 19 yaralı Rum askeri ambulansla gönderdik sonra o tarafa. Bunlar da oldu. Milliyetçiliği aradan çıkar, gerisi çok kolaydır.

1600 kişi gitmiş o zaman; 1948-49 bu. Nikoyan başlattı bunu. Oldu bunlar, umarık daha fenaları olmasın. Şimdi burada telgrafhanede Ermeni yok, telefonda Ermeni yok, hiçbir yerde yok. Bir tek hastanelerde var birkaç tane Ermeni doktor. Rumun kabul etmeyeceği paraya çalışırlar, çünkü kendine klinik açsa gidecek olan yok.

Böyle diskriminasyon var, açıktan açığa... Bunu kime söylesem "yanlışsın" diyor. "Hükümetin işletmelerinde, yönetiminde bir Ermeni gösterin" diyorum. Bugün genç Ermeniler hâlâ ya saatçidir ya kunduracıdır. Hâlâ eski meslekler devam eder. Benim oğlanlar sound engineering yapar, festivaller, konserler oluyor ya, sanatçıların sesini duyururlar işte. Gece gündüz iş yaparlar. Derim onlara "çarşıya yeni bir cihaz geldiyse, bakın kataloglara, hemen getirin Rumlar getirmeden, sizde olsun".

Çektik çızgıyı, Green Line çıktı ortaya

Ben İtalyan okuluna gitmiştim. Türkçe, Ermenice, Rumca, İtalyanca, İngilizce ve Fransızca bilirdim. Babam bir telefon şirketine işlerdi; kontratta "birinci doğan erkek çocuk hangi okula gitmek isterse, şirket hesabına bedava gider" yazarmış. Babam da beni bir okuldan öbür okula gönderdi, öylece çok dil öğrendim. Ya tüccarlık yapacaksın, para da yok bizde, o zaman, hükümetten iş alman lâzım, onun için de lisan bilmen lâzım. Türkiye'de derlermiş ki, her bir lisan bir adam sayılır, ben de altı adamım işte. İşler çoğaldı harbin içinde, ben İngiliz ordusunda 54 ülkede görev yaptım. Acemistan'da, Afrika'da, Suveyş'de, Kenya'sı, Kongo'su, Tripoli'de, Kaddafi'nin yeri neresiydi, işte orası, say say bitmez...

1952'de Araplar Mısır'da Suveyş kanalını İngiliz'den almak istiyorlardı. İngiliz ordusu işçisiz kaldı. Her taraftan işçi topladılar. Başladı işçiler işlemeye, haberler gelirdi "Suveyş'e gidenler memnun değil, kavga ederler". Hem Türkçe hem Rumca hem de İngilizce bilirim diye beni gönderdiler oraya. 8700 kişi vardı yalnız Kıbrıs'tan. Türk kampına gittim, ekseriyetle Kıbrıslıtürk. Dedim "nedir buradaki problem?" Dediler "İngiliz bize sabah sabah hınzır eti verir, biz yemek istemeyiz". İngilizler "ya yersiniz ya aç kalırsınız" demişler. Başkumandana gittim, "bu adamlar domuz yemez, Türktür bunlar. Bunlar kaçacaklar" dedim. Bir kampta dediler "İngiliz bizi bırakmıyor havuza girelim, serinleyelim". Dedim "niçin?" Kıbrıslıtürkler havuza girince işiyorlarmış. Dedim, "İngi-

FOTOĞRAF: ŞAHAN NUHOĞLU

Lefkoşa'yı ortadan ikiye bölen, Vartan Amca'nın çizdiğini söylediği, kuzeyle güneyi ayıran 1963 tarihli Yeşil Hat'tın bugünkü durumu.

liz işemez mi?" "Onlar dışarda işer, sonra havuza girer." Dedim "bu adamlara o zaman ayrı havuzlar yapalım". Her kampa ayrı havuz kurdurdum. Dedim "girin, ister yüzün, işter işeyin, ne bok yerseniz yeyin". Dört ayda problemleri bitirdik, ama üç buçuk sene kaldım. Bırakmadılar beni.

1963'te problemler olmuş burada. Ben o sırada Afrika'dayım. Suveyş'te General Green vardı, beni buraya getirtti. Dediler "Kıbrıs'a gidiyorsun, kavga varmış". "Kimin kavgasıymış?" dedim. "Türklerle Rumlar arasında" dediler. Dedim "kavga bitmişti, 1960'ta anayasa yapılmıştı yeni". Dediler "yok, gene başladı". Tayyareyle Girit'e gittik, oradan Ağratur'a, helikopterle Lefkoşa'ya geçtik.

İngiliz karar vermiş, ortadan telleyecek Türklerle Rumları ki, kavga etmesinler. Lefkoşa'da sabaha kadar haritada Türk bölgesini, Rum bölgesini işaretleme görevini verdiler bana.

Biz hattı çizerken üç kişi idik sokakta. Biri bendim, biri beni bekleyen bekçi, üçüncüsü de telsizci idi. Lefkoşa'nın haritası elimde, yola çıktık. Ama yazıp çızacak kalem yok elimizde. Telsizci İngiliz'in burasında *(sol kolunun üzerini gösteriyor)* üç tane penna *(keçeli kalem)* vardı. Biri kara, biri kırmızı, öbürü de yeşil! Çok iyi hatırlıyorum, "pennanın birini ver" dedim. O da çekti gara pennayı verdi. Kalem yazmıyordu, kurumuş. Savurup attım. "Öbürünü ver" dedim. İkincisi de kırmızı idi. "Yok verme" dedim, şimdi de diyecekler "Türkler çizdi". Asker öbürünün yeşil olduğunu söyledi. "Ver yeşili" dedim. Kalemi elime aldıktan sonra aklıma geldi. Yeşilin İngilizcesi green; general da, ki bana git çiz dedi, o da Green! Dedim ki bunun altından da başka bir şey çıkacak. Ama başka kalem yok, çektik çızgıyı. Ne vakit ki geldik Mağusa Kapısı'na kadar da bitirdik. Böylelikle bu hattın ismi Yeşil Hat oldu. Rastgele yani! Ama bunlar tarihe yazılmıyor. Öylece işte "Green Line" çıktı ortaya. "Niye İngilizler sana yaptırdılar" der halen Rumlar bazen, derim ben de "öyle rastgeldi". Ödenmedim de o iş için ayrıca!

"Rum hangisi, Türk hangisi?"

1974'te Irak'taydım. Bana dediler, Kıbrıs'a Türk askeri inmiş, Girne'ye. Geldim o zaman. Lefkoşa'daki bir okulu hastane yaptılar, Rum ve Türk yaralılar vardı. Bir çevirmen lâzım olmuş, beni götürdüler. İki tane doktor var Türkiyalı. İngilizce konuşur benimle. Bana "sen İngiliz değilsin, değil mi?" dedi. "Yok" dedim, "Türk değilim, ama Türkçe de bilirim". Türkçeye geçtik. "Ermenice de bilirim" dedim, "çünkü Ermeniyim". "Aa" dedi, "ben de Ermeniyim". Ermenice konuşmaya başladık. 1974'te Türk ordusunda Ermeni doktor vardı yani. Oturduk, yedik içtik. 19 yaralı Rum askeri ambulansla gönderdik sonra o tarafa. Bunlar da oldu. Milliyetçiliği aradan çıkar, gerisi çok kolaydır.

Şimdi çağırsalar beni "ne yapacağız bu Rumlarla Türkleri?" diye, var bazı fikirlerim. İkisine de diyeceksin ki, "akıllı ol, arsızlık yapma". Bence bir iki prova yapılır. "Sen madem bu Efes birayı içmezsin, gel sana Carlsberg vereyim" denir, bir şekilde anlaştırılır. Şimdi biri çıksa bir ağacın üzerine, "Türkler geliyor" dese, Kıbrıs'ın öbür ucuna kaçacaklar. Biliyorlar ki Türk askeri gelirse şaka kaldırmaz. Türkler bu yanda kalacak, Rumlar o yanda. Bir de Türkiyalılar var, kimse tam sayısını bilmiyor, onlar ne olacak belli değil. Rumlara soruyorum bazen, "50 değil de 45 olsa ne değişecek ya da 65 olsa, sana problem ne?" diyorum. Diyorlar "bilelim ki kim kime ustalık yapacak". Hâlâ oralardayık. Barikatlardan geçerken duyuyorum, Avrupa'dan gelenler Türk tarafına da geçiyorlar ya, aralarında konuşuyorlar: "Yahu anlamıyoruk, hangisi Kıbrıslıtürktür, hangisi Rum; birbirlerine benziyorlar". Gelmeden önce sanıyorlar ki, bunlar farklı insanlardır, o yüzden kavga ediyorlar. Gelince şaşırıyorlar bunlar aynıdır diye. Rum tarafında duvarda yazılar var, fotoğrafını çektim. "Türkleri sikelim" yazmışlar. Durur öyle, kimse gelip boyamaz. Hep bir tarafı suçlayarak olmaz, Rumlar da bunu yazıyor. Bunlar oldukça kimse öpüşeceğiz diye beklemesin.

Türklerle Ermeniler nasıl barışacak dersen... Kuzey'de Hrant Dink'i anma toplantısında şunu dedim. Bu şimdi ne renk, kara. "Bu kara değil, kara diye renk yok" dersen olmaz. Karaysa söyleyeceyik, bu karadır diyeceyik.

"Valinin evini yakan Ermeniydi"

1931'de Rumlar burada İngiliz valinin evini yaktılar. Bundan birkaç sene evvel bir kitap çıktı. Valinin evini yaktıklarını söyleyenler de var kitapta. Ama evi yakanın ismi yok. Kitabı yazanı buldum, dedim "sen hem EOKA'cılık yaptın, hem şunu yaptın, hem bunu yaptın, yani yemediğin bok yok, ama valinin evini yakanın ismini yazmamışsın, niçin?" "Arıyoruk" dedi, "bulamadık ismini". "Bana sor, söyleyeyim" dedim. "Valinin evini yakan Ermeniydi." Rengi sarı, kırmızı, yeşil oldu. 1931 ekiminde Lefkoşa Rumları valinin evine gidiyordu. Bu Ermeni de kahvede oturuyormuş. "Nereye gider bunlar?" demiş, "valinin evine" demişler. Bu da valinin evinin nerede olduğunu bile bilmezmiş, takılmış peşlerine, göreyim bakayım ne olacak diye. Duvardan atlamışlar, bahçeye girmişler. Ev de tahtadan, taş değil. Herkes birbirlerine "yakalım" diye bağırıyormuş. Ama kimse cesaret edemiyor, bilemiyorlar bir de nasıl tutuşturacaklar. Bu da bakmış, orada valinin arabası var. Petrol tankını açmış, yağlığı çıkarmış, tanka sokmuş. Tutuşturmuş yağlığı, taşla atmış. Öyle yangın başlamış.

İngilizler bunu mahkemeye çıkarmışlar, 15 sene hapis vermişler. O vakitler üç ayda bir af verirlermiş her sene için, 11 sene yatmış. 1941'de çıkmış hapisten. Çıkınca orduya yazılmış, Almanlarla savaşmış. Harpten sonra gelmiş, pastırmacılık yapmış. Türk tarafındaki eski mahkeme arşivlerinde var. İngiliz yargıç buna "Rumları anladım da, sen Ermeni olarak ne gittin?" diye sormuş. "Duydum, gideyim, göreyim dedim." "Hadi gittin gördün, ne diye ateşe verdin?" "Bu Rumlarda" demiş, "cesaretli adam yok, hep bağırıyorlardı yakalım diye, ama yakan yoktu, ben yaktım". Rumlar ister mi şimdi bunu? Ne yüzle diyecekler "valinin evine gittik ama, Ermeni yaktı?"

Ermeni EOKA'cı yoktu tabii, ama iki tane polis vardı, onları da EOKA vurdu. Rumlar övünür geçmişle, Socrates varmış, Alexander, İskender varmış... E varmış da bugün kim var? Ama "biz Rumuz da şöyleydik böyleydik"...

"Evlenmem dedi, Anadolu kafasıyla zoruma gitti..."

Çok yer gezdim, çok kadın tanıdım tabii. Çapkın değildim de diyemem. Şimdi Türk tarafında da gençliğini bildiğim çok kızcağızlar vardır. Evlendiğim kadın da, ne vakit teklif ettim evlenmek için, "yok" dedi bana. İngilizdi benim hanım. Konuştuk. Benimle evlenmek istemiyormuş. Anadolu kafasıyla zoruma gitti. "Sen kim oluyorsun da bana yok diyorsun" dedim. Evlenmek istediğim gün, "gidelim de yemek yiyelim" diye teklif etmiştim. Bu Singapur'da oldu. Altı sene geçti aradan, birbirimizi görmedik. Ben nerede olduğunu da bilmek istemezdim. Madem bana yok dedi, ne başımı yoracağım! Altı sene sonra buluştuk, dedi "bana bir yemek borcun var". Evet, şimdi düşüneyim o yemek nerede yenecek. Biz Anadolulular hem yemeği seçerler hem de nerede yeneceğini seçerler. Sen diyemezsin "şu restoranda şunu yiyeceğim". Bir saat bunun kavgası oldu. Ertesi gün evlendik.

"Söyleyelim Adana kebabını, barışırık"

Türklerle Ermeniler nasıl barışacak dersen... Bence barışırlar. Ben Kuzey'de Hrant Dink'i anma toplantısında çıktım konuşma yaptım. Şunu dedim aslında... *(kayıt cihazını gösteriyor)* Bu şimdi ne renk, kara... Sen "bu kara değil, kara diye renk yok" dersen olmaz, işte orada duruyor, karadır. Bu böyle, ne renkse onu kabulleneceksin, yok demeyeceksin. Karaysa söyleyeceyik, bu karadır diyeceyik. Bu adam da gazeteciydi, iyi adamdı. Milliyetçiliği biraz ortadan çıkarabilirsen gerisi kolay. Ben tarih gibi bakıyorum Ermenilerle Türkler arasındaki meseleye. Ama "kim başlatmış, kim önce yapmış, kim ne kadar yapmış"la uğraşırsak, bitireceğimiz yok. Oturalım birlikte masaya, diyelim endaksi olan oldu, artık ne kavga yapalım?

Bak ben bu masada oturuyorum, bana desen ki, "yarın akşam burada buluşalım, iki kişi daha gelecek", ben hemen burada olacağım. Sonra dörtken sekiz, sekizken on kişi olacağız. Ne yapacağız, kavga mı edeceğiz? Bence Adana kebabı söyleyip yiyeceyik beraber. Kavga çıkmayacak. Beraber oturalım, söyleyelim Adana kebabını, barışırık. +

ŞEREF MİSAFİRİ:
DAVID BARSAMIAN

Dibne'nin kayısıları

Diyarbakır-Dibne kökenli David Barsamian, kurucusu olduğu Alternative Radio'yla ve radyo programlarıyla, Chomsky, Zinn, Said, Roy gibi isimlerle yaptığı söyleşi kitaplarıyla otuz senedir Amerikan muhalif tarihini kayıt altına alıyor. Hafızasında, Anadolu'nun ve dünyaya dağılan Ermenilerin gerçek tarihi de var...

Söyleşi: Çiğdem Öztürk

Arundhati Roy, 2008'de Boğaziçi Üniversitesi'nin düzenlediği Hrant Dink İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Konferansı'nda yaptığı konuşmaya, anneniz Araxie'nin hikâyesiyle başlamıştı. Son kitabı "Çekirgeleri Dinlemek –Demokrasi Üzerine Saha Notları" da ismini bu konuşmadan alıyor...

David Barsamian: Arundhati, 2007'nin aralık ayında İstanbul'a gideceğini söyleyince, ona ailemin hikâyesini anlatmak istedim. Ermeni olduğumu biliyordu, ama hikâyeyi bilmiyordu.

Diyarbakır'a annenizin köyüne gitmişsiniz...

2005'te Irak Dünya Mahkemesi'ne geldiğimde tanıştığım arkadaşlar, Diyarbakır Belediye Başkanı Osman Baydemir'i arayarak "David geliyor, annesinin köyüne gidecek" diye haber verdiler. Annem Dicle kıyısındaki küçük bir köyden, köyün adı Dibne. Başkan beni oraya götürdü, şu anda nüfusun tamamı Zaza, çok yoksul bir köy. Köyün etrafında dolaşmaya çıktık, bir çeşme buldum. Annem bana bir kaynaktan bahsetmişti, bir de kayısı ağaçlarından. *(gözleri doluyor)* Irak Dünya Mahkemesi için İstanbul'a geldiğimde bir kadın yönetmen bana "ülkene hoşgeldin" demişti, oh be, böyle bir şeyi ilk defa duyuyordum! Köyde, Dibne'de, Mustafa diye bir adamla tanıştım, ailesinden soykırım sırasında din değiştirdiklerini, aslen Ermeni olduklarını öğrenmiş. Bir sürü kayısı verdiler, şeker gibiydi kayısılar. Üç kilo kayısıyı ne yapayım, otobüstekilere dağıttım. *(gülüyor)*

Colorado'da kayısı var mı?

Yok baba yok *(Türkçe söylüyor)*, böylesi ne arar? Şimdi mevsimi, ama köydekiler kadar tatlı değil... Her şey çok hızlı oldu. Bana kilisenin yerini de gösterdiler, tabii şu anda hiçbir şey yok. Kilisenin taşlarını alıp ev yapmışlar, en azından bir işe yaramış. Bazıları "altın için mi geldin" diye sordu. Bu büyük bir efsanedir doğuda. Bir mucize arıyorlar.

Annenize ait bant kayıtlarınız var mı?

Var tabii, söyleşi yaptım onunla. Ayrıca Dibne'den bir adamla, Antepli bir kadınla, Diyarbakırlı başka bir kadınla da konuştum. 1970'lerde ilk yaptığım söyleşilerdi bunlar. O zaman hayatta kalanların sağlıkları yerindeydi, hatıraları da berraktı. Annemle söyleşi yapmak çok zordu, çok acı dolu hikâyeler anlattı. En zor söyleşiyi ilk başta yaptım, geri kalanı kolay oldu. Çok şaşırmıştım, kimse bu konuyla ilgilenmiyordu, "geçmişte kaldı, hiçbir şeyi değiştiremezsin" diyorlardı. Bir süre Hindistan'da yaşadığım için tarihin önemini biliyorum. Birinin kafasına çalmak, aşağılamak ya da birine kendini suçlu hissettirmek için değil. Özgürleştirmek için, zehir aksın diye.

Annenizle babanız tehcirden önce nasıl yaşıyorlarmış?

Annemin babasının adı Giragos Giragosyan. Ermeniler soyadından isim yapmayı çok severler, Kirkor Kirkoryan, Garabet Garabetyan... Giragos, köyde inşaat işçisiymiş. Tamamı Ermeni, 400-500 nüfuslu bir köy Dibne. Etrafında da Kürt köyleri varmış, bir anlamda izole bir yaşam sürüyorlarmış. Köyde her şey varmış, sadece sabunu dışarıdan alıyorlarmış. 1915 başlarında, annem 10 yaşındayken, köyde bir çekirge istilâsı olmuş. Yaşlılar bunun kötü bir işaret olduğunu söylemişler. Dedikleri çıkmış. O zaman Anadolu'daki köyler her şeyden uzakta; İstanbul, İzmir dediğin Mars gibi bir şey. Köyden çıkıp Bağdat'a gitmek, dünyanın öbür ucuna gitmek demek. Annemin hayatı bir trajedi, babam daha şanslıymış.

Ne bakımdan şanslı?

Hiç değilse kaçabilmiş. Babam Elazığ'ın Palu ilçesinde doğmuş. Abdülhamit döneminde, 1894-96 arasında 300 bin kişinin öldüğü katliamlar gerçekleşmiş. Babamın babası Barsam Barsamian ortadan kaybolmuş, kimse ne olduğunu bilmiyor. O zamandan başlayan bir kriz, baskı var. O dönemden sonra Amerikalı olduğunu tahmin ettiğim Protestan misyonerler gitmiş bölgeye –ki bunu hiçbir zaman anlamadım, çünkü zaten Hıristiyan olan Ermenilerle ne yapacaklar? Bugün de Latin Amerika'da aynı şey oluyor, Hıristiyanlar, ama Evanjelist misyonerler dolaşıyor ortalıkta. Anadolu'ya gelen bu Protestan misyonerler, askerlik çağındaki erkek çocuklarına yardım edip onları kaçırıyorlarmış. 1895 doğumlu babamı da 1912'de New York'a göndermişler, ama kimse gitmemiş göçmen ofisine onu karşılamaya. Babam reşit olmadığı için ülkeye alınmamış, o da gemiyle bir sonraki durağa, Buenos Aires'e gitmiş. Orada iki yıl kalmış, ayakkabı boyacılığı yapmış. Reşit olunca New York'a gelmiş, o zamanlar Anadolu'da soykırım da başlamış, ailesinden hiç haber alamamış, öldürüldüklerini düşünüyormuş. Ama annesi ve kızkardeşi hayattaymış. Böylece I. Dünya Savaşı sırasında Amerikan ordusuna katılmış, o zamanlar Amerikan ordusuna katılınca otomatik olarak vatandaşlığa geçiliyormuş. Altı ay sonra barış olunca tezkeresini almış. Ardından annesinin, kızkardeşinin ve üvey kardeşlerinin yaşadığını öğrenmiş. Ermeni bir öksüzle evlenmek istemiş. Aslında babamı çok iyi tanımıyordum, pek konuşmazdı. Benimse mesleğim konuşmak; daha çok anneme çekmişim. Babam çocukluğunda bir travma atlatmış, babası ortadan kayboluyor ve sonra annesi kızkardeşini yanında tutuyor, ama onu bir yetimhaneye veriyor. Anneniz hayattayken yetimhaneye gitmek nasıl bir duygudur, düşünsenize. Hiçbir zaman ne olduğunu anlatamadı, derin bir travma. Bir öksüzle evlenmek istemesi beni hep etkilemiştir.

Anneniz Araxie, ailesini nasıl yitirmiş?

Köydeki bütün erkeklerle beraber büyükbabam Giragos da öldürüldükten sonra, bütün kadınlar, çocuklar ve yaşlılar göçe zorlanmış. Siverek'te Kürtlerin çok kötü davrandığını anlatırdı. Büyükannem Meryem, annemi erkek çocuğu kılığına sokmuş, çirkin görünsün diye yüzüne çamur sürmüş, çünkü küçük kızları alıyorlarmış. Annemin uzun saçlı bir arkadaşını bir atlı adam gelip saçından

Fotoğraf: Çiğdem Öztürk

çekerek almış ve yok olmuş. Nihayet Diyarbakır'a gelmişler, surları gayet iyi hatırlıyor. En büyük sorun susuzluk ve sıcakmış. Büyükannem hayvanların sidiğini alıp çatlamış dudaklarına sürüyormuş. Yeşil limon bulmuşlar ve kabuklarıyla yemişler, tıpkı bir hayvan gibi. Çok açlarmış, hep yürüyorlarmış. Annemin üç de küçük erkek kardeşi varmış. Urfa'ya vardıklarında, diğerleri gibi öldürülen amcasının karısı, annemi Halep'e götürmüş trenle. Böylece annesinden ve üç kardeşinden ayrılmış. Bu son görüşmeleri; muhtemelen ölmüşlerdir, çünkü tifo, kolera salgını var. Annem Halep'te bir yetimhaneye gitmiş, dört yıl kalmış orada. 12-13 yaşında, yetimhanedeki kendinden küçük kızların sorumluluğunu almış, bu hoşuna da gitmiş. Yeni bir aile gibi. O zaman yetimhanedeki kızları evlendirmek için Amerika'daki Ermenilere mektuplar gönderiyorlarmış. Annem, 1921'de Hatay Dörtyol'da başka bir yetimhaneye gitmiş. Çok güzel, nakışlı, kadife bir elbisesi varmış, orada Amerika'ya göndermek için fotoğrafı çekilecek bütün kızlara o elbiseyi vermiş. Babam, Araxie'nin o elbise içindeki fotoğrafını görmüş ve onunla evlenmeye karar vermiş. Ama Amerika'daki damat adayları da in midir, cin midir diye bir tetkikten geçiyormuş, o kadar da basit değil yani. Babam bir Amerikan vatandaşı olarak Beyrut'a gelmiş. Tabii hikâyenin can alıcı tarafı, babamın kızkardeşi Anna'nın Dörtyol'da Araxie'yle aynı yetimhanede olması. Bu, Anna'yı Amerika'ya getirmek için de bir fırsat.

Anna, Araxie'yle evlenecek kişinin kardeşi olduğunu biliyor muymuş peki?

Evet. Beyrut'a gelmişler nihayet, Araxie kocasını göreceği için çok heyecanlı. Ama babam onu pas geçip "Anna, canım canım" diye öldüğünü düşündüğü kızkardeşine koşmuş ve yürüyüp gitmişler, Araxie de orada öylece kalakalmış çantalarla. Charlie Chaplin filmi gibi, bankta oturan gariban kız ve arkasında öpüşüp sarılanlar... Evlenme zamanı gelmiş, ama Araxie'nin evliliğin nasıl bir şey olduğuna dair en ufak bir fikri yok. 1920'lerde Beyrut ve Halep, Ermenilerden hayatta kalanlar için en önemli merkezdi. Araxie de oradaki kadınlardan öğrenmiş her şeyi, seks nedir falan o zaman anlamış. Beyrut'tan ayrılıp Marsilya'ya geçmişler, oradan trenle Paris'e... Paris'te de köylerinden bir sürü Ermeni varmış. Kasım 1921'de New York'a varmışlar. Annem buralara bir daha hiç dönmedi. Bir tek 1979'da Erivan'a gittik, ama sevmedik.

Araxie Erivan'da nasıl hissetti kendini? Akrabalarınız var mı orada?

Hiçbir bağlantısı yok, sadece bir arkadaşı var New York'tan. Daha önceden Amerika'ya giden Ermeniler para biriktirdikten sonra dönmeyi düşünüyordu, ama çok azı bunu yapabildi. Kopuş çok keskindi, travmatik ve dramatikti. Annem de, babam da köylüydü, ikisi de eğitimsizdi, annem Halep'te yetimhanede biraz eğitim almış, Ermenice okuma-yazma öğrenmiş, o zaman Arapça da biliyormuş, bazı Türkçe sözcükler de biliyordu. Başlarına gelenin ne olduğunu bilmiyorlardı. Ben genç biri olarak tarihle çok ilgileniyordum, hiçbir zaman tatmin edici bir cevap alamadım. Türkler bizden nefret ediyordu, tamam, ama neden, niçin?

Çocukluğunuz nasıl bir mahallede geçti?

1945'te New York'ta doğdum, çoğunluğu göçmenlerden oluşan bir mahalleydi bizimkisi, ama Ermeni mahallesi değildi. İrlandalılar, Almanlar vardı, çok ırkçıydılar. Ermenilere dair hiçbir şey bilmiyorlardı. Bana Arnavut diyorlardı, Arjantinli, Afgan, kısacası A'yla başlayan ne bulurlarsa yakıştırıyorlardı. Ben de tarihi merak etmeye başladım. Zaten otoriteden hep şüphe duydum, çünkü bakın otorite burada ne yaptı! Neden bu kadar küçük bir ailem var?

Anneniz şarkı söyler miydi?

Babamın annesi Nazik, tam bir teröristti. Odaya girdiğim an yanaklarıma yapışıp sıkıştırırdı. *(gülüyor)* Annemle zor bir ilişkisi oldu. "Sen benim oğluma lâyık değilsin, köylüsün, o Amerikalı, o seni buraya getirdi" diyordu, sanki kendisi köylü değilmiş gibi. Annem ne zaman şarkı söylemeye başlasa onu sustururdu.

Hiç söylediği şarkıları kaydettiniz mi?

Hayır, kaydetmedim. Ama Nasreddin Hoca fıkraları anlattırdım, onların kaydı var.

Barsamian ne demek?

Arapça "sam" (savm) oruç tutmak demek, "bar" da İbranice oğlu demek. Oruçoğlu. Kardeşlerimden Barsam '22'de, Gerard '24'te, Meryem'se '26'da doğmuş, ben seneler sonra gelen tekne kazıntısıyım. Meryem şimdi bizim yaşadığımız yerde, Boulder'da yaşıyor. Büyürken, şizofrenik demek istemem ama, bayağı bölünmüş bir hayatım vardı. Evde Ermenice ve Ermeni kültürü hâkimdi, ama sokak Amerika'ydı. Babamın bakkalı vardı, üst katta yaşıyorduk. Ben de onlar gibi olmak istiyordum. Araxie diğer çocukların önünde benimle Ermenice konuşunca çok utanırdım, çünkü ben farklıydım. Kendimi ne Ermeni gibi hissediyordum, ne de Amerikalı gibi. Soykırım hep bir gölgeydi üzerimde. Araxie'yle bağım bunun nedeni olabilir, bana bir şey geçirmişti, kardeşlerimde yoktu bu, ben hamal gibi taşıyorum o tarihi. O zaman, yedi-sekiz yaşımda bulabildiğim her şeyi okudum. Kütüphaneye gidip indekslerde Ermeni sözcüğünü arıyordum. Radikal siyasî tavrımın kökeni de burada yatar. Dergilere abone olmuştum, Esquire'a falan. Dergi geldiğinde zarfın üzerindeki adıma ve adresime bakıp çok gururlanıyordum, "varlığımın farkındalar" diyordum.

B üyüyünce nerelere takıldınız New York'ta?

Cazı çok severim, Thelonious Monk kahramanımdı, onu dinlemeye giderdim. Duke Ellington ve Miles Davis'i severdim. Liseyi bitirince üniversite için New York'tan San Francisco'ya gittim. Bir yıl okudum, sonra da bıraktım. 40'larına, 50'lerine gelmiş insanlarla tanıştım üniversitedeyken, "keşke Nepal'e, Bangladeş'e gitseydik" diye şikâyet edip duruyorlardı. Ben de aynı duruma düşmemek için 1965'te Amerika'dan ayrılıp Asya'ya doğru yollara düştüm, beş yıl kaldım oralarda. Bir Norveç gemisinde aşçı yamağı olarak iş bulmuştum, patates soyuyordum. 19 yaşındaydım, mutfaktaki en düşük rütbeli bendim.

Neden o tarafa gittiniz?

Herkes Avrupa'ya gidiyordu, ben Asya'yla ilgileniyordum. Budist değildim, ama biraz da Budizm yüzünden gittim. Biz de Asyalıyız, orada rahat hissettim kendimi.

Yolunuz İstanbul'a da düştü mü?

Evet, hatta 1969 kasımında Udi Hrant'la tanıştım. Onu Amerika'dan biliyordum. Annemle babamda eski Türk müziği plakları vardı, yüksek sesle okunan gazelleri hatırlıyorum. Çok severim onları, udu da çok severim. Udi Hrant'ı Beyoğlu'nda buldum, evine gittim. O zamanlar Hint müziği çalışıyordum, sitar çalıyordum. O da Hint müziğiyle ilgileniyordu. Çok güzel muhabbet ettik.

Hiç profesyonel anlamda müzik yaptınız mı?

Evet, New York'ta ve Amerika'nın birçok yerinde konserler verdim. Radyo macerasından önceydi. Safın tekiydim, sitar çalarak para kazanabileceğimi düşünüyordum. New York'ta Hint lokantalarında insanlar yiyor, içiyordu, ben de sitar çalıyordum, ama kimse dinlemiyordu. İlerleyen yıllarda radyo müziğin yerini aldı.

Radyo macerasına nasıl başladınız?

Müzikte ilerleyemeyeceğimi anladım. Sadece Hint müziği değil, klasik İran ve Türk müziğiyle de ilgileniyordum. Bu işlere çok erken yaşta başlamak gerekiyor, bense 20 yaşındaydım. O yaşta insanlar usta oluyor. New York'ta ilk kuşak Ermenilerden müteşekkil bir grup vardı, bütün şarkıları biliyorlardı. "Lingo Lingo Şişeler", "İstemem Babacım İstemem"... Ailem müzik hevesimi anlamamıştı, ben de onlara bir şey söylemedim. Hindistan'a gittiğimde müzikle başka bir bağ kurdum. Colorado Boulder'a 1979'da taşındım ve radyo işine girdim. "Ganj'dan Nil'e" diye bir müzik programı yapmaya başladım. İyi bildiğim için ağırlıklı olarak Hint müziği çalıyordum, ama Türk ve İran müziği de çalıyordum. Program bayağı dinleniyordu, ama ben siyasî içerikli programlar yapmak istiyordum. Gittikçe müzik azaldı, siyaset arttı ve Alternative Radio serüveni başladı. Önümüzdeki yıl 25. yılı olacak bu projenin.

Radyoya özel bir sevgi beslediğiniz anlaşılıyor...

Fikirler için çok etkili bir araç. Gözünün önünde imajlar olduğunda aklın onlara gidiyor. Ama radyoda hayal gücünü kullanıyorsun. O adam ya da kadın neye benziyor, o köy nasıl bir köy?.. Görünce bunları düşünmüyorsun. Biraz televizyon işi de yaptım, www.alternativeradio.org adresinde görüntüler de var. Alternative Radio'da sıradışı olan şey tamamen bağımsız olması, hiç reklam yok, sadece dinleyiciler tarafından destekleniyor. Gizli bir el yok. Bir program dinliyorsun, beğeniyorsun ve arayıp CD'yi satın alıyorsun ya da mp3'ünü indiriyorsun. Radyonun maddî kaynağı bu. Böylece bağımsız yayın yapabiliyorum, kimseyi kızdıracağım diye endişelenmeme gerek yok.

Noam Chomsky, Howard Zinn, Arundhati Roy, Tarık Ali, İkbal Ahmet gibi isimlerle radyo programları yaptınız, kitaplar yayınladınız. Noam Chomsky'den başlayalım, nasıl tanıştınız?

Adını '70'lerde duymuştum, çok meşhurdu. Dilbilimi alanında yaptıklarını bilmiyordum, siyaset alanındaki çalışmalarını takip ediyordum. Aslında dil fikriyle, sözlerin insanları kontrol etmek için nasıl kullanıldığı meselesiyle, yani propagandayla çok ilgileniyorum. Chomsky'nin ilk yazdığı kitaplardan birini okumuştum ve ona bir mektup yazdım. O da bana cevap yazdı, çok şaşırdım. Normalde böyle meşhur birine mektup yazarsanız, ancak sekreterinden nazik bir cevap alırsınız. Cevap gelince bir mektup daha yazdım ve yine cevap geldi. Böylece yazışmaya başladık. O zaman Boulder'daydım, röportaj isteğimi kabul etti. Yaptığımız ilk söyleşi, siyaset ve dil üzerineydi. İlk söyleşi kitabımız

"Chronicles of Dissent" (Muhalefet Günlükleri) yayınlandı. Röportajlara devam ettik, 1986'ya kadar yüz yüze tanışmadık. Nihayet Boulder'a geldi ve birlikte vakit geçirdik. Daha fazla radyo yayını yaptık ve kitaplar yayınladık: "Keeping The Rabble In Line" (Kitleleri Hizaya Sokmak), "Class Warfare" (Sınıf Savaşımı), "Common Good" (Kamu Yararı), sonra da "Propaganda and The Public Mind" (Propaganda ve Kamuoyu), "Imperial Ambitions" (Emperyal İhtiraslar) ve son olarak da "What We Say Goes: Conversations On U.S. Power In A Changing World"u (Dediğimiz Çıkıyor: Değişen Dünyada ABD'nin Gücü Üzerine Konuşmalar). Yakınlarda da yeni Amerikan emperyalizmi üzerine bir söyleşi yaptık. Obama hoş biri, yakışıklı, güzel bir eşi, çocukları var, İngilizce konuşabiliyor, ki bu Bush açısından ciddi bir sorundu. Obama bir sürü insanı kendine çekti, insanlar saf, farklı herhangi bir şeye hazırlardı. Ama sonuçta elde var aynı emperyalizm, aynı kapitalizm. Şarap eski, şişe yeni. Hatta sirke. Amerikan emperyalizmi çok önemli bir mesele. Medya, propaganda, beyin yıkama hakkında söyleyecek çok söz var. Televizyon şu anda dünyada hâkim medya. Radyo fikirler için iyiyse, televizyon da duygular için iyi. İnsanların nasıl öldürüldüğünü görüyorsun, öldürülen askerin annesi çıkıyor televizyona, kalbin dayanmıyor. Çok manipülatif. Mesela Irak'ta ya da Afganistan'da bir Amerikan askeri öldürüldüğünde, o asker hakkında her şeyi öğreniyorsun: Gitar çalmayı, şiiri çok severdi, Pablo Neruda en sevdiği şairdi, çok yetenekliydi... Böylece bir bağ kuruyorsun. Ama Pakistan'da ya da Somali'deki Ahmet Musa ya da Mustafa Raşit hakkında bir şey duymuyorsun. Halbuki onun da annesi var, hayalleri var.

Irak Dünya Mahkemesi'ne gelmeye nasıl karar vermiştiniz?

Deep Dish TV'den bir arkadaşım geliyordu, kamera getireceğini söyledi. Ben de ona katıldım. Sonra da, Diyarbakır'a gitmeme yardımcı olan insanlarla tanıştım. Oralara gidince "bu kadar büyük bir suç işlenmiş burada" diyorsun, ama dünyanın her yanında suç işleniyor, Amerika'ya baksanıza, Türkiye'nin bin katı daha vahşi. Türkiye Türkiye'de vahşi, Amerika ise dünyanın her yanında vahşi. Ayrıca sadece fiziksel vahşetten bahsetmiyoruz, ekonomik vahşet de var.

Ama mesele vahşetin teşhir edilmesi. Türkiye kamuoyu, Hrant Dink'in öldürülmesinden sonra 1915 hakkında daha rahat konuşmaya başladı. Keşke bu, Hrant Dink hayattayken olabilseydi.

Biz tanışmıştık Hrant'la. Agos'a gitmiştim, 1915 öncesine ait eski Diyarbakır Ermenicesi konuştuğum için, beni çok enteresan bulmuştu. Onun Ermenicesi benimkinden farklıydı. Beni bir antropolog gibi dinliyordu. *(gülüyor)* Oğluyla da tanıştım, eşi Rakel'le tanışamadım. Arundhati'nin İstanbul'da yaptığı konuşma sırasında en ön sırada oturan Rakel Dink sürekli ağlamış. Arundhati bu yüzden ona bakamadığını söylemişti.

Arundhati Roy'la da söyleşiler yaptınız, kitaplar yayınladınız. Onunla nasıl tanıştınız?

Arundhati şahane bir kadındır, onu Hrant Dink'i öldürmek isteyenlerden daha fazla insan öldürmek istiyor. Milliyetçiler ondan nefret ediyor. Küçücük bir kadın, en fazla 45 kilo. Acayip bir kafası var. O da Ermeni cemaati gibi bir cemaatten, Kerala'daki Suriyeli Hıristiyanlardan. Ayrıca, hem bir kadın, hem de Hindu değil. Güneydeki Kerala eyaletinin komünist bir dönemi var, 1957'de komünistler birkaç kez iktidar olmuşlar. Arundhati'nin annesi Mary Roy da bir isyancı; o yıllarda alternatif bir okulda öğretmenlik yapıyormuş. Badece cemaatin dışından bir Hinduyla evlenmekle kalmamış, ki bu 60 yıl öncesi için tek başına çok radikal bir davranış, eşinin alkolik olduğunu öğrenince boşanmış da. Çifte aykırılık söz konusu. Tek başına Arundhati'yi ve erkek kardeşini büyütmüş, şimdi normal tabii, ama o zamanlar bu Hindistan'da duyulmuş bir şey değil. Arundhati bugün İngilizcenin en iyi yazarlarından. Edebî olsun, siyasî olsun, yazdığı her metin "güldeste" gibi. Çok sanatsal. Herkese nasip olmayan bir yeteneği var. Ayrıca hiç kibirli değildir, tanışırsın, hemen çay içmeye davet eder. Chomsky de öyledir. Ona hayranlık duyuyorum, o bir dahi. Bir keresinde, Massachusetts Institute of Technology'deki odasında, okul gazetesi için bir makale yazmak isteyen 12 yaşında bir çocukla konuşmasına şahit olmuştum. Dışarıda Nobel ödüllü biri bekliyordu, ama o küçük çocuğu pür dikkat dinleyip cevaplar veriyordu. "Ben de bu dayanışma seviyesini hedeflemeliyim" dedim kendi kendime. Çünkü dayanışma kimseyi ayırmaz, herkes eşittir. Chomsky'den öğrendim bunu. Ayrıca, pek az insan bilir, ama çok komik bir adamdır.

Chomsky'nin okul gazetesi için makale yazmak isteyen 12 yaşında bir çocukla konuşmasına şahit olmuştum. Dışarıda Nobel ödüllü biri bekliyordu. Ama o, çocuğu pür dikkat dinleyip cevaplar veriyordu. "Ben de bu dayanışma seviyesini hedeflemeliyim" dedim.

Howard Zinn'le nasıl bir ilişkiniz vardı?

Howard 26 Ocak günü öldü, bir sonraki gün Los Angeles'ta, bir söyleşi yapmak için buluşacaktık. Bir dostumu, öğretmenimi, babamı kaybetmiş gibi oldum. Eğer annemle babam beni normal bir yaşta doğursaydı, aşağı yukarı onun yaşında olacaklardı. Bizimkiler dedemle ninem gibiydi. Aramızda kültürel olarak da büyük bir kopukluk vardı. Ben de Howard ve karısının beni evlat edindiklerini düşündüm, bundan çok memnundum. Onun da müthiş bir espri anlayışı vardı, öğrencilerine zaman ayırırdı. "Marx in Soho" (Marx'ın Dönüşü) Türkiye'de oynanıyormuş. Afişi gördük tatil için gittiğimiz Palamutbükü'nde. Çok güzel oyundur. Howard'ın karısı ressamdı, Howard da sanatı çok severdi. Konserlere, dansa, tiyatroya giderlerdi. Chomsky'nin böyle şeyler için vakti yoktur, o hep entelektüel iş üretir. Howard, Boulder'da verdiği bir konferansta Chomksy'den bahsederken, söze "Chomsky'nin bugün itibariyle son kitabı" diye girmişti, çünkü bilemezdi, belki de Chomsky yeni bir kitap yazmıştı. *(gülüyor)* Aynı zamanda entelektüel olarak Chomsky'yi gurusu sayıyordu.

Edward Said'le nasıl tanıştınız?

O da bir başka dev. Biraz Howard Zinn gibidir, müzik için, sinema için, sanat için zamanı vardı. "Battle of Algiers"ın yönetmeni İtalyan sinemacı Gillo Pontecorvo'yla müthiş bir söyleşi yapmıştı. Said, diğerlerinden, Chomsky, Zinn ve Roy'dan farklıydı, daha elitti.

Evet, mesela Arap müziğiyle pek ilgilenmiyordu, hatta sevmiyordu.

Öyle. Ümmü Gülsüm hakkında olumsuz şeyler de yazdı. Gerçi Kahire'de âşık olduğu dansöz var...

Ne zaman tanıştınız?

New York'ta, 1987'de tanıştık. Filistin üzerine bir konferans veriyordu, söyleşi için ikna ettim. Columbia Üniversitesi'ndeki odasına gittim, kılığı kıyafeti jilet gibiydi, iki dirhem bir çekirdek, kravat, ayakkabılar... Karşısında kendimi bir köylü gibi hissettim. Böyle sandaletlerle falan, ne ceketim var, ne kravatım. *(gülüyor)* Said ince zevk sahibi bir adamdı. Kapıdan girer girmez, "inşallah iyi sorular soracaksın" demişti. "Aman Allahım, nereye düştüm" diye geçirdim içimden. Mahmut Derviş hakkında konuşmaya başladım ve böylece onu açtım. Sonra da iki kitap yaptık. İlki, "The Pen and The Sword" (Kalem ve Kılıç), Nubar Hovsepian'ın mükemmel önsözüyle yeniden basıldı. Birlikte yaptığımız diğer kitap da "Culture and Resistance" (Kültür ve Direniş). Said, tam bir rönenans adamıydı, ilgi alanları çok genişti. Aynı zamanda çok başarılı bir piyanistti; sadece müzikle uğraşsaydı, çok meşhur bir müzisyen olurdu.

Edward Said'in dilini nasıl buluyorsunuz?

Çok iyi bir hatip ve çok iyi bir yazardı, aynı Roy ve Zinn gibi... Onlar dili, güzel pasajlar yaratmayı seviyorlar. Müzik gibi. Chomksy dille ilgileniyor, ama sanatsal temsille çok ilgilenmiyor. Cümleleri İstanbul'da başlar, San Francisco'da biter, ucunu başını kaçırırsın baba. *(gülüyor)* Tabii, savaş, kan, emperyalizm ve vahşi kapitalizm hakkında yazarken sanatsal olmak zor. Çok öfke var. Rage Against The Machine'in adı gibi.

İkbal Ahmet'le bitirelim...

İkbal müthiş bir entelektüel, aynı zamanda bir aktivist. Bilgisinin soyut değil, pratik anlamda örgütlere yaramasını istemiş. Ama Edward Said öyle değildi, daha ziyade akademisyendi. İkbal o kadar çok yazmıyordu, konuşuyordu, hep birtakım gruplarla takılırdı. Çok şefkatliydi, açık sözlüydü, güzel bir adamdı, kalbi geniş ve cömertti. En uzun söyleşilerimi onunla yaptım. Hindistan ve Pakistan tecrübem sayesinde onun geçmişine dair de fikrim vardı. İyi bir söyleşinin sırrı, iyi bir dinleyici olmaktır. Asla karşındaki insandan çok daha fazla şey bilmemelisin. İkbal'le "Confronting Empire" (İmparatorla Yüzleşmek) adında bir kitap yaptık, Urdu dilinde de yayınlandı. Pakistan'da bayağı ilgi gördü... Bir de Tarık Ali var, o da iyi bir arkadaşım. Tarık Ali, İkbal Ahmet, Edward Said geleneğini sürdürüyor. 1983 ekiminde New York'ta tanışmıştık. Adeta aşka düştük. *(gülüyor)* Ağzımı açıp da Urdu dilinde konuşmaya başlayınca eridi gitti. Bazı çok güzel tabirler ve şiirler biliyorum... Hep o dönemde tanıştım Howard Zinn'le, Chomsky'yle, Edward Said'le. Tarık Ali'yle 2000'de, Arundhati'yle de 2001'de tanıştık. Sonra da hepsini birçok kez radyo programlarıma çıkardım. Radyo sayesinde Chomsky'nin ve Zinn'in yeniden ilgi uyandırdığını söyleyenler oldu. Vietnam'dan sonra unutulmuşlardı. Onların güvenini kazandığım için çok şanslıyım. İkbal, biliyorsunuz, şans demek, baht açıklığı demek. Benim de bahtım açıkmış. +

Saat yönünde: Shezad Dawood, Bruce Nauman, Tracey Emin, Takashi Murakami

DÖRT MADDEDE GÜNCEL SANATLAR

Sanat tarihinin çöp tenekesi

Sanattaki dönüşüm siyaset felsefesini de esinlendirmiş, postmodernist kuramlar böyle sökün etmişti. Peki, bugün geldiğimiz noktada, "güncel" sanatlar bize ne söylüyor? İngiliz eleştirmen Ben Lewis'in zihin açıcı makalesini Prospect dergisinden aktarıyoruz...

Ben Lewis

Çeviri: Fırat Genç

Damien Hirst'ün geçtiğimiz ekim ayında Wallace Koleksiyonu'nun yanıbaşında düzenlediği sergideki resimler iğrençti. Pek çok eleştirmen, deliye dönmüş halde, bu işlerin Poussin ve Rembrandt'ın eserlerinin yanına bile yaklaştırılmaması gerektiğini haykırıyordu. Benim sergiyi ziyaretim çok kısa sürdü. Ama çıkışa doğru aceleyle koştururken farkettim ki, tüm bu eleştirmenler aslında yanılıyordu. O an zihnimi çelen, 18. yüzyıl Fransız ressamı François Boucher'nin devasa merdiven boyunca sıralanmış, şeffaf giysileri içindeki yarı çıplak kızlarla ve pembe putti'lerle dolu görkemli gündoğumu ve günbatımı kanvasları oldu. Fransız rokokosu koleksiyonuyla meşhur Wallace Müzesi, tam da Hirst'ün "Kayıp Aşk Yoktur - Mavi Resimler" başlıklı sergisi için olabilecek en mükemmel ortamı sunmuştu.

Zira son yirmi yılın güncel sanat ortamının genişçe bir kesimiyle –ki burada yalnızca Hirst, Jeff Koons ve Takashi Murakami gibi manşetlerden inmeyen pahalı sanatçıların işlerini değil, kamuya ait galerilerin bünyesinde çalışan kavramsal sanatçıların pek çoğunu da kastediyorum– hoppalığı, lüksü ve sanat-severliği yücelten, yozlaşmış, yolsuzluklara boğulmuş eski düzenin himayesine sığınmış Fransız rokokosu arasındaki paralellikler gözden kaçacak gibi değil. Boucher'nin sanatı, Barok ekolün uhdesinde taşıdığı klasik ve Hıristiyan değerlerinden kopuşu ve de tehlikeden, çatışmadan ve ahlâkî ilkelerden arınmış, soft pornonun cennet vadisine geçişi temsil ediyordu. Benzer şekilde Hirst'ün işi de, sanattaki "burjuva emanetlerini" gözümüzü hoş etmekten öteye geçmeyen duygu yüklü görsel mecazlar mertebesinde gören modernizmden kopuşu temsil ediyor.

İktisadî ve siyasal sistemin 1789 devrimindeki kanlı sonuyla birlikte rokoko da bitti. Yunanistan krizi ve Goldman Sachs bir yana, böylesi bir kader güncel sanattan henüz ırak görünüyor. Ancak rokoko, sanat tarihinde o nihaî düşüşü yaşamış onlarca büyük akımdan sadece biri. Bir başka örnek, 19. yüzyıl sonunda romantizm ve neo-klasisizmin akademizm ve salon sanatına dönüşmesiyle yaşanmıştı. 16. yüzyılda ise İtalyan Rönesansı'nın vardığı yer manierizmin güvenli kolları olmuştu.

Bu türden bir sanat o kadar da "kötü" değildir aslında. Geç dönem üslûplar güzellikleriyle gözümüzü kamaştırabilir, ölçekleriyle bizi şaşırtabilir, ustalıklarıyla bizi etkileyebilir ya da aşırılıkları ve şatafatlarıyla bizi afallatabilirler. Zamane eleştirmenlerinin övgüleri arasında çağın ruhunu cümle âleme duyururlar.

Boucher (1703-70) örneğin, hayatı boyunca iyi para getiren işler yaptı. Aynı şey, sanatın beklenmedik bir patlama yapıp sanatçıların bol kazançlı meşhur şahsiyetlere dönüştüğü geç 19. yüzyılın İngiltere ve Fransa'sındaki akademizm ve salon sanatı için de geçerlidir. Fransız akademik ressamı William-Adolphe Bouguereau (1825-1905) bir meslektaşına "benim her bir dakikam 100 frank" demişti. John Ruskin, 1871 yılında Fransız sanatçı Jean-Louis Meissonier'nin (1815-91) Napolyon savaşlarından birini tasvir ettiği 1814 adlı tablosuna 1000 Gine ödemişti. Ruskin, 1877'de aynı resmi altı kat paraya sattı. Ancak 20. yüzyılın başına gelindiğinde Meissonier'nin hem şöhreti hem de piyasa değeri yerle yeksan oldu.

Sanat hareketlerinin kemikleşen son dönemlerine has tipik bir şemadan bahsedilebilir. Böyle zamanlarda gelişmenin yerini mübalağa alır. Sanatsal kavramların, süreçlerin, tekniklerin ve temaların avadanlığı formüllerden ve alıntılardan mürekkep bir arşive dönüşür; kendi kendinin parodisi haline gelir.

Son on yılda sadece kavramsalcılık değil, belki de bütün bir modernist proje benzer bir süreçten geçmekte. Elbette ki, Andreas Gursky gibi ünlü fotoğrafçılar ya da Luc Tuymans gibi ressamlardan Lindsay Seers ve Anri Sa-

la gibi daha az tanınan video sanatçılarına, kimi önemli ve ilham sahibi sanatçılar, son yıllarda önemli işlere imza attılar. Fakat bu asrın meşhur sanatında, absürd seviyedeki piyasa değerinden de öte, daha temel bir yanlış var.

Bana göre bugün yaşanmakta olan düşüşle önceki dönemlerin büyük akımlarının son dönemlerini ortak kesen dört estetik ve ideolojik özellik var: Sanatsal yaratımın formüllere bağlanması; sanatı ve sanatçıyı asıl konunun ve fikirlerin üzerine çıkaran narsistik kült; duygunun geri dönüşü; ve de sinizm.

1. Formül

16., 18. ve 19. yüzyıl tarzlarının –manierizm, rokoko ve akademik resim– son evreleriyle aramızdaki en görünür paralellikler, sanatsal formların birer formüle dönüşmesinden kaynaklanıyor. Modernist hareketlerin –her biri onu keşfeden sanatçı gurubuna özgü olan– ikonik süreçleri bugün artık birer şablona dönüşmüş durumda. Foto-realizm örneğin, 1970'lerin sanat tarihinde bir evreydi; şimdiyse çok sayıda sanatçının işlerinde foto-realist bir "damar" var. Hirst kendi haplarının (ya da çocuğunun doğumunun), Jeff Koons paket kâğıtlarının foto-realist resimlerini yaparken, güncel Hint sanatçı Subodh Gupta foto-realist tarzda çömlek ve tavalar yapıyor.

1960'ların sonunda Bruce Nauman neon ışıklarla yazılmış rahatsız edici sözcük oyunları yaratarak öncü olmuştu, bugünse şu gökyüzünün altındaki her sanatçının bir de neon işi var. İngiltere'den birkaç örnek: Tracey Emin neonla aşk mesajları yazdı, Shezad Dawood ağaçlar arasına neonlarla Arapça sözcükler astı, Martin Creed ise Tate Britain'ın önüne gene neonla yazılmış "Her şey çok güzel olacak" sloganını yerleştirdi. Karelemeler, seriler, aynalar, küp ya da geometrik cisimler bolca kullanılan diğer minimalist formlara örnek. Resimde bunlara mukabele eden araç ise fırça darbeleri ve sıçratmalar.

Bu türden formüllerin ortaya çıkmasının daha ileri sonuçları da mevcut. Bundan otuz sene önce bir sanatçının kendi tarzını geliştirmesi tüm bir kariyerini alırdı. Şimdiyse pek çok sanatçı modernizm içinden seçtiği üslûplara kendi ufak numaralarını ekleyip işlerini yaratıyor. Soyut resim, vitrinler, readymade, karelemeler ve foto-realizm üzerine işlerini kuran Hirst yine iyi bir örnek. Sanatçıya özgü tarz bir markaya dönüşebiliyor, burada tarzın "gelişim"inden anlaşılan ise bu markanın farklı konulara uygulanması anlamına geliyor. Subodh Gupta'nın "tarzı" Hint yemek kapkacakları örneğin. Öğle yemeği için kullandığı çömlek ve kapları düzgün minimalist sıralar halinde raflara dizerek başladı işe, ardından bunları dinamik öbekler haline getirdi ve devasa kafatasları ya da nükleer patlama ânında havaya yükselen mantar şeklinde bulutlar yapmak için lego gibi kullandı.

Hiç şaşırtıcı olmayan biçimde –hatta mantığa gayet uygun olarak– bu alanda intihal çok yaygın, ama kimse bundan bahsetmiyor. Son zamanlarda gördüğüm en aşırı örnek, Ai Weiwei'nin "Sonsuza Dek Bisiklet" (2003) adlı devasa bisiklet heykeliydi. Ölçeği bir yana, işin konseptini Gabriel Orozco'nun 1994 tarihli "Dört Bisiklet"inden (Her zaman Tek Bir Yön Vardır) ayırmak neredeyse imkânsız gibi.

Postmodernizm fikri altında toplanan bir dizi düzmece sanat kuramı bu süreci maskeleyecek biçimde evrildi. Postmodernizm çağında bize özgünlüğün artık bittiği, temellük etmenin tercih edilir hale geldiği, tarzın öldüğü, çoğulculuğun geçer akçe olduğu söylendi. Herhangi bir büyük akımın son evresi için söylenebilecek laflar bunlar. Manierizm zamanında önceki ustalardan yapılan alıntılar icadın yerini almış, realizm dekorasyona dönüşmüştü. Michelangelo ve Leonardo'nun canlı modelleri ve cesetleri inceleyerek yaptığı kas yapısı çizimlerinin yerini bedenlerin yüzeyine serpiştirilmiş fırça darbeleri almıştı.

2. Narsisizm

Gelelim günümüz sanatının bizleri hayal kırıklığına uğratan ikinci özelliğine: Narsisizm ve kendi kendini pohpohlama. 19. yüzyıl sonunun neo-klasisizmi sanatın kendisine dair takıntısıyla hermetik bir sanat akımıydı. Bouguereau'nun resimleri Michelangelo ve Botticelli'den alınıp idealize edilmiş klasik dünyanın –ki bu ideal dünyanın kökleri bütünüyle sanat ve arkeoloji alanındadır– içine konumlandırılmış figürlerle doludur. Benzer şekilde bugünkü güncel sanat işlerinin büyük çoğunluğu sanatla ilgili işler. Turner Ödülü sahibi Mark Leckey'in "Cennetten Çıkma" (2004) adlı işinde kamera Jeff Koons'un pırıl pırıl heykeli "Tavşan"ın (1986) etrafında dönerken heykelin yüzeyinde Leckey'in apartman dairesinin yansımasını görürüz. Ünlü graffiti sanatçısı Banksy, Kate Moss'un stencil portresini Warhol'un Marilyn ve Campbell Çorba Kutusu işlerinin tarzında yaptı. Londra'da mukim Amerikalı sanatçı Peter Coffin ise Alberto Giacometti, Max Ernst, Jean Dubuffet, Robert Indiana, Yves Klein ve Jeff Koons'un işlerinin iki boyutlu siluetlerinden oluşan bir dizi hazırladı. Liste uzar gider.

Bu narsistik ortamda readymade'in dört bir yanı sarmasının da payı oldu. Marcel Duchamp, Man Ray ya da Joseph Beuys gibi isimlerin elinde readymade, sanat işinin yaratımını ve algılanmasını yeniden tanımlamanın bir aracıydı. Herhangi bir nesne, sanatın temel tanımlarını altüst etmek (Duchamp'ın ünlü pisuarı), bilinçdışını keşfe çıkmak (Man Ray) için ya da simgesel amaçlarla (Beuys) kullanılabiliyordu.

Bugünse readymade, tüm insan tecrübesinin, bir sanatçı onu o şekilde gösterdiği anda "sanat"a dönüşebileceği görüşünün bir ifadesine dönüştü. Rirkrit Tiravanija kendi dairesini bir galeride yeni-

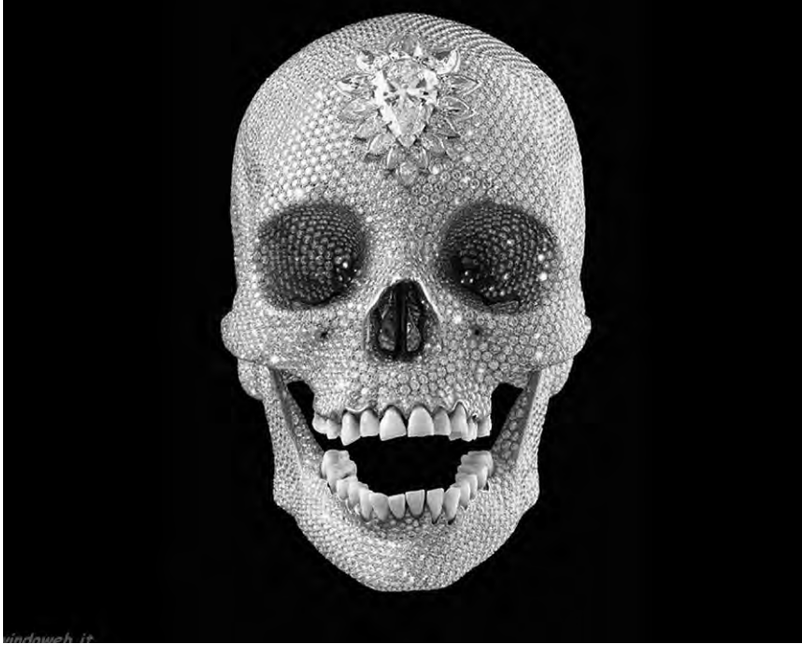
Ai Weiwei

Gabriel Orozco

Subodh Gupta

Damien Hirst

den inşa etti; Richard Prince sigara reklamlarını fotoğraflayıp çerçeveledi; Carsten Höller Tate Modern'da lunaparktakiler gibi büyük kaydıraklar inşa etti. Sanatçı mitolojisinin yerle bir olduğuna dair tüm o postmodernist iddiaların aksine, bana kalırsa bu türden bir emperyal hırs sayesinde sanatçı daha önce hiç olmadığı kadar mitolojik bir figüre dönmüş durumda.

3. Duygu

Günümüz sanatının bu ışıl ışıl hali –güncel sanatçıların boğazlarına kadar ticarîleşmiş olmaları, tüm o kutsayıcı ton ve işlerin kitlesel üretimi– küratör-eleştirmenlerce kavramsalcılığın can sıkıcı entelektüel yılları karşısında belirmiş bir tepki olarak meşrulaştırılıyor. Şu isyanın muhafazakârlığına bakın hele. Sanat küçük, yüzeysel ve tüm o hisler dünyası içinde kendiyle meşgul bir şey haline geldi. Gerçek anlamda entelektüel ya da harekete geçirici olmaktan çıkıp duygusal bir şeye dönüştü.

Minimalizm ya da kavramsalcılık gibi tarzlar örneğin, sanat objesinin tanımını genişletmeye yaramışlardı. Heykel ve resimdeki alışılmışlıkları aşmanın, görsel algıyı keşfetmenin mücadelesini vermişlerdi. Bir heykel öylece yere serilebiliyordu, Carl Andre'nin tuğlalarla yaptığı gibi. Donald Judd'un kutuları mesela, en basit boş mekânı ifade edebiliyordu ya da Richard Serra'nın çelik levhaları bariz kırılganlıklarıyla sizi korkutabiliyordu. Ellsworth Kelly'ninkiler gibi soyut monokrom bir resim, çerçeveyi devreden çıkararak ya da resmi çaprazlamasına yerleştirerek yüzlerce yıllık varsayımları tersyüz edebiliyordu.

Şimdiyse tüm bu araçlar duygusal sonuçlar elde etmek için kullanılıyor. Hirst'ün monokrom kelebek resimleri, rokokonun pastoral sahneleri gibi, güzel ve hoppa bir estetiğin peşinden koşuyor. Gene Hirst'ün ecza dolabına dizili ilaçları resmettiği Modern Tıp serisi, salonlarda bulunacak türden peri resimlerinin çağdaş versiyonlarını sunuyor. Tracey Emin'in 2008 Folkestone Trienali'nde açık alanlarda sergilenen çocuk kıyafetleri yerleştirmesi, Takashi Murakami'nin sevimli Japon çizgi film karakterleri ve de Jeff Koons'un devasa boyutlardaki balon köpekleri, Bouguereau'nun, etraflarını melekler sarmışken anneleri tarafından karınları doyurulan çocuk imgeleri gibi sulu zırtlak bir kayıt düşüyor zihnimize. Tekrar etmek gerekirse, bu resimlerin ille de"kötü" olmaları gerekmez –nitekim Bouguereau'nun ya da Boucher'nin resimleri kötü değildi– ama bunların kitsch olduğuna da şüphe yok.

Şöhretin, büyük paraların sanatını defetmek için niye gelecek kuşakları bekleyelim ki? Sanatçıların, onların milyarder hamilerinin ve yaltakçı küratörlerinin suratına neden Troçki'nin sözlerini haykırmayalım?..

4. Sinizm

Güncel sanatçılar, onların küratörleri ve kuramcıları bu kusurların pek çoğunu ikrar ederler, işlerini savunurken kendi malzemelerine karşı eleştirel bir tutum takınırlar. Evet, Koons'un parıldayan balonu kitsch'tir, ama tam da bu yüzden sanattaki beğeniler hiyerarşisini altüst eder. Evet, Hirst'ün dizi dizi endüstriyel elması sıraladığı altın kaplama dolapları ahmakçadır, ama bu, onlara hayranlıkla bakan toplumun bir eleştirisidir. Kendi noksanları üzerine işler üreten başka sanatçılar da oldu. Maurizio Cattelan, 1993'te, erken tarihli parlak işlerinden birinde canlı bir eşeği ve avizeyi bir New York galerisine yerleştirmiş ve iyi bir fikirle çıkıp gelememesini konu etmişti. Alman sanatçı Martin Kippenberger (1953-97) kariyerinin büyük kısmını kayda değer sanat işleri yapma arzusunun nasıl durmaksızın hayal kırıklığıyla sonlandığını tasvir eden işlere ayırmıştı. Başarısızlığa dair şaşırtıcı derecedeki dürüst tavır, umutsuzluk ve fikirsizlik, modernizmin son döneminin temel bileşenleri.

Rokoko ve akademizm de bu türden bir günah çıkarma dönemi yaşamıştı. Boucher'nin en iyi resimlerinden biri, en önemli hamilerinden Madame de Pompadour'u resmettiğidir (1756). XV. Louis'nin metresi tuvalet masasında oturmuş, o sıralar saray ahalisi arasında moda olan beyaz pudra ve rujunu sürüyordur. Ama bu öylesine bir saray portresi değildir. Boucher, çoğu kez, zaten yaptıkları makyajla "boyanmış" olan kadınları boyamakla, doğada varolmayan pembe ve morları kullanmakla eleştirilmiştir. Bu işinde ise tam da makyaj yapım aşamasını göstererek kendisine gelen eleştirileri kucaklar. Dahası, Madame de Pompadour aynadaki yansımasına bakarken ve pudra fırçasını tıpkı kendi portresini yapan bir ressam edasıyla tutarken resmedilmiştir. Burada sanat kendi yüzeyselliğini kutsamaktadır. Böyle yaparak kendisine yöneltilen her türden eleştiriyi masseder, tıpkı Warhol'un meşhurları ya da Hirst'ün, sanatına yöneltilen eleştirileri ya da yaltaklanmaları alaya aldığı "Altın Buzağı"sı gibi.

Kimin şöhreti sürüp gidecek?

19. yüzyılın sona ermesinden kısa bir sonra akademik resmin piyasası çöktü. Bir zamanlar binlerce pound'a (bugünün milyonlarına denk geliyor bu para) alıcı bulan resimlerin fiyatı birkaç yüz pound'a düştü. Koleksiyoncuların bazıları "alternatif" sahalara açılmıştı bile – Édouard Manet, Gustave Courbet, Edgar Degas ve empresyonistler gözdeydi artık. Salon sanatçılarının gördüğü abartılı ilgiden uzak da olsa, işleri sergilenen, koleksiyonlara toplanan sanatçılar bunlardı. Ama salon sanatçılarının aksine, bu "alternatif" sanatçıların şöhreti bugüne kadar sürdü.

Tıpkı 19. yüzyılın sonunda olduğu gibi, son on yıl içinde de ilham sahibi önemli sanatçılar çıktı. Ama gözümüzün önünde neler olup bittiğini tam olarak görebilmek için bu son on yılın en meşhur işlerinin pek çoğunun yaratıcılıktan uzak, mükerrer, sinik ve para düşkünü olduğunu kabul etmemiz gerekiyor. Şöhretin, debdebenin, büyük paraların sanatını defetmek için niye gelecek kuşakları bekleyelim ki? Sanatçıların, onların milyarder hamilerinin ve yaltakçı küratörlerinin suratına neden Troçki'nin şu sözlerini haykırmayalım: "Sizler acınası durumda, izole bireylersiniz. İşiniz bitmiş sizin. Rolünüz burada sona erdi. Ait olduğunuz yere, sanat tarihinin çöplüğüne gidin!" ✚

İZLE KATIL DİNLE KEŞFET

İstanbul 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ
EUROPEAN CAPITAL OF CULTURE

EYLÜL ETKİNLİKLERİ

U2 360° Tour İstanbul Konseri

Yer: İstanbul Atatürk Olimpiyat Stadı
Tarih: 6 Eylül Saat 21:00

Uzun zamandır ülkemizdeki hayranları tarafından merak ve sabırsızlıkla beklenen efsanevi rock grubu U2, nihayet İstanbul'da! Adı üstünde 360 derecelik bir görüş alanı sunan, muazzam bir sahnede gerçekleşecek konser, aynı zamanda Türkiye tarihinin en büyük stadyum konseri olma özelliğini taşıyor. Gösteride U2'dan önce albümleri bugüne kadar dünya çapında 10 milyondan fazla satan Snow Patrol, sahne alıyor. U2'nun Türkiye'deki ilk konseri için yeriniz hazır mı?

Sanat Limanı

Yer: Sanat Limanı
Tarih: Ay boyunca

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti
SANAT LİMANI

İstanbul 2010 AKB tarafından İstanbul'a kazandırılan şehrin yeni sergi salonu Sanat Limanı, Eylül ayında da çeşitli sergi ve yerleştirmelere ev sahipliği yapıyor: I. Uluslararası İstanbul Trienali'nin sergisi 'Şehrin Gizli Dili', 'GENÇTOPİA S, M, L, XL', 'Yunanistan'da Mimari Paralellikler: 19. Yüzyıl Geleneğinden 21. Yüzyıl Değişikliğine' ve 'Aramızdaki Mekan' gibi birbirinden yaratıcı sergi ve enstalasyonlar Sanat Limanı'nda meraklılarıyla buluşuyor. Tüm sanatseverler davetli.

Dice Kayek İstanbul Kontrast Sergisi

Yer: İstanbul Modern
Tarih: 26 Ağustos-19 Eylül

Doğu'yla Batı'nın büyülü sentezi İstanbul'u özel yapan karşıtlıklar, eşsiz bir sergiyle sanatseverlerle buluşuyor. Dice Kayek'in Paris'te sergilenen IstanbulContrast Koleksiyonu, Arik Levy'nin tasarladığı özel senografiyle sergileniyor. Her kıyafetin İstanbul'un farklı bir yüzünü sembolize ettiği koleksiyon, Dolmabahçe Sarayı'nın kış bahçesinin sihirli güzelliğini dantellerle bezenmiş bir kıyafette, Galata Köprüsü'nün ferforjelerini ise metal parçalarla işlenmiş bir başka siluette yansıtıyor. İstanbul'u yeni bir gözle keşfetmek için acele edin.

İSTANBUL 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ AJANSI EYLÜL ETKİNLİKLERİ

I. Uluslararası İstanbul Trienali "Şehrin Gizli Dili"
Sergi
2-19 Eylül
Sanat Limanı

II. Lezzet İstanbul Festivali
Festival
25 Eylül
Feshane

15 Sergi 15 Seminer
"Klasik Türk Sanatlarında Sedef Kakma ve Naht Sanatı" Semineri
4 Eylül, Saat 20:30
"Klasik Sanatlar" Sergisi
4-8 Eylül
Altunizade Kültür Merkezi
"Nakkaş Teyzini Sanatlar Merkezi" Sergisi
17-21 Eylül
"16. Yüzyıl Ahşap Üstü Kalemişleri" Semineri
17 Eylül, Saat 20:30
Bağlarbaşı Kültür Merkezi

33. FISAE Uluslararası Ekslibris Kongresi ve Ekslibris Sergileri
Sergi
30 Eylül'e kadar
İstanbul Grafik Sanatları Müzesi

Adalar Müzesi
Müze Açılış
10 Eylül
Büyükada

Alexonë "Drug For Eyes"
Resim Sergisi
30 Eylül-15 Kasım
Galeri Baraz

Ali Ufki Yılı Konserleri/9
Konser
26 Eylül, Saat 20:00
Sepetçiler Kasrı

Altın Yollar Evliya Çelebi'nin İzinde
Konser
21, 23, 25, 26 ve 29 Eylül
Bulgaristan, Makedonya, Kosova, Sırbistan

Aramızdaki Mekan
Sergi
19 Eylül'e kadar
Sanat Limanı

Arp ile Her Telden
Atölye
4, 5, 6 Eylül, Saat 19:30-16:00
Arp Sanat Derneği Merkezi

Barbaros
Çağdaş Dans Drama
25 Eylül
Sütlüce Haliç Kongre Merkezi
29 Eylül
Atatürk Kongre Kültür Merkezi, Bursa

Bizans'tan Günümüze İstanbul Şiirleri
Şiir Okuması
1-7 Eylül
Sultanahmet Meydanı-Amfi Tiyatro, Kızlarağası Medresesi-Sultanahmet, Dimitri Kantemir Müzesi-Balat, Çınaraltı-Beyazıt, Samatya Meydanı, Bozdoğan Kemeri-Lale Çay Bahçesi, Kariye Müzesi Pembe Köşk Aile Çay Bahçesi

Cihangir Insomnia
Tiyatro
23 Eylül (Prömiyer)-27 Eylül
garajistanbul

Çağdaş Sanat Belleği
Çağdaş Sanat Arşivi
Aralık sonuna kadar
Kadırga Sanat Üretim Merkezi

Çocuk Bakışlı İstanbul " IV. Çocuk Sergisi"
Sergi
9-22 Eylül
Küçükçekmece Cennet Kültür Merkezi

Dans Platform İstanbul Festival Haftası
Dans Festivali
15-22 Eylül, Saat 10:00-22:00
CRR, Muhsin Ertuğrul
Akdeniz Dans Ağı Yıllık Toplantısı (DBM)
Kongre
16-19 Eylül
Kadir Has Üniversitesi

Deniz Sabuncu "Başka Kapılar"
Heykel Sergisi
28 Eylül-19 Ekim
A.R.K. Kültür Merkezi

Doğu'dan Batı'ya Tarihe Yolculuk, Foça-Marsilya
Sergi
22 Eylül-20 Ekim
Hobi Sanat Galerisi

Ebrû Tekneden Çıkıyor
Türk Ebrusu'nda Düzgünman Ekolü Sergisi
2 Ekim'e kadar
Yeni Camii Hünkar Kasrı
Ebru Atölyeleri
18 Eylül
Eminönü Meydanı
25 Eylül
Sultanahmet Meydanı

Emilio Isgro "Var ve Yok"
Sergi
4 Eylül-29 Ekim
Taksim Cumhuriyet Sanat Galerisi

Efsane İstanbul: Bizantion'dan İstanbul'a Bir Başkentin 8000 yılı
Sergi
4 Eylül'e kadar
SSM

Evimiz İstanbul - TEGV Kültür Tırı
Eğitim
1-18 Eylül
Kadıköy Meydanı
19-31 Eylül
Kartal Meydanı

Fotoğraf Geçidi "1950'lerin İstanbul'u"
Sergi
3 Eylül'e kadar
Fototrek Fotoğraf Merkezi

Fotoğraf Geçidi "Sergilerin Toplu Değerlendirmesi"
Gösteri-Söyleşi
15-22 Eylül
Fototrek Fotoğraf Merkezi

Geleneksel Türk -İslam Sanatları Sergisi
Sergi
4 Eylül'e kadar
İTO Açıkhava Sanat Merkezi

GENÇTOPİA S,M,L,XL
Sergi
19 Eylül'e kadar
Sanat Limanı

Görünürlülük 06
Sergi
2 Eylül-1 Ekim
Galata Perform

Hulda Festivali - Sanat ve Bilim Yolculuğu
Festival-Sergi
5 Eylül'e kadar
Selanik

İstanbul %100 Ekolojik Pazarın Geliştirilmesi ve Tüketici Bilinçlendirme
Pazar
4, 11, 18, 25 Eylül
Feriköy Ekolojik Pazar

Gelecekten Masallar
Konser-Multimedya Performans
20 Eylül, Saat 20:30
Çırağan Sarayı

İstanbul 2010 GÖNÜLLÜ PROGRAMI

GÖNÜLLÜ PROGRAMI

Yer: İstanbul 2010 AKB Ajansı (Atlas Pasajı, Beyoğlu)
Oryantasyon: Her Cumartesi 13:00 -15:00 arası

www.istanbul2010.org/gonullu
http://2010gonullu.blogspot.com

Olası program değişiklikleri için lütfen www.istanbul2010.org sitemizi ziyaret ediniz.

İstanbul 2010 AKB sene boyunca 600'ün üzerinde proje ve binlerce etkinlik düzenliyor. Festivallerden konserlere, yarışmalardan sergilere, enstalasyonlardan gösterilere sanatın her alanında yapılan organizasyonlarla İstanbul, kültür ve sanatın başkentliğini yapıyor.

İstanbul 2010 AKB, sizi de İstanbul'u doyasıya yaşamaya çağırıyor. **www.istanbul2010.org**

Adalar Müzesi Açılıyor

Yer: Hangar, Aya Nikola Büyükada
Tarih: 10 Eylül

Adaların 600 milyon yıllık hikâyesini renkli bir ortamda anlatacak olan İstanbul'un ilk çağdaş kent müzesi, 10 Eylül'de Büyükada - Aya Nikola mevkiindeki eski helikopter hangarında kapılarını açıyor. Ziyaretçiler, Adaların jeolojik oluşumundan 370 milyon yıl önce Ada denizlerinde yaşayan "Zırhlı Balık"a, mimarisinden Adalı edebiyatçılara, Ada yemeklerinden kayık yarışlarına, eski ve yeni göçlere kadar çeşitli temaları Müzede gözlemleyebilecek. Adalar Müzesi'ni keşfetmek ve keyifli bir gün geçirmek için Büyükada'ya mutlaka uğrayın.

İstanbul 1910-2010 Kent, Yapılı Çevre ve Mimarlık Kültürü

Yer: santralistanbul
Tarih: 15 Eylül-20 Kasım

Son yüzyılda nüfusu 18 kat, iskan alanı ise 30 kat büyüyen İstanbul'un değişimi 1910 senesinden itibaren mercek altına alınıyor: Şehrin toplumsal-mekânsal dönüşümü, etkileşimli bir sergilemeyle haritalar aracılığıyla gözler önüne seriliyor. Toplumsal ve iktisadi coğrafyanın ve yapılı çevrenin oluşum, konsolidasyon ve çözülme süreçleri; mimarlık kültüründeki öncelikler ve bunların değişimi, harita, maket, çizimler ve çeşitli görsel iletişim araçlarıyla ziyaretçilere sunuluyor. Hiç bilmediğiniz bir İstanbul, bu sergide sizi bekliyor.

İstanbul Ezanları

Yer: Sepetçiler Kasrı-Camlı Köşk
Tarih: 24 Eylül Saat 16:00

Ezanlar; geçmişte Türk kültürü ve edebiyatı üzerinde etkili olmuş, pek çok İslami kavram ve unsur arasında etkisi devamlı sürmüş, kültür ve sanatı zenginleştirmiş önemli bir dini kaynak. İstanbul Ezanları projesi, geçmişten günümüze İstanbul ezan makamlarının ve okuyan hafız ve müezzinlerinin konu edileceği çeşitli makale ve görsellerden oluşan bir kitabı ve Kutsi Ergüner yönetmenliğinde günümüzün seçkin müezzinlerinin seslendireceği ezanlardan oluşan bir CD'yi kapsıyor.

Türk Müzik Kültürü Arşivi

Yer: Atlas Pasajı İstanbul 2010 AKB Ajansı
Tarih: 29 Eylül Saat 10:00

Türk müzik dünyasının başkenti olan İstanbul'un yüzlerce yıllık müzik birikimini oluşturan eserler artık bir tık mesafesinde. "Türk Müzik Kültürünün Hafızası" projesiyle resmi ve özel koleksiyonlardaki 70 binin üzerindeki eserin bütün versiyonlarıyla notalarına ulaşabilmek çok kolay. Toplamda 200 bin sayfa civarındaki devasa arşive, 29 Eylül'den itibaren **www.turkmusikisivakfi.org** ve **www.devletkorosu.com** adreslerinden ve ücretsiz olarak ulaşılabilecek.

İstanbul 2010, Sahne Kadınların Meydan & Çadır Sergileri
Sergi
20-28 Eylül
Bakırköy Özgürlük Meydanı

İstanbul Avrupalı Kardeşleriyle Buluşuyor
Konser
15-19 Eylül
Maltepe
Yedi Bölge Sekiz Renk Festivali
18-25 Eylül
Bağcılar
"İstanbul'da Alman İzi Almanya'da Türk İzi"
18-28 Eylül
Kartal

Istanbul Fashion Week
"Hüseyin Çağlayan Sergisi"
24 Ekim'e kadar
İstanbul Modern

İstanbul'da Olmak, İstanbullu Olmak
Heykel Yerleştirme
Aralık sonuna kadar
Caddebostan Dalyan Parkı

İstanbul Kadın-Kadın İstanbul "İstanbul'da Kadınlar için Hukuk Mücadelesi Veren Kadınlar"
Panel
4 Eylül, Saat 13:00
Kadın Eserleri Kütüphanesi

İstanbul Mimarisinin Müziği/7
Konser
21 Eylül, Saat 20:00
Süleymaniye Külliyesi

İstanbul'da Tarih ve Yıkım: Hayal-Et Yapılar
Enstelasyon
15 Eylül
Çırağan Sarayı

İstanbul'da Üç Gün
Belgesel Gösterim-Gala
06 Eylül, Saat 21:30
Atlas Sineması

İstanbul Üniversitesi "27. Uluslararası Fizik Kongresi"
Kongre
14-17 Eylül
İ. Ü. Fen Fakültesi
Cemil Birsel Salonu

İstanpoli " Off Course" Meg Stuart & Damaged Goods
Dans
16 Eylül (Prömiyer)-17 Eylül
garajistanbul
18 Eylül
Cemal Reşit Rey

Kırk Ney, Bir Ahenk
Konser
15 Eylül, Saat 20:00
Sepetçiler Kasrı

Mahya Tasarım Yarışması
Duyuru
25 Eylül
5 Ekim'e kadar
İstanbul 2010 AKBA
Atlas Pasajı

Mevlevi Kültürünün Anlatımı ve Sema Töreni
Sohbet
4 Eylül, Saat 14:00
Sema Ayin-i Şerifi
5 Eylül Saat 14:00 ve 20:00
12, 19, 26 Eylül, Saat 14:00
Yenikapı Mevlevihanesi,
Zeytinburnu
Konser
18 Eylül Saat 14:00

Molecular Istanbul
Sergi
Aralık sonuna kadar
Hasköy Mayor Sinagogu

Neyler, Tanburlar
Konser
22 Eylül, Saat 20:00
Sepetçiler Kasrı

Public Idea
Çeşitli Etkinlikler
20 Ekim'e kadar
Kadırga Sanat Üretim Merkezi

Ramazan İstanbul Etkinlikleri
Etkinlik
8 Eylül'e kadar
Beyazıt Meydanı

Su Üstünde Avrupa "Waltraut Cooper - Işık Salı"
Işık Yerleştirme
Aralık sonuna kadar
Haliç Kongre ve Kültür
Merkezi Önü

Sekiz Tanbur
Konser
29 Eylül Saat 20:00
Sepetçiler Kasrı

Tatarlı- Renklerin Dönüşü
Sergi
26 Eylül'e kadar
Yapı Kredi Vedat Nedim Tör
Müzesi

Tatlı Dünyası
Belgesel Gösterimi
23 Eylül
Atlas Sineması

Teravih-i Enderun ve Cumhur Müezzinliği
Teravih
8 Eylül'e kadar
Muhtelif Camiler

The Morning Line
Enstalasyon
19 Eylül'e kadar
Eminönü Meydanı

"Tiyatro Okullarda"
Oyun Yazma Yarışması
Son Başvuru 15 Ekim
Bilgi:www.istanbul2010.org

Turkish "Makam" Guide
Lansman
30 Eylül, Saat 10:00
Atlas Pasajı

Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi Kitabı
Lansman: Kitap
29 Eylül
Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi,
Beyazıt Meydanı

TJK İstanbul 2010 AKB Koşusu
Spor-Tanıtım
4 Eylül
Veliefendi Hipodromu

Uçan Çim Halı
Uygulama
16 Eylül-7 Kasım
Taksim

Ulusal Gençlik Senfoni Orkestrası 2010 Etkinlikleri
"Salvador Accardo ile Konser"
6 Eylül
Cemal Reşit Rey

Yunanistan'da Mimari Paralellikler: 19. Yüzyıl Geleneğinden 21. Yüzyıl Değişikliğine
Sergi
19 Eylül'e kadar
Sanat Limanı

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti sürecinde İstanbulluların daha etkin rol almasını sağlamak ve İstanbul 2010 kapsamında yürütülen etkinliklerde ihtiyaç duyulan gönüllülerin koordinasyonunu yapmak amacıyla hazırlanan Gönüllü Programı, farklı yaş, meslek, cinsiyet, din, dil, etnik köken ve dünya görüşlerine sahip İstanbulluların birlikte üretip çalışabilecekleri bir alan yaratıyor.

İstanbul 2010 GÖNÜLLÜ PROGRAMI
İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti YERİNİ AL!
www.istanbul2010.org/gonullu

Bu bir ilandır.

Ses Duvarı

Rock'la rap'in doğal çiftleşme ortamında, Los Angeles'ta mücadelenin bayrağı yükseliyor. Rage Against The Machine'in Tom Morello'su ve The Coup'nun Boots Riley'sinin dört sene önce kurduğu Street Sweeper Social Club'ın yeni EP'si "Ghetto Blaster"da her şeyden önce M.I.A.'nın The Clash soslu "Paper Planes"inin şahane bir cover'ı var. LA sokaklarında, Safinaz'ın ruhu dolanıyor...

+

Arcade Fire taş üstüne taş, başyapıt üzerine şahyapıt koyuyor. Quebec'li geniş aile, daha ilk albümleri "Funeral"le rock hafızasına yazılmış-

tı, üçüncü albümleri "The Suburbs"ü de tuğla-albümler arasına yerleştiriyorlar. Bir konsept albüm "The Suburbs", orta sınıf banliyölerinden, uydukentlerden bir mektup, "Amerikan Güzeli"nin, Jarmusch'un "Broken Flowers"ının yanına yakışacak bir soundtrack. Konfor ve korku, arzu ve kuşku, distorte gitarlar, kompleks ve dinamik bir rock...

+

'80'lerin zarif ve narin İngiliz bağımsız gruplarının izinden yürüyen bir ekip Tender Trap. Gözucuyla da '60'lara, şubap şubap diye tempo tutturan çiçekli rock'n'roll'lara, masumiyet çağı popuna bakıyorlar. Ama bu neşeli şarkılarda bir sosyal bilinç, neredeyse feminist bir tavır da var. Dansetmeye gayet elverişli yeni albümlerinin adı "Dansette Dansette".

+

Grubu Bloc Party ucu belirsiz bir nekahat evresine girmişken, Kele Okereke 2010'u boş geçmedi. İlk albümü "The Boxer"da sosyal adaletsizlikten, cinsel ayrımcılıktan, göçmenlerin sorunlarından dem vurmuyor, biraz eğlencesine bakıyor. Gitarları da azaltmış, ama çok sağlam beat'leri var, bizden söylemesi.

+

The Heliocentrics, enteresan bir grup. Geçen sene Etiyopyalı cazcı Mulatu Astatke'yle yaptıkları "Inspiration Information", belki de en çok dinlenen caz albümü olmuştu. Bu sefer yanlarında bir başka abide, Lloyd Miller var. 1950'lerin Amerikan cazcısı, '60'larda İran'a topuklamış, '70'lerde İran televizyonunda müzik programı yapacak kadar Ortadoğu sedasına hâkim olmuştu. İran şarkısı ve müziği üzerine tez sahibi bir doktor, beş yüzyıl öncesiyle bugünü buluşturan bir avangard. "Lloyd Miller & The Heliocentrics" albümünde, herkesten evvel bu toprakların müzikseverinin zevkine varacağı bir sound var...

+

RPA & The United Nations of Sound yeni bir grup ama hiç yabancı değil. Richard Ashcroft da eski grubunun hayaletiyle dolaşan ilk İngiliz rock solisti değil. '90'larda büyük başarılar paylaştığı The Verve yeniden toparlanır mı derken, yeni grubunun ilk albümünü yayınladı. İri, hacimli, ama "ruh" yüklü, yer yer kendi egosu etrafında dolanan bir rock, bol yaylı destekli...

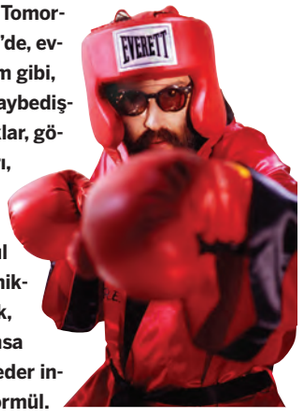
+

Sonbahar yaklaşırken âlemin en uyumlu ikililerinden birine kulak verebiliriz. Biri Belle & Sebastian'ı, diğeri Screaming Trees ve Queens Of The Stone Age'i arkada bıraktı, arada böyle bir araya geliyorlar. Üçüncü ortak albümlerinde de diri bir melankoli, sert bir folk, kontraya düşüren aşk hasretleri ve muhabbetleri var.

+

E, yani Mark Oliver Everett, yani Eels'in yegâne demirbaşı, üçlemesinin üçüncüsüyle karşımızda: "Tomorrow Morning"de, evvelki iki albüm gibi, buluşlar ve kaybediş-

ler, pişmanlıklar, gönül kırıklıkları, ağlayış, sızı ana temalar. Ama eski usûl ucuz elektronikle ördüğü folk, yeri gelir, dansa bile mecbur eder insanı. İlginç formül.

+

uzunçalar

Arcade Fire The Suburbs
Arno Brussld
Barb Jungr Love Me Tender
Big Boi Sir Lucious Left Foot: The Son of Chico Dusty
Brian Wilson Reimagines Gershwin
Cheikh Lô Jamm
DDR Agitprop
Dr. John And The Lower 911 Tribal
The Drums The Drums
Foals Total Life Forever
Kristin Hersh Crooked
Laurie Anderson Homeland
Los Lobos Tin Can Trust
Matthew Dear Black City
Mike Patton Mondo Cane
Nilüfer Akbal Herîrê
Of Montreal False Priest
Ra Ra Riot The Orchard
Rakı Kokoteks Ltd.
Richard Thompson Dream Attic
Ricochet The Burning One
Selda Bağcan Dost Merhaba
Suzanne Vega Close-Up 1: Love Songs
Tired Pony The Place We Ran From
U2 The Joshua Tree

+

kısaçalar

Antony and The Johnsons Thank You For Your Love
Armin van Buuren & Sophie Ellis Bextor Not Giving Up On Love
Boy George Amazing Grace
Eminem feat. Rihanna Love The Way You Lie
Fitz & The Tantrums Dear Mr. President
The Hold Steady We Can Get Together
Jimi Hendrix Valleys Of Neptune
La Caravane Passe feat. Rachid Taha Perdu Ta Langue
The Like He's Not A Boy
Manic Street Preachers (It's Not War) Just The End Of Love
Mika Blame It On The Girls
Nekropsi Harf Devrimi
Neşe Karaböcek Şu Karşıki Evde Bir Çocuk Doğmuş
Zaz Je veux
Zeki Müren Yaralı Gönül

+

müzik ekranı

Robert Plant & Band Of Joy Angel Dust
Led Zeppelin'den önce onlar vardı Robert Plant için. Yeni grubunun adı, oradan mülhem. İlk albüme girizgâh, bir Los Lobos cover'ıyla:
www.robertplant.com/news/angel-dance-promo-video/?spid=1
Grinderman Heathen Child
Bu korkunç ve komik klip, bize yeni Grinderman albümünü haber veriyor. Nick Cave ve Warren Ellis Romalı gladyatörler halinde, kitcsh kitcsh eğleniyorlar:
www.dailymotion.com/video/xeeoap_grinderman-heathen-child_music
Janelle Monae Cold War
Sinead O'Connor kadar başarılı olmak zor elbette, ama yine de iyi bir "yakın çekim" denemesi. R&b'nin yeni cevherinden:
www.lifelounge.com/music/video/janelle-monae-%27cold-war%27.aspx
Ece Dorsay Kırmızı Karanlık
Ece Dorsay'ın klibinde günbatımı ve deniz, memleket namına alkışlanası cüret, temiz bir sevda masalı, dağbaşında rock orkestrası geleneği var:
www.izlesene.com/video/muzik-ece-dorsay-kirmizi-karanlik-2010/2502111
The Drums Down By The Water
2010'un alkışlarla karşılanan genç grubuyla tanışmak için iyi fırsat:
www.snobsmusic.net/2010/09/drums-down-by-water-video.html

ECE DORSAY

Etiketler konserveler içindir

Sekiz sene önce ilk albümü "Kum Saati"ni çıkardığında, umut vaat eden bir şarkıyazarıydı. Bugünse verimli günlerini yaşıyor: Birgün ve Kaos GL yazıları, şiir kitabı ve nihayet ikinci albümü "Kırmızı Karanlık"...

Söyleşi: Murat Meriç - Fırat Demir

Seni bilinçli olarak sanata yönelten ilk nedenler nelerdi? Bir milâdın var mı?

ECE DORSAY: Tek bir kitap, albüm ismi vermek, tek bir olay belirtmek bana tehlikeli gelir. Ağzımdan çıkanın fanatikçe tınlamasından korkarım. Yine de, sanatçılığım açısından en belirgin milât olarak okuduğum Fransız lisesini ve lisenin kasvetli ortamında geçirdiğim yılları gösterebilirim. O dönem Jean-Paul Sartre'dan "Bulantı", Albert Camus'den "Düşüş", Baudelaire'den "Kötülük Çiçekleri" gibi eserlerle tanışmıştım. Belki şimdiki bilincimle okumamıştım o kitapları, ama bu isimler sorgulayan ve melankolisi eksik olmayan bir insan yarattı benden. En azından, bilinçaltıma böyle işlemişlerdi. Aynı dönemde, yani 1992'de, Bryan Adams stadyum konseriyle beni rock müziği sevmeye itmişti. Konser sonrası kartondan elektrik gitar yaptığımı hatırlıyorum. Kendimi fazlasıyla kaptırdığım radyo kültürü sayesindeyse soul, r&b gibi tarzları tanımaya başladım. Grunge'dan Fransız şansonlarına, bazı metal baladlarından Joy FM'de çalan soul baladlarına, evde durmadan çalan caz standartlarına kadar epey zengin bir müzikal evreden geçtim. Daha sonra, U2 ve Pink Floyd gibi isimler bana rock'ta bir tavır ve isyan olduğunu aşıladılar. Pink Floyd'dan "Division Bell" ve U2'dan "Achtung Baby" albümleri müzik ufkumun açılmasında ilk büyük rolü üstlendi. U2'nun cazibesini yitirmesiyse son dönemimi başlatmış oldu. U2'dan uzaklaşırken, kadın duruşu ve kadın tavrı olan sanatçılarla, müziği alternatif bir ifade aracı olarak kullanan İngiliz gruplarına çevrildi ilgim.

Kimler bu "tavırlı" kadın sanatçılar? Ne öğrettiler sana?

Akustik gitara hakimiyeti ve muhalif sözleriyle Ani DiFranco, bir punk ikonu olarak Patti Smith, onun yolundan giden PJ Harvey, kimsede olmayan sesi ve piyano hakimiyetiyle siyahîlerin hakları için savaşan Nina Simone, cinsiyetsiz duruşuyla Tracy Chapman ve tabii ki Marianne Faithfulll ve Nico... Bu isimler kadın şablonlarından uzak duruşlarıyla alternatif oluşturuyorlar. Bu duruşları kendime yakın bulmaya başladım.

Britanya müziğine merakın nasıl başladı?

Blur ve Oasis savaşı varken, Oasis'in öfkesi ve asiliği ilgimi çekmişti. "Wonderwall" parçasını akustik gitarla çalmaya çalışırdım; ilk albümleri "Definitely Maybe"yi çok severdim. Daha sonra, Blur'ün daha sofistike bir müzik yaptığına uyandım. Gerçi onlar da Gorillaz oluverdiler. '97'de resim kursuna gidiyordum. Orada resim çalışırken, sabahtan akşama deli gibi Suede'in ilk albümü dönerdi. Gitarda phaser sound'larından çok etkilenmiştim. Suede gitarlarını kıskanarak "bu nasıl bir sestir" diye evde gitarımdan ve pedallardan bu sesleri çıkarmaya çalışıyordum. Bir de Morrissey saplantım var.

Türkçe müzikten hiç bahsetmedin. Döneminin Türkçe müziğiyle aran nasıldı?

Türkçe olarak beni ilk çarpan müzik, MFÖ'ydü galiba. "Leyla'dan geçme faslındayım / Mevlâ'yı bulma yollarında" diyen şarkıları ("Buselik Makamına") sürekli çalardı evde ve anlam veremediğim bir nedenle beni çok etkilerdi. Ardından "Vak The Rock"ları, "Benim Hâlâ Umudum Var"ları dinlemeye başladım. Batı sound'una daha yakın grupları sevdim ilk başlarda. MFÖ'ye bağlanma sebeplerimden biri, çok Batı sound'lu olmalarıydı bence. Babam Unkapanı'na gider, kasetler alır getirirdi. Biz heyecanla karton kutunun açılmasını beklerdik. O kutudan çıkan kimi kasetleri çok sevdim, kimileri beni Türkçe müzikten soğuttu. Yıldız Tilbe'nin "Delikanlım" yorumundan çok etkilenmiştim. Levent Yüksel'in ilk albümü çok kaliteli gelmişti. Bir de, nasıl unuttum söylemeyi, İlham İrem çok

değerliydi benim için. Hâlâ çok severim İlhan İrem'i.

Eline gitarı ilk alışın nasıl oldu?

Dedim ya, Bryan Adams konseri sonrası kartondan elektro gitar... *(gülüyor)* Sonra ağabeyimin heveslenip bıraktığı klasik gitarı tırgırdatmakla başladım. Pera'da bir gitar kursuna yazıldım hemen. Oradaki klasik gitar hocasının çok konformist olduğunu hatırlıyorum. Bize elektro gitar sesinin sarmaşıkları ve bitkileri öldürdüğüyle ilgili çok garip bir hikâye anlatmıştı, hiç unutmuyorum. O gün kurstan soğumuştum. 2003'te Londra'da bas gitar eğitimi alana kadar, her şeyi kendim hallettim.

Ünlü bir sinema eleştirmeninin, Atilla Dorsay'ın kızı olarak, etkilendiğin kaynakları sayarken bir yönetmen veya film ismi geçmedi hiç. Sinemanın müziğine değen noktaları yok mu?

Çocukken babamın çalışma odasında uyurdum. Uykuya geçmeden evvel kütüphanesindeki kitapların kapaklarını seyreder, kitap adlarını tersten okumaya çalışırdım. Tersten okuma yeteneğim de oraya dayanıyor herhalde. Bir de kalın mı kalın "Film Guide"lar vardı evin her tarafında. Şimdinin IMDB'si görevindeydiler. Okul ortamında sosyalleştikçe anlamaya başladım nasıl bir ortamda yetiştiğimi. Sinema tarihini derinine inceleyen birisi olmadım, ama film konusunda epey seçici oldum ve bu seçiciliğin bana bir bakış kazandırdığını olgunlaştıkça fark ettim. Isabelle Huppert ve Juliette Binoche gibi güçlü oyuncuların, Fransız sineması (son yıllardaki favorim "La Pianiste") ve bağımsız filmlerin beni epey etkilediğini sonradan anladım.

"Kırmızı Karanlık"ın özümüzü yaşamamıza engel olan dayatılara karşı devrimci bir yönü olduğunu düşünüyorum. Cinsiyetler üzerine derdimi en zarif şekilde anlatmanın yollarını arıyorum.

Şiir ve yazı müzikle paralel mi ilerledi?

Şarkı sözü olamayacak kadar sembolizm yüklü dizelerim vardı. Tristan Tzara ruhunda Dadaist dizeler değildi elbette, ama şarkıda kullanmak zordu. Böyle birçok dize birikmişti. Sevin Okyay "bunları yayınlatmalısın" diye bastırınca, bana da bir cesaret geliverdi. Zaten küçük yaştan beri öyküler, masallar, çizgi romanlar, günlükler yazıyordum kendim için. Sonuca şiirle varmam biraz tesadüfî oldu açıkçası. Bence kimse "ben şairim" veya "şair olacağım" demez. "Bir gün bunları yayınlatacağım" hissiyle yazmadım. Halen, beklentisizce, kısa öyküler ve günlükler yazmaya devam ediyorum; dizeler kendilerini biriktiriyor sessiz sessiz.

İngiliz Edebiyatı'na yönelmen nasıl oldu?

Lisede aldığım Fransız Edebiyatı benim için bir temeldi, İngiliz Edebiyatı okurken ufkumun açık olmasını sağladı. Müzikal ve kültürel anlamda Anglosakson kültüründen daha fazla etkilendim açıkçası. Fransız varoluşçuluğu benim için çok önemli olsa da, Fransız şansonlarına hiçbir zaman kendimi kaptıramadım. Enrico Macias, Patricia Kaas, Frédéric François gibi sanatçıları çok beğensem de, Shakespeare sonelerinden Beat şairlerine, Morrissey'den Suede'e, İngiliz ve Amerikan etkisi ağır bastı. Boğaziçi Üniversitesi'ne başladığımda "Beowulf" ve Shakespeare gibi klasiklerle karşılaşmak beni çok etkiledi. Ardından, Yeats, Eliot gibi şairleri keşfettim. Virginia Woolf, Sylvia Plath, Nilgün Marmara gibi karanlık isimlerin yeriyse başka. Onların kadın duruşları ile yetkinliklerinin altındaki karanlık arasında anlam aramaya çalışırken kendi duyarlılığımı daha iyi kavramaya başladım. Jackie Kay'in "Trompet" romanı benim için yepyeni bir algı alanı açtı. 1920'lerin Amerika'sında caz çalmak isteyen bir kadın, barlara alınmadığı için erkek kılığına giriyor ve bir kadınla yaşıyor. Bu kadınla bir evlat ediniyorlar. Hikâye, evlat alınan çocuğun gözünden anlatılıyor. Bu romanı edebiyat eleştirisi dersinde Judith Butler'ın "Cinsiyet Belası"yla birlikte anlamaya çalışıyordum. "Cinsiyet Belası", fazlasıyla teorik diline rağmen, ruhuma bir eldiven gibi uydu.

Edebiyat eğitimi şarkı sözlerini nasıl etkiledi?

Türkçe zor bir dil, İngilizcedeki gibi kelimeleri istediğiniz yerden uzatamıyorsunuz. Türkçede tek heceli kelimeler bir avantaj. Sadece son heceleri uzatabilmek fazla ağır geldi ilk başta. Edebî birikimi Türkçe yazarken dönüştüremediğimi fark ettim. Yolun başındayken İngilizce sözler yazmaya çalışırdım. İlk albümüm "Kum Saati" zamanı Nezih Ünen ve Artun Sürmeli (yani prodüktörüm ve aranjörüm) prozodinin anlamını ve önemini öğrettiler. "Kum Saati" 2001'de kaydedildi. Albüm kaydı sırasında taze besteler çıkmıştı ama, epey eskiden kalan besteler de vardı. "Yalnızlık Hissi", "Güneş ve Sen", "Neler Oluyor Burda" 19 yaşımda bestelediğim parçalardı. O dönem ne istediğimi çok iyi bilmiyordum. Bana sormuşlardı, "mastering Suzanne Vega gibi mi duyulsun, yoksa Garbage gibi mi?" diye. Ben çocuksu bir bakışla Garbage gibi elektronik bir mastering'i onaylamıştım. Şimdiki aklım olsa Suzanne Vega derdim.

"Kum Saati"ndeki anlatım tarzın "Kırmızı Karanlık"a göre çok farklı. İlk albümün şimdiki seni anlatabiliyor mu?

Sözler açısından çok uzak hissetmiyorum, ama kayıt teknolojisi açısından kontrol bende olmadığı için kafama taktığım şeyler oluyor tabii. Gitar sololarında da içime sinmeyen yerler var. Gerçi senelerdir açıp dinlemedim, çocukluk fotoğraflarına bakmak gibi bir hüzün verebiliyor eski şarkıları dinlemek. Bir de, talihsiz bir zamana denk geldi ilk albüm. İyi tanıtılamadı, dağıtılamadı, klip dönmedi, Universal battı, ekonomik kriz patladı... Albüm çıkarma sürecinde şirketlerin bürokratik süreçleri çok yıpratıyor insanı. Şablonlara uymadığım için varolan normlara çok alışık bir dinleyici tarafından hırpalandım. Öte yandan, çok duyarlı bir kitle beni bağrına bastı. O kitleden aldığım manevî güçle ve aradan geçen senelerin getirdiği olgunlukla ikinci albümde çok daha muhalif ve devrimci bir yol çizdim. Bireysel deneyimler üzerinden sosyal mesajları zarafetle vermek, bir amaçtan çok, bir sonuç oldu.

İlk albümden sonra Zülfü Livaneli'ye geri vokal yaptın. Livaneli ile yollarınız nasıl kesişti?

2004 ile 2005 arası, bir türlü ikinci albümüme başlayamadığım karamsar bir dönemdeydim. Zülfü Livaneli'den "bana geri vokal yapar mısın?" teklifi gelince, güzel bir deneyim olur diye düşündüm. Babamın sürekli dinlediği, ev içinden şarkılarına aşina olduğum bir müzisyendi. Rumeli Hisarı'ndaki iki konserinde geri vokal yaptım. Fakat geri vokal yapmak, ruhuma biraz aykırı geldi. Sahnenin arkasında kalmak fikri hoşuma gitmedi. Müzikten ilk defa düzgün para kazandığım hadisedir, o ayrı.

"Kırmızı Karanlık" rengini ne zaman belli etmeye başladı?

2004'te ikinci albümün demosunu hazırlamıştım, ama demoyu değerlendirecek maddî imkânı bulamayınca, şarkılar derin dondurucuda kaldı. "Kırmızı Karanlık" albümünün temeliydi o demo. Müziğine arabesk öğeler katanların daha avantajlı olduğu ve daha hızlı yol aldığı bir piyasadayız. Ben içimden gelen müzikten şaşmak istemedim. İleride belki bir orta yol bulurum diye düşünerek soğukkanlı durdum hep. Hayalimdeki akustik sound'u ve kadın tavrını bu albüme taşıyabildim. Albümdeki çoğu enstrümanı ve yapımcılığı bizzat üstlendim. Büyük mücadeleler sonucu albümü ortaya çıkardım, ama hepsine değdi.

"Kırmızı Karanlık" neleri örtüyor?

"Kırmızı Karanlık" tamamen kendi yaşanmışlıklarımdan çıkan bir sonuç, ama inanıyorum ki, şarkıları sevenler tarafından sahiplenilip onların yaşanmışlıklarıyla da bağdaştırılmaya açık. Yaşadığım bireysel duygudan evrensel bir dil yakalamaya çalışıyorum. Albüme adını veren "Kırmızı Karanlık" şarkısı mesela, gizlemeye gerek yok, bir kadının diğer kadına olan aşkını anlatıyor. Böyle bir his yaşayan insanların bu sözlerde kendilerini bulabilmelerini bekliyorum. Yaşadığım, hissettiğim ve gördüğüm ne varsa belli bir imgeyle özetleniyor şarkılarda. Ufacık bir ândan büyük bir imge yaratmanın imkânı beni heyecanlandırıyor. Kendimi asla bir bayrak taşıyıcı veya misyon üstlenmiş gibi görmüyorum, ama farklı düşünenlere ve kadınlara cesaret vermeye çalışmak beni mutlu ediyor. Ben sadece kendi evrenini ve inandıklarını dinleyicilerle paylaşmış kendine özgü biriyim. Kendime dönüklüğümün içerisindeki dikenli tarafları göstermekten de çekinmiyorum. "Kırmızı Karanlık"ın özümüzü yaşamamıza engel olan dayatılara karşı devrimci bir yönü olduğunu düşünüyorum. Devrimci demişken, ben cinsiyetler üzerine derdimi en zarif şekilde anlatmanın yollarını arıyorum. Bu inceliği sınayabildiğim "Kırmızı Karanlık" klibimin popüler kanallarda dönmesi benim için büyük bir başarı oldu. Zaman zaman Türkiye'deki alternatif kültüre ve özgür kadın bilincine ufak bir tuğla eklemişim gibi bir gurur hissediyorum.

Klibe yönelik tepkiler nasıl?

İki kadının birbirine aşkını anlatan bir kliple çıkmak başta beni çok korkutmuştu, ne yalan söyleyeyim. Fakat, kafamda kurguladığım olumsuzluklar karşıma çıkmadı. Klibin doğayla iç içe, ferah atmosferi ve naif öyküsü, dinleyiciler tarafından beğenildi. Toplumsal normlara sıkı

sıkıya bağlı insanlardan bile güzel tepkiler almak beni fazlasıyla mutlu etti.

Cinsel muğlaklık zemininde kendini ifade eden müzisyenlerin çoğu ya sivriliklerini törpüleyip sıradanlaşıyor ya da bu muğlaklığın içine sıkışıp kalıyor. Kendini belli bir dinleyici kitlesiyle sınırlayacağın korkusu yaşadın mı hiç?

Asla bir etikete hapsolmak istemem. Ama "beni etiketleyecekler" diye hareket etmeden de olmaz. Üstelik birtakım mecralarda, hiç suya sabuna dokunmasan bile sana saldırmaya hazır insanlar var. Mesela, Ekşi Sözlük'e istatistikî bir yer gibi bakıyorum artık ve toplumun değer yargılarında bana acı gelen gerçeklikleri orada yazılanlarda tekrar okuyorum. O kadar çok sığ, şekilci, şabloncu ve dayatmacı yorum var ki. Müzik üzerinden değil de, görüntü, şekil ve baskın normlar üzerinden bakılıyor çoğu kadın sanatçıya. Haliyle, önceliğim bu tür yorumlara karşı yeni bir öneri sunmak oluyor.

Albümle paralel olarak Kaos GL ve Birgün gibi siyasî tavırları olan yayınlarda yazmaya başladın...

Kaos ve Birgün'de yazmam doğal bir şekilde gerçekleşti. Su yolunu buldu. Bir mıknatıs gibi çekti beni bu mecralar. Kendimi özgürce ifade etmem için en uygun yerler gibi gözüktüler. Bu mecralarda yazmak albüm sürecinde bana epey cesaret verdi. Birgün'e albüm kayıtlarından sonra başladım, ama Kaos'a albüm kayıtları sırasında yazmaya ve çizmeye başlamıştım. Tüm ifade araçlarım adeta beraber yol aldılar.

İlk albümde sormuşlardı, "mastering Suzanne Vega gibi mi duyulsun, yoksa Garbage gibi mi?" diye. Ben çocuksu bir bakışla Garbage gibi elektronik bir mastering'i onaylamıştım. Şimdiki aklım olsa Suzanne Vega derdim.

Düzyazıdaki net üslûbun şarkı sözlerine pek sirayet etmiyor; kendince bir denge kurmuş gibisin...

Şarkı sözlerinin daha şiirsel, daha sofistike olmasını seviyorum. Düzyazıda fikrimi daha rahat belirtiyorum, ama şarkı sözünde müzikalite ve ezgiyi de hesaba katmak zorundasınız. Çok samimi gelmiyor bana düzyazı gibi slogan şarkı sözü yazmak. Kahraman moduna geçmeden, kendi bireyselliğimi koruyarak anlatmak istiyorum derdimi. Yarı hırçın, yarı kırılgan bir tavır içinde yazmayı seviyorum. "Kişisel olan politiktir" lafını çok doğruluyorum galiba. Benim yöntemim doğrudur demiyorum ama, kendi maceramın ortak bir anlama büyüyebileceğine inanıyorum. "Kimlik Kartı Yok Aşkın", toplumsal cinsiyet normlarına dair politik bir şarkı mesela. Yine de bireysel dertler üzerinden ifade ediyor derdini. Hem o kadar "etiket etiket" dedikten sonra, keskin terimler içeren bir şarkı yazsam doğru olur mu? Etiketler konserveler içindir.

Şiir kitabın "Mor Rüya"daki dil, albümündeki dille tamamen örtüşüyor, yine kişisel, yine zıtlıklarla dolu. Kişiselliğini bu kadar açmak, bunca zıtlığı karşılamaya çalışmak yorucu değil mi?

İnsan kimliğinin zenginliği, enginliği ve karmaşası bana ilham veriyor. Çok akışkan ruh halleri var insanın, özellikle sanatçının. Kişisel deneyimler üzerinden yazmanın ve solo sanatçı olmanın sorumluluğu ağır olsa da, sonuca değdiğini düşünüyorum. Yoksa çoktan delirmiştim. İnsan en iyi kendi yaşadığını yazar klişesine inanan tarafım ağır basıyor. Yaşanan hislerden yola çıkınca çok daha samimi ve güçlü oluyor ürettiğiniz. Ozan-şarkıcılar da böyle yapmaz mı zaten?

"Kırmızı Karanlık" müzikal açıdan minimal sayılmaz; sözlerde çok sade ve lirik olman, ama melodiyi bu kadar katmanlaştırıp hırçınlaştırman kendi lirizmini örtmeye yönelik bir çaba mı?

Tam tanımlanamamak hoşuma gidiyor. Kendimi muğlakta bırakmayı seviyorum. "Fondip" mesela, sözler çok karamsar, ama melodi gayet coşkulu. Öfkenin de enerjisi var, hüznün de. Bu paradokslar hoşuma gidiyor. Şarkılarımın renkler, semboller üzerinden giden anlatımınıysa, kendimce en doğru anlatım biçimi olarak görüyorum. Sözlerin melodiyle en iyi örtüştüğü parçalar, yani o dinginlik hissini veren parçalarsa, "Kimlik Kartı Yok Aşkın", "Sen ve Ben" diyebilirim.

"Kırmızı Karanlık"ın tamamen senin kontrolünde çıkmış olmasının bir faydası da vokal denemeleri olmuş. İlk albümüne göre daha güçlü tınlıyor vokalin.

Albüm kaydındaki çoğu enstrüman ve hatta geri vokaller bile bana ait. Kendi albümümle bu kadar içli dışlı olmak beni çok yordu, fakat ortaya çıkan sonucun samimiyeti, tüm bu yorgunluğa değdi. Vokal kayıtlarını maddî kısıtlamalar yüzünden bir haftada bitirmek ve bu sonucu alabilmek bir başarıydı. İlk albümdekine göre çok daha sıcak bir miks ve mastering olsun istedim. Vokallerde kesinlikle ilk albüme göre daha rahat ve özgürdüm.

Son olarak senden bir albüm, bir şair ve bir roman önerisi istesek...

Bu kadar bahsetmişken, Morrissey'den "You Are The Quary" albümü diyeyim. Şair olarak, Allen Ginsberg diyorum. Şu sıkıcı zamanlarda biraz delilik iyi gelebilir. Roman olaraksa modern bir yazarla bitireyim: Nick Hornby'den "Düşerken". Klasiklerden sonra biraz ferahlatıcı olur. ✚

LAURIE ANDERSON

O ağacın altı

Onu bir tanıma sığdırmak zor. Belki bu yüzden, NASA'nın ilk ve tek "kurumsal sanatçı"sı. Heykelden performans sanatına uzanan hayatında asıl büyük yeri işgal eden, müzik tabii. Kendi icadı enstrümanlar, yarattığı benzersiz atmosferler, çocuk gözleriyle baktığı dünya, yetişkin bilinciyle dirilttiği mizahlı öfke, birer tiyatro oyunu gibi kurduğu şarkılar, dokuz yıl aradan sonra çıkardığı ilk stüdyo albümü "Homeland"de ardı ardına sıralanıyor yine. Epeydir beraber gürültü çıkardığı John Zorn, Antony Hegarty, elbette Lou Reed gibi konukların yanında,bir sabit misafir daha var albümde: Anderson'ın bıyıklısı ve alabros traşlısı, alter-egosu Fenway Bergamot, bu çağdaş Amerika masalında "kötü polis"i oynuyor...

Çeviren: Merve Erol

Kaynak: The Quietus, Village Voice, musicOMH, Salon, Guardian

"Homeland"deki parçalar esas olarak Bush döneminde yazılmıştı, bazılarını birkaç yıldır sahnede de okuyordunuz. Obama seçildikten sonra daha iyimser misiniz, hayatın bir nebze değiştiğini düşünüyor musunuz?

Laurie Anderson: Birkaç hafta önce sorsaydınız, müspet cevap verirdim. Maalesef artık endişelenmeye başlıyorum. Yine de, özellikle kamusal sağlık alanında, onun yaptıklarını kimse yapmadı. Bush dönemindeki gelişmelere çok öfkelenmiştim. İnsan yaşadığı yer hakkında düşünürken, dışarıdan nasıl göründüğünü de dikkate alıyor. Albüme başlarken kafamda bu duygu da vardı. Benim şahsî kimliğim, yaşadığım yerle çok alâkalı değil. Ama, başkalarına işkence yapılmaya başlanınca, bu fikrim değişmeye başladı. Beni gerçekten etkiledi bu durum. "Yaşadığın yerle bütünleşmene gerek yok" dedim kendi kendime, ama bu kaçınılmaz bir şey bir yerden sonra. "Anavatan" diye bir şey uydurdular, kimse kullanmazdı ki bu lafı Amerika'da. Bu "anavatan"ı dünyanın geri kalanından ayırırken ne yaptıklarını gayet iyi biliyorlar. Netice olarak mesele memleket meselesi değil. Güvenlik de değil, keskin bir devlet kontrolüyle ilgili bir gidişat bu...

"Homeland", neredeyse on yılın ardından ilk albümünüz. Bütün bu senelerin izleri var mı albümde?

Albüm yollarda şekillendi, canlı icralarla, doğaçlamalarla, müzisyenlerin katkısıyla birikti. Moğol müzisyenler, cazcılar, popçular... Derken, bir baktık, ortada 100 bin tane ses dosyası vardı neredeyse: Bir sene öncesinden, bir İsveç konserinden keman kaydı, geçen sene Mexico City'de çalınmış gitarlar...

Albümde soru cümlelerinin çokluğu da dikkat çekiyor...

Olay o işte. Cevap da yok albümde, polemik de. Bir soru yumağı bu albüm. Ama bir cevabım da yok zaten. Cevaplar pek ilgimi çekmiyor. "Bana bakın" demiyorum. "Bakın burada bir şey var, sizce nedir bu?" diye soruyorum. Bir teori sorularla da kurulabilir, yine de teori olarak yerini bulur. İleride ne olacağını kim bilebilir? Nabzı tuttuğunu kim iddia edebilir? Nihaî anlamı olmayan şeyler yaratmayı seviyorum, çünkü hayat zaten karmakarışık.

"Homeland"deki şarkıları şimdi yazsanız farklı mı olurdu?

Daha politik olurdu herhalde.

Bush'un gitmesine rağmen mi?

Genellikle, sağcılar hükümetteyken siyasîleşiyorum, solcular iş başına gelince daha çok şiire kayıyor kalemim. '80'lerde Reagan iktidardayken "United States" operasını yazdım, '90'lardaysa politikayla ilgili bir şey çıkmadı ağzımdan. Sekiz yılda bir değişiyor bu hâl, ama bugünlerde çok daha fazla sağa kayıyoruz. Obama'yı ben de seviyorum, ama her şeyi değiştirecek bir sihirbaz değil ki. Önümüzdeki haftalarda "Homeland" için yapacağım konserlerde "Only An Expert"e eklemeler yapacağım: Meksika Körfezi'nde BP'nin sebep

olduğu felâket, gelip giden uzmanlar ve çaresizlik... Politik şeyler yazıyorum derken, bir nevi çağdaş teknopolitikadan bahsediyorum, yerel veya ulusal çekişmelerden değil. Başka şehirlerden, ülkelerden insanlar da ne demek istediğimi anlayabilir. Hamburg'daki durum benim yaşadığım yerdekiyle aynı değil belki ama, karakterler aynı.

Four Tet namıyla bildiğimiz Kieran Hebden'in tekno altyapısını düzenlediği "Only An Expert" albümün öne çıkan parçası. Finansal krize de cuk oturuyor...

"Only An Expert"i ilk defa Lincoln Center'da, uzmanlardan oluşan bir davetli kalabalığının önünde çalmıştım. Hepsi nüfuz sahibi insanlardı. İş dünyasının bayağılığından bahseden ilk dizelerle şarkıya başladım. "Amma da eğlence" diye düşünüyordum. Birtakım insanlar hemen kalkıp salonu terketmeye başladı. "Hmm" dedim, "bir şey yakaladım galiba". Sonra pek çok ekleme yaptım, şarkıyı geliştirdim. Şarkı, Oprah Winfrey kültüründe yaşamanın getirdiği sıkıntıdan çıktı aslında. Bu kültürde her şey sizin için hazır paketlenmiş olarak pazarlanıyor, insanlar çocuksulaştırılıyor. Winfrey'in şovu, insanlarda yanlış giden bir şeylerin olduğu öncülü üzerine bina edilmiş. Halbuki sizde yanlış olan hiçbir şey yok. Siz sadece bir insansınız. İnsan olmak kolay bir şey değildir.

"Another Day In America"da sert bir resim çiziyorsunuz: Yaşlı bir çift, birbirlerinden nefret etmelerine rağmen, boşanmak için çocuklarının ölmesini bekliyor. Albümde "yıkılmış park alanları, çürümüş çöpler, eroinle karıştırılmış kokain, bilgisayar çipleri" gibi sözler geçiyor. Geleceğimiz zaman zaman hayal ettiğiniz kadar kasvetli mi?

Aslında albümün karanlık yanlarını epey tırpanladım, bu hali neşeli bile sayılır. Ben en nihayetinde iyimser sayılırım. Vokalimde karakterden karaktere geçerken, mesela Fenway Bergamot kimliğine bürünürken, aslında ağızdan çıkan şeyler değil, zihinden geçen şeyler söz konusu. Ne mutlu ki zihnimizden geçen her şeyi uluorta söylemiyoruz. Yoksa biraz kaotik bir durum olurdu. Değişip dönüşen kimlikler bu albümde önemli yer tutuyor. Herkes bir kimlik seçmek ve buna tutunmak durumunda. Ama neden? Bazen kendime bakıyorum konuşurken, "hâlâ mı bunları anlatıyorsun, bir cümle daha duyarsam öleceğim" diyorum içimden. Yazarların bir başka ses bulma şansı var. Kendi cümlelerimi kurmam, her şeyi çok sarih gördüğüm anlamına gelmez. Şeylere bakmanın pek çok yolu var. Fenway Bergamot da bu işe yarıyor. Bu arada, Fenway, bir Proust karakteri. Bu adı ona Lou verdi, ama o zaman bunu bilmiyordum. Bergamot, turunçgillerden bir meyve; Proust'un hafıza için salık verdiği araçlardan biri. Fenway'ın olayı da, genellikle, hafızayla ilgili. Albümdeki birçok şarkı da öyle. Onu bir bir muktedir, bir otorite sesi olarak düşündüm –"uzman" deyin isterseniz. Ona buna ahkâm kesen palavracı dümbeleğin tekiydi ilk başta, ama onu bu albüm için tekrar ortaya çıkardığımda biraz melankoli vardı sesinde. Benim kendi sözlerime nazaran o konudan konuya çok daha rahat sıçrayabiliyor, zihni bütün mekânı sarmalıyordu. Gerçekte düşüncelerin de bu şekilde sökün ettiğini varsaymak hoşuma gidiyor.

Neden eril bir alter-ego seçtiniz kendinize?

Buna bir "audio drag" durumu diyorum, sesimi filtrelerle erkeğe çevirmek eğlenceli oluyor. Bu işlem mevcut hâlimden mümkün olduğunca uzak bir anlatıcı yaratmama da yardımcı oluyor. Ben öyle süper feminen biri sayılmam, ama yine de benden en uzak ses o erkek sesi. Yazarken farklı perspektiflerden bakmak istiyorum, kendi pencereme bağlı kalmak istemiyorum.

1982 tarihli ilk albümünüz "Big Science"tan bu yana teknoloji müziğinize sinmiş bir konu...

Teknoloji ve medyayla iç içe yaşayan insanların zihninin işleyişi, böyle yaşamayanlara göre daha farklıdır. Olayları daha değişik şekillerde sorunsallaştırırlar. Sıçramalı düşünmeye daha alışkındırlar. Bu albümde de öyle: Her dakika konudan konuya sıçrıyorsunuz, çok meşgulsünüz çünkü, bu illâ iyi bir şey olduğu için değil ama. Farkediyorsunuz ki, olduğunuz yerde değilsiniz. Medyanın yarattığı kültürden başınızı kaldırıp etrafınızı dinlemeye, çevrenize bakmaya başladığınızda, birçok şeyin yitip gittiğini anlıyorsunuz. Mesela New York'ta plak dükkânları yok artık, kitapçılar yok, banka şubeleri yok, insanların bir araya geleceği sosyal ortamlar yok. Sadece evinize bir şeyler "indiriyorsunuz". Bu, farklı bir dünya. İnsanlar kendilerini coğrafyadan ziyade, teknolojiye yakınlıklarıyla tarif ediyorlar. New York mizah duygusunu epeydir kaybetti. Zalim bir yer haline geldi: Herkes işkolik, bir eğlenceye, partiye gidenler bile haşin. Sanatçılar stüdyolarını işyeri haline getirdi, bu korkunç bir şey. Geçenlerde Londra'daydım, kendimi çok daha rahat hissettim, "saçma" duygusuna yakın bir şeyler vardı orada. New York'taki gibi kendini tüketmiyordu insanlar.

Teknolojiyi konu edinmekten başka, müziğinizde bolca kullandınız da. '80'lerin başında düzenlemelerinizde yer alan yöntemler, sonradan rap'in vazgeçilmez unsurları oldu...

Bu, farklı bir dünya. İnsanlar kendilerini teknolojiye yakınlıklarıyla tarif ediyor. New York mizah duygusunu kaybetti epeydir. Herkes işkolik, bir eğlenceye, partiye gidenler bile haşin.

Rap'i severim. Herhangi bir sanatsal forma yakınlığım varsa, o da rap'tir. Dilin o şekilde kullanılması çok hoşuma gidiyor. Müzisyenlikte en beğendiğim şey, fikirlerin, imgelerin, çeşitli yaratıcılık biçimlerinin havada uçuşması. Güzel sanatlar âleminde insanlar bir üslûba bağlanıyor ve kendi alanını korumaya başlıyor, başka kimse öylesini yapamaz hale geliyor, aksi takdirde taklit etmiş oluyor. Müzik dünyası daha müsamahakâr, çok şükür.

Eski bir söyleşinizde, işlerinizi basit tutmak, sizden beklenen multimedya şovlarına rağmen karmaşadan uzak kalmak istediğinizi söylemiştiniz. Ama yine de komplike bir yapı içinde hareket ediyorsunuz: Manyetolu kemanınız, kuklalar, videolar... Karmaşık yöntemlerle basitliğe daha kolay mı ulaşılıyor?

Şart değil. O mertebeye ulaşmanın yolu, işe ilgi göstermekten, dikkat kesilmekten geçiyor. Bu albümde biraz daha imgelerden hareket etmeye çalıştım. Sadece malzemeye bakarak, eldeki kayıtları dinleyerek, sözleri hiç kafaya takmadan epey vakit geçirdim. Böyle ayrı ayrı ele alındığı zaman sözler aptalca hikâyelere de dönüşebiliyor gerçi. Biz hiçlikten bir şey çıkarmaya çalışıyoruz, elimizin altında bir şablon yok. Olmuş bitmiş bir şeyin asıl arzu ettiğiniz şey olmadığını söyleyemezsiniz, çünkü o eskiden belirsiz bir fikirdi sadece. Ben ayakkabı imal etmiyorum. Ortaya ne çıkaracağımı da bilmiyorum. Multimedya tarzında, çoklu ortamda, farklı alanları kaynaştırarak sanat yapmakta en sevdiğim şey, kesin tanımlardan uzak olmak. Çok kereler, başladığım yerden tamamen farklı yerlere vardım. Bir müzik parçası yazmaya başladığımda, bunun bir çizime dönüştüğünü bilirim. Bir operaya başlıyorum, fikir bir patates baskısı olarak vücut buluyor. Sonuçta benim yaptığım şey hikâyeler anlatmak, bunu nasıl bir müzeye sıkıştırayım? Zihne girerler, ama bir odaya hapsolamazlar.

Ama bir fikir üzerine çalışırken belli sınırlarınızın da olması lâzım. Çalışmalarınızda nasıl bir yapı kuruyorsunuz?

Yapacağım işin şu üç şeyden en az ikisini barındırması gerekir: Eğlenceli olmalı, ilginç olmalı, ya da para kazandırmalı. Bu sonuncusu kaba ve galiz duruyor, ama sanatçının yaşamını idame ettirebilmesi lâzım. Yapılan iş eğlenceli ve para getirici olabilir mesela, ama sadece ilginç olduğu için bir şey yapmak, ki avangard sanatçılar genellikle böyle yapıyor, benim için yeterli değil.

Halbuki siz avangard sahnenin öncülerinden addedilirsiniz...

Ah tanrım. O tarz işleri gördükçe iyice uyuşmuş hissediyorum kendimi. Avam olana verdiğim değerden değil, ama kendilerini çok tekrar ediyor o işler. Bir konsere gidiyorum, "ben bu feedback numarasını ta 1971'de, küçücük bir salonda dinlemiştim" diyorum. Bakıyorum, tam olarak aynısını yapıyorlar. Bu da bence işin değerini azaltıyor.

"Audio drag" gibi cinsiyetlerarası deneyleriniz, bugün okullarda toplumsal cinsiyet derslerinde okutuluyor artık...

Bu hayra alâmet değil. "Toplumsal cinsiyet çalışmaları" ya da "performans sanatı" gibi laflar beni hafiften ürpertiyor. Bana kalırsa, yaptığım işlerin cinsiyetle alâkası yok, hikâye anlatmakla var. Hikâyeyi bir kadının anlatıyor olması çok da önemli değil. Okul hayatım uzun sürdü, zevk de aldım, ama şimdi bir okula gittiğimde o günler geride kaldığı için müteşekkir oluyorum. Bir şey kurumsallaştığında, içindeki hayat ışığı da yok olup gidiyor.

Performans sanatını anaakım medyaya taşıyanlardan biri de Lady Gaga. Ne düşünüyorsunuz onun hakkında?

Beni kahkahadan öldürüyor, bu da yeterli. Ama has sanat mı üretiyor hakikaten? Emin değilim. Yine de, sınırları zorlayan herkes ilgi alanıma girer. Bakalım zaman ona neler getirecek, çünkü şimdi tam bir Fellini karakteri gibi. Çok eğlenceli, ama kalbime dokunmadı daha. Benim öl-

çütüm daima bu.

Pek çok insan çığır açıcı bir figür olduğunuzu düşünüyor. Hiçlikten bir şey yaratabildiğiniz için mi?

Bunu herkes yapabilir. Böyle bir yeteneğe herkesin vakıf olamayacağı düşüncesi bir mittir. Herkes şarkı söyleyebilir. İnsanlara belli bir şeyi yapmaya muktedir olmadıkları öğretiliyor çok erken yaşlarda. Keşke bizim de bir müzik bayramımız olsaydı, detone olmaktan falan korkmayıp herkes bir ağızdan şarkı söyleseydi. Ben pek çok şeyle amatör düzeyde ilgileniyorum. Yaptığım animasyonlar, düzenlemeler amatör sayılır, ama ortaya çıkardığım her işe bir şans tanıyorum, profesyonel görünmemelerini dert etmemeye çalışıyorum. Kendimi tam olarak sanatçı telâkki ediyor da değilim. Ben daha ziyade bir casusum. Başka insanların yaşayışlarını gözetlemek benim işim.

Geçtiğimiz günlerde verdiğiniz bir konserde enstrümanlar ancak köpeklerin duyabileceği tonlarda akort edilmişti. Bu konser fikri nereden çıktı?

Bir sene önce Yo-Yo Ma'yla sahne arkasında konuşurken geldi aklımıza. Kulise gelip giden çoktu, "bu yeni akademi mezunlarına söyleyecek neyimiz var ki?" derken ona bir hayalimi anlattım: Sahnede çalıyorum, kafamı bir kaldırıyorum ki, önümde uzanan seyirci sadece köpeklerden ibaret. "Benim de öyle bir hayalim var" dedi. Bir yolunu bulursak bunu gerçekleştiririz diye sözleştik. Bana nasip oldu, Sydney'deki Vivid Festivali'ne küratör olmamı istediklerinde bu fikri önerdim, "neden olmasın" dediler. Önce hakikaten köpeklerin duyma eşiğine göre çalacaktık. Konser tarihi yaklaşırken bazı doktorlarla konuştum, "bunu tavsiye etmeyiz" dediler, "neler olacağını kestiremezsin, belki de bir isyana sebebiyet verirsin". Biz de ses perdelerini biraz düşürdük. Esasen, köpeklerin ne tarz bir müzikten hoşlandıklarını bilemiyoruz. Galiba klasik müziği sevdikleri zannediliyor, ama konserde bir sürü rock'çu da vardı. İlk notalarla kendilerini duvarlara çarpmaya başladılar. En güzel konserlerimden biriydi.

"Toplumsal cinsiyet çalışmaları" ya da "performans sanatı" gibi laflar beni hafiften ürpertiyor. Bana kalırsa, yaptığım işlerin cinsiyetle alâkası yok, hikâye anlatmakla var. Hikâyeyi bir kadının anlatıyor olması çok da önemli değil.

"Homeland"in konuklarından biri de Antony Hegarty. Adeta bir aile yakınınız oldu sanki...

Konserine gitmiştik birkaç sene evvel, onunla orada tanıştık. Gitar-basdavul gibi temel bir üçlüyle muhteşem bir ahenk, bir "groove" yaratabiliyor, şahane bir sesi var. Bunca teknolojinin arasında gerçek bir ses duyabilmek harika bir şey. Teknoyu severim, ama çok tekrara kaçıyor. Güzel sözler ve hoş, basit bir sound –Antony'yi dinleyince insan hakikaten bir şey hissedebiliyor.

Eşiniz Lou Reed'le müziğe yaklaşımınızda farklılıklar var mı?

Ben kendi işlerimi dinlemeyi hiç sevmem, Lou'ysa tam tersi. Bana nazaran çok daha açık bir egosu var. Yüzlerce şarkı yazmış bugüne kadar, müzik söz konusu olduğunda benim kadar takıntılı veya eleştirel değil. Kendi müziğine olduğu kadar, başkalarının müziğine de gayet âlicenap yaklaşıyor. Albümlerinden birini takıyor ve şöyle demeye başlıyor: "Bu dahiyane! Bu hayatımda yazdığım en iyi şey! Hadi şu basları tekrar dinleyelim." Ona imreniyorum, ben kendi müziğimi dinlesem ancak hatalar gözüme batar. İşlerime dair en sağlam fikirler de ondan geliyor. Genellikle bu kadar çok metafor kullanmamam gerektiğini söylüyor. "Ne düşünüyorsan onu söyle! Neden her şey illâ da bir başka şeye benzesin ki?" Bir-iki mecaz kalsın diye ona adeta yalvarıyorum bazen. Ama haklı, dürüst olmak lâzım.

Uzaktan bakınca insan, sanki sürekli beraber bir şeyler üretiyormuşsunuz gibi geliyor.

"Homeland"de de epey katkısı var galiba...

Genellikle birlikte çalışmayız, ama bu albümde, özellikle son aşamalara doğru, onun yardımına ihtiyaç duydum. Albüm bütçeleri yüksek sayılmaz genellikle, ben de bütçeyi tüketiyordum ve daha ortada binlerce ses kaydı vardı. Ayrıca, bu iş sanki benim için hobiymiş gibi takılıyordum, ayda iki kere falan masabaşına oturuyordum. Bu durumda, en son nerede kaldığını hatırlamak da zorlaşıyor. Böyle şikâyet ederken, "peki, ben de stüdyoya geliyorum, iş bitene kadar da çıkmıyorum" dedi. Düşündüm, acaba eşin işe dahil olması iyi bir şey mi diye. Bir şeyler çalıyordum ona, "bu tamamdır, diğerine geçelim" diyordu hemen. "Ama hayır, vokalleri yeniden almamız lâzım" diye bastıracak oluyordum, nafile. Onunla çalışmak farklıydı biraz. Ama harika bir prodüktör. Sayesinde şarkılar biraz nefes alabiliyor.

Uzun zamandır berabersiniz Lou Reed'le, evlenmeye nasıl karar verdiniz?

Yolda yürüyordum, galiba California'da, hayatımda yapmayı başaramadığım şeyleri düşünüyordum: Almanca öğrenemedim, fizik öğrenemedim, bir yıl olsun Roma'da yaşamadım... Tam o sırada, Lou aradı, aklımdan geçenleri ona söyledim ve devam ettim: "Hiç evlenmedim, evet, bundan bahsettik, ama muhtemelen hiç yapmayacağız." "Yarına ne dersin?" diye sordu. Ertesi gün Colorado'ya uçtu, ben de orada olacaktım. Ve imzayı attık. Belki bizimkine evlilik dememek, başka bir kelime bulmak lâzım. Birbirimizi yıllardır tanıyoruz, birbirimizin en iyi dostuyuz.

"İlk dans" sizin durumunuzda pek geçerli değil herhalde...

Sadece ben, Lou, bir de ağaç vardı yanımızda, ve daha önce hiç nikâh töreni yönetmemiş biri. Ama dansettik o ağacın altında. Gerçekten. +

Türk Basını'na Ayna Tutacak Bir Derleme...

Darbeli tarihimizin "Darbeli Kalemleri" bize bizi anlatıyor...

Uğur Mumcu'dan Çetin Altan'a, Cihad Baban'dan Av. Bekir Berk'e, Bedii Faik'ten Talat Halman'a, İlhan Selçuk'tan Sadık Albayrak'a, Nezihe Araz'dan Nazlı Ilıcak'a, Aziz Nesin'den Necati Zincirkıran'a kadar 65 yazar 125 köşe yazısı...

Hem siyasi tarihimize hem de basın tarihimize bir başka gözle bakmak için ayna işlevi görecek ola "Darbeli Kalemler", bir dönemin usta gazetecilerinin darbeler sonrası öngörüleri, endişeleri, umutları nelerdi, askeri müdahale, bir kurtuluş mu yoksa baskılarla dolu yeni bir dönemin başlangıcı mıydı, gibi pek çok soruyla okuyucuyu baş başa bırakıyor.
Fırtınalı dönemlerin ilk günlerinde basının reflekslerini açıkça ortaya koyan bu çalışmada farklı ideolojilerdeki gazetecilerin askeri müdahaleleri nasıl değerlendirdiği gözler önüne seriliyor.

Darbelerin ardından sıcağı sıcağına yazılmış bu köşe yazıları okura hem tarihe ideolojik güdümlemelerden bağımsız "kendi gözleriyle" bakma fırsatı veriyor, hem de bugünkü ordu ve rejim tartışmalarını değerlendirebilmesi için geniş bir perspektif sunuyor.
İlk haftanın refleksleriyle yazılan bu yazıların ışığında, geçmişe bugünden değil de o günlere dönerek, olayların içinden bakmayı öneriyor.

1960...

...Biz bugün bütün ulusça, dönekliği, kaypaklığı, ikiyüzlülüğü, dalkavukluğu, çıkarcılığı, mideciliği, her türlü alçaklığı, zıbardığı yerden bir daha kalkmamasıya yere çaldık. Bu leşlerin bir daha hortlamayacaklarına, candan, özden inanıyoruz. (...) Sağ ol generalim, sağ ol albayım, yarbayım, binbaşım! Sağ olun yiğit komutanlarım! Var olsun Türk ordusu!
Aziz Nesin, Akşam, 28 Mayıs 1960

Elbet sizler gidecek değil götürülecek adamlarsınız. Ve bu gidişte en şanslı merasim bir çöp arabasıyle yapıldı... Hiçbir zaman insan olmasını bilemediler, bari son dakikada biraz haysiyet sahibi olmasını bilselerdi de lağızımlık dolaplarına saklanmasalardı...
Çetin Altan, Milliyet, 29 Mayıs 1960

1971...

Ve hiç fütursuz söyleyelim, binlerce, on binlerce sol azgının, İtalya'da İtalyan ordusuna, Hindistan'da Hindistan ordusuna yaptıramadıklarını, bir avuç solcu piç Türkiye'de dört komutana yaptırmağa muvaffak olmuşlardır.
Bedii Faik, Dünya, 13 Mart 1971

Şu andan başlıyarak, orduya karşı husumet yaratmak isteyen bütün tutucu ve gerici yuvalarına karşı Atatürkçü öğretmenlerin, gençliğin, aydınların, halkın ilerici güçlerinin, devrimci sendikaların, derneklerin elbirliği etmesi; ordunun devrimci tutumu yanında yerini alması, bir milli görevdir.
İlhan Selçuk, Cumhuriyet, 14 Mart 1971

1980...

Birkaç gündür 12 Eylül Harekatı ile 17 Mayıs'ın mukayesesi yapılıyor ve hemen herkes birincisinin üstünlüğünü ortaya koyuyor.
Nazlı Ilıcak, Tercüman, 16 Eylül 1980

Kamu vicdanının süratle tatmin edileceği infazlar... Adalet kılıcının yeni şiddet suçlarının işlenmesini önleyici, caydırıcı bir süratle işlemesi. Beklenen bu.
Güneri Cıvaoğlu, Tercüman, 17 Eylül 1980

SUZANNE VEGA

Aşkımız şarkılarda yaşasın

‘80’lerin şarkıyazarlığı ilmine en büyük hediyelerinden biriydi Suzanne Vega. Bir ucundan “itirafçı” geleneğe yakındı, bir ucundan “gerçekçiler”e. 27 senede yayınladığı yedi stüdyo albümünde, evlâdiyelik şarkıları günü kurtaranlara ağır basar. Bu sene, bu güzel tarihin kutlama yılı. Suzanne Vega, elli yaşının hemen ardından, ilk albümünün 25. yıldönümünde, külliyatını yeniden ele aldı, temalara ayırdı, dört albüme böldü. Her bir albümün tonu, düzenlemeleri birbirinden farklı, yeni yorumlar orijinallere akraba. “Close-Up” serisinin ilki “Love Songs”, adı üstünde, aşk şarkılarından müteşekkil.

Çeviren: Merve Erol

Kaynak: Spinner, musicOMH, Gothamist, The Music Fix

Müziğinizi nasıl tarif edersiniz?

Suzanne Vega: Tekno-folk denebilir herhalde. Şarkılarımda genellikle akustik gitar dönemin teknolojisiyle buluşur. İlk albümden beri böyle. Elime ilk gitar aldığımda ve ciddi ciddi çalmaya karar verdiğimde 11 yaşımdaydım. İlk şarkımı 14 yaşımda yazdım. Demek ki niyetle ilk şarkı arasında üç sene var, ama bu süre o zamanlar sonsuzluk gibi görünüyordu. Kendimi dünyanın en ağır, en aheste şarkıyazarı zannediyordum. 16 yaşıma bastığımda elimde elli civarı şarkı vardı, bu şarkıları başkalarına söylemeye de başlamıştım. Odamın mahremiyetini bırakıp sahnelere çıkmak benim için büyük bir dönüşümdü. 1984’te ilk plak anlaşmamı yapana kadar sekiz sene sahnelerdeydim.

Müzikal ilham kaynaklarınız kimler?

Leonard Cohen, Bob Dylan ve Laura Nyro, beni kendilerine hayran bırakan ilk isimlerdi. Özellikle de Bob Dylan. Zannediyorum annem babam dinliyordu onu, okulda da birkaç şarkısını öğrenmiştik. Şarkıda düz anlatım yerine imgeler kullanma fikrini Dylan’dan apartmaya çalıştım. Dylan’dan, onun yazış tarzından öğrenecek milyon tane şey var. Tam etkiyi hissedebilmeniz için tek yapmanız gereken, sekiz dakikalık şarkılarından birini başından sonuna çalmak için çaba sarfetmek ve onun zihnini, kelimelerindeki kıvrımların, ritmlerin, gitardan çıkardığı tınıların izini takip etmek. Böylece bambaşka bir düşünme biçimiyle tanışmış olursunuz. Ondan mümkün olduğunca çok hırsızlık yapmaya çalıştım. Lou Reed’i de anmalıyım. “Luka”yı yazdığım gün onun “Berlin” albümünü dinliyordum. Pek çok insan bu etkilenmenin farkına varmıyor, ama “Luka”nın özellikle akustik versiyonlarıyla “Berlin” arasında dümdüz bir çizgi var.

Şarkıda düz anlatım yerine imgeler kullanma fikrini Dylan’dan apartmaya çalıştım. Dylan’dan, onun yazış tarzından öğrenecek milyon tane şey var. Bambaşka bir düşünme biçimi onunki.

En büyük kusurunuz nedir?

Gündüz düşlerine yatkınlık ve işleri ağırdan almak. Ayrıca dağınıklık ve çok şey biriktirmek.

Tanıdığınız ilk ünlü kimdi?

Paul McCartney’le karşılaşmıştım ilk. Çok güzel gözleri vardı. Sekiz-dokuz yaşlarımdayken onun resimlerine uzun uzun baktığımı hatırlıyorum. Arkadaşlarımla Beatle’lara bakar, en sonunda hep Paul’ü seçerdik.

Beatles mı, Stones mu?

Geçenlerde New York Times için Paul McCartney’nin biyografisi hakkında bir yazı yazdım. Dört ay boyunca McCartney’e adeta gömüldüm. O yazıda, dört yaşımdan 12 yaşıma kadar bütünüyle, tamamen, külliyen bir Beatles hayranı olduğumu anlattım. Esasen Rolling Stones’a hiç giremedim. Belki sonraları. Onların olayı seksti. Dört yaşındayken de bu pek umurunuzda olmuyor.

Eski şarkılarınıza yeniden dönmeye nasıl karar verdiniz?

Bunlar benim her gece, her konserde okuduğum, insanların sevdiği, istediği şarkılar. Albümlerimin baskıları da tükeniyordu, artık bunları her yerde bulmak mümkün olmuyordu. Bu seri sayesinde “hayatta ortaya koyduğum iş budur” deme fırsatını edindim. Bu dört albümlük serinin adı “Close-Up” (Yakın Çekim). Kataloğumdaki şarkıların birçoğunu yeniden kaydediyoruz. Dört albümü iki yıla yayarak yayınlayacağız. Biraz daha samimi, daha mahrem versiyonlar bunlar. Bir çeşit retrospektif denebilir, ama yeniden canlandırma daha uygun. Her sahneye çıkışımda albümlerimi gözden geçiriyorum, hangi şarkıları çalacağıma karar veriyorum, yani her bir konser de bir retrospektif aslında. Bu seride şarkıları albüm sırasına göre değil, temalara göre yayınlıyoruz. Eski albümlerimi yeniden kaydediyor sayılmam, şarkıları bugünkü bakışımla yeniden okuyorum denebilir.

İlk albümün adı “Love Songs”. Bir aşk şarkısı ne ifade eder sizin için?

Bence aşk şarkıları her zaman gereklidir, insanların özdeşleşebileceği en evrensel duygulardan biri aşk. O esnada aşık değilseniz bile, olacaksınızdır yahut bir zamanlar olmuşsunuzdur. İlkokul ikinci sınıfta itişip kakıştığınız biri de olabilir, ki daha olgun bir yaşta hissedilen aşk da bundan pek farklı değil. Şarkılar aşkın nasıl bir şey olabileceğine dair insanların hayallerini kaşıyabilir, böyle de olmasını umut ederim.

Sizin hissiyatınızı yansıtan başkalarına ait şarkılar var mı?

Leonard Cohen’in şarkıları harikulâde ve gizemlidir. Onun için aşkın ne mânâya geldiğini düşünürsünüz dinlerken ama, her zaman bambaşka şeyler de katar şarkının içine, yani hiç de öyle basit değildir şarkıları. Dylan’ın aşk ve arzuya dair harika şarkıları vardır. Curtis Mayfield’ın “Give Me Your Love”ını da severim, sözleri çok güzeldir. Bugünlerde çokça aşk şarkısı dinliyorum, başkalarının tecrübeleriyle kendiminkileri kıyaslamaya çalışıyorum.

Eski şarkılarınızı yeniden okumak, aşk hakkında bu yaşınızda bilip de o zamanlar farkında olmadığınız şeyler olduğunu düşündürdü mü?

Her şeyden evvel, genç bir kız olarak aşk hakkında sinik bir tavrım varmış. Ama zaman geçtikçe ve sevdiğiniz insanları kaybetmeye başladıkça, aşkın, sevginin hayattaki en önemli şey olduğunu anlıyorsunuz. Mesafeli yaklaşacak, utanılacak, sıkılınacak bir şey değil aşk. Her forma bürünebilir, çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilir –insanın 20 yaşında tasavvur edebileceğinden çok daha derin bir şeydir. Hayatın itici gücü haline gelebilir, aşkla dolu bir hayatta utanacak bir durum yok. Bir sürü sevgiliye sahip olmak gibi bir şeyden bahsetmiyorum. Toplumla nasıl bir ilişki kuruyorsunuz mesela, insanlığa dair duygularınız nelerdir? 25 yıl önce aşka bu boyutuyla yaklaşmıyordum.

Şarkılarınızı farklı kılan, sözlerinizi aktarırken takındığınız monoton, belki mesafeli, duygular karşısında aklı elden bırakmayan tavırdı. Mesela “Marlene On The Wall” gibi şarkılarda...

Çocukken başkalarının dikkatini üzerime çok çekerdim, beni biraz tuhaf bulurlardı. Neden duygularımı tam anlamıyla açığa vurmadığıma dair bir tartışma her zaman varolageldi. Zannediyorum zamanla eskisine oranla duygularımla daha barışığım, ama yıllar boyunca üslûbumu belirleyen de eski hallerim oldu. Diyelim ki şu anda aramızda yoğun duygular yaşanıyor, ben de bu ânı yazacağım, ama benim istediğim sadece ne hissettiğimi anlatmak değil, gerçekliği, aslında olup biteni de aktarmak isterim.

Serinin diğer üç albümünde neler bekliyor bizi?

İkinci albümün adı “People and Places” (İnsanlar ve Mekânlar). İçinde “Luka”, “Tom’s Diner”, “New York Is A Woman”, “In Liverpool”, “Queen & The Soldier”, “Calypso” gibi şarkılar var. Bazı şarkıları istesem de yerleştiremedim albüme, “Caspar Hauser’s Song” mesela, akustik format şarkı için biraz zorlama oldu... Üçüncü albüm “States Of Being” (Varoluş Halleri). İkinci albümdeki gazetecilik işi denebilecek şarkıla-

rın aksine, “Cracking”, “Blood Makes Noise”, “Solitaire”, “As A Child”, “Undertow”, “Penitent” gibi daha yoğun, içe dönük şarkılar var burada. Dördüncü albüm bir tuhaf: Diğer albümlere uymayan şarkılara bir baktık, genellikle aile hakkındaymış birçoğu... Her albümün kendine has bir ses paleti var. İkinci albümde yaylılar, vurmalılar olacak bol bol. İçe dönük olan daha elektronik, distorte. Dördüncüsüyse gayet geleneksel bir folk...

Geçtiğimiz günlerde bir konserde 1985 tarihli ilk albümünüzü baştan sona çaldınız. Albümdeki bazı şarkılara epeydir eliniz değmiyordu...

Evet, bazıları göz korkutucuydu. O zamanlar “Straight Lines”ı severdim, ama o günden bu yana pek de aklıma gelmemişti doğrusu. “Queen & The Soldier”ı hemen her turnede çalardım. Ama albümün bütününü dinlemek çok enteresan, hatta bir tür katarsis duygusu verdi. Eskiden albümleri başından sonuna dinlerdik, bu bir nostalji haline geldi artık.

Bazı şarkılarınız adeta sizden bağımsız bir hayat kazandı. “Luka” mesela. Homer Simpson bile söyledi bir bölümde...

(gülüyor) Harikaydı, evet. Belki de rastgele bu şarkıyı seçtiler. Zaten konuyla hiç ilgisi yoktu, araba sürerken Homer Simpson şarkıya giriyordu “My name is Luka” diye...

Hayatınızı dinleyicilerin gözleri önünde yaşadınız sayılır. Şarkılarınızın çoğu şahsî tonlar taşıdı. “Songs In Red and Gray” (2001) albümünüz mesela, boşanmanıza dair şarkılardan örülüydü...

“Kendine yönelik alaycı bir gözlemcilik” yaptığım söylenir, bunu sık sık duyarım. Kendime dair hiçbir şeyi açığa vurmadığım da söylenir ama. Gerçek, iki yorumun arasında bir yerde. Bazı şarkılarımın çok şahsî olduğunu düşünüyorsanız, bir de yayınlamadıklarıma bakmalısınız. Albümlerime aldığım şarkılar, genellikle, başka insanların da kendi hayatlarıyla ilişkilendirebileceklerini düşündüğüm şarkılardır. Mesela “Soap and Water” bence yargılayıcı, suçlayıcı bir ton içermez, onu dürüst bir duyguyla yazdığımı düşünürüm. Ortada bir çocuk varken boşanma durumu yaşayan pek çok insan o şarkıyla özdeşlik kurabilir. Şarkılarımda insanları fiziksel olarak tarif etmem, metafor kullanmıyorsam. Bu tür şarkıları yayınlarken de sadece iyi şarkı olup olmadıklarına bakarım.

Bir keresinde şöyle demiştiniz: “Şarkılar bizleri bir cemaate ait kılar. Hangi cemaate bağlı olacağımızı seçtiğimiz şarkıyla biz belirleriz.” Siz hangi cemaate aitsiniz?

Pek emin değilim, bir kategoriye, belli bir cemaate öyle çok kolayca yerleştirilebileceğimi sanmıyorum. Niye öyle demişim, bilmiyorum, ben kendim daha ziyade bir karışım halindeyim. İşlerimde farklı farklı unsurlar bulunabilir her zaman.

Bir şarkıda sizi en çok etkileyen nedir?

Bir defa, kullanılan imgeler, ama başka şeyler de var. “Tom’s Diner”ın sözleri hoşuma gider mesela, ama şarkının adı bile başlı başına etkileyici olabilir.

Aynı zamanda, ilk albümünüzün de 25. sene-i devriyesini idrak ediyoruz. O günden bugüne neler değişti? Sizce işler iyiye mi gitti, kötüye mi?

Daha farklı bir dünya var bugün. Bazı açılardan daha iyi. Bu söyleyeceğim saçma gelebilir, çünkü pek böyle bir şey kalmadı artık, ama ‘80’lerde şöyle düşündüğümü hatırlıyorum: “Büyük bir plak şirketinde çalışan biri nasıl olur da bu kadar çok para kazanabilir, başka sanat formları bunca ihmal edilirken burada nasıl bu kadar para harcanabilir?” Ortada bir dengesizlik olduğunu düşünürdüm. Bir şişe şaraba 350 dolar ödeyen şirket yetkilileriyle yemeğe çıkınca, bunun bir delilik olduğunu görüyordunuz. Aysbergin tepesine baktığımı düşünürdüm öyle anlarda. Artık insanların kendi prodüksiyonları üzerinde daha fazla söz hakkı var, Mypace bir sürü gençle dolu, müziğinizi buraya yükleyebiliyorsunuz ve kontrolü elden bırakmıyorsunuz. Maalesef bir patlama yapma ihtimaliniz de var üstelik. Şirketin biri bir sanatçıyı buluyor, üç otuz paraya şarkının haklarını alıyor ve üstelik “iyilik yapıyoruz” diyorlar. Tecrübe eksikliği oluyor tabii. Ama dinleyicilerle birebir temas da söz konusu bu mecrada. İnternete bir cümle yazıyor, bir anda 25 bin kişiye ulaşıyorsunuz. Gerçek tepkiyi ölçmenin iyi bir yöntemi bu: Kimseden bir yanıt gelmezse, bir şeyi yanlış yapıyorsunuz demektir. Ve koca bir dünyayı kapsayan bir mecradan bahsediyoruz. Bilginin hızla yayılması, sanatçıya daha fazla güç ve kontrol imkânı veriyor. +

TEFRİKA: CEMAL KAFADAR'LA ŞARKILI TARİH (5)

Üç harf ile beş nokta

Tefrikamızın beşinci bölümünde Jimi Hendrix'ten Zeki Müren'e ve IV. Murat devrine uzanıyoruz, oradan Doors'a geçip Osmanlı'nın kuruluş döneminin derinliklerine doğru yol alıyoruz...

Söyleşi: Yücel Göktürk - Ulaş Özdemir

IF SIX WAS NINE (Jimi Hendrix, "Axis: Bold As Love")

Cemal Kafadar: Her yanıyla Kaygusuz Abdal bu. Şathiye gibi. *(mırıldanıyor)* "If six was nine, I don't mind / If all the hippies cut all their hair, I don't mind..."

Vaktiyle Roll'da "bütün hippiler bütün saçlarını kesse vazgeçmem" diye çevirmiştik...

"Vazgeçmem" çok güzel oturuyor.

"İplemem" de denebilir tabii.

O da güzel. Kaygusuz'un "bu sakalı kırkarım"ı geliyor aklıma: "Kaygusuz Abdal menem fartu fartu bilenem / Bir tüyünü koymanam bu sakalı kırkarım..." Kaygusuz da iplemiyor, ama Hendrix'in aksine, keserek iplemiyor. İkisi de aynı kapıya çıkıyor aslında. Kaygusuz, "ben bu yolun yolcusuyum" diyor, "ben bu derde düşeli bu sakalı kırkarım... "Aşka olup mülâzım bilindi cümle razım / Gayrı sakal ne lâzım bu sakalı kırkarım..." Tecrübe, Jimi Hendrix'te olduğu gibi, Kaygusuz Abdal gibi insanlarda çok önemli bir kategori. Her şeyi tecrübe etmek istiyorlar, keşişlerle takılıp İsa'yı, Musa'yı tartışıyorlar, onların müziğini dinliyorlar, onlarla hemhal oluyorlar. Gönülü gönüle açmak, birbirinin söylediğini dinlemek, diline aşina olmak... Tabii karşılıklı oluyor bütün bunlar ve kimin neyi, nereden aldığının içinden çıkılması imkânsız gibi gözüküyor, müzikte hele. Bir dinliyorsun kilise müziğini, "bu Osmanlı müziğidir", "yok canım Osmanlı kilise müziğinden almış", vesaire. Tarihçilerin "onlar bizden aldı", "biz onlardan aldık" diye tartışması temelden yanlış geliyor bana. 11. yüzyıldan sonra daha çok Türkçe üzerinden takip edebildiğimiz bir kültürel alaşım var Anadolu'da. Siyaset dünyasıyla kısmen örtüşen, kısmen ondan tamamiyle bağımsız akan giden bir şey bu. Bafa gölü yöresinde yaşayan Rum köylüler var. Türk beyliklerinden biri orayı bir süre elinde tutuyor, sonra Bizanslılar geri dönüyor bölgeye. Karikatürize ederek söyleyeyim, "sizi libere etmeye geldik, yeniden Bizans'a aitsiniz" gibi bir diskur geçiyorlar. Oralılar "biz istemiyoruz" diyorlar, "çok iyi anlaşıyorduk". Hikâye, bütün bu siyasal meselelerin, üst anlatının ötesinde bir yerlerde cereyan ediyor. İktidar, en teknoloji öncesi toplumlarda bile çok şeyi biçimlendiriyor, ama onun ötesinde bir yerde, serhatlerde dolaşıyor bu insanlar. Abdal Musa gidiyor, karışıyor Hıristiyanların arasına, sohbet ediyorlar, sonra kalkıp birlikte semah dönüyorlar. Ermeni birileri dinleye dinleye cezb oluyorlar âşık müziğine, âşık şiirine, onun gibi söylüyorlar. Böyle insanlar var ve onlar anlamın da serhatlerine gidiyor. Oralara gittiğinde kendinle, kendi söylediklerinle dalga geçmek de var. "Yamru yumru söylerim / Her sözüm kelek gibi / Ben avare gezerim / Sahrada leylek gibi" diyor Kaygusuz. Kendi sesiyle de dalga geçiyor: "Usûlüm toya benzer / Avazım ördek gibi." *(gülüyor)*

Kendisine acımasız olduğu deyişleri de var: "Terketmedim benliği / Bilmedim insanlığı / Suretim adem veli / Her huyum eşek gibi..."

Trubadurlarda da karşımıza çıkan bir şey bu. Tabii bir yandan kendini övme de var, ama kendini salma, bırakma, Harabî, Perişan, Dertli gibi lâkapları almak da var. Tecrübe etmek, serhatlere gitmek o yüzden önemli. Başka insanları dinleyip kendi sınırlarını aşıyorsun. Onu yaparken tabii bambaşka dostluklar kuruluyor. Bu, epiklerde de karşımıza çıkıyor bir düzeyde. "Biz ve onlar" gibi okunabilecek epiklerde, "Danişmentname"de ya da "Seyyit Battal Gazi"de karşı taraftan biriyle bir aşk ilişkisi ya da bir süre rekabet ettikten sonra bir araya gelerek birlikte dövüşme, birlikte maceraya atılma hikâyeleri var. Asıl önemli düzlem burası bence. Danişment gidiyor, kılık değiştiriyor ya da Sarı Saltuk keşişlerle takılıyor... Hendrix de uçta dolaşıyor, gitarın serhatlerinden çalıyor. Onun gitarının sesi, daha ilk tınısıyla "aaa" yaptırıyor, müthiş bir şey. Büyük saz âşıkları, ustaları da beklenmedik sesler çıkartırlar ya sazlarından, Jimi Hendrix onunla dolu zaten, ama onu süs gibi, Paganini gibi virtüozite gösterisi olarak yapmıyor. Tamamiyle içeriğiyle ve kimliğiyle bütünleşmiş bir şekilde serhatlerde dolaşıyor, kültürel-psikolojik serhatlerde. Hep oralarda dolaştı rahmetli. *(gülüyor)*

Klasik müziğe de çok meraklı. Bach'a, Beethoven'a, Mozart'a...

Öyle mi? Klasik müzik meselesi çok ilginç. Üst kültür tahakkümüyle geliyor, genellikle öyle sunuluyor. İmajı o. Hele Türkiye'de, Türkiye'nin kendine has çağdaşlaşmacı, ulusalcı, şucu bucu temalarıyla birlikte geliyor. İnsanların klasik müziğe tepki duymalarını çok iyi anlıyorum. "Yetti be!" gibi. Bir

Fotoğraf: Derya Bengi

tahakküm var orada, ama onu aşarak dinlediğinde, müzik seven birinin, hele hele Hendrix gibi birinin oradaki büyük hüneri takdir etmemesine imkân yok. Jimi Hendrix'in çok sofistike bir müziği var, klasikçileri takdir etmesine şaşırmadım aslında. Çok da genç öldü, değil mi? Yunus'un dediği gibi: "Yanar içim, göynür özüm / Yiğit iken ölenlere."

Geçenlerde, ardında bıraktığı kayıtlardan derlenen bir albümü çıktı, "Valleys of Neptune"...

Neptün de yakışıyor ona. Jimi Hendrix'le ilgili bir belgesel var, "Excuse Me While I Kiss The Sky", Neptün'e gidip geleyim gibi. *(gülüyor)* Demin kültürel-psikolojik serhatlerde dolaşıyor dedim, siyasî serhatlere de gitmişliği var. Amerikan millî marşını çalması mesela, yorumlaması diyelim, başlı başına siyasî bir mesaj. Gitarı yakmanın filan ötesinde, millî marşı yakıyor. Çok da duygulu çalıyor, birkaç yeri var ki, kalpten vuruyor insanı. Bağnaz bir gözle dinlemiyorsa, beyaz Amerikalıyı da vurur orada. Millî marşı bir ağıta, bir blues şarkısına dönüştürüyor... Günümüzde Türkçede blues'a en yakın karşılık belki efkâr, ama âşık edebiyatının ve kahvelerin yayıldığı dönemden bahsedersek, en önemli kelime sanırım gam. O duygu için Osmanlıların en çok kullandığı kelime o. Tıbbî olarak da çok kullanılıyor. İnsanların ruhî ve zihnî sorunlarından bahsedilirken "ah gam var onda" falan deniyor. Şiirlerde de çok geçen bir kelime. "Dilde gam var şimdilik lutfeyle gelme ey sürûr / Olamaz bir hânede mihmân mihmân üstüne" diyor Rasih Efendi. Sürur, sevinç. Bir hanede misafir üstüne misafir olamaz, "sen şimdilik gelme sevinç, gönlümde gam var, bırak ben önce şu gamla helalleşeyim" diyor. Gamla ilgili deyişleri etraflıca analiz edecek olsak, o dönemin blues kavrayışı da karşımıza çıkabilir. Müzikte, teknik anlamdaki gamın buradan gelip gelmediğini bilmiyorum, ama olabilir. Duygu perdelerimiz, bir yerde, perde değil mi müzikte?.. O perdelerimizin açılır kapanır bir şey olması da çok hoş. O duygu perdelerine hitap eden şiir ve müzik popüler olabiliyor ancak, yığınlara hitap edebiliyor. Gam çok kritik bir kavram. Gam defetmek için fıkra anlatmak adeti var, 16. yüzyıldan çok açık saçık bir fıkra kitabı var, adı "Gam Defeden". Onu "Blues Buster" diye çeviriyorum, çocuklar "ghost buster" lafını bildiği için. Hem felsefî, hem sosyolojik tarafıyla insanların değişik bağlamlarda nasıl bir gam hissettiğini bilmek bir tarihçi için müthiş olurdu. Müzik tam oraya giriyor, damardan giriyor yani. *(gülüyor)*

AH BU ŞARKILARIN GÖZÜ KÖR OLSUN (Zeki Müren, "Zirvedeki Şarkılar")

Tanımamak mümkün değil. *(gülüyor)* Şimdi yeni büyüyen çocukları bilemem ama, onlar dışında Zeki Müren'i Türkiye'de tanımayacak insan yoktur herhalde. Acayip bir durum, ki stili çok da değişti... Kalan'ın derlediği albüm 1950'ler daha çok, oradaki tarzı çok daha klasik, arkada ustalar çalıyor. Genç yaşında o ustaların önünde söylemiş. Bayılıyorum o albüme. Frank Sinatra'ya benzetiyorum Zeki Müren'i. O yıllarda söylediği bir tarz var, sonra Frank Sinatra'yla özdeşleşti o... Bunca zamandır farkına varmışsınızdır belki, şarkı sözlerini çok iyi duyan bir kulağım yok, özellikle çalışmamışsam sözleri seçemiyorum. Bu ikisi öyle bir söylüyorlar ki, belki o yılların müzik eğitiminden mi geliyor, kelimeler tane tane, açık seçik işitiliyor. Bir telaffuz hadisesi var. *(gülüyor)*

"Çoktan unuturdum ben seni, çoktan / Ah bu şarkıların gözü kör olsun / Aklımda kalmazdı yüzün, ellerin / Ah bu şarkıların gözü kör olsun / Hiç bağlanır mıydım çocuklar gibi / Ah bu şarkıların gözü kör olsun / Seni terkedip de gitmek var ama / Ah bu şarkıların gözü kör olsun..."

Gözü kör olsun! Çok güzel! Sözleri kim yazmış?

Şahin Çandır. Beste Avni Anıl...

Hakikaten şarkılar mahvediyor, peşini bırakmıyor insanın. Şarkılarla birlikte, ömür boyu taşınan duyarlılıklar var. Bilhassa gurbet deneyiminde insan bunu çok yakından görüyor. Tak diye bir mekânda hissediyorsun kendini. 1960'ların başında, Çiçanis'in (Vasilis Çiçanis) çaldığı bir ezgi vardı ("Gülbahar"), sonradan Tarantino "Pulp Fiction" filminde kullandı. *(mırıldanıyor)*

Hendrix, gitarın serhatlerinden çalıyor. Kültürel - psikolojik serhatlerde dolaştı hep rahmetli. Siyasî serhatlere de gitmişliği var. Gitarı yakmanın filan ötesinde, Amerikan millî marşını yakıyor. Çok da duygulu çalıyor, birkaç yeri var ki, kalpten vuruyor insanı.

"Mısırlı twist", uluslararası adı "Misirlou"...

Zeki Müren onu söylüyordu ("Yaralı Gönül"). "Pulp Fiction"da onu duyar duymaz tak diye Zeki Müren geldi aklıma. Nereden nereye dolaşıyor... Bir de "Manolyam" var, onu da çok severim, Zeki Müren'in kendi bestesiymiş galiba. Montreal'de bir Yunanlı göçmen restoranında juke-box'ta vardı, Angelopoulos adında bir Yunan-Çingene şarkıcı Türkçe söylüyordu ve çok güzel söylüyordu. '70'lerin sonu, '80'lerin başı... Çok yakın bir Yunan arkadaşım vardı, o restorana gider, döne döne Angelopoulos'dan "Manolyam"ı dinlerdik. Zeki Müren'in bir de şiir tarafı var. Şairliğinden başka işleriyle meşhur olan insanların şiir kitaplarını toplamaya meraklıyım, ama koleksiyoncu bir karakterim de olmadığı için çok tutkulu bir şekilde yapmıyorum. Reşat Ekrem Koçu'nun mesela, "Acı Su" diye bir şiir kitabı var. Onun ayak merakı orada hemen görülüyor, her şiir neredeyse çıplak ayak üzerine. *(gülüyor)* Zeki Müren'in de iki-üç şiir kitabı var. Tabii "büyük şair" diyemez kimse, ama hakikaten kişilikli şiirleri var, duyarlılıkları var. Hele bildiğimiz öteki yanlarıyla bir araya getirince...

Arkadaş Z. Önger'in ünlü şiiri, "Zeki Müren'i seviniz" diye bitiyor; sevmemek mümkün değil...

Mümkün değil, evet...

Yirmi-otuz yıl sonra bir masal kahramanı gibi olacak herhalde; algılamak, akıl erdirmek zor olacak...

Benim kafamda şimdiden mitik bir karakter. Hakikaten çok müthiş, İngilizcede "larger than life" dedikleri gibi, daha yaşarken mitikleşen insanlar var böyle...

Kültürel olarak da çok ilginç bir vaka. Bir yandan "ibne hakem" tezahüratı yapılıyordu maçlarda, bir yandan da Zeki Müren'e tapılıyordu.

Ondan sonra Bülent Ersoy'la devam eden çok farklı bir ilişkisi var Türkiye kamuoyunun travesti, transseksüel sanatçı tipiyle... Bülent Ersoy ilk başta "Zeki Müren 2" gibi algılandı ama, bunun çok yanıltıcı olduğu kısa sürede ortaya çıktı. Çok farklı gitti, devir değişti, modern-postmodern mi demeli, öyle bir şey oldu...

Kıyafetlerini kendisi tasarlıyordu, her birine de bir isim veriyordu...

Başkası yaptığında, entelektüellerin anında kitsch diyerek suratına bakmayacağı şeyler, Zeki Müren'de belli bir bütünlük olduğu için –kişilik meselesi, onu taşıyabilme meselesi işte– en azından ilginç geliyor, hatta belki beğeniliyordu. Anılarında anlatıyor, Liberace'yi (Wladziu Valentino Liberace, 1919–1987) görmüş dergilerde, hayran olmuş giydiklerine. Zeki Müren âlâsını yapıyor, fevkini yapıyor. Amerikan popüler kültürünü yakından izleyen bir entelektüel perspektiften Liberace'ye burun kıvırmak çok daha kolay olmuş. Zeki Müren için asla yapamayız aynı şeyi. Bir şey yapıyor, kendisiyle bütünleştiriyor, Zeki Müren oluyor ve Türkiye kültürünün birtakım kadim alanlarına uzanıyor. İkonik rolü de öyle... Çıkamıyorum işin içinden ama, IV. Murat dönemine, Tıflî'ye benzetiyorum biraz. *(gülüyor)* İnşallah, 17. yüzyıl merkezli İstanbul tarihi kitabını yazdığımda bu işin içinden çıkmış olacağım... Kafamda büyük bir denklem bu. Sansar Mustafa hikâyesinden bir-iki kere bahsettim, onun gibi bir sürü örnek var. Herkese "anakronizm yapma" derim ama, bazen de devamlılıklara bakmak gerekiyor hayatta. IV. Murat bir berber çırağına aşık. Hikâye bu ya, İstanbul'un namlı kabadayısı Sansar Mustafa da çocuğu çok beğeniyor, bir gün berberden kaçırıyor çırağı. IV. Murat mahvoluyor, bir sürü tuzaklar kuruyor, bunların peşine adamlar yolluyor, yakalamaya çalışıyor. Sansar Mustafa ile sevgilisi delikanlı kaçıyor, Mısır'a gidip Kahire'de bir kahve açıyorlar. O kahve bu çocuğun güzelliğinden acayip popüler oluyor. Modern insan hemen "keh keh" diye cinsellik meselesine hapsediyor bunu, belki cinsellik ama, o cinsellik sadece fiziksel değil. İnsan güzelliği, mesela "cemal" meselesi çok ciddi bir şey, insan yüzüne bakmak... Kahire'deki kahve daha önce çıraklık ettiği berber dükkânı gibi doluyor, taşıyor, bunlar acayip para yapıyor. Sonunda, "İstanbul'u çok özledik, artık dönelim" diyorlar. Bu arada başka bir güzel sahne daha var, onu da ekleyeyim. İstanbul'dan Kahire'ye kaçmadan önce, Sansar Mustafa ile çocuğun ana-babasına gidip el öpüyorlar. Şimdi, yani?.. Bu hikâye 17. yüzyıl, IV. Murat devri; o devirde yazıya geçmiyor ama, az sonra yazıya da geçiyor. Neyse, İstanbul'a dönerken... Bu hikâyenin güzelliğine bitiyorum. Gemide, birileri bunların hikâyesini anlatıyor. Diyordunuz ya, "Zeki Müren yarın öbür gün masal gibi olacak", daha hayattayken, birileri bunların IV. Murat'la maceralarını anlatıyor. Bu dahiyâne bir anlatıcılık, Tıflî'ye atfediliyor genellikle... Tıflî karakteri de Zeki Müren gibi ikonik. Neyse, o hikâyeyi dinliyorlar... Sonra, kim oldukları ortaya çıkıyor gemide; götürüyorlar, hemen IV. Murat'a çıkarıyorlar. IV. Murat bunları affediyor... Ve ikisini evlendiriyor. *(gülüyor)* Buyrun şimdi! Neden Zeki Müren'den buraya

geldim? Zeki Müren'in hayat hikâyesini "eşcinsel ve toplumsal değerlere isyan etti" ya da "eşcinsel, ama toplumsal değerleri kabul etti, her şeye boyun eğerek konformist bir hayat yaşadı" diye iki şekilde hikâye etmek de çok yanlış olur, Zeki Müren'i anlamak için. Genelde bu iki yönde eğilim var, hikâye daha karmaşık aslında; her an ikisi birbirinin içinde. Bu Tıflî hikâyelerinde de böyle. Zaten Tıflî'nin kendisi de hikâyelerde bir karakter olarak var. Kadınları gösterip "seç" diyorlar, "en güzelini". O da "zemparelik saatçilikten bile zor zenaattir, ben anlamam, annemi bile sevmedim" diyor. *(gülüyor)* Böyle bir Tıflî karakteri var, kendi oyunlarında ya da başkalarının onu kullandığı oyunlarda böyle laflar ediyor. Toplumsal değerler o zaman bugünkünden çok farklı idiyse, ki öyle, yine de hikâyenin sonunda evlendirme var.

IV. Murat Sansar Mustafa'yla berber çırağını evlendiriyor mu hakikaten?

Hayır, ikisini birbiriyle evlendirmiyor, ikisini birer kızla evlendiriyor.

Tam IV. Murat'a yaraşan bir zulüm.

Tam öyle. Zeki Müren'i anlamakta o iki değişik yorum birbirinin alternatifi değil, belki iç içe geçmiş bir sarmal olarak algılamalıyız. İşin içinden nasıl çıkacağımı bilemiyorum dememin sebebi bu: O hikâyede de Sansar Mustafa ile berber çırağının ilişkisi çok doğal bir şey olarak anlatılıyor. Bugün o kadarını da yapamıyoruz, o doğallık içinde anlatma imkânı yok. Tıflî öyle anlatıyor, ama finalde onları hetero bir ilişkiye koyup mutlu son yapıyor. Hikâyenin sonu bir yana, asıl eğilim başka bir şey diye düşünüyorum. O yüzden, anakronizm tehlikelerine işaret etmekle birlikte, Zeki Müren'in durumuna "biraz" benzettim. IV. Murat dönemi hibrid bir dönem diye düşünüyorum. Denklem dedim ya, denklem neyle çözülür? Cebir. IV. Murat: Cebir! *(gülüyor)*

"Manolyam"ı çok severim, Montreal'de bir Yunanlı göçmen restoranında juke-box'ta vardı, Angelopoulos adında bir Yunan-Çingene şarkıcı Türkçe söylüyordu ve çok güzel söylüyordu. Çok yakın bir Yunan arkadaşım vardı, o restorana gider, döne döne "Manolyam"ı dinlerdik.

Zeki Müren'e, 12 Eylül döneminde bir gazete "halk size niye 'paşa' diyor?" diye soruyor. O da şu cevabı veriyor: "Ankara'dakilere ibne diyemedikleri için bana paşa diyorlar."

Çok güzel, evet, budur. Büyük de bir cesaret.

Bu sözünden ötürü soruşturma filan açılmadı, 12 Eylül dönemi olmasına rağmen...

Açılsaydı ne olurdu acaba?

Sartre'ın yargılanması söz konusu olunca, De Gaulle "Sartre Fransa'dır" diyerek karşı çıkmıştı. "Zeki Müren Türkiye'dir" denebilir pekâla.

Bütün varlığını sonra Mehmetçik Vakfı'na bağışladı... O da iki yönlü, hem bir konformizm belki, kendini sağlama almak... Öte yandan siyasetler ötesi bir hayır işi yaptığını da düşünüyor bence.

Tamamını Mehmetçik Vakfı'na bırakmamış, bir kısmı da başka bir vakfa gitmiş...

Zeki Müren'in yüzünden Bursalı lafının belli çağrışımlar taşıması sözlüğe girdi. Bursalılar çok kızdı. Normal olarak girer tabii sözlüğe, ama Bursalılar çok kızınca Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünden çıkarıldı. Bir yandan da Bursa gurur duyar Zeki Müren'le, haklı olarak... Ne yaman çelişkidir? *(gülüyor)*

RIDERS ON THE STORM (The Doors, "L.A. Woman")

Sözleri de hatırlayacağım. *(mırıldanıyor)* "Riders on the storm"... Dinleyebilir miyim biraz? *(eşlik ediyor)* Bu org olmasa, Doors sesi diye bir şey düşünemiyorum. '60'ların sonuna doğru Beatles'vari bir müzik çıkıp ortalığı kasıp kavurduğunda org yok. Org işin içine biraz daha sonra, geçen sayıda o içe dönüş dediğimiz süreçle girdi galiba. Ses olarak saykodelik meselesine de gider... *(gülüyor)*

Org, dediğiniz gibi Doors müziğinde çok belirleyici. Basın yerini tutuyor, basçı yok grupta.

Çok ilginç bir tercih. Ben açıklayamam tabii ama, vardır bir hikmet.

Biraz da mecburiyetten, basçı bulamıyorlar...

Ama anlaşılan orgun katkısını görüyorlar ki, onunla devam ediyorlar. Jim Morrison çok iyi bir şair değil mi aynı zamanda? George Best'ten konuşmuştuk daha önce, Jim Morrison da öyle, sonuna kadar gidip yaşayan, dağıtan, bitiren adam. Kendini de bitirdi. Berbat konserleri de varmış diye hep anlatılır. Grateful Dead konserlerinin de yüzde 90'ı için öyle söylenir. Ben hiç Grateful Dead konserine gidemedim. Neyse, '60'larda enteresan bir şey var: Beatles'ın Hindistan'a gidişinden bahsettik, Doors'un meskalin, peyote tecrübesi, o kültüre ilgi duyması var. Ciddi bir merak var her şeyden önce. Nereye gidiyor zihin? Daha neler yaşayabilir? Bir yandan o kültürün gelenekselliğini, ritüelini, hiyerarşisini saygıyla, hatta "bundan bir şey öğrenirim" diye karşılıyor, ama bir yandan da, '60'ları konuşurken kaçınılmaz olan, gelenekten, ritüelden de âzad olma güdüsü var. Onların birleştiği bir yerde duruyor Doors. '60'larda California çocukları böyle bir kültüre girmişse, bir geleneğin, ritüelin içinden ve ona birebir bağlanarak yapacak değiller. *(gülüyor)*

Sonra zaten kendi ritüellerini yaratıyorlar...

Belki de kaçınılmaz bir şekilde o çıkıyor. İşin bağrında taşıdığı çelişkiler bunlar. Üç yıl, beş yıl neyse, orada bir pencere var: Ne kendi ritüelini üretmiş, ne öteki ritüele bağlanmış; "ben bundan yepyeni ne çıkarırım" havasında gidiyor. Bunun bir kısmı ham hayaldir belki. İşin ucunda şu da var: Birçok kadim gelenekte denetlemenin, dizginlemenin bir numaralı çaresi bir pîre, bir mürşide bağlanmak, onun yoluyla bunları öğrenmek. Pîrle birlikte gelen ritüel bağlamlar bizzat denetleyici rol oynuyor. Şimdi, "meskalin veya peyote kullananların ritüelini takmıyorsun Jim efendi, ama sonuç da nereye gidiyor?" denebilir, eğer bunu ibret hikâyesi olarak anlatacak, bir menakıpnâme yazacak olursak. *(gülüyor)* Ben yine de Jim efendiye buradan selâm ediyorum. "Pîrsiz nasıl oluyormuş?" diyenler olmasaydı, yeni yollar katedilemezdi. 20. yüzyılın ilk yarısında Budizm, Sufizm, Şamanizm insanlara ilginç gelebiliyor, ama modern dünyanın dinamizmiyle, kaygılarıyla hareket edenler bunları yetersiz buluyor. Yeni ve modern dünyaya çok şey verebilen gelenekler gibi görmüyorlar; saygıdeğer, oradan ilham alınabilir, kimileri kaptırıp Budist de olabilir, ama sonuçta miyadını doldurmuş gelenekler. Budizme, Sufizme şimdilerde biraz farklı bakılıyor. Kendi içinde bir dinamizm, bir hayatiyet olduğu, kendini yeniden yarattığı gibi bir izlenim var. Müzikte bilhassa çok ciddi bir Sufizm etkisi oldu, beğeniriz, beğenmeyiz ayrı ama, çok yeni sentezlere, yeni fusion'lara yol açtı. 1945-55 arası pek böyle düşünülmüyor, o geleneklere saygı duyulduğunda dahi, bir yerde tıkandığı gibi bir düşünce var... Modernizm hâlâ kuvvetli Beatles için, Doors için. Postmodern diyemeyiz onlara asla. *(gülüyor)*

Beatles, Hindistan sonrasındaki "Dear Prudence" ve "Sexy Sadie" şarkılarında, "asit yanığı" misali o kültüre kendini kaptırıp bir tür "Budizm yanığı" olanlarla ve Maharishi gibi o kültürü kişisel ikbal için kullanan "pîr"lerle dalga geçiyor.

Öyle mi? Onu bilmiyordum...

Orga dönersek...

Org hep gâvur müziğiyle özdeşleştirilmiş bir alet, Osmanlı tarafından bakarsak. Düşünüyorum, org nasıl tuttu? Acayip tuttu, düğün orkestralarına girdi ânında. Batı'da her zaman için spiritüalizmle bir arada gitmiştir diyebiliriz. Ama Türkiye'ye geldiğinde tık diye hitap etmesi? Aklıma bir-iki anekdot geliyor. III. Murat döneminde İngiltere ile ilk defa resmî ilişki kuruluyor, 1577'de ya da '78'de bir heyet geliyor, 1580'lerde ilk elçi geliyor ve gelirken bir saat getiriyor. İngiltere'nin Osmanlılarla pazarlık yaparken en büyük kozu Osmanlılarda bulunmayan bir-iki maden, "biz size onları satarız" diyorlar. Papa yasaklamış Hıristiyanların satmasını, çünkü Osmanlılar bakır ve tunçtan top döküyor, silah yapıyor. İngilizler "biz satarız" deyince, Osmanlılar da "biz ticaret için şu şu kolaylığı sağlarız" diyor. Pazarlığın özeti bu. Kraliçe Elisabeth de III. Murat'a org ve mekanik saat karışımı kocaman bir alet gönderiyor özel bir gemiyle. Gemide İngiliz bir saatçi ustası var, Osmanlılarla ilgili anılarını yazan tek usta, geri kalanlar hep diplomattır, esirdir, ya da 19. yüzyılda entel gezgin tipidir. Bu saatçi ustasının sokak İngilizcesiyle yazdığı anıları aynı imlâyla yayınlandı. Neyse, o kocaman saat demonte ediliyor, sarayda yeniden monte edilmesi lâzım; ustayı mecburî yolluyorlar. III. Murat orgu bir ara çaldırıyor, dinliyor, hiç hoşuna gitmiyor. *(gülüyor)* "Bizim musikimiz daha güzel" gibi bir laf ediyor. I. Ahmet döneminde bu alet kırılıyor. Gâvurlukla özdeşleştirilen bir şey org. İki yüzyıl atlayacağım, yeniçeri dönemine geleceğiz. Kethüdâzâde Arif Efendi var, Bektâşi. Beşiktaş İlmiye Cemiyeti'nin üyelerinden. 1826'da yeniçeri vakasında, Bektâşi tekkeleri kapatıldığında, malûm, Beşiktaş İlmiye Cemiyeti de kapatılıyor. Onun faal üyeleri de ya öldürülüyor ya sürülüyor. Kethüdâzâde biraz da melâmîmeşrep, kendini gizleyen bir dervişliği var anladığım kadarıyla. Menâkıpnâmesi yayınlandı, 1829-1830'da yazmış. Orada söylediği bir şey, Bütün Batılılaşma tarihiyle ilgili anlatıyı yeniden düşünmemi sağlayan verilerden biridir. "Biz yeniçeri zamanında" –yani Tanzimat'tan önce; biz şimdi nasıl "Tanzimat'tan önce, Tanzimat'tan sonra" diyoruz, bir 10-15 yıl insanların kafasındaki en ciddi önce-sonra ayrımı, "yeniçeriden önce, yeniçeriden sonra"– diyor Kethüdâzâde, "İngiliz elçi-

liğine gider, orada erganon dinlerdik şapkalı adamların arasında, çok da hazzederdik...” Bu olay, tek başına, Batılılaşma hikâyesinin anlatıldığı biçimine dair bir soru işareti uyandırıyor. “Erganon dinlerdik” diyor, belli ki düzenli gidiyorlar, geniş zaman kullanıyor, bir kere tesadüfen gitmişlik değil... Oradan belki Erkin Koray’a geçebiliriz. *(gülüyor)* Geçen sayıda Erkin Koray’dan yaptığınız alıntı çok hoşuma gitti. *(gülüyor)* Her lafın ucunu kızlara bağlıyor, kızları akşam yedide eve getirip bırakmanın ne kadar acıklı olduğundan bahsediyor. *(gülüyor)* Rami’den Fatih’e ilk taşındığımızda, karşımızda Erol Büyükburç oturuyordu. Ortaokuldayım, Büyükburç’un evine o gün için açık sayılan, güzel kızlar girer çıkardı. *(gülüyor)* Mahallenin delikanlıları, abim, ellerinde gitarlar kapı önlerinde otururlardı. *(gülüyor)* Org ses olarak nasıl kolay benimsenir? Gitar daha kolay, bir çeşit telli saz... Qawwalî’de de akordeonu nasıl hemen benimseyivermişler? Portekizlilerden öğrenildiği yazılıyor; Hindistan’da da Batılılarla karşılaşmadan önce derin geleneği olan bir şey değil. Müzikte böyle çok ilginç bir şey var, çok kolay alıyorsun, yeniden şekillendiriyorsun, “benimdi, değildi” kavgasını, iddiasını fazla gütmeden yapılabiliyor müzikte bu tür şeyler. İdealize mi ediyorum? Müzik aletlerinin alışverişi, gelgiti sömürgecilikten çok daha eskiye gidiyor. Bu arada, UNESCO’nun şu veya bu kültür değerini bir millet üzerinden tescil etmesine çok bozulduğumu söyleyeyim. O yüzden Yunanlılarla Karagöz’dü, baklavaydı diye birbirimize giriyoruz ya. Bunun bir geçmişi de var tabii ama, şimdilerde resmî biçimde birbirine giriyorsun. Kim oluyor ya UNESCO? Patent ve marka çağında yaşamanın tarihçi için, tarih üzerine ciddi düşünmeye çalışan herkes için çok ciddi arızalar yarattığını düşünüyorum. Tabii milliyetçilik buna çoktan başlamış, ama bu neoliberal devirde her şey metaya, markaya dönüşmüş veya dönüşme meylinde görüldüğü için bütün tarihî değerler, isimler, gelenekler bir şekilde tescillenebilirmiş gibi bir anlayış çıktı. Bunların tescil edilebilirliği ve dolayısıyla, bir ticarî büroya kayıtlı meta imiş gibi değerlendirilebilirliği artık bardağı taşıran damla. Milliyetçilerin kavgasını sevimli göstermek istemiyorum, ama onu biraz “dayılanma” gibi görebilirim. Bu yeni adım daha farklı. Bir merci var, uluslararası hukuk mercii gibi, mesela “Beatles döneminde başlayan uzun saç İngiltere’nindir, başkaları sahiplenemez” kararı çıkarıyorsun. Giysi modaları, mutfak adetleri filan da çok seyahat ediyor ama, müzikte sanki akışkanlık tarih boyunca çok daha fazlaymış gibi geliyor bana. Ukrayna’ya gittiğimde gördüm, orada Mamay diye bir halk kahramanı var, kadınların nakışlarında görülen, kahvehanelerde duvara posteri asılan bir figür. Burada atı duruyor, çömelmiş bekliyor, ağaçta da sazı ya da benim saz dediğim o alet asılı. Mamay, Moğollar’ın da kullandığı bir isim. Sazın hikâyesi herhalde en müthişlerinden biri; saz, bağlama, çöğür, kopuz...

Sazın hikâyesi o kadar eski ve geniş ki... Evliya Çelebi’de de ilginç saz hikâyeleri var. Saza ilk defa telin takılışını anlatıyor mesela. İlk başlarda tel kullanılmıyor, tel çok sonra giriyor. Önceleri bağırsak, at kılı filan kullanılıyor.

Aşık Dertli “Venedik’ten gelir teli” diyor. (Venedik’ten gelir teli / Ardıç ağacından kolu / Be Allahın şaşkın kulu / Şeytan bunun neresinde?) Sazdan açılmışken söz... Harvard’da yeni göreve başladığımda, yıl ‘90 ya da ‘91, bir konser ayarlamıştık. Necdet Yaşar ve beş kişilik bir musiki heyeti... Göksel Baktagir daha hiç adı duyulmamış, udda Necati Çelik, iki de hanende vardı, biri çok güzel okuyordu, Karagümrüklü, adını hatırlayamadım; bir de beşinci müzisyen... Onlara otel ayarlayacak paramız yok, evlerde kalmışlardı. Adını hatırlayamadığım o müzisyenle Necdet Bey benim evde babah buluştular, çalışıyorlar, akşama konser olacak... Orada sohbet ederkenki bir sözünü unutamıyorum: “Ben büyürken ilk saz çalıyordum Gaziantep’te” dedi, “sonra, İstanbul’a geldim, elime tamburu aldım, bir daha bırakamadım.”

Necdet Yaşar tambura çok âşık, ama saz sevdasından hiç kopmadı. Birileri youtube’a eski bir videosunu koymuş, Arif Sağ ile birlikte çalıyor. Görülmeye değer bir icra. Necdet Yaşar’ın icrasının folk bir yanı var...

Onun Niyazi Sayın’la yaptığı bir saz eserleri plağı vardır, benim için bir numaradır, şaşmaz. Belki de şu yüzden: Amerika’ya giderken o zaman tabii longplay götürüyoruz. Çok longplay alacak halim yok, burslu öğrenciyim... New York’ta plakçı keşifleri çok güzel olurdu. Sudanlı udî Hamza el Din’in bir longplay’ini de öyle bulmuştum, yıllarca dinledim sonra. O şekilde bu saz eserleri longplay’ini almıştım. O zaman gurbet daha bir gurbetti, telefon filan daha kısıtlı olduğu için... Döne döne, döne döne o plağı dinlerdim. Belki o yüzden o plak, o kayıt çok özel bir şey gibi geliyor. Sakın “öyle değil” deyip hayallerimi yıkmayın. *(gülüyor)*

“Riders On The Storm”u çalmaktaki maksadımız,

Zeki Müren'in, en ağır neoklasik eserleri seslendirdiği ve asıl ününü edindiği gençlik yıllarında çekilen "Beklenen Şarkı" (Sami Ayanoğlu, 1953) adlı ilk filminden bir kare. Müren'e, Sadi Işılay (keman), Yorgo Bacanos (ud), İzettin Ökte (tanbur) gibi dönemin ustaları eşlik ediyor.

geçen oturumda sözünü ettiğiniz alternatif anlatılar içinde sizin en çok ilginizi çeken Kızıl Deli'ye getirmekti lafı...

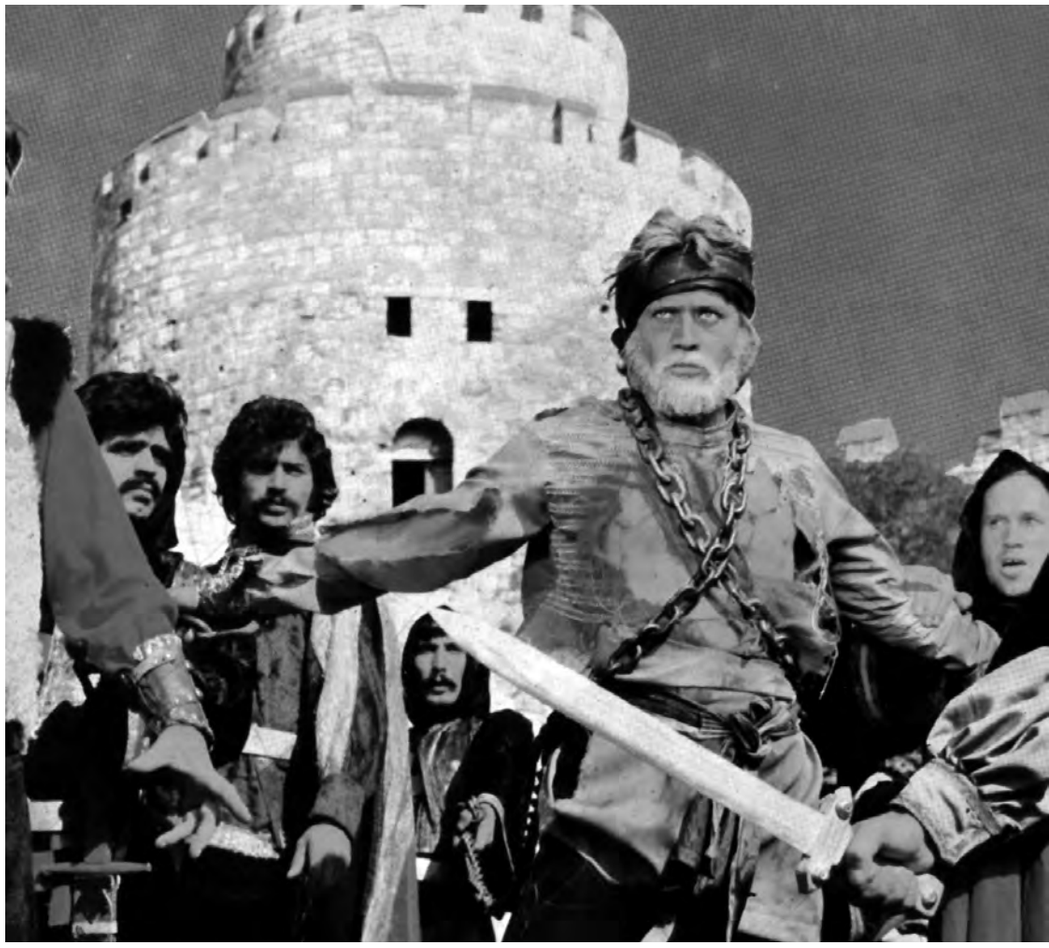
"Riders On The Storm" ve Kızıl Deli... İlginç, çok güzel! Lûgat anlamına hiç takılmadan, öyle çevirsek daha güzel olabilir.

Kızıl Deli'nin sizi cezbetmesinin sebebi ne?

Bir yandan cezbeden, ama burada öne çıkan, ufuk açan bir anlatı olması. "Her devletin bir resmî tarihi var" gibi bir genellemeden girebiliriz. Osmanlı resmî tarihi de var. Zaman içinde, o kadar bir şüphe edilmezlik, haklılık kesbediyor ki, sorgulanamıyor. Kuşak kuşak, yeni söylemler içinde eritilerek, milliyetçilik döneminde de, 20. yüzyılda bilhassa, yeniden dillendirilerek bir biçim alıyor: "Beylikler ve onlarla birlikte hareket eden Türkmen nüfusu çeşitli sebeplerle batı ve kuzeybatı Anadolu'da yığılıyorlar. Bir yerlere gidip yerleşmek, gaza yapmak, ganimet almak, akın etmek filan istiyorlar. Bir noktadan sonra, kuzeybatıdaki gücün, dinamizmin başında Osmanlıları görüyoruz. Çeşitli dervişler, savaşçılar, gaziler, ahîler, hep Osmanlılara hizmet ediyor ondan sonra ve onların bu sorgulanmaz iradesi altında Trakya'ya geçiyorlar, giderek Avrupa'ya doğru bir fütuhat başlıyor, bildiğimiz büyük imparatorluk kuruluyor", falan, falan, falan... Soyut bir şekilde bunun sorgulanacağını muhakkak düşünüyordum, ama neresinden tutacağıma dair hiçbir fikrim yoktu. Sonra, bir gün Ankara'da doktora tezimi çalışırken –ki bu konuda değildi aslında– bir yandan da bilhassa kuruluş dönemiyle ilgili kaynaklar karıştırıyordum.

Doktora tezinizin konusu neydi?

Doktora tezim, 16. yüzyıl sonundaki Osmanlı krizi üzerineydi. Master tezim ise yeniçeri isyanları üzerine. 16. yüzyıl sonundaki büyük kriz dönemi, yeniçerilerin siyasîleşmesinin, "yeniçerilerin esnaflaşması, esnafın yeniçerileşmesi" denen hadisenin de başlangıcı. Hâkim anlatıda 16. yüzyılın sonu "Osmanlı düzeninin bozulması"nın yerleştirildiği dönem. Yeniden yeniçeri konusuna dönmek ve yeniçeriler ekseninde anlamaya çalıştığım siyaset, kültür ve toplum dünyasını daha iyi anlamak için o döneme yakından bakmak istedim. Onu yaparken, bir yandan kuruluş meselesiyle ilgiliyim, hatta ilk kitabımın o konuda olmasını istiyorum, dönüp dönüp kuruluş dönemiyle ilgili okumalar yapıyorum. Ankara'da Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi vardı, orada bir Kızıl Deli menâkıpnâmesinin olduğunu duydum. Menâkıpnâmelerin de daha önce söylediğim sebeplerden yeterince anlaşılmadığını, değerlendirilmediğini düşünüyorum kendimce... Kızıl Deli menâkıpnâmesi de yayınlanmamış, hatta pek duyulmamış. "Gideyim bakayım" dedim. Gittim, tak diye o alternatif hikâyeyi gördüm. Seyyid Ali Sultan, nam-ı diğer Kızıl Deli doğudan bir yerden –çoğunlukla Horasan denir ama, o ille coğrafî anlamda Horasan olmak zorunda değil, malûm– 40 erenle birlikte geliyor. Önce Hacı Bektaş'a uğruyorlar. Bir defa bu çok önemli. Hacı Bektaş hem takdis ediyor bir bakıma, hem de görev veriyor, "gidin, Rum diyarına geçme konusunda hizmet edin" diyor. Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli) alıyor erenleri, bir zamanlar Karesi toprağı olmuş, Osmanlıların eline yeni geçmiş

"Savulun, Battal Gazi Geliyor" (Natuk Baytan, 1973). Battal Gazi rolünde Cüneyt Arkın

olan yerlere gidiyorlar: Balıkesir, Çanakkale, Marmara'nın güneybatı tarafı... Çeşitli şekillerde adını bildiğimiz bir sürü başka gazi var, önemli adamlar: Ece Yakup (Eceabat'a adını veren), Gazi Fazıl... Bütün bu Trakya'ya geçiş, fütuhat, oranın iskânı, herhalde Osmanlı tarihinin ve de Avrupa, Ortadoğu tarihinin, belki dünya tarihinin en önemli süreçlerinden biri. Bütün bu sürecin başında, Kızıl Deli menâkıpnâmesine göre, Kızıl Deli var; o yönlendiriyor, herkes onun sözünü dinliyor, onunla birlikte hareket eden erenler şurayı fethediyor, burayı fethediyor... Böyle bir hikâyeyi okuyunca, hangi versiyon doğruydu, yanlıştı bir yana, bir zamanlar bu kadar önemli bir başarının –tabii "başarı" olarak anlatılıyor– kredisi başkaları tarafından da sahipleniliyormuş sonucuna varıyor insan. Birileri Osmanlıların hâkimiyetindeki o çizgisel hikâyeden, Osmanlı resmî tarihinden farklı bir hikâye anlatıyor. Ama farklı hikâye olması tek başına önemli değil, o farkla birlikte, "bir dakika, bu iş bir başarıysa, o başarıda biz sizin kadar, hatta belki sizden daha çok söz sahibiyiz" diyen birileri var. O ışıkta bakınca, başka birtakım olgular çok daha önemli gelmeye başladı bana. Mesela, Hacı İlbegi... O dönemle uğraşan ama, farklı çizgisi olan Fransız tarihçi Irène Mélikoff Hacı İlbegi'nin Kızıl Deli'nin bizzat kendisi olabileceği gibi bir tahmin yürütmüştü. Peki, Hacı İlbegi Osmanlı tarihlerinde nasıl geçiyor? Bir kere, menkıbevî bir karakter olarak geçiyor, gazilerin hepsi öyle geçmez. Mesela, Sırp ordularının bir yerde biriktiğini duymuş, gelecekler Osmanlılara öldürücü darbeyi vuracaklar. Sırpsındığı (1364) olayının hikâyesi gibi anlatılıyor bu bazen, belki de öyle. Ordu çok geride, hareket edecek hali yok; Hacı İlbegi tek başına, bir de arkadaşı var. Sırplar bir yerde birikmiş dedim ya, bir vadide birikmişler. Hacı İlbegi oradaki tepeye çıkıyor, arkadaşına da "sen de arka taraftan gel" diyor, ellerine koca davullar, borular alıyorlar, kılıç şakırdatıyorlar, iki kişi öyle bir gürültü yapıyorlar ki, koca bir ordu geliyor zannediliyor, Sırplar kaçıyor! Ya da kaçamayanlar kılıçtan geçiyor. Bütün Sırpsındığı olayı, birdenbire, böyle menkıbevî bir versiyonda, rasyonel resmî tarih hikâyesinden çok farklı, ermiş birinin hikâyesi olarak çıkıveriyor karşımıza. Üstelik de bayağı fantastik bir hikâye. O yılların ordularında "deli" diye karakterler var. Aynen Vikinglerin "berserk" dediği, zaten ben o deliyi "berserk"le karşılamak istiyorum, ama "riders on the storm" da çok hoşuma gitti. "Berserk" Viking ordularında önde giden çılgınca hareketler yapan, hayvan tüyleriyle, leopar postlarıyla ürkütücü, şaşırtıcı ve düşmanın içine dalıp anında ilk şok etkisini yaratıcı insanlar.

"Abdal"ları andırıyor...

Evet. Mesela, koca koca tahta kaşıklar, tahta kılıçlar taşıyor abdallar. Ama, tahta kılıçlarla öyle işler beceriyorlar ki, düşman iyice bozuluyor. *(gülüyor)* Tahta kılıcın manevî anlamları var...

Zapatistalar da tahta tüfeklerle yürüdü eyalet başkentine.

Evet. Saatlerce konuşsak tüketilmez bu hikâyeler metaforik boyutlarıyla... Sembolik anlamı çok derin tahta kılıcın. Bineva Baba diye bir karakter var, anonim Osmanlı tarihlerinde geçer. Resmî versiyona en aykırı düşen erken Osmanlı tarihleri bu

anonimlerde var. Onlarda bazen Osmanlı ailesine de çok bozuk atılır. Tahta kılıçlı bir Bineva Baba hikâyesi var. Yalova'nın oralarda, "kâfirler" şarap içmişler, kendilerinden geçmişler, dalga geçiyorlar, "şu dervişe bak, tahta kılıcıyla gelmiş, bize bir şey yapacağını zannediyor"... Bineva Baba kaldırıyor tahta kılıcını, bir sallıyor, ikiye kesiyor adamı. Ama öyle düzgün kesiyor ki, Uzak Asya'nın animasyon hikâyeleri gibi, bir bütün olarak kalıyor. "Gâvurlar" dalga geçmeye devam ediyor, "ha ha ha" diyorlar, "işte tahta kılıcıyla ne yapabilir bu salak!" Bineva Baba şöyle bir dokunuyor, adam tak! *(gülüyor)* "Martial arts movie" değil mi bu ya? "Martial arts" demişken, dönem de çok uyuyor, 11., 12., 13., 14. yüzyıllarda Japon dervişi ya da Çin dervişi savaşçılar var. Burada savaş unsurunu dervişlikle bağdaştırmak istemediğimiz için belki bu ikisi bir arada çok anlatılmaz. Ama Uzakdoğu edebiyatında ve sanatlarında, ki bugün hepimiz tüketiyoruz bayıla bayıla, ruhî tekamül yoluna girmiş derviş tiplerle savaşçılığın bir arada gitmesi çok doğal geliyor. Bu biraz tabii hedef nedir, gaye nedir, onunla bağlantılı... Orada kutsal bir şey var mı? Savaşı nasıl okuyacağımız hakikaten tartışılır: Tahta kılıcın fonksiyonu ne? Tahta kılıç kesemeyeceğine göre, lûgat anlamında dinleyemeyiz bu hikâyeyi. Neyse... Birçok öğrencimden ilk başta şu tepkiyi alıyorum: "Ya bu adamlar madem derviş, niye savaşıyorlar?" "Bilmiyorum" diyorum, "belki bunun güzel bir izahı da olmayabilir, ama en azından dönüp bir bakın, öteki tarafta da böyle bir olay var". Bu işin içinden çıkabilmiş değilim, ama şu kadarı bir hakikat: 14., 15., 16. yüzyıllarda mesela, "çok derviş adamdı", "ermiş adamdı", "züht ve takva içinde yaşardı" gibisinden ruhî özellikleriyle, kişilik özellikleriyle, ahlâkî özellikleriyle muazzam güzelleme yapılan adamın, ertesi hikâyede düşman ordusunun içine girip bilmem kaç kişiyi kılıçtan geçirdiği rahatlıkla anlatılabiliyor.

Hazreti Ali geliyor akla...

Hazreti Ali'nin cenkleri! Buyrun! Hazreti Ali'nin cenkleri hâlâ anlatılıyor, ama bilhassa mürekkep yalamış insanların ya da şurasından burasından okul süreçlerinden geçmiş insanların zihninde bence bu konuda bir perde var. Mesela, Battal Gazi de sadece bir savaşçı değil, giderek Anadolu Alevîliğinin, Bektâşiliğinin, hatta çok daha geniş kesimlerin büyük kahramanı. Kahraman olarak özellikleri savaşçılıkla başlamıyor ve bitmiyor. Geçen gün bir menâkıpnâme okuyorum, Orhan Gazi döneminde yaşayan, Ubeydi Zakanî diye meşhur bir İranlı heccav var. Çok hicivci, müthiş bir herif! Onun anlattığı bir hikâye var. Birileri ermiş birini, bir yatırı ziyaret edecekler, bir bakıyorlar, yatır metrelerce gidiyor. "Yahu kimin mezarı bu?" diyor aralarından biri. Diyorlar ki "Hazreti Ali'nin sancaktarının kabri." "Ha! Demek ki adamı sancağıyla beraber gömmüşler" diyorlar. *(gülüyor)* Bu 1300'lerde yazılıyor. Bu tür şeyler anlatılıyor. Daha önce de girmiştik bu konuya, modernist kafa, premodern insanları çok sığ, basit, her şeye inanmaya meyyal görüyor; bütün bu derviş menkıbelerini yutar zannediyor. Hiç alâkası yok, onlar da çok katmanlı, acayip şüpheci okuyorlar. Ne hikâyeler, ne fıkralar var! Onların metaforik okunması gerektiğini onlar da biliyor. Şeyh Bedreddin "Vâridat"ına "cennet-cehennem, ahret meseleleri, cahillerin ve ulemanın sandığı gibi değildir" diye giriyor ya... *(gülüyor)* Tak diye vuruyor oradan. "Bunların hepsi metafordur" diye devam ediyor. Sonuç olarak, bütün bunlar o dönemde yazıya geçmiş, yazıya geçmemişse bile biliyoruz, defalarca anlatılmış, çok sevilmiş hikâyelerinde, menkıbelerinde, bu insanlar kısmen savaşan insanlar; Sarı Saltık da böyle, Battal Gazi de, Dânişment de, Kızıl Deli de, Demir Baba da... Kızıldeli'ye dönelim; Hacı İlbegi diye bir karakter var, Osmanlı tarihlerinin içinde bile menkıbevî bir tip olarak çiziliyor. Dediğim gibi, Sırpsındığı "bir rivayete göre" diye böyle anlatılıyor, asıl kabul edilen rivayette tabii ki düzenli Osmanlı orduları yeniyor Sırpları. Sonuçta, bu marjinalize edilmiş bir hikâye ve de Hacı İlbegi, bu savaşta gösterdiği başarı her neyse, kısa bir süre sonra öldürülüyor. Bu biliniyor. Hacı İlbegi adına bir vakıf bile kalmamış. Alternatif hikâye bir yere kadar kaydediliyor, sonra köşeli bir parantezde hapsediliyor. Pierre Bourdieu'nün sosyal kapital ya da siyasî kapital fikri var ya –bütün iyi fikirler gibi, söylendiğinde ne kadar basit, kolayca anlayıp kullanabileceğimiz bir şey gibi geliyor, ama helâl olsun, o kavramsallaştırdı ilk– onu çok düşündüm ve kullandım bu tahlillerde. Gazi olarak belli başarıların atfedilmesiyle birlikte sana sosyal ve siyasî kapital geliyor. Ubeydi Zakanî'nin sosyal tiplemeleri var; dehşet! Bir sözlük hazırlıyor; Gazi için ne diyor? "Gazi mi olmak istiyorsun delikanlı? Git, yaşlı bir karının kafasına sopayla vur, elindeki çantasını al kaç, işte Gazi oldun!" Bu yani! Müthiş bir adam Ubeydi, Türkiye'ye onu daha iyi tanıtmak lâzım. Çok meşhur bir kedi şiiri vardır, o biliniyor biraz kedi meraklıları arasında. Kedisini çok seviyor, ölünce mersiye yazıyor. İngilizce, Almanca çevirileri de var. Hemcinsperest bir adam Ubeydi. Skandal bir karakter! *(gülüyor)* Neyse, Gazi kelimesini ve kültürel kapitalini konuşurken, bütün bu renkleri de içine alacak şekilde konuşmak lâzım demek istiyorum. Gazi kiminin kafasında hakikaten idealize bir figür, abdal gibi. Ama, 14., 15. yüzyıllarda, abdallarla, dervişlerle, kalenderlerle de dalga geçen deyişler var. Hacı İlbegi'nin silah arkadaşlarından biri Şeyh Bedreddin'in babası: Gazi İsrail.

Kethüdâzâde Arif Efendi var, Bektâşi. Menâkıpnâmesi yayınlandı, 1830'da yazmış. "Biz yeniçeri zamanında" diyor, "İngiliz elçiliğine gider, erganon dinlerdik şapkalı adamların arasında, çok da hazzederdik." Bu olay tek başına, Batılılaşma hikâyesinin anlatıldığı biçimine dair bir soru işareti uyandırıyor.

O devirde Müslümanların da kullandığı bir isim mi İsrail?

Daha önce, Selçukluların soyağacında geçen bir isim bu. Tabii Yalçın Küçük buradan yola çıkarak neler diyor, hiç girmeyelim. Neyse, bu gazilerin bir kısmı Hacı İlbegi gibi mirası kalmayacak şekilde yok ediliyor, bir kısmının mirası çok daralıyor, bir kısmının iddiaları en azından hiçbir şekilde hayata geçirilemiyor ve Osmanlılar tarafından rekabetçi bir ortamda söndürülüyor, söndürülüyor, eziliyor. Mesela, Bedreddin'in soyu, Bedreddin ailesinin iddiasına göre, Selçuk soyundan geliyor. Bu çok yaman bir iddia. Osmanlılarla rekabet edecekseniz ve kültürel kapital arıyorsanız, bu ciddi bir kapital, Osmanlıların kaldırması zor bunu. *(gülüyor)* Mihaloğulları olsun, Evrenosoğulları olsun, Malkoçoğulları olsun, Balkan fütuhatının ilk 100-150 yılında, zaman zaman Osmanlılarla ciddi çelişiyorlar. Kızıl Deli menâkıpnâmesinden yola çıkarak birbiriyle çelişen iddiaların ve rekabetin daha iyi anlaşılabileceğini düşünmeye başladım ve Kızıl Deli'yi böyle bir hikâyenin, böyle bir alternatif tarih yazma imkânının merkezinde görünce, orayı ziyaret etmek istedim. Yasaktı.

Tam olarak nerede Kızıl Deli dergâhı?

Edirne'den kuş uçuşu bir, bir buçuk saat. Edirne'den hafif güney-batıya doğru, şu anda Yunan-Bulgar sınırına çok yakın, Rodop dağlarının güney kısmında. Yunanistan bu bölgeyi içsavaştan sonra elli yıl kadar kapalı tutmuş. Zaman zaman bizde de güneydoğuda olduğu gibi, giriş-çıkış yasak, yöre halkının girip çıkması özel bir izne ve iç pasaport gibi bir şeye tâbi. Bir kısmı Türkiye'ye göçmüş. Çoğunun Türkiye'de akrabaları var, Bursa civarında bilhassa...

Yunanistan'ın o bölgeyi kapatmasının sebebi ne?

İç savaşta komünist orduların, Bulgarların çok rahat girip çıktığı bir yer. Savaş yıllarında burası iki ateş arasında kalmış ve çok perişan olmuş. Zaten ondan önce bütün o bölgede, Bulgar işgali var, Nazi işgali var... Kızıl Deli'nin 20. yüzyıldaki hikâyesi çok acıklı. İçsavaştan hemen sonra Türk ve Bulgar propagandalarına ve sosyal ve casusî hareketlere kapamak için midir nedir, Yunanistan burayı kapıyor. Özel iskân yapıyorlar, hıristiyan nüfus yerleştiriyorlar, köylere yer yer cami ve kilise yapıyorlar. Bu bölgenin önemli bir kısmı Alevi-Bektaşi, tarihî olarak cami de, kilise de yok, ama yapılıyor. Bu konu çok rahatsız edici. Camilerin bir kısmı Türkiye'nin inisiyatifiyle yapılmış, Türklerle Yunanlılar anlaştığı anda Türk Sünniliğinin tahakkümü devreye giriyor. Kızıl Deli'nin maruz kaldığı tahakkümün sonu yok! Buradaki gazetelere, hatta Atina'daki entelektüel arkadaşlarıma bu cazip bir şey gibi geliyor: "Ne güzel, Trakya Türklerine hakları veriliyor"! Trakya Türkleri ilk defa Yunan ders kitaplarına girmiş, bayılıyorlar Atina'dakiler. Bir baktım ders kitaplarına, Alevîliğin "A"sı yok. Bir yerde çok ilerici bir adım atıyorlar, ama aynı anda, o camianın içinde taraf tutmuş, birinin diğerini ezmesine yol açmış oluyorlar. Çok üzücü bir şey bu! Neyse, Yunanlılar AB'ye girdikten birkaç yıl sonra burayı açtılar. 2000 senesinden itibaren her yıl ziyaret ediyorum. Kışını da yaşamak için gidip daha uzun kaldığım oldu. Ritüel takvimi daha yakından görme imkânı oluyor o zaman. Tarım toplumu, hasada bağlı bir ritüel takvimi var; mart çok önemli bir ay, Hıdrellez çok önemli bir gün, kasım bayramı dedikleri, hasat ve tarla işlerinin tamamen bitip evlere kapanılan günlerin başlangıcı önemli bir dönüm noktası... Oldukça fakir bir yer; hem bu kapatılma yüzünden, hem de ticarî yolların tamamen kenarında kalmış, bir noktadan sonra bayağı ücra olmuş. Gittiğimde bütün o ücralığı ve acıları sonuna kadar yaşamış ve onu büyük bir

asaletle taşıyan insanlar gördüm. Çok sevdim zaman içinde. Hep öyle ücra ve yoksul muymuş diye bir soru gelebilir aklınıza; kesinlikle değil. Bektâşilik tarihinin 16-17. yüzyılında burası çok önemli ve kültürlü bir mekân. Sadık Abdal diye bir abdalın divanı yazılıyor burada. 15. yüzyıl halk şiiri için, kültürlü şiir kategorisinde. Sadık Abdal'dan sonra Balım Sultan burada yetişiyor; malûm, sonra gidiyor Suluca Karacahöyük'e, Bektâşiliğin ikinci kurucusu addediliyor. Suluca Karahöyük'teki dergâhın başındaki dört-beş kişi, kuşak be kuşak Kızıl Deli'den geliyor. Pîr Sultan'ın şiirlerinde de geçiyor Kızıl Deli. Alevî-Bektâşi birinin gidip gezmesi gereken dört büyük ziyaret yeri var: Hacı Bektaş, Seyit Gazi, Abdal Musa, bir de Kızıl Deli.

Kuruluş hikâyesini şöyle öğrendik okullarda: Çekirdek halinde bir merkezî devlet var, Balkan fütuhatı yapılıyor. Bu fütuhatı yapan gaziler Osmanlı; Osmanlı'nın şekillenmiş bir devlet anlayışı, ideolojisi var, onlar da bu ideolojinin taşıyıcıları, Osmanlı yiğitleri...

Osmanlı yiğitleri de birebir Türk yiğitleri, çünkü bütün Türk yiğitleri, geçen sefer dediğimiz gibi, başından beri Türk birliğini tesis eden bir hanedanın yanında olmak ve orada çalışmak istiyorlar, Türk birliği Osmanlılık olarak tecelli ediyor, bunlar da Osmanlı yönetiminde rol alıyorlar.

Halbuki böyle bir merkezî yapı henüz yok; söz konusu gaziler şekillenmekte olan Osmanlı ideolojisini, devlet anlayışını benimsemiş değiller, çeşitli kesişmeler olsa da farklı tahayyülleri var.

Mesela Bedreddin tabii ki. Tam ne düşündüğünü bilemiyor olabiliriz bugün, ama aynı tür bir merkezî yönetim için savaşıyor diyemeyiz. Kafasında farklı bir şey var ki, başına gelenler geliyor. Farklı iradelerin ve rekabetin olmasını yine çizgisel bir hikâyeye yerleştirebiliriz. Merkezî bir yönetim, şu veya bu şekilde zaten ortaya çıkacaktı, üç aşağı beş yukarı Osmanlıların yaşattığı gibi çıkacaktı, bilmem kimin elinde olmadı da Osmanlıların elinde oldu. Bunu da sorgulamak gerekir. Bu da çok çizgisel bir hikâye. Farklı vizyonlar "var gibi" gözüküyor, biri öbürüne tercih edilir mi, niye edilir, apayrı sorular. Ama, Bedreddin'in sosyal ve siyasî vizyonu, Osmanlılarınkinden farklı gözüküyor. Ya da Aydınoğulları'nınki mesela, bana bayağı farklıymış gibi geliyor. Mesela, Bedreddin vartasında, Osmanlıların gözünde bunlar "varta" tabii, "atlatılan vartalar", Aydınoğulları beyi Cüneyt çok anti-Osmanlı bir rol oynuyor, Osmanlılara çok başağrısı oluyor. Düzmece Mustafa (Mustafa Çelebi, Yıldırım Çelebi'nin veliaht olan en büyük oğlu, 1392-1422) diye bir olay çıkıyor, ki düzmece olmadığı kuvvetle muhtemel, Osmanlılar, yani sultan I. Mehmet Çelebi'nin (1382-1421) güçleri zar zor altediyor onu. Sonradan bir rivayete göre, o rivayetin çıkması bile yeterince ilginç, Düzmece Mustafa tac-ı taht kavgasını kendisi bırakıyor. 14., 15. yüzyılda Anadolu'da böyle çok insan biliyoruz, şehzade olarak yetişiyor İsfendiyaroğulları'nın yanında, Germiyanoğulları'nın yanında, sonra tac-ı tahtı ve tac-ı taht kavgasını bırakıp çekiliyor. Ki, bunun modeli de var, Buda en uzakta, İbrahim Bin Ethem (714-779) en yakında. Onunla ilgili çok meşhur bir deyiş de vardır: "Ademi adem eden üç harf ile beş noktadır / Âlemi âlem eden üç harf ile beş noktadır / İbn-i Ethem padişahken tahtı tacı terk etti / Ethemi Ethem eden üç harf ile beş noktadır / Kün deyince var eyledi 18 bin alemi / Âlemi âlem eden üç harf ile beş noktadır." Üç harf ile beş nokta, aşk; Arapça öyle yazılıyor. Bir hikâyeye göre de, Orhan Gazi'nin kardeşi Alaaddin de tahttan vazgeçiyor. Osman Gazi öldüğünde, Orhan diyor ki ona, "sen büyüksün, sen başa geç". Alaaddin de diyor ki, "bu yol benim yolum değil, ben derviş olacağım". Çekiliyor, Orhan'a bırakıyor. Böylece kardeş kavgası olmadan ilk taht meselesi halledliyor. Bunu anlatanlar sonradan Osmanlılarda kardeş katlini tasvip etmeyen kaynaklar. O konuda da tavırlar çok farklı. Her toplumda olduğu gibi... Biz hâlâ bunu lâyıkıyla anlatamıyoruz: Her toplum içinde olduğu gibi, farklı görüşler, farklı çıkarlar, farklı tavırlar, farklı değerler var. Osmanlılığa hizmet eden, ama kardeş katlini tasvip etmeyenler var.

Kardeş katlinin kabulü çok zor. Ancak devlet aklıyla meşrulaştırılabilir, insan aklının kolay alacağı şey değil.

Kardeş katlinin Kanunname'ye girişi Fatih'le, ama uygulanması Yıldırım'la başlıyor. Fatih kanuna geçiriyor ve şöyle meşrulaştırıyor: "Zarar-ı âmmdan ise zarar-ı has yeğdür deyu." Burada âmm, amme; has ise özel, kişisel. Has aynı zamanda sultan soyu demek olabiliyor, orada iki türlü gidebiliriz yorumda. Her halükârda aynı kapıya çıkıyor. "Kamu zararından ise kişi zararı yeğdir deyü, ulemanın ekseriyeti kabul etti" diyor. Demek ki, ulemadan da bir azınlık kabul etmemiş ki, "ekseriyet" diyor. Çok ilginç o da. Hakikaten kardeş katlinin kabulü çok zor. Bir rivayete göre, Düzmece Mustafa Nefes Baba olmuş. Bu hikâyelerin anlatılması önemli şeyler gösteriyor. Tabii tersi dönüşümler de olabiliyor. Ruhanî otorite platformundan siyasî otorite platformuna sıçramak da mümkün. Bu iki platform arasındaki geçişlilikler çok kuvvetli o devirde. Kaygusuz Abdal şehzadeliği bırakıp dervişliğe geçiyor, ama beri yanda Safevîlerin hikâyesine bakarsak, ki o en başarılısı, deneyip de başarılı olamayan örnekler var daha önce, dervişlikle edindikleri ruhanî otorite platformundan meseleyi siyasî düzleme taşıyorlar, iki tarafa da gidebilen bir şey bu. Aslında Düzmece Mustafa'yla bitirmek lâzım Fetret Devri'ni. 1402'de Osmanlı rejiminde çatırdama belirtileri çok bariz, Timur boşa gelmiyor oraya. Nitekim sonraki Osmanlı tarihleri Yıldırım'ı çok eleştiriyor. Yıldırım'ı eleştiren sesler çoktan ortaya çıkmış toplumda. Onlar işte Bedreddin'in babası, Hacı İlbegi / Kızıl Deli gibi çevrelerin ve onların etrafında öbekleşmiş insanların sesleri. Ve 1402'de, Yıldırım'ın Ankara savaşı yenilgisiyle tak diye çatlıyor Osmanlı. Fetret Devri dediğimiz hikâyeyi, Çelebi Mehmed'in tahta geçmesiyle (1413) kapatmamak lâzım. II. Murat'ın başlarına kadar, 1422'ye kadar gelir. Düzmece Mustafa "varta"sının atlatılması 1422. 1402'den 1422'ye, o 20 yıllık süreç erken Osmanlı dönemiyle ilgili farklılaşmaların, çelişkilerin birbirine girdiği, son kozların oynandığı dönem. Bedreddin isyanı da bunun tam göbeğine düşüyor.

Dolayısıyla, anlatılagelenin aksine basit bir taht kavgası değil mesele. Başka bir tasavvur, başka bir düzen tahayyülü söz konusu.

Şehzadeler arasında bile bence fark olmuş olmalı. Biraz daha ileri gelelim, modern Türk hissiyatında da çok önemli rol oynamış Cem Sultan'ı öyle bir algılarız ki, abisi (II. Beyazıt) değil de o başa geçseydi, başka bir yere doğru gidecekti devlet. Bu abartılmıştır, romantize edilmiştir, şudur budur, ama farklı bir yanı var hakikaten Cem'in. Çocuklarından birinin adı Oğuz. Bir dakika şimdi, Osmanlılarda o devirde böyle şey kalmamış. "Saltukname"yi derlemeleri için talimat veren, Eb-ül Hayri Rumî'yi "ya ne güzel anlatıyorsun, git şu hikâyeleri derle, bir kitap yap" diyen, "Saltukname"nin önümüze çıkmasını sağlayan Cem Sultan. Beyazıt'ın kültürel patronajında böyle bir şey yok. Bir+Bir okurları bilhassa kültür üzerinden ne kadar çok siyaset yapıldığını çok iyi bilirler. Kim geliyor İstanbul'a konser vermeye? Biz kiminkine gidiyoruz? Burada müthiş tercihler yatıyor. "Saltukname", oğluna Oğuz adını vermesi, şu anda aklıma gelmeyen başka şeyler vardır muhakkak. Cem'e Türkçü demek çok anakronistik olur, ama farklı bir vizyonu var. Cem için döğüşenler Turgut, Varsağı ve Avşar boyları, orta Anadolu'da Tuz Gölü civarında. Sonradan bunların önemli bir kısmının kızılbaş olup Safevilere geçeceğini biliyoruz. Yani Cem, daha önce Karaman'da sancak beyliği yaptığı için şehzade olarak, Konya'da bunlarla yakın ilişki kurmuş ve kendisine siyasî bir taban bulmuş. "Taban" kelimesini çok isteyerek kullanıyorum. Şehzadelerden şunun ya bunun gelmesi hiç tesadüfî olaylar değil ya da sadece bir saray kliğini ele geçirmekle ilgili değil. Şehzadelik sürecinde bunlar kendilerine ciddi bir siyasî, sosyal taban arıyorlar. Cem de Konya'da oluşturduğu o tabanı katıyor mücadelesine ama, malûm, gerisi trajedi. Ama Cem'le döğüşenler için bir alternatif doğuyor az sonra. Cem Sultan'ın hikâyesi 1482, Şah İsmail'in taç giymesi 1501. Cem Sultan olayını yaşayan ve orada kaybeden insanlar çoğu hayatta. ✚

(devamı gelecek sayıda)

"Ademi adem eden üç harf ile beş noktadır / Âlemi âlem eden üç harf ile beş noktadır / İbn-i Ethem padişahken tahtı tacı terk etti / Ethemi Ethem eden üç harf ile beş noktadır..." Üç harf ile beş nokta, aşk; Arapça öyle yazılıyor.

DÜZELTME VE ÖZÜR: Tefrikamızın üçüncü bölümünde, mehter bahsinde andığımız müzikoloğun adı Mehmet Ali Sanlıkol olacaktı. Aynı bahiste, mehterin Farsça karşılığının "en büyük" olduğunu belirtmemiz gerekiyordu. Ve yazım hataları: "Deprî" değil "dehrî", "debba" değil "debbağ", "Carlak" değil "Cavlak", "Efdenî" değil "Edhemî". Ayrıca, "Ahi Evren"i de küçük harf yazmışız. Dördüncü bölümde ise Mihaloğlu'nun Mecitözü'nde hapis olduğunu yazdık, doğrusu Tokat. Esrar bahsinde, Niğdeli Ahmet kadı değil, kadının yorumunu nakleden kişi. Arapçada "rüya" anlamında kullanılan kelime "vak'a" değil "vakia" olacaktı. Bin özür.

FEN VE TABİAT DÜŞLERİ

İNSANDA ŞİDDET TEMAYÜLÜ (1) **Tuncer Erdem**

bir çocuk uyuyordu, benim gibi... yolculukta... uykuların en tatlısında

bir karabasan çığlığı mıydı düşleri bölen? bir uyanış çağrısı mı, kan dökücülere?

masumiyet uykularını kaçırmak, iyilik tohumlarını söküp atmak için mi?

bu sabah yine sahilde dolaştı bir kadın, yaralı geçmişinin izini sürercesine

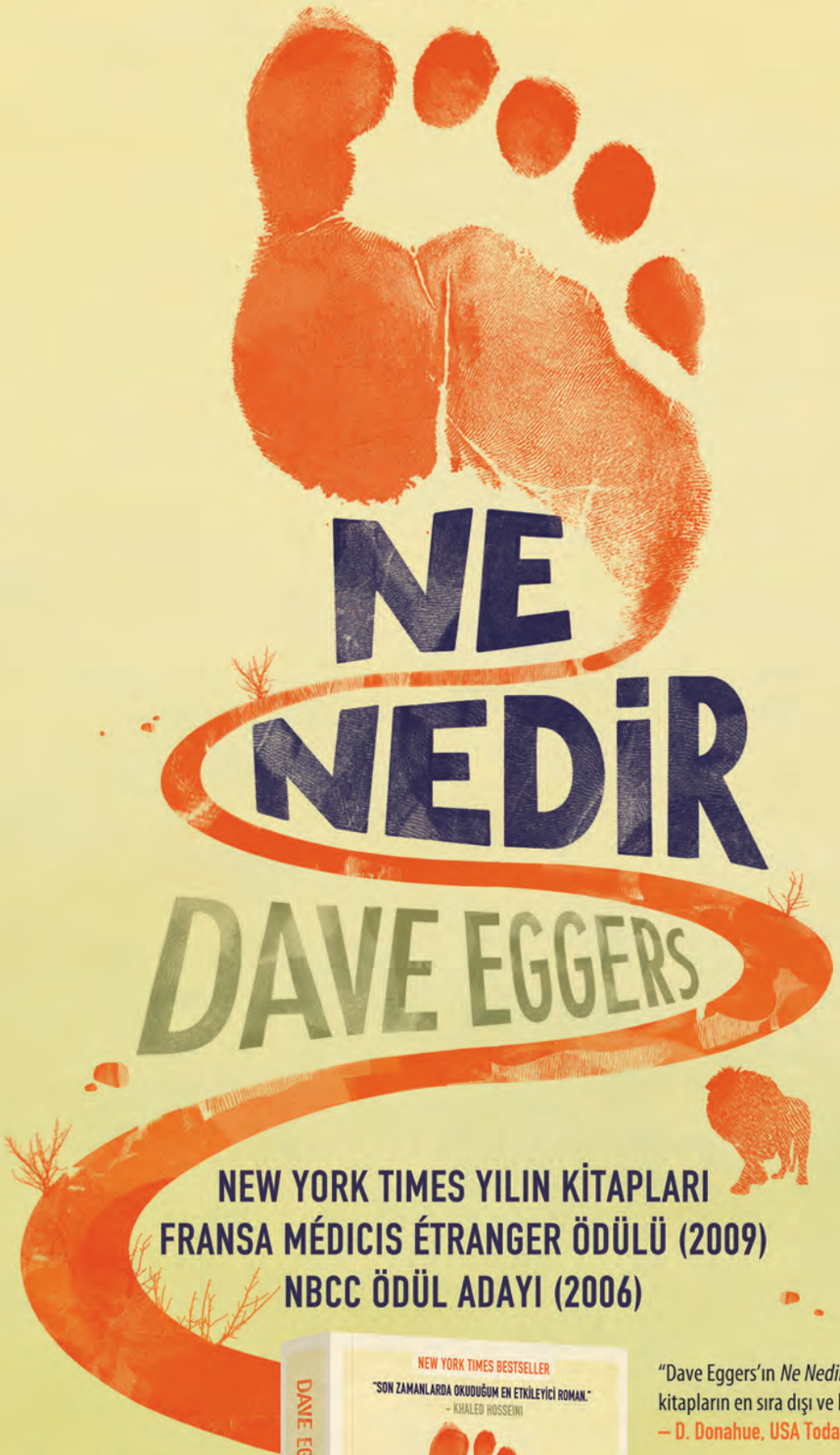
köklerden dallara yükselen suyu, toprağın meyveye erişen özünü düşünerek unutmak,

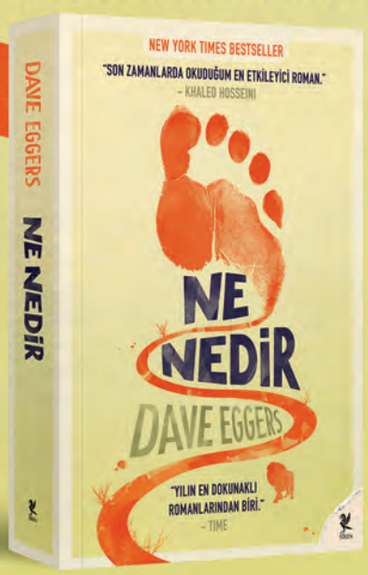
pusuya düşürülmüş kurbanların feryadını kulaklarından silip atmak için

"SON ZAMANLARDA OKUDUĞUM EN ETKİLEYİCİ ROMAN."
– KHALED HOSSEINI

NEW YORK TIMES YILIN KİTAPLARI
FRANSA MÉDICIS ÉTRANGER ÖDÜLÜ (2009)
NBCC ÖDÜL ADAYI (2006)

"Tam bir klasik... Müthiş etkileyici." – People

"Tuhaf, çarpıcı ve unutulmayacak bir roman."
– San Francisco Chronicle

"Dokunaklı, ürkütücü, şaşırtıcı güzellikte bir roman."
– Lev Grossman, TIME

Ne Nedir, insanın türlü felaket ve yıkım karşısında bile zorlukları aşabilme gücünü ve umudun zaferini ortaya koyuyor."
– NY Times

"Dave Eggers'ın *Ne Nedir*'i tüm yıl okuduğum kitapların en sıra dışı ve kışkırtıcı olanı."
– D. Donahue, USA Today

"Dave Eggers, gerçek bir yaşam öyküsünü olduğu gibi sayfalara akıtarak; korkutucu, çarpıcı, hayatlarımızı değiştirebilecek bir kitap çıkartmış ortaya. Sizleri omuzlarınızdan tutup sarsmak istiyorum çünkü başka türlü nasıl ifade edilir bilmiyorum: Bu kitabı okuyun."
– Erik Henriksen, Portland Mercury

Ne Nedir, içinde yaşadığımız karanlık dünyanın kaosunun derinlerinden bir yerlerden yükselen, hazmı zor, etkisi güçlü, sessiz bir çığlık niteliğinde, unutulmayacak bir roman.

SİREN | Tünel Geçit Han, B Blok 309-312 Beyoğlu - İstanbul Tel: 212 243 45 65 Fax: 212 251 05 32 www.sirenyayinlari.com | sireninsesi.blogspot.com

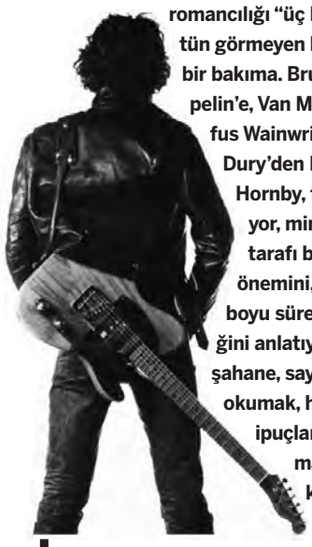
Okuma Gözlüğü

Amerika'da bir taşra kasabasındaki sporcu lise öğrencileri için tek bir mesele var: Bir biçimde yırtmak. Bunun için bir kurban seçmeliler ve elbette ki en sevimsiz, en günahkâr, onlardan beklentileri en yüksek öğretmeni seçiyorlar. Edebiyat öğretmeni Lowell Tracy'nin tek kabahati, öğrencisi Darren Flynn'in güzelliğine, onu tanıyan herkes gibi teslim olmak. Bu durum genç, hassas bir oğlan olan Darren'ın bir sürü sorununa bir yenisini ekliyor... Örgütlü bir kötülüğe dâhil olmuyorsanız, sonuçlardan sorumlu değilsinizdir. Ancak her zaman doğru olanı yapmayı tercih edebilirsiniz. J.C. Oates'un Can Gençlik dizisinden yayınlanan kitabı "Seksi", büyümenin ve arzulanmanın getirdiği sorumluluk üzerine karanlık, fakat umutlu bir hikâye.

Akira Kurosawa'nın "Rashomon"una temel teşkil etmese de, başlıca ilhamı –ve Kurosawa algısının esansını– veren Ryunosuke Akutagawa'nın "Raşomon"u, başka kısa hikâyelerini de içeren iyi bir seçkiyle Boğaziçi Üniversitesi Yayınları'ndan basıldı. 20. yüzyıl başı Japonya'sının bütün sarsıcı dönüşümlerini yaşayan, tarihsel kurgularıyla olduğu kadar modern anlatılarıyla da Japon edebiyatı için kurucu bir figür olan Akutagawa'nın haiku'larla akraba dilini yabana atmayınız.

Şarkılara, şarkıyazarlarına, şarkıcılara adanmış en güzel kitaplardan biri nihayet Türkçeye çevrildi. "31 Şarkı", kendi sanatını, romancılığı "üç buçuk dakika"lık sanattan üstün görmeyen bir edebiyatçının muhasebesi bir bakıma. Bruce Springsteen'den Led Zeppelin'e, Van Morrison'dan Bob Dylan'a, Rufus Wainwright'tan Patti Smith'e, Ian Dury'den Röyksopp'a uzanırken Nick Hornby, türler arasında köprüler kuruyor, minör bir rock tarihi yazıyor, "alt tarafı bir şarkı"nın insan hayatındaki önemini, gündelik marşların bir ömür boyu sürecek hatıraları nasıl tesis ettiğini anlatıyor. Hornby'nin kendi seçkisi şahane, saydığı şarkıları kökleyip kitabı okumak, her bir sayfaya serpiştirdiği ipuçlarıyla daha geniş sulara açılmak en güzeli. Elbette siz de kendi "31 Şarkı"nızı yazabilirsiniz sonra...

Üç sene önce, daha verebileceği çok şey varken aramızdan ayrılan Ulus Baker'in doktora tezi, nihayet "Kanaatlerden İmajlara–Duygular Sosyolojisine Doğru" adıyla basıldı. Hasan Ünal Nalbantoğlu'nun deyişiyle "emprovize caz"a benzeyen kitabın arka kapağından, Ulus Baker'in sözlerini okuyalım: "Bu inceleme toplumsal bilimlerle belgesel filmcilik arasında mümkün bir birleşmenin boyutlarını tartışıyor. Bunun ön şartlarından birinin hâlihazırdaki 'kanaatler sosyolojisinin' bir eleştirisi olması gerektiğine inanıyoruz. (...) Duygular sosyolojisi, kendi başına bir epistemik alan olmaktan çok, adanmış olduğu alanda bir praksis oluşturmaya çabalamalı. Bu praksisi nihaî olarak Dziga Vertov'un sine-göz ve sine-hakikat yaklaşımında, çağdaş video alanında ise Jean-Luc Godard'ın videoyu bir 'düşünme cihazına' dönüştürmeyi amaçlayan yaklaşımlarında görüyoruz." Elbette Spinoza'dan geçerek... Ulus Baker'i sevgiyle anıyor, bu zor metne yavaş yavaş gömülüyoruz. Ornette Coleman eşliğinde mesela...

Televizyon yazıyı öldürecekti, internet ve yeni nesil telefonlar yazıyı geri getirdi. İnternet insanları yalnız ve izole bireyler haline getirecekti, ortalık "sosyal paylaşım"dan geçilmiyor. Yutulan her lokma, atılan her adım takip ediliyor, milyonlarca insan takip edilmek için didiniyor. Ve herhalde sanal âlemde bırakılan izler, birileri tarafından kayıt altına alınıyor, istatistiklere evriliyor. Kanadalı romancı ve eleştirmen Hal Niedzviecki, Ayrıntı'dan yayınlanan "Dikizleme Günlüğü"nde, reality şovlardan siyasî propagandalara uzanıyor, "bilgi otoyolu"nun irili ufaklı sokaklarında dolanıyor, bizleri yeni insanlarla, çeşitli bağımlılık biçimleriyle, güvenlik teknikleriyle tanıştırıyor. Bir çırpıda okunan, upuzun bir deneme, rahat bir sosyo-psikanaliz...

Rius'un "Yeni Başlayanlar İçin Karl Marx"ı, Can Yücel'in çevirisiyle, uzun yıllar Türkiyeli okurun kült kitaplarından biriydi. Yıllar sonra başka bir çeviriyle yeniden basıldı. O arada, bir çizgi roman furyası alıp başını gitti, malûmunuz. "Kapital Manga"dan "Che"ye, Dostoyevski'den Kafka'ya, çizgili ve siyasî külliyat bir anda genişledi. Agora'dan çıkan Richard Appignanesi - Oscar Zarate imzalı "Yeni Başlayanlar İçin Lenin", Rius'un izinde, bu furyanın en iyi kitaplarından biri –Zizek boşuna söylemiyor Lenin'e dönmek lâzım diye. Narodniklerden Stalin'e, devrim öncesi ve sonrası tartışmaları hakkıyla vererek, finalde tarihsel bir muhasebeyi unutmayarak eğlenceli bir okuma, sosyalizm tarihine sağlam bir girizgâh sunuyor "Lenin". Büyüklere de tavsiye edilir...

Kaos GL, Anti-Homofobi kitaplarının ikincisini "Homofobi Kimin Meselesi?" adıyla yayınladı. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma'da sunulan bildirilerden oluşan kitapta cinsel ayrımcılık ve queer siyaset, milliyetçi hezeyan karşısında eşcinsellik, anayasal haklar ve mevcut durum, medyadan eğitime, video oyunlarından sosyal paylaşım sitelerine homofobinin sunuluşu, aile kurumu gibi çok çeşitli açılardan inceleniyor. Elbette, seneye damgasını vuran "eşcinsellik bir hastalık mıdır" sorusunu elden bırakmadan... Bilâbedel dağıtılan kitap, bazı büyük şehirlerdeki LGBTT örgütlerinden temin edilebilir yahut Kaos GL'den istenebilir.

Alex Khasnabish Zapatistalar
–Yerelden Küresele Ulaşan İsyan (Abis)
Andrey Platonov Can (Metis)
Edward Said Kültür ve Direniş
–David Barsamian'la Konuşmalar (Agora)
Ferit Edgü Leş (Sel)
George Lucas Tarihsel Roman (Epos)
Hal Niedzviecki Dikizleme Günlüğü (Ayrıntı)
J.K. Gibson-Graham (Bildiğimiz) Kapitalizmin Sonu
–Siyasal İktisadın Feminist Eleştirisi (Metis)
Jacques Derrida Edebiyat Edimleri (Otonom)
Jorge Semprun Yirmi Yıl ve Bir Gün (Özgür)
Joyce Carol Oates Seksi (Can Gençlik)
Kiran Desai Kaybın Türküsü (Can)
Korkut Boratav Emperyalizm, Sosyalizm ve Türkiye (Yordam)
Mark Crick Kafka'nın Çorbası (Can Gençlik)
Marta Harnecker 21. Yüzyıl Sosyalizmi
ve Latin Amerika (Kalkedon)
Mine Söğüt *(der.)* Darbeli Kalemler (Getto)
Nick Hornby 31 Şarkı (Sel)
Orhan Pamuk Manzaradan Parçalar
–Hayat Sokaklar Edebiyat (İletişim)
Serpil Kırel Kültürel Çalışmalar ve Sinema (Kırmızı Kedi)
Ryunosuke Akutagava Raşomon ve Diğer Öyküler (Boğaziçi Ün.)
Ulus Baker Kanaatlerden İmajlara
–Duygular Sosyolojisine Doğru (Birikim)

MİNE SÖĞÜT

Söz dalaşında kaybolmadan

Gazeteci-yazar Mine Söğüt hayırlı bir amme hizmeti yaptı, üç askerî darbenin ertesinde köşe yazarlarının yazdıklarını derledi, "Darbeli Kalemler" adıyla bir belge-kitap haline getirdi. Söz konusu yazıları yorumlamayan, günışığına çıkarmakla yetinmeyi tercih eden Mine Söğüt'ü dinliyoruz...

Söyleşi: Yücel Göktürk

Böyle bir kitap hazırlamak nereden aklına geldi, niyetin neydi?

Mine Söğüt: Yola çıkarken aklımda bir kitap fikri yoktu; sadece yakın tarihimizdeki üç önemli askerî müdahalenin ardından basının ilk tepkileri ne olmuştu, bunu görmek için kişisel bir meraktan kütüphanenin yolunu tuttum. Arşiv karıştırmayı severim. Özellikle eski gazeteler insana çok şey öğretir, birçok şeyi "fark" ettirir. Bugünü anlamak için eskileri karıştırmak bazen çok faydalı olur. Böyle bir dürtüyle darbe sonrası ilk haftaların gazetelerini karıştırırken, okuduklarım beni çok etkiledi. Bunun bir kitap, daha doğrusu bir "belge" haline gelebileceğini gördüm ve oturup kitabı hazırladım.

Yazarları, yazıları seçerken neleri dikkate aldın, nasıl bir eleme yaptın?

Önce ilk hafta yazılmış tüm köşe yazılarını topladım. Kitabın hacmini kontrol edebilmem için aralarından bir eleme yapmam şarttı. Sıradan tepkiler, fikirler içeren yazılar ilk elediklerim oldu. Sonra birbirine benzeyen fikirler arasından seçimler yaptım. Bunu yaparken de farklı ideolojik yaklaşımların dengesini korumaya özen gösterdim. Özellikle belirtmem gerekir, hedefim "bugün şunları söyleyenler bakın o zaman neler demişlerdi" gibi bir hesaplaşmanın peşine düşmek asla değildi. Bundan özellikle kaçındım. Basın zaten son yıllarda son derece önemli tartışmaları "söz dalaşı" sosuna bulayıp hafifleterek sunmayı adet haline getirdi ve çok önemli olduğunu düşündüğüm "bilgilendirme" işlevini "oyalama ya da eğlendirme" işleviyle gölgelemekten gocunmaz oldu. O nedenle bu yazıları seçtikten sonra hiçbir yorumla bulandırmadan, kronolojik bir sırayla kitaba koydum.

Doğrusu bizim gözümüz Mehmet Barlas'ı aradı. Milliyet'in başyazarı olarak 12 Eylül'ü hararetle savunuyor, Latin Amerika'daki darbelerle hiçbir benzerliği olmadığını söylüyordu. Gerçi tutarlılığını da teslim etmek gerekiyor. 12 Eylül'ü, Evren cuntası 24 Ocak kararlarını uygulamayı sürdüreceğini taahhüt ettiği için destekliyordu. O gün de piyasacıydı, bugün de piyasacı. Bir liberal olarak o gün o darbeyi destekliyordu, bugün "her türlü darbe"ye karşı. Mehmet Barlas bu bağlamda temsilî bir isim; sözcüsü olduğu sınıfın ve genelde liberalizmin, özelde de Türkiye liberalizminin profili hakkında önemli bir ipucu vermiyor mu?

Tabii ki veriyor, ama bu ipuçları liberalizmi halkın gözünde değersizleştirmeye yetmiyor. Bu ülkede yıllardır yoksullar ısrarla kendilerini hiç umursamayan sağcılara oy verirler. Çünkü gücü severler. "Kendini kurtaramayan beni hiç kurtaramaz" diye düşünürler. Ama bir adım daha öteye gidip "kendini kurtaran dönüp arkasına bakmaz ki" de demezler! O yüzden, döneklik tartışmaları, "o zaman şunu söylemişti, şimdi bunu söylüyor" haykırmaları yeni bir şeyi işaret etmez. Zaten bildiğimiz şeylerin altını çizer, o kadar. O yüzden, özellikle isimler üzerinden giderek birilerinin "ipliğini pazara çıkarmak" gibi bir hedefim olmadı. Zaten eskiden darbeleri alkışlayanların bugün darbeye karşı olmalarının nedenini bulup çıkarmak için öyle derin kuyular kazmak gerekmiyor. Önemli olan vitrindeki gazetecilerin usta manevraları değil, bu manevraların toplumdaki algılanışları, değerlendirilişleri... Ben yaptığım işle bu algıyı kurcalamayı umuyorum. Mehmet Barlas'ın yazılarına yer vermeyişimin sebebi ise, ilk hafta içinde yazmamış olması.

Seçimini darbeleri takip eden ilk bir haftayla sınırlı tutmanın sebebi neydi?

Özellikle, daha olacaklar olmamışken, işaretler çok yeni ve muallâkken basının askerî müdahalelere nasıl yaklaştığıydı merak ettiğim. Sıcağı sıcağına ilk tepkiler, ilk endişeler, heyecanlar ya da korkular... Bunun peşine düştüğüm için ilk yedi gün içinde kalmak istedim.

Arşiv çalışması yaparken seni en çok şaşırtan yazarlar, yazılar hangileriydi?

1960 yılının "umutlarının" on yıl gibi kısa bir sürede geçirdiği değişim beni derinden sarstı. 1960'ta yazılmış yazıların altında sonradan da aklına fikrine çok önem verdiğimiz insanların imzaları vardı. Gelecekle ilgili muhteşem hayaller kuran umut dolu bu insanların yazdıklarını okurken büyük bir acıya kapıldım. Birkaç yıl içinde her şey altüst olacaktı ve ülke bir daha kendine gelemeyecekti. Ama onlar böyle bir karabasanı hayal bile etmiyorlardı. Sonunu bildiğim bir felaket filminin mutlu günlerle başlayan ilk sahneleri gibiydi.

Sence darbe dönemlerinde en sağlam duran kalemler kimler?

Sanırım bunu söyleyebilmek için söz konusu gazetecilerin bir-iki değil, pek çok yazısını, zaman içindeki maddî-manevi ödüllendirilmelerini ya da cezalandırılmalarını göz önüne alarak daha kapsamlı bir değerlendirme yapmak gerekir. Kişiler üzerine herkes gibi genel olarak bir kanaatim olsa da, bu kitaptan yola çıkarak bir sonuca varmak doğru olmaz. Ama şunu söyleyebilirim, muhalifler açısından darbe döneminde sağlam durmak diye bir kavram pek yok. Deprem gibi, herkes sendeliyor, herkes kendi usûlünce tökezliyor. Sağlam duranlar kalemi ellerine alamıyor, onlar ya kaçak ya da tutuklu, ya da yasaklı oluyor. Sağlam durmak kadar kıymetli başka bir şey daha var: Endişeli olmak. Derlediğim yazılar içinde yandaşlar ya da muhaliflerden ziyade, "endişeli" olanlar beni daha çok etkiledi.

Bizi en çok şaşırtan Çetin Altan oldu. "Hümanizma"yı dilinden düşürmeyen Çetin Altan'ın 27 Mayıs ertesinde, Demokrat Parti'nin önde gelen isimlerinden Namık Gedik'in intiharı üzerine yazdıkları yenilir yutulur gibi değil. Keza, 12 Eylül sonrasında jakobenizme ve Kemalizme göz kırpması göz kırpması... O yazıları okuduğunda neler hissettin, neler düşündün?

Tabii ki o intihar yazısı en ağır yazı. Akıl

almaz bir üslûpla kaleme alınmış. Ama Çetin Altan'ın o zamanki yaklaşımlarının aslında bugününü işaret ettiğini görüyoruz. Beni şaşırtan Çetin Altan'ın kendisi değil, o üslûbuna rağmen yıllarca onun "hümanizma" methiyeleriyle oyalanabilen, onu zihinlerinde bambaşka bir yere oturtan sevenleri oldu. Olaylara bu açılardan bakabilen birinin hümanizmayı dilinden düşürmemesi nasıl oldu da o zamanlar okurlarını işkillendirmedi, ona şaştım.

12 Eylül yazılarında Güneri Cıvaoğlu ve Nazlı Ilıcak'ın "kadife eldiven" mecazını kullanmaları dikkat çekiyor. 12 Eylül'ü yaşayanlar, bu mecazın o dönemde çok popüler olduğunu hatırlar. Bu ifade bugün sana neler düşündürüyor?

"Kadife eldiven", gözdağı içeren bir mecazdır. Bu mecazın o zamanlar işaret ettiği gibi, sol ideolojiler 12 Eylül'den ağır yaralı, hatta ölü olarak çıktı. Bugün o eldiveni aşırı muhafazakârlar giyiyor; onların karşısındaki ideolojiler bazen açık açık, bazen de sinsice tehdit ediliyor. Bu dönemin nihayetinde ne olur bilemem, ama kadife eldivenin ikiyüzlülüğü, "demir yumruk" netliğinden çok daha tehlikeli. Tokalaşırken de, yumruklaşırken de ten tene değmeli...

"Hedefim 'bugün şunları söyleyenler bakın o zaman neler demişlerdi' gibi bir hesaplaşmanın peşine düşmek asla değildi" dedin. Ama bizim yurttaş olarak şunu sormaya hakkımız var: Bugün 12 Eylül'le hesaplaşmak adına referandumda "evet" kampanyası yapanların, 12 Eylül ertesinde yazdıklarıyla hesaplaşmaları gerekmez mi?

Kendiyle hesaplaşmak bir erdem, bir vicdan işidir. Samimiyse anlamı vardır. Bu gibi değerleri küçümseyerek "romantik" bulan liberalleri ya da "eski" solcuları hesaplaşmaya zorlamanın beyhude bir çaba olduğunu düşünüyorum. Rahatlıkla "o zaman bunu söylemiş olabilirim, ama şimdi öyle düşünmüyorum" diyerek çıkarlar işin içinden. O yüzden, aradan tüm söz dalaşlarını çıkarıp okuyucuyu geçmişle başbaşa bırakmanın gerekliliğinde ısrarcıyım. İnsanların birbirinin yakasına yapışmasını çekirdek çitleyerek seyreden bir izleyici var. Onlar gördükleri karşısında endişelenip telaşlanmadıkça, olan bitenleri bir mantık süzgecinden geçirme ihtiyacı duymadıkça, kendilerini yönetenlerin ve yönlendirenlerin şovlarını bir sirk seyircisi gibi izledikçe, ne geçmişle hesaplaşabiliriz ne de geleceğe dair doğru hesaplar yapabiliriz. +

"DARBELİ KALEMLER"DEN SEÇMELER

İntihar

Vesikaların açıklanacağını öğrenir öğrenmez Namık Gedik'in üçüncü kattan beyin üstü kendini aşağı atmasını şimdi anlıyorsunuz, değil mi? Daha iki hafta önce bir Jupiter edasile dolaşıyor, karakolların bodrum katlarında hürrriyet isteyen gençlere gerile gerile tokat şaklatıyordu. Ahlâksızlığın Olemp'inden, önce dip üstü çöp arabasına, sonra da beyin üstü kaldırım taşlarına indi...

Şık ihtilâlimizin dünyayı hayran bırakan medenîliği, adsız kahramanların, başarıdan sonra kendilerini unutturarak, bunu şahsî bir ihtirasla değil, insanlık haysiyeti için yaptıklarını ilan ve ispat etmeler, bir devrin millî gururumuza indirdiği darbeyi fazlasiyle telafi etmiştir...

(31 Mayıs 1960, Çetin Altan, Milliyet)

12 Mart muhtırası

12 Mart bildirisi devrimci çizgide olumlu bir adımdır. Atatürkçülük ve 27 Mayıs doğrultusunda Türk ordusunun devrimci geleneğine ve yapısına uygun bir tarihî belgedir. Cici demokrasinin cılkı çıkmıştır. İsmet Paşa, Demirel'in istifasını "demokratik bir istifadır" diye karşılamıştır. Böylesine inançsız ve böylesine çürümüş bir politika bataklığı her yana yayılmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri, İç Hizmet Kanunu 35'inci maddesini uygulamakta geç bile kalmıştır. Milletin devrimci ve Atatürkçü güçleri, atılan ilerici adımlarda mutlaka beraber olacaklardır.

(18 Mart 1971, İlhan Selçuk, Cumhuriyet)

27 Mayıs - 12 Eylül

12 Eylül'de açıklanan hedeflerle yıllardır bizim yazdıklarımız arasında geniş bir mutabakat mevcuttur. Anayasa ve Seçim Kanunu'nun değiştirilerek Türkiye'nin istikrarlı bir yönetime kavuşturulması, yasama, yürütme ve yargı organları arasındaki çatışmanın son bulup kuvvetler arasında dengenin teessüs etmesi, devletin bütün müesseselerinin ahenk içinde çalışması... Terörün kökünün kurutulması, hürriyetlerin istismarından, can kaygısından arınmış, gerçek bir demokrasinin kurulması... Şimdi bütün mesele, tespit edilen gayelere nasıl ve ne kadar sürede ulaşılacağıdır. Ümidimiz, memleketimizin, birlik ve beraberliğimizin son şansı olan Türk Silahlı Kuvvetler harekâtının başarıyla neticelenmesidir.

12 Eylül, 27 Mayıs'ın akıbetine uğramayacaktır, uğramamalıdır. "Kadife eldivenli" vasfını daima koruma, müsamaha ve iyi niyet her zaman devam etmelidir. Çünkü bu bizim son şansımızdır. Kaybedeceğimiz şey, demokrasiden de, hürriyetlerden de önemlidir. Haysiyetimizin istiklal ve istikbalimizin teminatı olan anavatandır.

NOT: Kadife eldivenli harekât liderlere telefon görüşmesine dahi müsamaha ediyor. Bravo. Biz de bu müsamahaya sığınarak Sayın Demirel'e ufak bir mesaj iletmek isteriz: "İyilik, sıhhat ve selametinizi özler, bu vesileyle hürmetlerimi teyiden takdim ederim."

(16 Eylül 1980, Nazlı Ilıcak, Tercüman)

İlk intiba, en iyi intiba

Dün Orgeneral Sayın Kenan Evren'in basın toplantısından ayrılırken, geleceğe çok daha iyimser bakabileceğimizi düşünüyordum. 12 Eylül, ne yakın Türkiye tarihinin diğer müdahaleleriyle kıyaslanabilirdi, ne de bir Yunan yahut diğer ülkedeki bir askerî müdahale olayıyla. Basın toplantısının yapılacağı salon hiç de asker ve subay dolu değildi. Sadece basın toplantısının ihtiyaç gösterdiği kadar bir görevli kadrosu vardı, o kadar. Ve Orgeneral Sayın Evren'in konuşması da ortamdaki bu uygar görüntüyü tamamlar nitelikteydi. "Gerçekçi tespitler. Demokrasiyi hedef alan çözüm. Kararlı, tutarlı ve planlı uygulamalar. Ve bütün bunları saran ölçülü bir hoşgörü."

Orgeneral Sayın Evren, Türkiye ve dünya kamuoyuna elini dün kadife eldiven içinde uzattı. Dünya ve Türkiye kamuoyu kadife ile temas etti. Ama o eldivenin içinde demir bir yumruk var.

12 Eylül Harekâtı, öyle görünüyor ki, planlı ve o planın uygulanması için kesin kararlı. Taviz yok. Bu hafta hükümet ilan edilecek. Sonra bir geçici anayasa yürürlüğe giriyor. Daha sonra Kurucu Meclis seçilerek göreve başlayacak. Yeni anayasa hazırlanacak. Siyasî partiler, seçim kanunu ve diğer bazı yasalarda değişiklikler yapılarak, demokrasinin daha iyi işleyeceği bir hukuk ortamı oluşturulacak. Bu arada kimsenin şüphe etmemesi gereken bir gerçek şu: Şiddet örgütlerinin üzerine hiç müsamahasız gidilecek. Önümüzdeki günlerde ibret levhalarının sunulması kimseyi şaşırtmamalıdır. Kamu vicdanının süratle tatmin edileceği infazlar... Adalet kılıcının yeni şiddet suçlarının işlenmesini önleyici, caydırıcı bir süratle işlemesi. Beklenen bu. Ve bir şey daha, ekonomi politikası aynı doğrultuda sürecek. Bu karar da yeni yönetimdeki sağduyunun bir diğer işareti. Kısacası, geleceğin Türkiye'si için dün çizilen ilk eskizler olumlu. Herkesin özlemi, herkesin dileği olan bir yöneliş sergileniyor.

(17 Eylül 1980, Güneri Cıvaoğlu, Tercüman)

Çağdaşlığa giden yol

Görüntü odur ki, beyaz eldivenli değişimler dönemecinin yeni bir sayfasını yaşıyoruz.

Atatürk'ten sonra Atatürkçülük kolay gibi görünmüştür. Oysa bir Şark toplumunda Atatürkçülük zorların en zoruydu. Özellikle laiklik bayrağını ayakta tutabilmek en zoru idi. Atatürk'ten sonra hiç kimse onun kadar laiklik bayrağını ayakta tutamamıştır. Laik olmasını becerememiş bir toplum, hiçbir şey olmayı beceremez. Bu sonuca ekonomiden gidilir görüşü doğrudur. Ama Atatürk daha kestirmeden gitmesini de pekâlâ başarmıştır. Başaramamış olsaydı, biz bu satırları bugün yazamazdık.

(18 Eylül 1980, Çetin Altan, Milliyet)

Bazı notlar

İhtilâl mi, inkılâp mı, yoksa ıslahat mı? 12 Eylül'e bir ad dahi bulamamak, "tarih kitaplarında görülen darbelerden farklı" olduğunu izaha kâfi değil midir? Yolda sarılıp öpüşen insanlara, cezaevlerinde koğuşlarını birleştiren mahkûmlara bakarsanız, bir "Barış Harekâtı" bu... Tam bir Barış Harekâtı.

Tarihî basın toplantısında, biz gazetecilerin halini gördünüz herhalde. Aynı suali beş defa sormak için ya çok şakacı olmak lazım ya da konuşulanları kös dinlemek...

Hele bir de "ne zaman gidiyorsunuz?" suali var ki, yeme de yanında yat. İnsan, ısrarla çağırdığı misafirine, daha ayağının tozuyla "ne zaman gidiyorsunuz?" diye sorar mı canım?

Konsey Başkanı Orgeneral Evren, sadece Türkiye'de değil, dünya kamuoyunda da puan toplamıştır... Söylediği sözler, her Türkün değil, aynı zamanda her insanın altına rahat rahat imza atabileceği cinsten sözlerdir.

Yüksek müsamahalarına sığınarak, kendilerine şu küçük fıkrayı armağan etmek istiyorum:

Şimdiye kadar Evren idi
Artık Evrensel oldu

(18 Eylül 1980, Rauf Tamer, Tercüman)

tek başına filme gidenlerin dergisi

altyazı
AYLIK SİNEMA DERGİSİ

100.

ÖZEL SAYI KASIM'DA

www.altyazi.net

İSTANBUL
ZOMBİ 2066

Hey zombi, öpsün seni Müren Zeki

Basklı sanatçı Mery Cuesta'nın İstanbullu çizerlerle hazırladığı fütüristik-realist çizgi roman, Zeki Müren'e başrolü vererek bir "kültür başkenti"nin portresini veriyor...

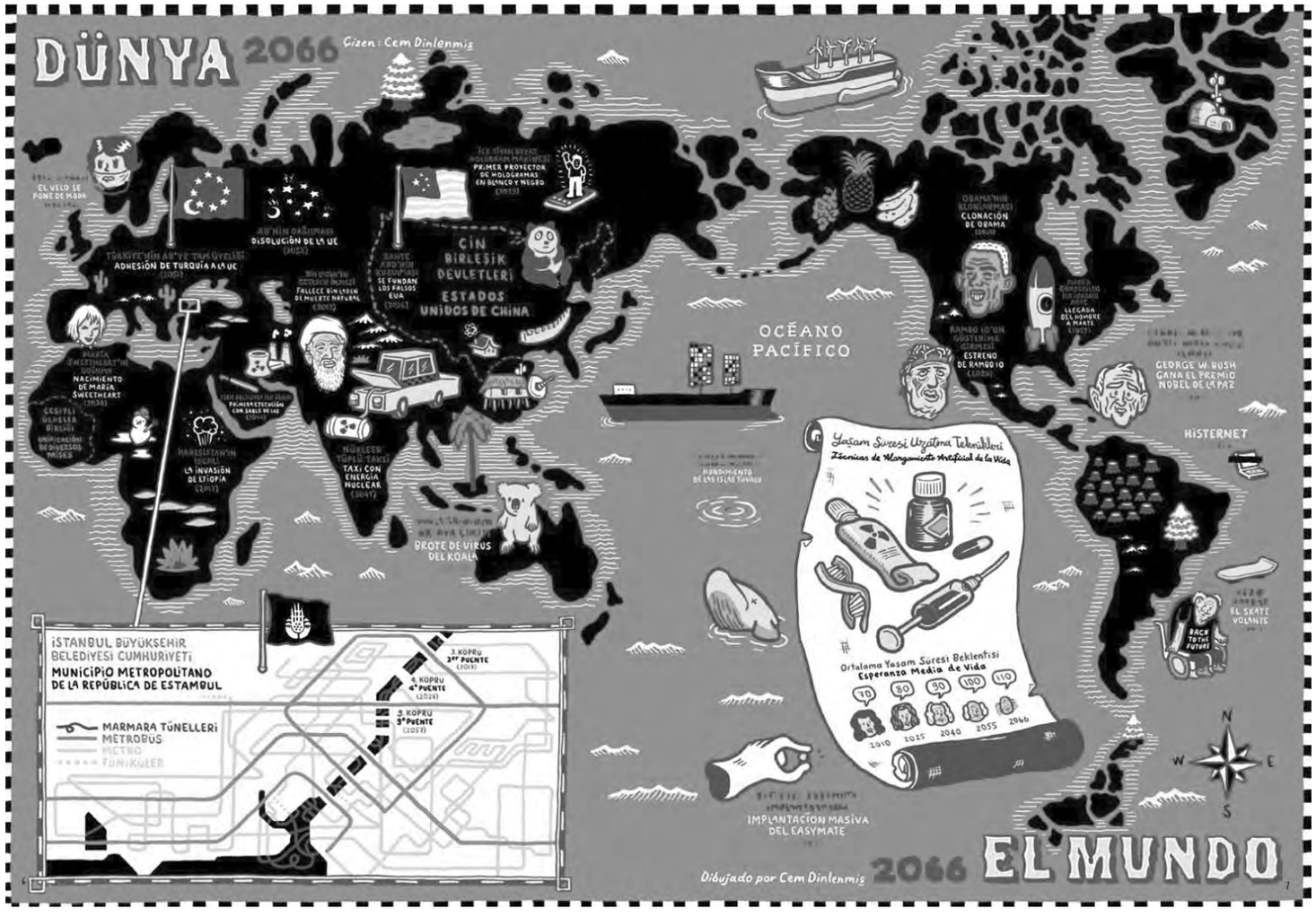
Zeyno Pekünlü

Yıl 2066: İstanbul, Avrupa Kültür Başkenti görevini üstlenmiştir. Son 15 yılın önemli olayları arasında, 2051'de Türkiye'nin AB'ye tam üye olması, ancak AB'nin 2052'de beklenmedik bir şekilde dağılması, ilk siyah-beyaz hologram makinesinin siyasî amaçlarla kullanılmaya başlanması, Bin Ladin'in 2053'te eceliyle ölmesi, Rambo 10'un çekilmesi ve George W. Bush'un Nobel Barış Ödülü'ne lâyık görülmesi sayılabilir. 2066 yılında dokuz köprüsü olan İstanbul, Türkiye'den ayrılarak bağımsız bir cumhuriyet olduğunu ilan etmiştir.

Bütün dünyada olduğu gibi burada da insanların deri altlarında taşımaya zorunlu oldukları Easymate adlı bir sistem kullanılmaktadır. Bu sistem sayesinde, kullanıcı dünyada ve yakın çevresinde olup bitenlerle ilgili verilere anında ulaşabilir. Ancak dünyadan bu kadar haberdar olmanın bir bedeli vardır: Arzu edildiği takdirde "yetkililer" an be an ne yaptığınızı bilebilir ve sizi kontrol altında tutabilir. Marmara denizinin altında, otoyol inşaatı için yıllar önce açılmaya başlanmış olan, ancak çeşitli aksaklıklar yüzünden hâlâ tamamlanamamış tünellerde "Hamsiler" adıyla anılan illegal örgütün yaşadığına ve bu örgütün üyelerinin Easymate taşımadıklarına, üstelik isteyeninkini de çıkarabildiklerine inanılmaktadır. "Hamsiler"in çoğu hacker'dır, diğer yandan örgüt, 2066'da yasaklı olan geleneksel ifade biçimlerini, özellikle de müzikal olanlarını korumak isteyenleri de bünyesinde barındırmaktadır.

Yıl 2008: Barselona'da yaşayan Basklı sanatçı Mery Cuesta, Garanti Platform'un Can Xalant Güncel Sanat ve Düşünce Merkezi'yle birlikte düzenlediği sanatçı değişim programıyla İstanbul'a gelir. Mery Cuesta, Bask bölgesinden gelen genç bir sanatçı adayının Barselona'ya varışını ve çeşitli numaralarla ününe ün katışını anlatırken, şehrin sanat ortamının da ipliğini pazara çıkaran "Antxon Amorrortu'nun Düşüşü ve Yükselişi" adlı çizgi romanının bir benzerini bu defa İstanbul'da gerçekleştirmek istemektedir. Amacı, şehrin kültür-sanat hayatının içine dalmak, gözlerini, kulaklarını olabildiğince açarak İstanbul'a özgü ayrıntıları yakalamak, incelemek, eleştirmek ve değişim programının ona tanıdığı kısıtlı süre boyunca tuttuğu çizgi-günlüklerinden ilham alarak bir çizgi roman çıkarmaktır. Aynı zamanda gazetecilik, radyoculuk, küratörlük de yapan ve Crapulesque adlı yerel bir punk rock grubunun davulcusu olan Mery Cuesta'nın meraklı soruşturmaları sonucunda İstanbul'dan ve Türkiye'den söküp almayı başardığı ayrıntılar, İstanbul Zombie 2066'yı okuması çok zevkli bir çizgi romana dönüştürecektir.

Yıl 2066: Modayı yönlendiren en önemli markalardan biri ve İstanbul 2066 Avrupa Kültür Başkenti'nin de ana sponsoru olan Dior, zamanında Filistin poşularını meşhur ettiği gibi, şimdi de kadınlar ve erkekler için başörtüleri tasarlamaktadır ve başörtüsü günün modası haline gelmiştir. Kültür dünyası artık büyük meblağların konuşulduğu bir yerdir ve para Kültürel Elit olarak adlandırılan grubun yönetimindedir. Kültürel Elit'in üyeleri üç ana disiplinden gelmektedir: Mimarlar, şehirciler ve reklam ajansı yöneticileri.

Solda, "Dünya 2066" haritası (Cem Dinlenmiş), üstte İstanbul 2066 manzarası (Ceren Oykut), sağda Zeki Müren'in mezarından kalkıp zombilerin imdadına yetişmesi (Cem Dinlenmiş).

Elit, kültüre ayrılmış bütçeyi ve aynı zamanda kültürel verilerin dolaşımını yönetir, düzenler ve kültürel panoramayı kontrol altında tutar. Geleneksel üretim biçimlerine ve yerelliğe tamamen karşılardır. 2066 Avrupa Kültür Başkenti İstanbul, dev bir şehircilik, mimarlık ve reklamcılık fuarına dönüşmüştür. María Sweetheart, şimdi kullandığımız internet sisteminin çok daha karmaşık bir modeli olan histernet için çalışan bir hikâye anlatıcısıdır ve Avrupa Kültür Başkenti'nin marifetlerini bütün dünyaya anlatması için Kültürel Elit tarafından İstanbul'a davet edilmiştir.

Yıl 2008: Mery Cuesta İstanbul'da öngörülen süreyi geçirir, yaşadıklarını ve soruşturarak öğrendiklerini bir araya getirerek çizgi romanının senaryosunun anahatlarını oluşturmaya başlar. Bu arada Türkiye'deki mizah dergisi geleneğinin önemini farkeder, dergilere girer çıkar, çizerlerle sabahlar, dergilerde çalışmayan, ama çizimle yaşayan başka insanların peşine düşer. Sonunda Türkiyeli beş çizerle işbirliği yapmaya karar verir. Cem Dinlenmiş, Tan Cemal Genç, Göksu Gül, Ceren Oykut ve Emir Yardımcı'nın katılımıyla senaryo son halini alır; bu, aynı zamanda Türkiyeli çizerlerin de hikâyesi olacaktır. Anlatılan, 2066 İstanbul'unda, kahramanının María Sweetheart adlı İspanyol hikâye anlatıcısı olduğu bir Zombi macerasıdır. Mery Cuesta çizgi romanın tamamını çizecek, diğer çizerler hikâyenin kendi anlatımlarına uygun kimi noktalarının çizimini üstlenecektir. Çizgi romanın katarsis noktası olan Zeki Müren'in baş zombi rolünde mezarından kalktığı sahne ise bütün çizerler tarafından ayrı ayrı birer kez çizilecektir.

Kültür dünyası artık büyük meblağların konuşulduğu bir yerdir ve para Kültürel Elit olarak adlandırılan grubun yönetimindedir: Mimarlar, şehirciler ve reklam ajansı yöneticileri.

Yıl 2066: María Sweetheart, İstanbul'da bir grup çizerle tanışır. Yasak olmasına karşın çizerlerden biri tarafından saklanmakta olan elle çizilmiş bir karikatüre yakından bakma şansına erişir. Ne yazık ki, tam bu sırada Kültürel Elit'in başkanı Beast tarafından izlenmektedir. Beast gördüğü çizimi Hamsilerin sistemi devirmek için hazırladıkları planın parçası olarak yorumlar. Kültürel Elit'in üst düzey yöneticilerini bir araya toplar ve onları Hamsiler harekete geçip kendi düzenlerini yerle bir etmeden önce bir şeyler yapılması konusunda ikna eder. Toplantıda mimarlar, şehirciler, reklamcılar ve oy hakkına sahip olmayan görsel sanatçılar bir araya gelir; Zeki Müren'i 70. ölüm yıldönümünde, 24 Eylül'de hayata döndürerek karşı atağa geçmeye karar verirler. Bu, Kültürel Elit'in hep karşı olduğu yerel referansları ve geleneksel üretim biçimlerini bir defa daha safdışı bırakacak yeni bir süreç başlatılması anlamına gelmektedir ve Zeki'nin queer olması, onu kültürel elit için daha da cazip bir lider haline getirmektedir.

Kültürel Elit Zeki Müren'i mezarından kaldırır ve onu neden dirilttiklerini anlatır. Zeki, pejmürde, avam, yerelliğe düşkün tiplerle savaşma görevini üstlenerek İstanbul'a doğru yola çıkar. Ancak İstanbul'a varır varmaz, meşhur olduğu gazinoları ve eski sevgililerinin torunlarını görme isteği dikkatini dağıtır, Marmara Tünelleri'ne gidip Hamsilerle savaşma görevini unutuverir. Zeki'yi canlı gören insanlar korkudan sapır sapır bayılmaya başlar. Zeki'nin hayran-zombileri, insanlara saldırıp örtülerini yırtmaya, beyinlerini yemeye koyulurlar.

Yıl 2009: Mery Cuesta'nın "İstanbul Zombi" çizgi romanı, Türkiyeli beş çizerin de katılımıyla bir yıl süren çalışmanın ardından tamamlanır. Uyumadan sabahlayan çizerlerin, zombilerle, bitmeyen tüp geçit inşaatının Hamsilerle, Zeki Müren'in kültürel elitle, Avrupalı hayranlığının kendi kendiyle dalga geçen bir Avrupalının mizahî durumlarıyla kol kola olduğu bu eğlenceli çizgi roman, Can Xalant Güncel Sanat ve Düşünce Merkezi'nin ve Barselona Belediyesi'nin katkılarıyla çift dilli, İspanyolca ve Türkçe olarak 1000 kopya basıldı. Türkiye'de kitabı basacak yayınevi bugüne kadar bulunamadığı için Mery Cuesta'nın valizinde getirdiği sayılı kopya İstiklal Caddesi civarında, kimi kitapçılarda bulunabiliyor. ✚

MERY CUESTA

Kapitalizmin kültürü yuttuğu bir gelecek

“İstanbul Zombi 2066”nın yaratıcısı Mery Cuesta, Barcelona - İstanbul seferlerinde, “2010 Avrupa Kültür Başkenti”nin güncel sanat hayatını çözmeye çalışmış, ama çok geçmeden soluğu karikatür âleminde almış. Bakalım İstanbul 2010 oralardan nasıl görünüyor...

Söyleşi: Zeyno Pekünlü

“İstanbul Zombie 2066” fikri nasıl oluştu?

Mery Cuesta: İstanbul’un güncel sanat ortamı, piyasası üzerine bir çizgi roman hazırlama fikriyle 2008 ağustosunda İstanbul’a geldim. Karşılaştığım manzara pek de ilginç değildi; sanatçı sayısı azdı, içine kapalı küçük bir gruptu ve bu grubun dinamiklerinin işleyişi bir senaryo çıkarmak için ilham vermiyordu. Ben İspanya’da da çizgi roman dünyasının içindeyim. Bu yüzden İstanbul’daki çizerlerle temasa geçmeye, çizgi roman ve mizah dünyasının nasıl işlediğini araştırmaya başladım. Çizerlerle konuştukça heyecanım arttı, bu alanda bir şeyler yapmanın daha doğru bir karar olacağına ikna olmaya başladım. Türkiye’deki mizah endüstrisi, İspanyol ya da Fransız modelinden, genel olarak Avrupa’daki baskın modelden oldukça farklı. İspanya’nın Türkiye’deki mizah geleneğini tanıması gerektiğini, hazırlayacağım çizgi romanın Türkiye’deki çizerlerin hikâyesini anlatabileceğini düşündüm. Bu hikâye, yani buradaki çizerlerin hikâyesi, bence çizgi romanın özünü, asıl mesajını oluşturuyor. Elbette, hikâyenin daha eğlenceli olmasını sağlamak için başka örüntülerle de zenginleştirmeye çalıştım. Hikâyenin sonundaki zombi kıyımı, güncel sanatın kurmakta olduğu yapıların gelecekten bakarak yapılmış eleştirisi ya da otobiyografik ayrıntılar gibi. Sonuçta çizgi romanda olup bitenlerin çoğu benim İstanbul’da yaşadığım olaylara dayanıyor.

Buradaki mizah dünyasını, dergileri, çizerleri artık az çok tanıyorsun. İzlenimlerin neler?

Türkiye’deki mizah kültürü İspanya’dan da, Fransa’dan da oldukça farklı. Sosyal ve gündelik hayatın içine işlemiş, çok önemseniyor. Bu çok etkileyici. Diğer yandan, çizerlerin geleneksel yöntemlerle üretmeye devam etmeleri ve haftalık mizah dergisi bolluğu da dikkatimi çekti. Avrupa’nın genelinde dergi formatı artık pazarlanabilir olmaktan çıktı. Çizerler ve editörler artık daha çok çizgi roman ve grafik romanlardan para kazanıyor. Türkiye’de olduğu gibi haftalık ve aylık satışıyla kendi kendini döndürebilen dergi pek kalmadı. Bana yakın gelecekte Türkiye’de de bu sistem değişecektir gibi geliyor.

Kitaptaki yan konulardan biri de İstanbul’un Avrupa Kültür Başkenti olması, ama 2010 yerine 2066 yılındayız. Hikâyenin gelecekte geçmesi sana ne gibi imkânlar sağladı?

İstanbul 2010 ile ilgili pek çok şey duydum, her çeşit bakış açısıyla karşılaştım. Bu kadar büyük ölçekli etkinliklerin ekonomik çıkarlar açısından belirsizlik yaratması normal. İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti ve İstanbul 2066 Avrupa Kültür Başkenti arasında kimi paralellikler var. Ama ben bu senaryoda, esas olarak kültürel etkinliklerin sponsorluklarını Dior gibi büyük markaların yaptığı, mimar, şehirci ve reklamcılardan oluşan bir elitin her şeyi kontrol ettiği, sanatçıların, müzisyenlerin, karikatüristlerin bu elitin tahakkümü altında yaşadığı bir gelecek tahayyülüne odaklandım. Kapitalizmin kültür endüstrisini tamamen kapsadığı, yuttuğu bir gelecekten bahsetmek istedim. Geleceği seçmemin üç sebebi var. Birincisi, Türkiye’deki çizerlerin, özellikle de dergilerde çalışanların sürekli olarak şimdiki zaman hakkında çizme alışkanlıkları olduğunu farketmem. Genellikle mizah, politik ve sosyal aktüalite üzerinden işliyor. Bu yüzden gelecek hakkında çizmenin ilginç olabileceğini düşündüm. Diğer yandan, bilim-kurguya ve gelecekte geçen hikâyelere bayılıyorum, çünkü gelecek demek, sonsuz olasılık demek. Bu da bana istediğim şeyleri icat etme konusunda özgürlük sağlıyor. Üçüncü ve son sebebim ise, 2066’nın Zeki Müren’in 70. ölüm yıldönümü olması. Bence bir zombiyi mezarından çıkartmak için harika bir bahane.

Türkiye’deki mizah kültürü İspanya’dan da, Fransa’dan da oldukça farklı. Mizah Türkiye’de sosyal ve gündelik hayatın içine işlemiş, çok önemseniyor. Bu çok etkileyici.

Kitabın katarsisinde Zeki Müren zombi olarak karşımıza çıkıyor. Zeki Müren’le tanışman nasıl oldu? Bu önemli görev için niçin onu seçtin?

Bir akşam, arkadaşım Tunç Ali Çam, Türkiye’nin en iyi seslerinden biri olduğunu ve mutlaka dinlemem gerektiğini söyleyerek Youtube’dan bir Zeki Müren videosu izletti. Sesinden çok görüntüsüne çarpıldım. Biraz araştırma yapınca, yakışıklı bir jönden mücevherlere bezenmiş bir hanımefendi görüntüsüne, erkekten kadına doğru geçirdiği değişim karşısında şaşakaldım. Bütün Türkiye’nin bu kadar sevdiği ve saygı duyduğu bir figürün, üstelik de yavaş yavaş ve bütün ülkenin gözleri önünde görüntüsünü erkekten kadına çevirmesinin az rastlanır bir durum olduğunu düşünüyorum.

Peki, Zeki Müren dinlemekten hoşlanıyor musun?

Açıkçası, arka arkaya yalnızca beş-altı şarkı dinleyebiliyorum, daha fazlası olmuyor. Bu şarkılardan tam anlamıyla zevk alabilmek için sözlerini anlayabilmek gerek, sanırım anlayamadığım için bu kadar çabuk pes ediyorum. Ama arada sırada Youtube’dan hayranlarının gönderdiği mektupları okuduğu videolarını izliyorum. Oldukça eğlenceli oluyor. Televizyon yayını sırasında ölmüş olması da beni çok etkiledi. Ayrıca söylemeden geçemeyeceğim, bütün elbiselerinin ismi olduğunu duyduğumda bir yakınlık hissettim, zira ben de bütün elbiselerime isim koyarım.

Türkiye’deyken başka ilgini çeken müzisyenler ve gruplar oldu mu? Hâlâ dinlemeye devam ettiğin birileri var mı?

Evet, ‘60’lardan ve sanırım Anadolu rock dediğiniz müziklerden çok hoşlanıyorum. ‘70’ler Türk rock müziğiyle ilgilenen DJ Koray Kantarcıoğlu’nu tanıma şansına eriştim ve ondan bolca şarkı aldım. Barış Manço’nun kimi albümlerine, daha deneysel olanlarına bayılıyorum. ‘70’lerin Türk filmlerine müzik yapan grupların da albümlerini topluyorum. Şu anki grupları çok tanıdığımı söyleyemem, aklıma ilk gelenler Nekropsi ve Baba Zula. +

SENNHEISER

DEMONATION
FESTİVALİ
TAMİRANE 2-3 EKİM 2010
CUMARTESİ-PAZAR 16:00-24:00
EKİN FİL
SOFT GATES
NERİZM
SHE PAST AWAY
POST DIAL
BICYCLE DAY
SENİ GÖRMEM İMKANSIZ
OAK
ON YOUR HORIZON
MERMAIDS
ERKİN GÖREN
SOLARDIP
THE RAWS
KUTU
TAMİRANE
music bilgi.edu.tr
EFES Pilsen
organizasyon
bant
bant.tv

dil tarih coğrafya

GÖNÜL YAZAR VE "HALİMEM": NİNEM BİLE SÖYLÜYOR

Bunun neresi müstehcen?

Gönül Yazar ve Beklan Algan, "Halime'yi Samanlıkta Vurdular" (1965) filminin bir sahnesinde

Halime samanlıkta basıldığından, şalvarı çıkartılıp gül dalına asıldığından, külhanbeyleri sırayla koynuna sokup çıkarttığından ve de son olarak zamparasiyle birlikte dikiş odasında otururlarken kocası tarafından piyastos edildiğinden ötürü dün 3. Asliye Ceza Mahkemesinde yargılandı.

Aslında yargılanan bu işlerin faili olan Halime değil, Gönül Yazar'dı. Nedenine gelince:

Gönül Yazar günlerden bir gün bu Halime'nin ettiklerinin şarkısını plağa okumuş. Plağın bi acaip olduğu ileri sürülmüş. Bu acaiplik gözönüne alınmış ve Türkiye'deki bilirkişi nosyonuna uygun bir Halime Bilirkişisi teşkil edilmiş. Bilirkişi bir rapor tanzim etmiş.

Şarkıdaki bi acaipliği tastik etmiş. Ve de ayrıca iç gıcıklayıcı, sonra da tahrik edici olduğunu belirtmiş bu raporda. Bunun üzerine Halime piyasadan toplattırılmış. Gönül Yazar da Halime'nin bu utanmazlıklarını ayân beyan okuyup, bi dolu insanın içini gıcıklattığından ötürü mahkemeye verilmiş.

Gönül Yazar mahkemeye verilmesine verilmiş ama, Halime'sinden vazgeçmemiş bir türlü. Her gece çalıştığı yerlerde Halime'nin dikiş odasındaki hallerini müziğe uyarak anlatmaya devam etmiş: "Halime'nin güneşe karşı odası / Aman odası / Şipşak odası, dikiş odası / Sevişirken piyastos etti kocası / Aman kocası..."

Hayatının sabah saat 8'de uyandığı sayılı günlerinden biri olan dün 10'da hâkim huzuruna çıkan Gönül Yazar Halime'yi büyük bir basiretle savundu. Bilirkişinin yetersiz olduğunu ileri sürdü. Yeni bir bilirkişi heyeti tesbitini ve plağın mahkemede dinlenmesini istedi. Sonra da, "Hâkim bey, Halime, ninemin ninesinin zamanından beri vardı. O yandan bu yana müstehcenliği yeni mi farkediliyor" dedi ve gece çalıştığı yerlerde Halime'nin dikiş odası maceralarının şarkısını, bilirkişinin inadına bi kat daha iç gıcıklayıcı okumak kararıyla mahkemeden ayrıldı.

(Milliyet, 8 Aralık 1965)

PİYANOLAR VE İNSANLAR

Derunî bir incizap ihtizazı

Musiki aletleri satan bir mağazaya giriniz. Önceden akord edlmiş on, yirmi, otuz piyanonun bir tanesinin bir dişine dokununuz. Farzedelim ki bu dokunduğunuz diş "la" perdesi olsun. Göreceksiniz ki, orada mevcut tekmil piyanoların "la" sesi veren telleri sizin dokunduğunuz piyano ile birlikte ayni sesi vererek ihtizaz edecek, öteki tellerde hiçbir hareket görülmeyecektir. Mağazada mevcut kirişli sazlar, hattâ deri kaplı sazlar da, akordları uygunsa bu harekete iştirak edeceklerdir. Buna tinnet hâdisesi denir.

Bu tinnet tabiri, muhtelif nevilerde pek çok hâdiselere bugün hâlâ sempati adı verilen muammalı bir takım tezahürata tatbik edilebilir. Meselâ, iki eski ve samimî dost tasavvur ediniz. Öyle iki dost ki, bazan, anlaşmak için konuşmağa ihtiyaçları yoktur. Dimağları, sanki iki musiki aleti gibi, ayni perde üzerinden akord edilmiştir. Birbirlerinin meramını, konuşmağa lüzum görmeden hissederler. Birinin başladığı cümleyi öteki itmam edebilir.

Desen: **Ceren Oykut**

Birbirlerini tanımıyan iki kişi arasında mukabil bir cazibe husule gelir. İlk görüştükleri anda, bu iki kişi arasında, sanki o esnadaki hayatları daha zevkli imiş gibi bir his doğmuştur. Ve bu cazibe, o iki kişinin birbirine karşı yabancı kalmasını icap ettiren birçok sebeplere rağmen tahassül etmiştir. Şu halde, bu iki yabancıda, birbirine karşı derunî bir incizap ihtizazı husule geldiğini kabul etmek lâzımdır. İşte bu bir nevi tinnettir. Biri bir piyano, öteki bir davul da olsa, ayni perde üzerinden akord edilmiş olmaları birinin sesine ötekinin uymasını intaç etmiştir. Fezayı dolaşan mevce menzumeleri içinde bir tanesi, bunlara ayni zamanda tesir etmiş ve ikisini birleştirmiştir.

(1938 Cumhuriyet Almanağı)

SAYAN
PLAK GURURLA SUNAR
MIRIAM MAKEBA söyledi
PATA-PATA
Beklediğiniz plağı
RANA ALAGÖZ
ÜLKÜ AKER'in sözleri ile dilimizde söylüyor
PATA-PATA
(DAYAK CENNETTEN ÇIKMA)
(1968)

ELLER DUVAR SÖZ OLUR

Astronomlar, milyonlarca ışık senesi uzaklardan bütün güneş sistemini içine alabilecek kadar büyük dev yıldızlardan bahsederler, insanlara dehşet vermeye çalışırlar. Halbuki kâinat bir insan kadar kompleks değildir. O koca yıldız basit ve tek bir maddeden ibarettir, insan gibi koca kimyevî bir fabrika değil.

–HALİKARNAS BALIKÇISI, 1957

Eğer bir türküyü yeni okuyan, o türkünün hakkını veremiyorsa, türkünün ömrü kısalır. Hakkını verenler, o türkünün ömrünü uzatırlar. *– NEŞET ERTAŞ, 1999*

12 EYLÜL 1980

Vampirella esprisi

30 yıl evvel, 12 Eylül darbesine birkaç gün kala piyasaya çıkan haftalık Hey dergisinden seçme satırlar:

➤ Bülent Ersoy'un hapsi istendi. Sanatçının İzmir Fuarı'ndaki programı sırasında göğüslerini halka göstermesi üzerine İzmir Savcılığı tarafından kovuşturma açıldı.

➤ Led Zeppelin can çekişiyor. Son olarak Almanya turnesine çıkan bir zamanların ünlü topluluğu, her konserinde hayranlarını hayal kırıklığına uğrattı. Alman gençliği, AC/DC'nin Led Zeppelin'den kat kat üstün olduğunu söylüyor.

➤ Ülkemizde "Yavru ile Katip" olarak tanınan İtalyan ikiliden Franco Franchi ilk kez konuştu: "002 filmlerini bugün çevirseydik tek bir kişiyi güldüremezdik."

➤ Sinemada gittikçe azalan izleyiciyi salonlara çekmek için herkes ilginç proje peşinde koşuyor. Şimdi de Orhan Gencebay, Emel Sayın ve Ferdi Tayfur'u aynı filmde oynatmak istiyorlar.

➤ Bu hafta İzmir Fuarı gazinolarında iki sanatçıya iki Altın Plak verilecek. Ödüllerden birini "Gönül" ile Zerrin Özer, ötekini de "Sabuha" ile İbrahim Tatlıses alacak.

➤ Mazhar Fuat Özkan: "Avrupa'da Yeni Dalga olarak adlandırılan bir müzik akımı bulunuyor. Yaptığımız müziğe bu adı verebiliriz. Ancak içerik açısından Avrupa'da yapılan müzikle farklı yönlerimiz var. Müzik çarpıcı, sözler çarpıcı, hareketler çarpıcı. Giysilerimizin de renkli olması, bu üçleme uyum sağlamak amacını taşıyor."

➤ Seyyal Taner: "Sahneye koyduğum şov büyük bir ilgiyle karşılandı. Hele hele finalde bir gorilin sahneye gelerek beni kaçırması herkesin çok hoşuna gidiyor. Şimdi yeni şovum için yeni korku müzikleri hazırlayacağım. Vampirella esprisinden hareket edeceğim".

(Hey, 8 Eylül 1980)

İletişim'den

BİYOGRAFİ

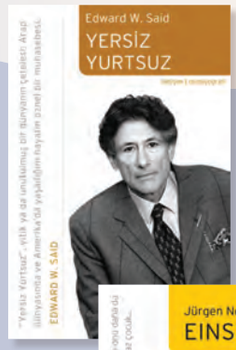
2. BASKI

CEMALETTİN CANLI - YUSUF KENAN BEYSÜLEN

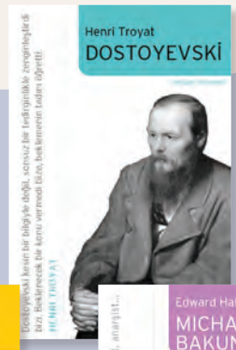
ZAMAN İÇİNDE BEDİÜZZAMAN

Önsöz: Ömer Laçiner
Biyografi, 648 sayfa

Zaman İçinde Bediüzzaman, Osmanlı-Türkiye yakın tarihinin en tartışmalı ikonografik figürlerinden, kimilerinin "gerici" kimilerinin "üstad" olarak gördüğü Said Nursi'nin karşılaştırmalı ve eleştirel biyografisi. Cemalettin Canlı ve Yusuf Kenan Beysülen, Said Nursi üzerinden aynı zamanda bir dönem anlatısı da ortaya koyuyorlar.

Çeviren: Aylin Ülçer
440 sayfa

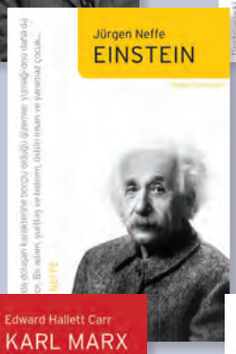
Çeviren: Leyla Gürsel
443 sayfa

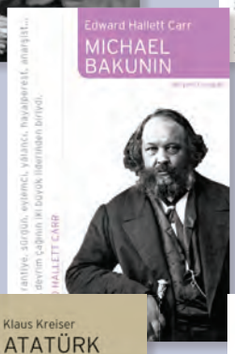
Çeviren: Saliha Nilüfer
549 sayfa

Çeviren: Anıl Duman
520 sayfa

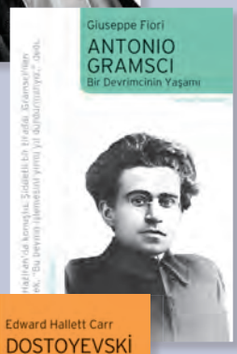
Çeviren: Fikret Doğan
532 sayfa

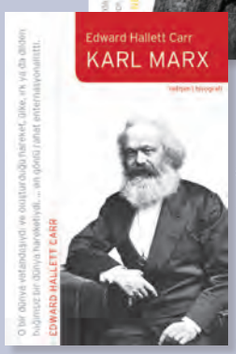
Çeviren: Pelin Siral
542 sayfa

Çeviren: Erol Özbek
318 sayfa

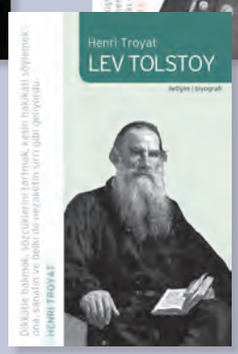
Çeviren: Kudret Emiroğlu
360 sayfa

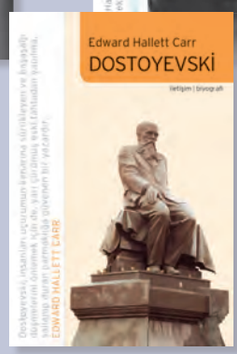
Çeviren: Uygur Kocabaşoğlu
365 sayfa

Çeviren: Dilek Zaptçioğlu
396 sayfa

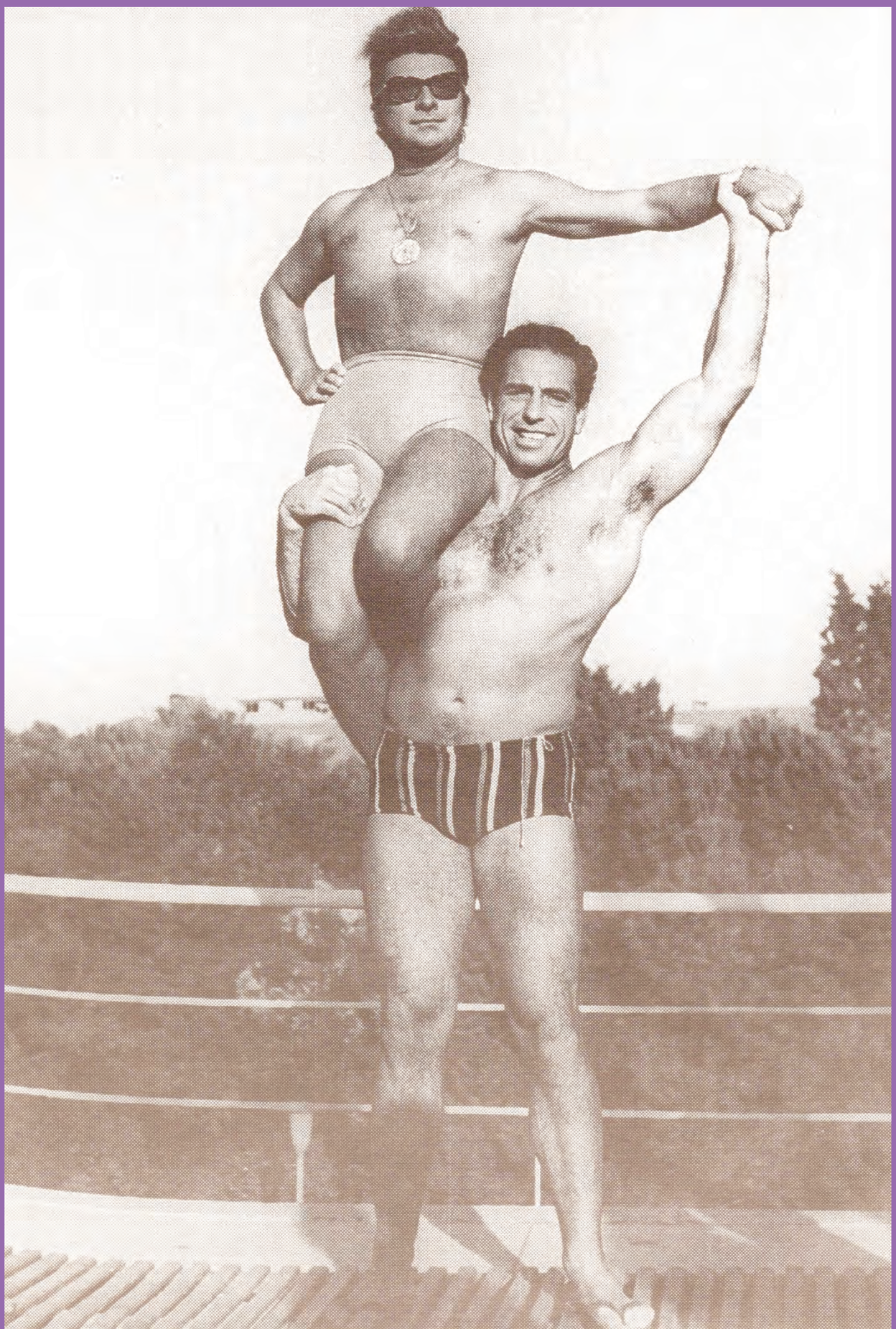
Çeviren: Z. Canan Özatalay - Işık Ergüden
984 sayfa

Çeviren: Ayhan Gerçeker
307 sayfa

İletişim Yayınları

Genel Dağıtım PUNTO
www.iletisim.com.tr • iletisim@iletisim.com.tr • twitter.com/iletisimbirikim • www.facebook.com/pages/Iletisim-Yayinlari/107362772630656
twitter facebook

...
güneşe ve erkekliğe büyüyen vücudum
düşüverecek ellerinizden ve
bir gün elbette
zeki müren'i seveceksiniz
(zeki müren'i seviniz)

Arkadaş Z. Özger